

ביאור הלכה ו

חלק ו

סימן תקל
סימן תקלא
סימן תקלב
סימן תקלג
סימן תקלו
סימן תקלז
סימן תקלח
סימן תקלט
סימן תקמ
סימן תקמא
סימן תקמב
סימן תקמג
סימן תקמד
סימן תקמה
סימן תקמו
סימן תקמז
סימן תקמח
סימן תקמט
סימן תקנ
סימן תקנא
סימן תקנב
סימן תקנג
סימן תקנד
סימן תקנו
סימן תקנח
סימן תקנט
סימן תקס
סימן תקסב
סימן תקסה
סימן תקסו
סימן תקסז
סימן תקסח
סימן תקע
סימן תקעא
סימן תקעב
סימן תקפה
סימן תקפו
סימן תקפז
סימן תקפח

[סימן תקצ](#)
[סימן תקצג](#)
[סימן תקצה](#)
[סימן תרו](#)
[סימן תרח](#)
[סימן תריא](#)
[סימן תריב](#)
[סימן תריג](#)
[סימן תריד](#)
[סימן תרטז](#)
[סימן תריז](#)
[סימן תריח](#)
[סימן תרכד](#)
[סימן תרכו](#)
[סימן תרכז](#)
[סימן תרכח](#)
[סימן תרכט](#)
[סימן תרל](#)
[סימן תרלא](#)
[סימן תרלב](#)
[סימן תרלג](#)
[סימן תרלד](#)
[סימן תרלה](#)
[סימן תרלז](#)
[סימן תרלח](#)
[סימן תרלט](#)
[סימן תרמ](#)
[סימן תרמא](#)
[סימן תרמג](#)
[סימן תרמה](#)
[סימן תרמו](#)
[סימן תרמח](#)
[סימן תרמט](#)
[סימן תרנא](#)
[סימן תרנב](#)
[סימן תרנו](#)
[סימן תרנז](#)
[סימן תרנח](#)
[סימן תרסד](#)
[סימן תרסה](#)
[סימן תרסז](#)
[סימן תרסט](#)
[סימן תרע](#)
[סימן תרעא](#)
[סימן תרעב](#)
[סימן תרעג](#)
[סימן תרעה](#)
[סימן תרעו](#)

[סימן תרעז](#)
[סימן תרפא](#)
[סימן תרפד](#)
[סימן תרפח](#)
[סימן תרפט](#)
[סימן תרצ](#)
[סימן תרצא](#)
[סימן תרצב](#)
[סימן תרצג](#)
[סימן תרצד](#)
[סימן תרצה](#)
[סימן תרצו](#)

הרב ישראל מאיר הכהן מראדין

חלק

ו

סימן

תקל

* ומותר במקצתן - עיין מ"ב מה שכתב יש שסוברים שהוא מדרבנן. הוא דעת הרמב"ם בפ"ז מהלכות יו"ט ור"ת וריב"א בתוס' חגיגה דף י"ח וסמ"ג [ומה שמביא הגהמי"י ושלטי גבורים שדעת הסמ"ג בשם בה"ג ג"כ הכי עיינתי בבה"ג ולא מוכח מידי ואדרבה משמע קצת יותר שהולך בשיטת שארי הראשונים דס"ל דהוא דאורייתא אלא שמסר הכתוב לחכמים להתיר מקצתן כדאיתא בגמרא ומה שכתב בסמ"ג דהוא דרבנן הוא דברי עצמו] ורי"א"ז המובא בשה"ג והרא"ש והמרדכי [ומה שכתב דהרא"ם ס"ל דהוא דאורייתא ר"ל הרא"ם בשם רבותיו עיין שם ביראים סימן ש"ד דהוא בעצמו מסתפק שם בזה ומצדד דהוא דרבנן ובסימן תי"ח כתב שם דהדבר אצלו בספק] והטור והרשב"ץ בח"ב סימן ר"י אולם לנגד זה יש הרבה ראשונים דס"ל דהוא דאורייתא הרי"ף שהביא הטור בשמו בסימן תקל"ו שס"ל דהוא דאורייתא [והיינו מדהעתיק בריש מו"ק בסתמא כל הברייתות שהובא בחגיגה דף י"ח שלמדו מקרא דאסור במלאכה מן התורה ולא העיר ע"ז כלום ועיין בב"י שאמר עליו שא"י מנין לו להטור זה דאפשר דאף דסבר דאסמכתות בעלמא נינהו כתבם ועיין בנהר שלום ובנחל אשכול שכתבו שדברי הטור בדעת הרי"ף הוא העיקר דאלי"כ לא היה לו להביא הברייתות בסתמא] וכן נראה מן השאלות פ' ברכה והאשכול והרי"ף גיאות שכולם העתיקו הברייתות בסתמא והרשב"ם בפרק ערבי פסחים דף קי"ח שפירש המבזה את המועדות קאי על חוה"מ ומזה הוכיחו התוספות בחגיגה דף י"ח הנ"ל דס"ל דאסור מן התורה מלאכה בחוה"מ וממילא מוכח דגם רש"י סובר דאסור מן התורה דגם הוא פירש כרשב"ם במכות דף כ"ג ובסנהדרין דף צ"ט וכ"כ השב"ל סימן רכ"ג. היוצא מדברינו שהרי"ף והשאלות והאשכול והרי"ף גיאות ורש"י והרשב"ם והרא"ם בשם רבותיו והשב"ל כולהו ס"ל דמלאכה

בחוה"מ אסור מן התורה לבד אותן שהתירו חז"ל לעשותם והרמב"ן הטיל פשרה שכל מלאכה שאינו לצורך המועד ואינו דבר האבד הוא מן התורה ושהיא לצורך המועד היא מותרת אף מלאכת אומן ואע"ג דאית ביה טירחא יתירא וכן כל דבר אבוד אע"פ שאינו לצורך המועד מותרת ואע"ג שהיא טרחא יתירה וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות ועיקר חוה"מ ודאי דבר תורה היא ולזה הסכים הרשב"א ספ"ק דע"ז והריטב"א במכילתין וכן הכריע הב"ח להלכה כשיטה זו והעתיקו המ"א וכן מדברי הגר"א בביאורו משמע ג"כ שהוא מצדד לשיטה זו ובתשובת הרשב"א שהובא באורחות חיים הלכות תפילין כתב שכן הוא ג"כ דעת חכמי צרפת לאסור מלאכה בחוה"מ מן התורה והשאגת ארי' באבני מלואים מצדד ג"כ להלכה דאסור מן התורה וכן בב"י בסימן זה. והנה לפי דעת כל הפוסקים האלו כשיזדמן איזה ספק במלאכת חוה"מ [לבד מהדברים שלדעת הרמב"ן והרשב"א הם דרבנן] צריך להחמיר דהוא ספק בשל תורה ועיין לקמן בסימן תקל"ז בבה"ל דיש חילוקים בענין זה ואף דמשו"ע לקמן בסימן תקל"ו בסופו דפסק כרב אמי להקל נגד ר"ה וכן בסימן תקל"ח ס"א ובסימן תקל"ט ס"ו משמע דלהלכה תפס כשיטת המקילין דעיקרו הוא דרבנן אפשר שלא ראה כל הני ראשונים שהבאתי ועכ"פ אין למהר להקל כ"א לצורך גדול:

תקלא

סימן

* אין מגלחין במועד - היינו אפילו ע"י עכו"מ וכל מה שכתוב לקמיה דמותר היינו אפילו ע"י ישראל [אחרונים]:

* ואלו מגלחין במועד וכו' - דע דאלו שהתירו לגלח אפילו כדרכו בלי שינוי דבמשנה שנה לה שם גילוח וכיבוס בחדא מחתא וכי היכי דבכיבוס שרינן אפילו בכדרכה כדאיתא בסימן תקל"ד ה"ה לענין גילוח ועוד מפסחים נ"ד ע"ב דאיתא שם החייטין שכן הדיוט תופר כדרכו בחוה"מ הספרין והכובסין שכן מותרין בחוה"מ בבא מן הים ולת"ק הרצענין אסור בי"ד אף שגם הם מותרין לשנות בחוה"מ כדאיתא בירושלמי וע"כ דאין למדין מן שינוי בחוה"מ להתיר משום זה בכדרכה בי"ד ולפ"ז מוכח בהדיא לענינינו דספרין וכובסין התירו להן בכדרכה (אח"כ מצאתי בחי' ריטב"א בפ"ב דסובר לדינא כמו שכתבנו) ולכאורה קשה הלא דבר שאינו אוכל נפש והוא לצורך המועד קי"ל דבעי שינוי ואולי מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר עשאו חז"ל כדבר האבד דקי"ל דבדבר האבד א"צ שינוי. ועדיין צ"ע:

* כל אדם מותר ליטול שפה - עיין במ"א שהוכיח דמקום מכה שעל היד אפילו כשאינו נוגע לפיקוח נפש מותר להעביר השער ועיין במחה"ש ומשמע לכאורה מיניה דאם היה זה בראשו אסור להעביר השער ועיין בת"א שהביא ראיה מתוספתא פסחים פ"ג דאפילו בראשו מותר [דז"ל שם מי שעלתה לו מכה בראשו מותר להסתפר במועד] ולפי מה שמפרש שם במנחת ביכורים כונת בהרייתא הוא היכי דנתרפא במועד ולכן מותר מפני שלא

היה יכול לגלח מקודם מחמת המכה וא"כ אין שום ראייה לדברי הח"א. ואגב אעיר קצת במה שהקשה המ"א על דברי הלוקוטי פרדס דמשמע מיניה דכשאינו נוגע לפקוח נפש דאסור וזה אינו לפי מה דקיי"ל דאפילו שפה שאינו מעכבת האכילה מותר ולענ"ד הלוקוטי פרדס שכתב שער שבמקום הקזת דם כריבדא דכוסילתא מיירי בהקזת דם שקורין קע"פ זעצין דגם שם המנהג להעביר תחלה השער ממקום הזה ואח"כ מכה בזה המקום בריבדא דכוסילתא ולהכי מתיר רק משום דנוגע לפקו"נ ומהתוספתא שהביא הח"א ראייה להקל כבר דאינו דאפשר ביאורו כמו שמפרש במנחת ביכורים וכנ"ל. ועכ"פ היכי שהיה יכול להעביר השער קודם יו"ט אפשר שאין להקל בשחין שבראשו ומה שהבאנו בשם או"ח להקל לענין קע"פ זעצין אפשר דהוא מיירי באופן שאין צריך לגלח השער מקודם או דמיירי שנתהוה לו ההכרח לזה בחוה"מ או דסבר כלקוטי פרדס דנוגע זה לפקו"נ ולבד כל זה היכי שהוא צריך לזה כדי שלא יכבד עליו החולי כבר מבואר בסימן תקל"ב דכל רפואה מותר בחוה"מ ואפילו לחולה שאין בו סכנה כמבואר שם במ"ב וה"ה היכא שיש לו שחין בראשו ומצטער כל גופו עי"ז ג"כ חשוב כחולה כנ"ל בסימן שכ"ח ומותר לעשות לו רפואה:

תקלב

סימן

* בין דיד בין דרגל - ר"ל אפילו דרגל דלא מאיס אם יתגדל ג"כ מותר [נ"צ]:

תקלג

סימן

* עדיף בלא הערמה - עיין במ"ב שכתבנו ודע דיש פוסקים וכו' ואין למחות למי שרוצה לסמוך אסברה זו והיינו דעת המ"א וא"ר בשם הרמב"ם והראב"ן וע"כ יש להקל לצרף יי"ש בחוה"מ דהיינו שמשמין היי"ש ביורה ומסיקין תחתיה וירתיה היי"ש ועולה דרך קנים והקנים יצננו במים אשר ידלו בדלי מן הבור ועוד כמה מלאכות שיש בזה אפ"ה מותר כשישתו הישראלים קצת מהן בחוה"מ כיון דהמ"א סבירא ליה דגם בשכר מותר להערים כשיש לו שכר ישן ואף דבשכר אינו טוב לשתות כ"כ במהרה מחדש ולא שייך צורך המועד כ"כ וביי"ש יכול תיכף לשתות ואם נימא דמלאכת חוה"מ הוא מדרבנן בודאי מותר להערים ואף אם נימא דאסור מדאורייתא אפשר ג"כ דע"כ לא אסרו רק בהערמה הניכרת וכאן לא ניכר [תשובת שו"מ מהדורא ג' ח"א סימן י"ט] אכן בפמ"ג משמע דלמ"ד מלאכת חוה"מ אסור מדאורייתא אין להקל אף בהערמה שאין ניכרת ועיין לעיל בסימן תק"ל בבה"ל וע"כ הנכון להתנהג כמו שכתב בבה"ט בשם תשובת בית יעקב ע"ש:

* שרי - עיין במ"ב שכתבנו דאף לדעת הפוסקים המתירים בהערמה אסור בטוחן חטים ומערים לטחון יותר אלאחר יו"ט וכו' עיין בח"א שכתב וז"ל בשעת הדחק כגון שלא יוכל לאפות תיכף לאחר המועד יש לסמוך להתיר לאפות ע"י שצריך קצת לפת אחד אף שמערים ועושה בכונה יותר כיון שאין הערמה זו ניכר כ"כ [והנה לפי מה שכתבנו בפנים אין זה היתר אף לדעת המקילים אכן בני"א ביאר הדברים יותר דיש לסמוך בזה אהאי מ"ד בסי' תק"ז ס"ו דגם בתנורים שלנו אופה אדם תנור פת אע"פ שא"צ אלא לכבר אחד] וכ"ש כשעושה פת אחד [או לעקאך אחד] גדול שאין בו אלא טורח אחד דשרי לכו"ע:

* ואם לקטן לאכלן - כצ"ל וכן הוא בטור ובשו"ע דפוס ראשון:

* אסור ללקטם תחלה כדי לכבשם - עיין במ"א שכתב דכונת השו"ע הוא אפילו לא ימצא אחר המועד דליקוט הוא מלאכה גמורה ואינה מותרת אלא בדבר האבד ועבור רוחא לא מיקרי פסידא ולדידיה מיירי השו"ע כשהיו הפירות של הפקר או שרוצה לקנות מעכו"מ [פמ"ג] ור"ל דאלו אילן של ישראל ויתקלקלו לאחר המועד בודאי הוא דבר האבד ושרי ועיין לקמיה מש"כ בזה ולפלא על הח"א בכלל ק"ו ס"ו ובכלל ק"ח ס"ב שהעתיק דברי המ"א ולא העתיק דמיירי בפירות של הפקר או עכ"פ בקונה מעכו"מ:

* מותר לקנותו ולכבשו - עיין בביאור הגר"א דהוא רק לתירוץ קמא דהראב"ד שהובא ברא"ש ספ"ק דלא מצרכינן שיהיה ראוי דוקא למועד אלא למציאה ולחילוק זה בשארי דברים מותר אפילו לטרוח במלאכה כגון שצריך למלוח ולכבוש וכדומה [אבל לתירוץ בתרא דהראב"ד דפרקמטיא שאני דלאו מלאכה היא כלל אלא מעשה חול בעלמא אבל מלאכה לא התירו משום רווחא אא"כ איכא פסידא והשקאה היא מלאכה גמורה וכן במליחה ואיכא עוד במלאכה טרחא יתירא (עיין בר"ן) ולפ"ז בודאי אסור אפילו לקנות כדי לכבוש אף שלא ימצא לאחר המועד וכ"כ בחידושי רע"א ומתמה על השו"ע שלא נקט לדינא כתירוץ בתרא והר"ן לא הביא רק תירוץ בתרא] ולפ"ז אם אין בנמצא לאחר המועד מותר אפילו לקנותו קודם ליקוט וילקוט ויכבוש ומה דלא הזכיר המחבר אפשר כדי למעוטי דאם בנמצא לקנות אחר המועד אסור אפילו לקנות מלוקטים ומה שאוסר תחלה ללקטם מיירי כשהוא בנמצא לאחר המועד ועוד נוכל לומר דרישא מיירי בפירות של הפקר ומדמי ליה למציאה וכן משמע בדמשק אליעזר ע"ש והנה מפמ"ג הנ"ל משמע דאפילו לקנותו אצל עכו"ם קודם ליקוט וללקטם אח"כ אסור וכתב זה לדעת המ"א דמלאכה גמורה כגון ליקוט אסור אפילו לא ימצא לאחר המועד כ"כ דליכא פסידא והנה לפ"ז החזיק המ"א בתירוץ בתרא דהראב"ד ולפ"ז קשה מה דהתיר המחבר לכבשו וכבר הקשה זה הגרע"א בחידושו ונשאר בקושיא. ואפשר לדחוק ולומר דסבר המחבר דמליחה קיל טפי מטעם דמעיקר הדין אין עיבוד באוכלין וכמו שכתב המ"א בסק"ז ולפיכך אע"פ שנקט כראב"ד בתירוץ שני מ"מ לענין מליחה מיקל טפי מראב"ד:

* של חיות ועופות וכו' - עיין מש"כ במ"ב דכמה פוסקים חולקין וכו' ונבאר בקצרה דזה לשון המרדכי הציידין צידי עופות והדשושות

והגרוסות מוכרין בצנעא לצורך המועד אבל צידי דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא מדאמרינן לעיל ספ"ק שרי למיזל ולמיצד משמע בפרהסיא ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך המועד ושרינן בגמרא עכ"ל והנה אף שהוא התחיל בדבריו לענין מכירה מ"מ מסוף דבריו דאייתי מספ"ק משמע דמתיר אף לענין צידה באומנים וע"כ רמז הרמ"א בקצרה דדין זה של המחבר לא מיירי בדגים דבדידהו שרי לצוד אף באומנים ועיין בביאור הגר"א דע"כ להמרדכי לא היה לו הגירסא בגמרא דגים כ"א חיות ועופות אבל לדידן שהגירסא בגמרא חיות ועופות ודגים צדין בצנעא וכן בירושלמי נמי מוכח כן א"כ פשוט דגם דגים דינן שוה עם חיות ועופות דאומנין אסור לצודן במועד בפרהסיא ובאמת כן הוא הגרסא גם בהלכות פסוקות ובשיבולי לקט ובר"ן וברמב"ן בחידושו על מו"ק וכן מצדד המ"א ג"כ דבאומנין אסור אף בדגים בפרהסיא וכונתו דאפילו אם לא נגרוס בהדיא בגמרא דגים ג"כ אין להתיר בדגים דהלא לדעת הרמב"ם אין אסור לצוד בפרהסיא לצורך מועד רק באומנים א"כ אין ראייה מספ"ק דשם מיירי שלא באומנים ע"ש אמנם לפי דבריו קשה לי מאוד דברי הב"י דמתחלה העתיק דברי הרמב"ם וכתב בשם הרמ"מ דכן כתב ג"כ הרמב"ן ועיקר ואח"כ העתיק דברי המרדכי הנ"ל משמע דהוא סובר ג"כ כוותיה. ועוד קשה הא ידוע דמוכרי פירות כסות וכלים המוזכר בגמרא מיירי ג"כ באלו שאומנתם בכך כל השנה ולפיכך בעי צנעא דבע"ה המוכר לצורך המועד לא בעי צנעה כמו שהביא המ"א בסימן תקל"ט סק"א בשם פוסקים ובודאי בכה"ג מוכרי תבלין המוזכר בגמרא מיירי ג"כ באלו שאומנתם בכך כל השנה ואפ"ה נקטינן שם בס"י דמותר למוכרן בפרהסיא משום דהוא דבר שאינו מתקיים והכל יודעין שהוא לצורך המועד א"כ בענינינו גבי מכירת דגים נמי כה"ג הכל יודעין דמי שקונה בשוק דגים בחוה"מ אינו קונה להשהותם אלאחר המועד אלא לאכלם בחוה"מ או ביו"ט ולמה נאסרהו. ואולי יאמר מי דיש לחלק בין מוכרי תבלין שאומנתם בכך כל השנה ובין אומנין הציידין לענין מכירה אעתיק מה שמצאתי בעזהש"י בליקוטי הרמב"ן על מו"ק וז"ל צידי עופות ודגים צריכין צנעא מפני שהן נראין כצדין אף לאחר המועד ועוד מפני שמלאכתן בכך שלא להתיר אומנות במועד שהרי נראין כעוסקין במלאכתן להשתכר כדרכן בשאר ימות השנה וכו' וזהו צנעא ששנינו בציידין ודשושין ובחנות הפתוח לסטיו והיא של מוכרי פירות כסות וכלים שכל מי שהוא נעשה מוכר לרבים נראין כעוסק במלאכתן בשאר ימות השנה עכ"ל הרי דסברא אחת הוא לענין ציידין ומוכרי פירות ואפ"ה כתב דלהכי לענין מכירת תבלין הקילו למכור בשוק משום שהדבר ניכר שלצורך יו"ט הם עושין שסתם לקיחת תבלין לקדרה של יום הוא וא"כ ה"נ בענינינו לענין מכירת דגים פשוט דאין להחמיר. היוצא מדברינו דאף דלענין צידה בודאי אסור אף בדגים באומנין הציידין בפרהסיא משום דנראה דבמלאכתו הוא עוסק כבשאר ימות השנה וכגרסתינו בגמרא חיות ועופות ודגים אבל לענין למוכרן בשוק אף הציידין מותרין למוכרן בפרהסיא דהכל יודעין דמי שקונה לצורך המועד

הוא קונה ובזה ניחא מה שהב"י הביא דברי המרדכי דנ"מ לענין מכירה וגם בפסקי תוספות מביא בהדיא לענין מכירה דמותר אף בפרהסיא באומנין וכמו לענין תבלין. ונוכל לומר עוד דגם רש"י שהזכיר במשנה לענין מכירה ג"כ אין ראיה דפליג על המרדכי לענין דגים דנ"מ מפירושו רק לענין חיות ועופות ומה דהוזכר בגמרא גם דגים הלא לא הוזכר שם רק צידה:

תקלו

סימן

* לטייל - ואם הוא מא"י לחו"ל אסור לתקן צרכי רכיבה [מ"א ושי"א]:

* ומותר לרכוב - עיין במ"ב והנה לפי טעם הב"י לכאורה דוקא ברכיבה דאפילו ביו"ט לא הוי רק שבות ולא גזרינן זה בחוה"מ אבל במחמר דיש בזה בשבת ל"ת גמורה דלא תעשה מלאכה אתה ובהמתך דקבלו חז"ל דזה קאי על פעולה שנעשה ע"י אדם ובהמה דהיינו מחמר לכאורה אין להקל כשהוא בחנם אכן כד מעיינינן יש להקל בזה מכח ס"ס אחד דשמא הלכה כהפוסקים דס"ל דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט דלא איתקש יו"ט לשבת רק לענין ל"ט מלאכות ולא לענין עשה דשביתת בהמתו ולא דמחמר וכדעת הג"ה לעיל רמ"ה ס"ג ע"ש במ"ב ומש"כ בסימן תצ"ה ס"ג אין מוציאין משא על הבהמה ביו"ט הוא רק מדרבנן וכמ"ש במ"ב שם ואפילו אם נאמר כהפוסקים דס"ל דיו"ט ושבת שוין הן מן התורה גם לענין זה שמא הלכה כהר"ן בפ"ק דע"ז דס"ל דלאו דמחמר לא נאמר רק בר"ה שהאדם חייב עליה כשהוציא לזה אסרה התורה גם כשמוציא משא על הבהמה אבל לא בחצר [נחולק שם על הרשב"א דס"ל דלאו דמחמר שייך בכל גוונין] וא"כ לפי מה דנהגו העולם לתפוס בכמה דברים שאין לנו בזה"ז ר"ה דאורייתא אי"כ לא שייך לאו דמחמר מן התורה כלל רק מדרבנן וא"כ אין לנו לאסור בחוה"מ. אמנם בסימן שמ"ה הבאנו בבה"ל דעת כמה ראשונים דס"ל דיש ר"ה מן התורה גם בזמנינו מ"מ אין לנו למחות ביד המקילין בזה דיש להם על מי לסמוך:

* מתה הראשונה - הנה המעיין בב"י יראה דהאוסר בזה הוא הרמב"ם ולשיטתיה הא דאיתא במשנה ואם מתה מושיבין אחרת לא קאי רק איום י"ד שקודם פסח והנה בב"י מצדד דגם דעת הטור כן ולפיכך לא העתיק דין זה גבי עניינינו ומפני כל זה השמיט הב"י ג"כ קולא זו בהשו"ע בעניינינו והעתיקו רק בסימן תס"ח לגבי ע"פ ונמשך הרב אחריו שהעתיקו בהדיא לאיסור אמנם בט"ז וכן בדרישה דעתם דדעת הטור להקל בזה גם בחוה"מ ועיין בש"ג דעתו דגם להרי"ף מותר להושיב אחרת אם מתה גם בחוה"מ וחפשי ומצאתי לכמה ראשונים דהקילו בזה בהדיא הלא המה הר"ח בסוגיין וכן הרוקח ומהר"ם חלאו"א בחידושי. ולפי הנראה לא ראום הב"י והרמ"א דאל"ה לא היו סותמין להחמיר וע"כ נראה

סימן

תקלז

* דבר האבד וכו' - עיין במ"א דספק דבר האבד ג"כ מותר ועיין בפמ"ג ומחה"ש דלכאורה דין זה תלוי אם מלאכת חוה"מ בדבר שאינו אבד אסור מן התורה או מדרבנן ועיין בנ"א שהוכיח דדעת הבי"י בסימן תקל"ט להחמיר בספק דבר האבד והיינו אפילו למאן דאית ליה דעיקר איסור מלאכת חוה"מ הוא מדרבנן שהרי הבי"י כתב שם זה לדעת הרא"ש והרא"ש הוא מכת הסוברים בריש מו"ק דהוא דרבנן אמנם לכאורה יש סתירה לכל זה ממשנה דף י"ח ע"ב ואלו כותבין וכתבו שם התוספות נראה דכל הני הוי דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או ב"ד או ילכו למדינת הים וכן בחידושי ריטב"א נמי כה"ג על כל המשנה הרי דמקילינן מספיקא וכן משמע מהרשב"א שהובא בב"י בסימן תקמ"ה דלהכי מתיר התוספתא לכתוב חשבונותיו בחוה"מ שמא לא יזכרם עד אחר החג הרי דמתירין מספק וביותר מזה דידוע דהרשב"א הוא מכת הסוברים דמלאכת חוה"מ עיקרו הוא מן התורה כמו שהבאתי בסימן תק"ל בבה"ל עיי"ש. וע"כ נראה לענ"ד דעיקר תלוי זה בדבר המצוי דהיינו אם החשש שיהיה דבר האבד אם לא יעשה בחוה"מ הוא מצוי מקילינן אפילו למאן דאית ליה דמלאכת חוה"מ עיקרו הוא מן התורה ולהכי מקיל המשנה לכתוב בכל אלו הדברים שזכרם שם עיין בני"י ובריטב"א (ומש"כ התוס' שמא ימות הנותן או העדים וכו'. ר"ל דע"י כל אלו ביחד הוא בודאי דבר המצוי) וכה"ג צריך לתרץ מה שכתב המ"א בסימן תקמ"ד סק"ב בשם הבדק הבית ע"ש. ואם אינו מצוי ההפסד יש להחמיר אפילו למאן דאית ליה דאיסור מלאכת חוה"מ הוא מדרבנן ולהכי א"ש הא דסימן תקל"ט שהביא הח"א מדברי הבי"י ושם אינו מצוי כ"כ ההפסד דיכול להיות שבשבוע הבאה ג"כ יהיה ביוקר [ובלא"ה אין ראיה מדברי הרא"ש דהתם לא מיירי רק לענין עבורי רווחא שיהיה מיקרי דבר האבד משא"כ בחשש הפסד ממש והבי"י גופא בריש הסימן כתב דרק הרשב"ם חשש קצת להחמיר בספק עיי"ש היטב] וכן הא דכתב הבי"י בסימן תקמ"ה על דברי הכל בו הוא ג"כ משום דס"ל להבי"י דחשש שמא לא יהיה לו פנאי אחר יו"ט להגיה הוא דבר שאינו מצוי ולפי"ז הא דכתב המ"א דספק דבר האבד מותר הוא אם אותו החשש מצוי שיבא כנלע"ד אח"כ מצאתי בהרב המגיד פ"ז מהלכות יו"ט דין ג' בשם הרמב"ן שמתיר ג"כ בספק דבר האבד אך צריך לעשותם בצנעא. ועיין בסי' תקל"ח ס"ב דאם א"א בצנעא מותר בפרהסיא:

* שכיון שהתחיל וכו' - הנה מוכח בברייתא דף וי"ו ע"ב דאפילו בלא התחיל להשקותה קודם המועד אם היתה שדה מטוננת מותר והיינו שהיתה לחה ועתה נתייבשה ומטעם דכיון שהיתה לחה דינה כמו שהתחיל להשקותה דתפסד אם לא ישקנה (כעין זה פירש"י על מימרא דרב יהודא דקאי על שדה בית הבעל ובברייתא מוכח דה"ה בבית השלחין בזרעים שלא שתו לפני המועד) אכן להרמב"ם ההיתר בשדה לחה הוא דוקא בשעדיין היא לחה ומטעם דאינה צריכה להשקאה רבה ולית בה טרחא יתירא אף בזרעים שלא שתו לפני המועד

ולהכי שרי ולפי"ז אם נתייבשה אין להקל לדעת הרמב"ם. והנה המחבר העתיק דין דשדה לחה בס"ז לענין שדה אילן ובאמת מן הברייתא מוכח דה"ה לענין זרעים שלא שתו:

* מאילן לאילן וכו' - עיין בח"י ריטב"א וברי"ץ גיאות שהעתיקו את דברי הירושלמי שכתב דדברי ראב"י שאוסר להשקות כל השדה כולה מיירי כשהיו נטועים האילנות עשרה לבית סאה אבל אם היו רצופות מותר להשקות כל השדה לכו"ע:

* וי"א וכו' - זה תלוי בגרסת הש"ס עיין בב"י ובביאור הגר"א והנה בשדה לבן הסמוכה לשדה אילן דעת רוב הראשונים דצד כדרכו הלא המה הרי"ף והרא"ש והאשכול והרי"ץ גיאות והראב"ד והובא בהרה"מ [לבד דעת הרמב"ם דצריך שינוי וכן נראה דעת הר"ח ושב"ל שהעתיקו הברייתא דת"ר בסתמא ולא חילקו בין סמוכה לאינה סמוכה]. וכן נראה ג"כ דעת השאלתות ודלא כהע"ש שם וכן בשדה לבן שאינה סמוכה מוכח בהדיא מהרי"ף והרא"ש והאשכול והראב"ד דמהני שינוי וכן משמע מהר"ח ושיבולי לקט אכן דעת הרמב"ם בזה להחמיר דלא מהני שינוי וכתב הרה"ם דכן משמע מהרי"ץ גיאות דלא העתיק היתר כ"א לשדה הלבן הסמוכה דמותר אפילו כדרכו ולא זכר שום היתר לאינה סמוכה [ולעני"ד אין זה ראייה מוכרחת] וע"כ תפס לדינא להחמיר בזה וראיתו מב"ח שכתב ג"כ דנקטינן להחמיר כהרמב"ם ולעני"ד בדין הראשון דהיינו בסמוכה לשדה אילן בודאי אין למחות ביד המיקל אחרי דרוב ראשונים מקילין בזה וכנ"ל ואפילו בדין האחרון אין לנו בהדיא מי שמחמיר בזה כ"א הרמב"ם לבד וכנ"ל וע"כ ע"י עכו"ם בודאי יש להקל:

* ובחווה"מ אפילו נותן לו שכר אחר מותר - ז"ל הנ"י אם בא העכו"ם מאליו לדייר אף כי דעתו ליטול שכר מותר להניחו וליתן לו השכר לאחר המועד עכ"ל ומשמע מלשונו דלשלם לו בתוך המועד אסור ונ"ל שהנ"י אזיל לשיטתיה דמפרש מה שאמרו בגמרא ביו"ט במזונות היינו שאחר יו"ט יתן לו מזונות [דמי מזונותיו] וממילא מה שאמרו במועד בשכר נמי כה"ג אבל לפי מה שהבאנו מר"ח ורש"י דיכול ליתן לו מזונות ביו"ט גופא אפשר דה"ה לענין שכר במועד אף דלכתחלה אסור לומר לו שיעשה וישלם לו מ"מ כשיעשה מעצמו מותר לשלם לו בסוף וצ"ע:

* לבצרו - עיין במ"ב ועיין בלבוש דדעתו דוקא בעניינינו שאין יכול להשתמש ע"י עכו"ם מחמת איסור ניסוך הא בעלמא ישתמש ע"י עכו"ם. והנה לדידיה בכל דבר האבד אסור לשכור לזה ישראלים שיש להם לאכול אם לא שאין לו עכו"ם ותמה הא"ר דמנין לו זה ועכשיו מצאתי לו חבר הוא הריטב"א בחידושו בפ"ב דף י"ב במעשה דרב חמא עיי"ש:

* מי שהפך וכו' - עיין מ"ב ודעת הרמב"ם דמותר גם להפוך אותם לכתחלה וטעמו דכיון שנתנן במעטן והגיע זמן להפוך אם לא יהפוך אותם הוי דבר האבד ועיין בחי' הריטב"א שכתב דהכל לפי המקום והזמן דבאתריה דהרמב"ם גם ההפיכה גופא הוי מכלל דבר האבד :

* ומזפת החביות וכו' - בגמרא איתא זופתין חביתא ועיין שם ברש"י ובנ"י ומשמע מינייהו דמפרשי בשל יין וכן משמע מהרמב"ם פ"ח מהלכות יו"ט ומדברי המחבר משמע דה"ה בחבית של שמן :

* בין קטנות ובין גדולות - עיין במ"א וכן הקשה הגר"א מפסחים ק"ח ולפ"ז אין להקל בשום חבית וכן מצאתי באמת לדברי הרוקח שמחמיר בין בגדולות ובין בקטנות ומ"מ לדינא אין לזוז מפסק השו"ע שכן מצאתי להרבה ראשונים שפסקו כן להדיא הרמב"ם בפ"ח מהלכות יו"ט וסמ"ג ורי"ו בשם התוס' וטור בשם הרא"ש נומה שהקשה ב"י דסתם חבית גדולות הן עיין בנחל אשכול דלענין קטנות בודאי אין להחמיר דשמואל הוי מרא דתלמודא טפי מרב דימי ובודאי הלכה כמותו נגדו ולענין גדולות יש לנו לפסוק כרנב"י דבתרא הוא] וכן משמע בשאילתות בפרשה ברכה ס"ס ק"ע דהזכיר רק חביתא דחמרא ושיכרא להתירא ולא הזכיר שום חילוק בין קטנות לגדולות ואין לנו מחמירים בזה רק הרז"ה שפסק כרב דימי והרוקח שמחמיר בשניהם ולענין קושית המ"א עיין בפמ"ג ובנהר שלום ובבגדי ישע שתירצו קושיתו בטוב טעם :

* וכן שולה פשתנו וכו' - מקיצור פסקי הרא"ש וכן מן הטור משמע דאף בזה יעשה בצנעא כמו בס"ב :

* אם הוא דבר האבד - עיין במ"ב באם עשה מלאכה בדבר שאינו אבוד דדעת הנ"י ורי"ו בשם יש מפרשים דבזה קנסו גם לבנו וב"י משיג עליו דהלא מקילינן גם בצורם בכור דהתם בודאי איסור דאורייתא ואפ"ה מסקינן בבכורות דלא קנסו בנו אחריו והט"ז והדרישה תירצו דהכא גרע מפני דאיכא תרתי לריעותא דמה שכיון מתחילה להניח המלאכה על חוה"מ וגם מה שעשה אח"כ בחוה"מ והעתיק הא"ר תירוצם ובאמת הוא דוחק גדול לחשוב המחשבה והמעשה לתרי ענינים וגם ממו"ק י"ג ע"א בגמרא משמע דצורם בכור גרע מזה וכיון דמקילין שם כ"ש בענינינו ועיין במאמר מרדכי ובחמד משה שדחו ג"כ את תירוצם ונשאר על דברי

רי"ו בצ"ע (דבשלמא בדבר האבד שייך לומר כיוון מלאכה במועד דהיה יודע שתפסיד אם לא יעשנה במועד והיה אפשר לעשותה קודם מועד ואפ"ה לא עשה והמתין לעשותה במועד משא"כ בדבר שאינו אבד איזו כונה שייך בזה לומר שכיוון לעשותה במועד כיון שלא תפסיד אם לא יעשנה ואם עשה הוא דעשה רעה וחדא ריעותא הוא דהוי) וע"כ נראה דברי הרב"י נכונים ומה שהמ"א רצה לתרץ דברי הרי"ו משום דהוי כעושה מלאכה בשבת דאסור שם גם לבנו כבר הקשה עליו בספר בית מאיר דמי הגיד לו דבר זה ששם אסור גם לבנו ואף אם נימא דאזיל לשיטתיה שם דה"ה למי שנתבשל בשבילו מנ"ל שכל מה שעושה או מבשל היינו לצורך בנו נמי מפני שידע שימות וירש בנו מלאכה זו וסיים ע"ז לכן העיקר לעני"ד כפסק השו"ע וכמו שכתב בב"י דלבנו תמיד

לא קנסינן וגם בקי"נ משמע דלדינא תפס דלא כנ"י הנ"ל:

סימן

תקלט

* בין לקנות וכו' - וכל מה שאסור הוא אפילו ע"י עכו"מ [נ"ח בסימן תקמ"ג והובא בפמ"ג]:

* בפירעון חובו - לכאורה משמע מלשון זה דדוקא בכה"ג שהסחורה עדיין לא היה קנויה לו עד עכשיו אבל אם היה קנוי לו מכבר ועתה רוצה להוליכו לביתו אין כאן איסור שאינו עושה סחורה במועד ומ"מ יש למנוע מזה מטעם אחר המבואר בסימן הקודם ס"ג שאסור להסיע ממנו מעיר לעיר וה"ה באותה העיר כמבואר שם במ"ב אכן אם הוא חושש שיבוא לידי הפסד כשישאר שם מותר:

* לילך ולתובעם - עיין ט"ז דמפרש כונת השו"ע דדוקא שצריך לילך ולתובעם בעיר אחרת או שצריך טרחא ליזל עמהם בדינא ודינא אבל אם א"צ לתובעם בדין והם בעיר אחת ג"כ מותר לתבוע אותם במועד ועיין בחידושי רע"א שכתב דמדברי הרא"ש לא משמע הכי אלא בכל גווני אסור וכ"כ בספר נהר שלום דלא משמע כן מדברי הפוסקים ובאמת מדברי המחבר בס"ג ג"כ משמע להדיא דאפילו הם בעיר אחת אסור וכן בספר שולחן עצי שטים אינו מסכים לדברי הט"ז בזה דעיקר האיסור משום דע"י קבלת הסחורה נגמר עתה המקח במועד ומאי נ"מ אם הם בעיר אחת או לא וע"כ לא העתקתי דברי הט"ז בעניינינו ורק סוף דבריו שכתב דהאידינא מתקלקלים החובות העתקתי בס"ג עי"ש:

* דכ"ז בכלל דבר האבד - מלשון זה משמע דקאי על שני הדינים אבל לפי מה שהתנה בעצמו בדין הראשון דדוקא בחובות המותרים לתבוע ובע"כ מיירי דתובע מישראל דאינו דבר האבד אם ימתין לאחר המועד [דמעכו"מ מבואר בס"ח דמותר לקבל אפילו סחורה מטעם דהכל בכלל דבר האבד הוא] וא"כ מה דמסיים דכל זה בכלל דבר האבד מגומגם הוא דבדבר האבד הלא מותרין כל החובות והאמת דשיגרא דלישנא הוא מלשון הנ"י והמ"מ ושם אינו נזכר כלל דין לקבול במשפט [ובד"מ הארוך לא העתיק דין דלקבול במשפט רק בסוף דבריו לדין בפ"ע] וקאי שם על מה דמסתפק בתחלה בדין הלואה לעכו"ם בריבית אם מותר במועד או אסור דהעברת ריוח לא מקרי פסידא וע"ז כתב דלפרוע ממנו וכן לזקוף חובו ודאי בכלל דבר האבד הוא ושרי לד"ה:

* יפסיד מהקרן - ואפילו אם ספק שמא יפסיד ג"כ מותר [עו"ש בשם מהרש"ל וא"ר] ונראה עוד דאם נצרך למעות לשלם חובותיו שהגיע זמנם בחוה"מ ואם לא ישלם יגיע לו הפסד ומוכרח בשביל זה למכור סחורתו במועד חשיב כדבר האבד:

* ויוציא יותר לשמחת יו"ט - ה"ה לחוה"מ כן מוכח בירושלמי שהובא בבי"מ מקור לדין הזה :

* אבל מי שיש לו מעות בריוח וכו' - דעת הט"ז דדוקא אם הוא מופלג בעשירות אבל בלא"ה אף שיש לו מעות בריוח חשוב הכל כדי חייו של אדם בזמנינו ומתירים לו למכור כדי שיוציא יותר לשמחת יו"ט ובספר נהר שלום מפקפק על דבריו עיי"ש :

* ומכרו בזול - דוקא באופן זה אבל לקנות מהם בערך השוה נראה דאפילו הוא לצורך תשמישו כל שאינו לצורך המועד אסור [מאמר מרדכי] :

* ואפילו מעיר לעיר וכו' - אע"ג דזהו בודאי הוי טרחא מרובה ובסימן תקל"ז מבואר דהרוחה אסור לטרוח בשבילה צ"ל דמייירי באיש שעסקו ומחייתו תמיד לנסוע על ירידים וכיון דחייו ופרנסתו תלוי בזה הכל הוא בכלל דבר האבד ושרי [עין במחה"ש סק"ו בפירושו על המ"א] :

* אינו מותר וכו' ביום השוק - עין ט"ז שהביא בשם רש"ל וז"ל שאר ימי השוק אין להתיר כלל לישב בחנות אם לא שהחנות סגורה ופתוחה במקצת כשבא ליקח וכ"ז כדי להוציא לשמחת יו"ט עכ"ל [ונראה דיצא לו ממה דמבואר בסי"א לענין פירות כסות וכלים דאפילו בצנעא אינו מותר כי אם לצורך המועד ועל כן התנה שיוציא לשמחת יום טוב דאית בזה התירא דריש ס"ד] וכתב מחצית השקל שהרבה מהאחרונים קראו תגר על קלות שנוהגין בעונ"ה בענין משא ומתן בחוה"מ ולא מצאתי להם תקנה [כי אפילו לדעת המ"א שמשוה דין חנוני לתגר אינו מותר כ"א כשהחנות סגורה ופתוחה במקצת כשבא הקונה ליקח] אלא שבספר א"ר כתב וז"ל ואפשר שחשבו לדבר האבוד דאם לא ישבו כ"כ זמן כל ימות החג בחנות יתמעט המו"מ מישראל [וגם כיון שא"א למחות שיסגרו הכל חנויותיהם וכ"ש כשיש סוחר נכרי בעיר א"כ אם הירא וחרד יסגור חנותו לבדו ירגילו קוניו לילך לסוחר אחר והוי דומיא קצת להלואה לאותן שרגילין אצלו שהתיר בסי"ב מהאי טעמא] וסיים הא"ר שעכ"פ אין ללמוד מלאכה מזה כי אינו דומה לפרקמטיא שיש צדדי קולות הרבה בפוסקים עכ"ל א"כ עדיין לא מצינו תקנה שפעמים עושה מלאכה גמורה בחנות כגון שמוכר איזה סחורה בחנות כגון חתיכת פשתן או שאר בגד ומחתך ממנו לפי מדתו הצריך להקונה דע"ז יש חיוב משום מחתך [כמו שכתב הח"א בכלל ל"ו וכן מוכח מהרמב"ם בפי"א מהלכות שבת הלכה ז'] אם לא לאדם שיש עליו נושים עם שט"ח [וועקסלין] שהגיע זמן פירעון שלהם ואם לא יפדס יהיה לו מזה ודאי הפסד וידוע דבשביל דבר האבד מותר לעשות מלאכה ג"כ. אכן לפי מה שכתב המ"א לעיל בסוף סימן תקל"ד דמי שאין לו מה יאכל אף שהותר לו לעשות מלאכה מ"מ לא יעשה בפרהסיא דמי יודע שאין לו מה יאכל וה"נ בענינינו או מה דאיתא בסימן תקל"ח מכניס אדם פירותיו מפני הגנבים ומ"מ יכניסם בצנעא ומשום שלא יהיה אושא מילתא כ"כ וה"נ בענינינו אין לך אושא מילתא טפי ממה שהחנויות פתוחות להדיא כל היום בחוה"מ ויש בזה ביזוי מועד וע"כ בודאי טוב ליזהר שיהיה החנות סגורה ופתוחה במקצת כשבא הקונה ליקח וגם יוציא קצת מן הריוח יותר לשמחת יו"ט וכמו שכתב הט"ז בשם רש"ל :

* ומותר לקנות - עיין בב"י שיש הרבה פוסקים שמחמירין בקניית יין לצורך חול וע"כ נראה דיש לנהוג כמו שכתב הג"א בשם או"י דאף לדעת המתירין הוא דוקא בצנעא וכ"כ בספר שולחן עצי שטים :

* ואם הוא דבר שאינו מצוי וכו' - האחרונים טרחו ליישב דברי הרמ"א והמחבר שלא יהיו סותרין זה את זה ולא לההיא דס"ה דכיון דהמחבר מיירי שאינו מוצא אחר המועד כמו שמוצא עתה והוא ממש הציור כדברי הרמ"א אמאי אוסר יותר מכדי צורך שתייה והלא בס"ה מתיר כגון זה וגם מב"י בעצמו מוכח שלפי דין השיירא המבואר למעלה צריך להתיר אפילו יותר מכדי שתיית כל השנה [דמאי הוי כקונה סחורה כדי להרויח דאפילו בזה שרי] והמא"מ מחלק בדוחק דבשיירא מינכר מילתא טפי דהוא ריוח שאינו מצוי תמיד. משא"כ בזה ועיין מש"כ בשם הח"א במ"ב ולדבריו אינו סותר הרמ"א לדברי המחבר. והב"ח סובר דהתירא דס"ה הוא דוקא בריוח מרובה שמגיע ע"י השיירא וכיו"ב ובאופן זה התיר הרמ"א והמחבר לא מיירי באופן זה. ועיין בא"ר שהוא מפרש דברי הרמ"א כפשטיה ודעתו דכיון דסבור בקנייתו כדי להרויח וריוח כזה לא ימצא אם יקנה אחר המועד שאחר המועד יוקיר המקח של היין בודאי שרי כההיא דסעיף ה' והמחבר דאוסר יותר מכדי שתייתו לשנה לא מיירי בקונה כדי להרויח ולכן אסור דטרחא יתירא בכדי הוא. ובמ"ב העתקנו דעת הח"א והב"ח ונראה דלמעשה יוכל לסמוך על דעת הב"ח והמקיל כא"ר ג"כ אין מוחין בידו :

* אין לוקחין וכו' - עיין מ"ב מש"כ דמן העכו"מ י"א דמותר לקנות בתים שדות וכרמים וכו'. מפני שהוא כמציל מידם כ"כ הש"ג בשם תוספתא והביאו המ"א וא"ר. ומש"כ הטעם מפני שהוא כמציל מידם אינו מוסכם לענ"ד מהפוסקים דבתוספתא סיימה וכותב ומעלה בערכאות של עכו"ם מפני שהוא כמציל מידם וממש בלשון זה איתא בע"ז דף י"ג לענין הולכין ליריד של עכו"ם ומבואר שם ברש"י דקאי על הערכאות דשרי משום שהוא כמציל מידם וכן מבואר במגיד משנה פרק ט' הי"ד והביא ג"כ הפרש"י אלו. וגם בש"ס שם ע"ב דשקיל וטרי בטעמא משמע נמי דלא קאי האי כמציל מידם על עצם היתר הלקיחה ורק על הערכאות [אכן בש"ג שם בשם רבינו יונה משמע קצת כדבריו כאן] וא"כ ה"נ צריך לפרש על הכתיבה והעלאה בערכאות דמותר במועד מפני שהוא כמציל מידם. א"כ צריך טעם אחר להיתר הלקיחה מעכו"ם ביו"ט. אכן גם עצם דין זה לענ"ד לא ברירא הוא דכל הראשונים לא העתיקו כלל תוספתא זו ומדהשמיטה הרמב"ם וכל הפוסקים לתוספתא זו נראה דלא ס"ל כן להלכה והרמב"ם סתם וכתב דין המשנה דאין לוקחין בתים וכו' רק לצורך המועד ולא חילק כלל דמעכו"ם מותר לקנות בתים בכל אופן והטעם י"ל כיון דהמשנה סתמא אין לוקחין וכו' אלא לצורך המועד ולא חילקה דמעכו"ם שרי וכן בש"ס לא הביאה לתוספתא זו לחלק בזה אלמא דלא ס"ל להלכה וביותר דהמשנה פרטה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר אלמא דאין לנו עוד אופן היתר. ועוד אפשר לומר דהרמב"ם וש"פ שלא כתבו היתר זו מבארים התוספתא בפירוש אחר מהש"ג דהתוספתא לא

באת לחדש דמעכו"ם שרי טפי מישראל ורק דמעכו"ם נמי שרי ומיירי נמי לצורך המועד דוקא ולא הצריכה לבאר זאת דקאי על המשנה והוסיפה רק זאת דמעכו"ם נמי שרי אף דדברים אלו צריך לכתוב ולהעלות בערכאות אפי"ה מותר דכיון דהלקיחה מותר לצורך המועד הכתיבה והערכאות נמי שרי משום שהוא כמציל מידם [וכנ"ל מרש"י והה"מ] [ולולא דמסתפינא הייתי אומר עוד דהתוספתא לא קאי כלל לענין מועד דכל לשון התוספתא נשנית בע"ז דף י"ג ובעירובין דף מ"ז לענין הולכין ליריד של עכו"ם וחסר כאן רק אלו התיבות הולכין ליריד של עכו"ם ולוקחין וכו'. ונשנית כאן דטעם התירא הוא. משום דכדבר האבד הוא שלא ימצא ביום אחר [ושם בברייתא הקודמת מיירי ג"כ במועד לדבר האבד] וכמו שהביאה כאן בש"ס דף י"א לענין דבר האבד ותניא גבי ע"ז כה"ג עיי"ש ועיין בע"ז ברא"ש ור"ן בשם הי"א דכל ההיתר הוא גבי ע"ז משום דכדבר האבד הוא דביריד משכח לקנותם וא"כ לפ"ז אין לנו שום תוספתא להתיר כאן אם לא דנימא דמטעם זה התירו גם בחוה"מ לילך ליריד ולקנות מהם דביום אחר אפשר שלא ישיגם אבל א"כ הי"ל לשי"ג להזכיר דוקא יריד] ורק מ"מ לענין בתים ושדות בא"י אפשר דיש להקל מפני ישוב א"י אבל בא"י לענ"ד אין דין זה ברור כלל:

* שאין לו מה יאכל או לצורך השכיר וכו' - עיין במ"א סימן תקמ"ב וכן פסק לעיל בס"ד דאפילו יש לו מה לאכול אך רצונו כדי שירויה ויוציא יותר לשמחת יו"ט ממה שדרכו להוציא ג"כ שרי ועיין לעיל בס"ד במה שכתב ונ"ל וכו' ועיין לקמן בסוף סימן תקמ"ב דצריך לעשות בצנעא עיי"ש

סימן תקמ

* וכן אם עשה מעקה וכו' - עיין בחידושי הריטב"א שכתב דמתני' מיירי בגג דלא רגילי להלוך בו שאינו חייב במעקה אלא שהוא בעצמו רוצה לעשות משום שמירה [ולפיכך אמרו בירושלמי דסגי בגי טפחים] דאי משום מצות מעקה למה לא יעשה כדרכו ע"ש. אבל שארי הפוסקים סתמו בזה ולא חילקו:

* בונה אותו מעשה הדיוט - דהיינו כנ"ל בריש הסעיף לענין גדר [גמרא]:

* וכן בשאר דברים דאיכא למיחש לסכנה - דהיינו אפילו בכותל חצר שבינו לחבירו שהוא רעוע ויש שם אנשים שחשודים גם על עסקי נפשות וכמו שכתבתי במ"ב:

* סדקים שבגג וכו' - עיין במ"ב במה שכתבנו בשם הטור שהמים יורדים דרך שם ור"ל לענ"ד שיוכל לירד דרך שם אבל לא כשדולף הגשם בבית וכ"מ בריטב"א וז"ל שפין וכו' פי' כשעושין מפני חשש הגשמים אבל אם באו גשמים ממש ועדיין ידלוף בבית עושה כדרכו שאין אדם דר במועד בדירה סרוחה ועוד שאין לך דבר האבד גדול מזה עכ"ל:

* ופותחים להם עין - עיין בב"י דהרא"ש בשם הראב"ד אוסר בזה וכן סתם הטור ומ"מ לדינא העתיק בשו"ע להקל כדעת הרמב"ם משום דהה"מ הביא בשם הגאונים והרמב"ן להקל בזה וק"ק דהרי"ו הביא

סימן

תקמא

* שרי לתקנם קצת לצורך המועד - הנה תיבת קצת לא נזכר בשום פוסק ואף בלבוש ועוד איזה אחרונים שהעתיקו דברי הרמ"א לא הזכירו דדוקא קצת וטעמם פשוט דכיון שהוא ע"י שינוי לא גרע זה ממי שעושה בגד מתחלה דמבואר בס"ה דכשהוא לצורך המועד מותר האומן לעשות ע"י שינוי ואפשר דכונת הרמ"א דכיון שרצונו לתקן הוא רק לצורך המועד לא יתקנם לגמרי רק שישתהא התיקון עד לאחר המועד ועדיין צ"ע:

* ואם היה אומן וכו' מעשה הדיוט - ועיין בש"ג שכתב בשם ריא"ז שהביא מירושלמי דה"ה לענין מנעלים. ונ"ל דלענין הדיוט תופר כדרכו לא התירו במנעלים (והטעם אפשר דשם בהדיוט שיצטרך לתפור אחת אחת ולא כמלא מחט כאומן זהו גופא הוא שינוי משא"כ במנעלים אף האומן צריך לתפור אחת אחת ממילא אין כאן שינוי) דאל"ה יאמר בפסחים נ"ד הרצענין מותרין לעשות מנעלין ביי"ד שכן הדיוט תופר כדרכו וכמו שאמר שם גבי חייטין:

* אלא בעינן וכו' - עיין מ"ב מש"כ דכשעושה בשביל אחרים אף לצורך המועד אסור והנה ראיתי בשע"ת שהביא בשם הנו"ב מ"ת ס"י ק"ד דמתיר אפילו בשכר לתפור לאומן ע"י שינוי והוא לפלא דהוא נגד פסק השו"ע בסימן תקמ"ב וחשבתי בנפשי אולי נקט לדינא כדעת הכל בו שהובא בב"י בסימן זה שהוא מתיר לצורך המועד אף בשכר (והריא"ז המובא בש"ג סבר ג"כ הכן אף שהב"י כתב עליו שהוא טעות ונקט להלכה בסימן תקמ"ב כדעת הרבה ראשונים האוסרין בזה אכן אח"כ עיינתי בתשובתו ומצדד דדעת השו"ע הוא ג"כ הכי בזה כהריא"ז והא דאוסר בסימן תקמ"ב היינו במלאכה שאינה לצורך המועד והא דקרי ליה מלאכות המותרות היינו דבר שאינה מלאכה ממש אבל דבר שהוא מלאכה ממש וההיתר שלה הוא מחמת שהוא לצורך המועד בזה מותר לעשות אף לאחרים בשכר ומחמת זה מתיר לפועל אומן לתפור בשכר כשיני הכלב ופלא גדול הוא דהרי דברי הטור ושו"ע נובע מדברי הרא"ש שהובא בב"י ושם נזכר בהדיא במעשה דרב חמא דע"כ האי שמשין מלאכה המותרת במועד היו עושין כגון תיקון אצטבאות וכו' וידוע דתיקון אצטבאות ע"כ לצורך המועד התירו דאל"ה אף מעשה הדיוט אסור וכמבואר בטור ומרדכי ושו"פ ואפ"ה כתב הרא"ש דבשכר אסור וגם בסוף סימן זה כתב בב"י בהדיא דבשכר אסור אף לצורך המועד והאמת הוא כמו שכתבו כל האחרונים [הח"מ והפמ"ג והמאמר מרדכי והנהר שלום] דמה שכתוב בשו"ע בריש סימן תקמ"ב אפילו מלאכות המותרות וכו' כולל בין מה שהדיוט תופר כדרכו ובין מה שאומן עושה מעשה הדיוט דהיינו כשיני הכלב וכל כה"ג מה שמבואר לעיל בסימן תק"מ שהתירו לעשות מעשה הדיוט לצורך המועד בכולם אסור לעשות בשביל אחרים בשכר. אכן בעיקר הענין ידוע

מה שנהר שלום והא"ר צידדו דהכל בו לאו יחידאה הוא בזה דהריא"ז המובא בש"ג סבר ג"כ הכי וכן הנ"י שפירש פירוש אחר בדברי רב חמא וממילא אין מקור לדינו של הרא"ש וגם השכ"ג סבר שדעת הרי"ף ג"כ כהכל בו אבל בברכי יוסף דחה דבריו דמה שכתב מהנ"י אין ראיה דפליג על עיקר דינו דהרא"ש שהביא אסמכתא לדבריו ממקום אחר ממה דכותב תפילין ומזוזות לאחרים בטובה ולא בשכר ומשמע אף דאותו שכותב המזוזה בשבילו הוא לצורך המועד לקבוע בבית שרוצה לדור בו

ואפ"ה בשכר אסור (ומה שדחה הא"ר דשם הכתיבה הוא מעשה אומן אינו דיחוי דהתם מה שמותר לעצמו מעשה אומן אסור לאחרים בשכר וה"ל בעניינינו מה שמותר לעצמו במעשה הדיוט אסור לאחרים בשכר) ותדע עוד דהרי"ו שהעתיק דינו דהנ"י שהוציא שם לפי פירושו ואפ"ה העתיק דינו של הרא"ש וכן הנ"י בעצמו בפ"ג בסוגי דלאחרים בטובה ס"ל דשכירות חשיב מלאכה ומה דהביא הא"ר משכ"ג שדעת הרי"ף ג"כ הכי כבר מוכח מהשכ"ג לבסוף בעצמו שאין ראיה ברורה מדברי הרי"ף אלא שהוא מצדד כן וע"כ מסיק בברכי יוסף וכן במאמר מרדכי שאין לזוז מפסק השו"ע בסימן תקמ"ב שהוא דעת כמה ראשונים היינו הרא"ש והמרדכי והטור ורי"ו וכן מצאתי ג"כ באשכול ובחידושי ריטב"א בשם רבינו ידידיה אכן מצאתי שם דבר חידוש שחילק הריטב"א מדעתו בזה לדינא דה"מ בשאפשר לבעה"ב לעשות אותה מלאכה ע"י אחרים (היינו עכו"ם אפילו בשכר או לישראל בחנם) אבל אם אי אפשר לו להשיג אנשים אחרים אלא אלו והם רוצים דוקא בשכר מותר הן לדבר האבד או צורך המועד ולא מצאתי זה בפוסק אחר וגם לדידיה לצורך המועד שהתיר הוא דוקא ע"י שינוי דלא עדיף הפועל מעצמו כמו שכתב הנו"ב הנ"ל:

* שינוי הניכר - עיין בח"א שכתב דאם אינו מוצא אומן שיעשה באופן זה והוא צריך לצורך המועד מותר ליתן שכר לפועל שאין לו כ"א לחם לכו"ע כדי שיהיה לו צרכי יו"ט בריוח והנה באמת הוא אזיל לשיטתיה שמצדד שם בנ"א כהא"ר דאין לו מה יאכל היינו שאין לו צרכי יו"ט בריוח ולהכי פה דהבע"ב צריך להבגד למועד סומך על הא"ר ומ"מ אין ברור לדינא דלהמ"א שם בודאי אין להקל כ"א ע"י מי שאין לו מה יאכל ממש:

תקמב

סימן

* אפילו מלאכות המותרות וכו' - נלענ"ד דבדבר שהוא אוכל נפש מותר לפועל לעשות אפילו בשכר דאל"ה כל מה שזכר בסימן תקל"ג דמותר לצורך המועד כגון הטחינה וקציצת עצים מן המחובר או להטיל שכר וכה"ג כל עניני אוכל נפש יצטרך הכל לעשות בעצמו דבודאי לא ימצא אנשים שירצו לעשות לו בחנם (ונוכל להסביר בטוב טעם דכמו שהתירו בדבר אבד לתת שכר כמבואר בהג"ה ה"ה לענין אוכל נפש ובעלמא אוכל נפש עדיף מדבר האבד דבדבר האבד אסור אם כיון מלאכתו ובאוכל נפש קי"ל דאפילו כיון מלאכתו מותר כדאיתא בסימן תקל"ג) אכן לפלא שלא העירו האחרונים בזה ולפי מה שהבאנו לעיל דברי הריטב"א דמתיר בכל דבר שהוא לצורך המועד בשכר אם לא נזדמן לו אנשים שירצו לעשות לו בחנם א"כ אפשר דאף דבר של אוכל נפש שוה לשאר

הדברים שהוא לצורך המועד ועוד יותר משמע שם מלשונו דסובר דאף בדבר האבד דינו כן דאין להתיר ליתן שכר לישראל כ"א כשאין משיג אנשים אחרים עכו"ם או לישראל בחנם. היוצא מדברינו דבאוכל נפש אם אין מצוי לו אנשים שירצו לעשות לו בחנם יוכל להקל ליתן להם שכר. ודע עוד לענין ספריין וכובסין באופנים שהתירו להן לספר ולכבס וכמבואר לעיל בסימן תקל"א ותקל"ד ג"כ לא ברירא הדבר דדוקא בחנם דאפשר דכיון דהתירו להן לספר ולכבס כדרכן אף דבעלמא דבר שהוא לצורך המועד ואינו אוכל נפש קי"ל דבעי שינוי וכמו שכתבתי לעיל בבה"ל ריש סימן תקל"א אפשר משום דעשאו חז"ל כדבר האבד דלא בעי שינוי וא"כ מסתברא דמותר גם בשכר כמו בדבר האבד ואין להביא ראיה ממה שאמרו בפסחים נ"ד החייטין שכן החייט תופר כדרכו הספריין והכובסין שכן וכו' והתם בע"פ בודאי מותרין ליטול שכר ומסתמא בחוה"מ ג"כ מותר ליטול שכר דיש לדחות דהכונה דלכך התירום במלאכה משום דבחוה"מ ג"כ מותרים לפעמים במלאכה זו אבל לענין שכר אין שייך לדמותם דהא כתב הרא"ש דלכך אסור בחוה"מ ליטול שכר משום שהוא כעובדא דחול אבל בע"פ דהוא חול לא שייך זה. ודע עוד דבסימן תקמ"ד במ"א ומאמ"ר ונהר שלום מבואר דכל מלאכות המותרות אם הם גם לצורך מצוה מותר ליטול שכר וע"ש בפמ"ג שכתב לענין מכשירי אוכל נפש עם מצוה מותר ליטול שכר משמע מדבריו דבלא מצוה אסור ליטול שכר ולעני"ד יש לצדד להקל בזה וכנ"ל ועכ"פ אם לא נזדמן לו בחנם בודאי יוכל לסמוך על הריטב"א להקל:

* ודבר האבד מותר לעשות אפי' וכו' - הנה דין הזה מקורו מכל בו נועיין בביאור הגר"א שנתן קצת מקור לזה מריש פ"ב והוא כעין קצת סמך אבל לא ראיה מוכרחת כמו שכתב בדמשק אליעזר עיי"ש] ולעני"ד אין דין זה ברור דבדברי רי"ו מבואר בהדיא בשם רמ"ה דבחנם ומשמע שם שגם דעתו נוטה לזה וכן משמע קצת בחידושי ריטב"א אכן אם א"א לו להשיג עכו"ם לזה או לישראל בחנם יוכל להקל לסמוך ע"ד ריטב"א הנ"ל שמתיר אפילו בשכר בזה:

* ע"י פועל וכו' - עיין בספר מור וקציעה שכתב דנ"ל אם יש לו אשה ובנים קטנים שחייב במזונותם עושה ג"כ כדי פרנסתם היום אבל לא לצורך אותם שאינו חייב לזונם אלא יחזרו עה"פ אם אינם יכולים לעשות בעצמם עכ"ל ולא נהירא כלל דהרי המצוה של שמחת החג קאי גם על חוה"מ כדאיתא ברמב"ם פ"ו מהלכות יו"ט ומה שמחה יהיה לו אם בניו יחזרו על הפתחים וגדולה מזו מוכח בשאלתות פרשה ברכה דאפילו אם יכול להשיג ללות מעות ולקנות התירו לו לעשות מלאכה דהיינו לקצור ולטחון את חטיו דכיון דבעי למיזף עציבא ליה דעתיה ולא מצי מקיים ושמחת בחגיך וכ"ש בענינינו. אכן בעצם הדין אם יכול להשיג מעות בהלואה בענינינו יש לעיין דהרמב"ם פסק שם דאפילו הוא עשיר שיש לו מעות ומוצא לקנות מן השוק ג"כ אינו מחוייב וכ"כ הרי"ף גיאות וע"כ דטעם מפני ששמחת האדם הוא שנהנה משל עצמו ולא מתבואת אחרים ולפיכך התיר רב לקצור חטיו משא"כ בענינינו דבכל גווני יאכל תבואה של אחרים אפשר דע"י הלואה בעלמא לא אמרינן דעציבא דעתיה. ועכ"פ

כשבניו יחזרו על הפתחים בודאי עציבא דעתיה ויתבטל אצלו שמחת החג
בודאי שרי לעשות בעצמו כדי להרויח בשבילם :

* מה יאכל - ידוע דעת המ"א וגם איזה אחרונים שהעתיקו דבריו דדוקא
שאיין לו אפי' לחם ומים ודעת א"ר דאפילו יש לו אך אין לו כדי צרכו
ליו"ט ג"כ שרי והנה לענ"ד מחולקים הבבלי והירושלמי בפירושו
דמתניתין בזה דבירושלמי איתא על ההיא משנה דאין כותבין שט"ח
במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל הרי זה יכתוב אמר ר'
ירמיה אם אינו מאמינו ללוה או שאין לו מה יאכל לבלר [והיינו כפירוש
הבבלי בדף י"ב] אמר לו ר' יוסי אם אומר את כן נמצאת מתיר את האומנות
במועד אלא אם אינו מאמינו למלוה שעברה או שאין מה יאכל למלוה זו
ופירש הק"ע וז"ל א"ל ר' יוסי א"כ שאם אין לבלר לאכול מותר לעשות
מלאכתו אתה מתיר כל המלאכות במועד שרוב אומנים עושים כדי
פרנסתם עכ"ל ואם יפרש כדעת המ"א שאין לו מה יאכל כלל אפילו לחם
ומים ליכא קושיא כלל דהלא אנו רואין בחוש שרוב האומנים לא יחסר
להם לחם ומים אפילו אם יזדמן איזה יום שאין לו מלאכה אע"כ דהוא
מפרש שאין לו כדי צרכו ליו"ט דהיינו בשר ויין כנהוג ולהכי קמקשה
א"כ מותרים כל הפועלים לעשות מלאכתם בחוה"מ שרוב בעלי אומנות
הם מצומצמים וע"כ מוכרח לפרש פירוש אחר במשנה וגמרא שלנו סובר
כדעת ר' ירמיה ולא חש לקושית ר' יוסי משום שהוא מפרש אין לו מה
יאכל כפשטיה וליכא קושיא כלל וכנ"ל ונ"ל עוד טעם להירושלמי שלא
רצה לפרש כן משום דבמשנה דף י"ב תנא שם אין לוקחין בתים וכו' או
שאיין לו מה יאכל וכו' ושם ע"כ היינו שאין לו כדי צרכו כמו שכתבו
הרא"ש והמרדכי בפ"ק סימן כ"ג מההיא דירושלמי בפ"ב וע"כ דעת
הירושלמי דגם כאן היינו שאין לו כדי צרכו ולהכי קמקשה שפיר וכנ"ל.
היוצא מכל זה דבאין לו כדי צרכו ליו"ט לדעת הירושלמי אין להתיר בזה
לפועל לעשות מלאכה בשביל זה דא"כ יהיו כל הבעלי מלאכות מותרים
לעשות מלאכה ולא מצינו שיפלוג עליו הבבלי בהדיא בזה כנלענ"ד :

תקומה

סימן

* שיעשנה אחר המועד - עיין במ"ב פירוש שיאמר וכו'. והוא מהמ"א
וכונתו שיתנה עמו שלא יעשנה במועד וכן מוכח ממחצית השקל והוא
לאפוקי מדעת הא"ר שסובר שא"צ לומר לו בפירוש שלא יעשה במועד
אלא במה שמדבר עמו שיעשה אחר המועד סגי. ופשטיות דברי הרמ"א
שכתב הואיל והתנה עמו וכו' משמע ג"כ כהמ"א. ומה שמחלק בזה ממה
שאמרו פוסק עמו לשבות דהכא קיל טפי המעיין בריטב"א יראה הסברא
להיפך [ונהי דסמכין על הפוסקים דמשה עניינו לענין דפוסק ושלא כהריטב"א עכ"פ שלא להקל
יותר משם] גם מה דמשמע מניה שהלבוש כתב שני דיעות בענין זה לענ"ד
לא ירד הלבוש לזה רק עקרו בא להביא דעת המקילין דכיון שהתנה שלא
יעשה אף אם עושה ל"ל בה וכתב בשם י"א דכן הוא בני"י בשם י"א

ובאמת לא ברירא כ"כ דהריטב"א פליג ע"ז עיי"ש:

סימן

תקמד

* צרכי רבים וכו' - עיין סימן תקמ"ב ס"א דבמלאכות המותרות בעינן דוקא שיהיו בחנם ועיין במ"א ובמאמ"ר ונהר שלום בסימן זה שהסכימו כולם דאם הם לצורך מצוה מותר ליטול עבורם שכר ועיין במחה"ש שכתב דבצרכי רבים בלא מצוה אסור ליטול שכר אבל מפמ"ג משמע דבצרכי רבים לחוד ג"כ מותר ליטול שכר וטעמו דהוא ג"כ כצורך מצוה דמיא וכן נראה מפשטיות המשנה דכללה כל צרכי רבים בחדא מחתא עם דין דיוצאין על הכלאים ושם הלא מבואר בגמרא בהדיא דנוטלין שכר וגם מי ירצה לעשות כל צרכי רבים בלא שכר:

סימן

תקמה

* ואפילו להגיה אות אחת בספר אסור - הנה אף שמקור דין זה הוא מהמשנה [דף י"ח] ושם מיירי לענין ס"ת באמת כלל המתבר בזה אף ספר אחר כגון ספרי מקרא וגמרא וכה"ג אם לא שהוא ספר שצריך עתה ללמוד בו ובלא הגהתו לא יוכל ללמוד בו וכדלקמיה בס"ב:

* ולצורך רבים יש אוסרים וכו' - עיין מ"ב מה שפירשנו דברי הרמ"א והוא ע"פ הט"ז ומ"א וש"א ועיין בביאור הגר"א שהוא מפרש ג"כ כאופן זה מתחלה אכן בסוף כתב מדכתב בהג"ה הדין זה כאן משמע דאכתיבת ספרים קאי והוא דברי כל בו והחולקים הוא הב"י דהכל בו כתב נראה שמותר להגיה ולכתוב ספרים בחנם שמא לאחר יו"ט לא יהיה לו פנאי ע"ז עכ"ל וכתב הב"י ונ"ל דלצורך רבים קאמר ושרו ליה מדין צרכי רבים דאפילו במכוין לעשותן במועד שרי כמו שנתבאר בסימן תקמ"ד אלא דהתם לא התירו שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעשה אומן עכ"ל ב"י וזש"כ ונהגו להקל כו' עכ"ל הגר"א והנה מלשון הרמ"א וכן מהב"י משמע דהכל בו מיקל אפילו במעשה אומן ולכאורה הוא תמוה מאד דאמאי התיר בכתובת ספרים דהוא מעשה אומן וגם במאי מיירי הרמ"א שהקיל בכתב שלנו הלא כתיבת ס"ת הוא מעשה אומן. אכן עיינתי בכל בו בפנים וראיתי שהביא שם מתחלה דעת הראב"ד על המשנה דאין כותבין ספרים תו"מ דלאחרים בטובה [היינו בלא שכר] שרי מזה מוכח בפשיטות דדעת הראב"ד הוא כדעת הטור וש"פ לענין תו"מ דפסקו דלאחרים בטובה שרי והיינו כדעת ר"מ שם בגמרא וס"ל דר' יוסי לאקולי אתי ולא פליג על ר"מ בזה וה"ה בס"ת וזהו ג"כ דעת הכל בו אכן בזה מיקל הכל בו יותר מדעת הטור דלהטור אינו מותר רק בשביל מועד גופא וכמו שמוכח בדבריו ולהכל בו יהיה מותר גם בשביל אחר המועד [ולדידה יהיה אתי שפיר טפי לשון הברייתא דכי היכי דמה דקאמר ר"מ כותב אדם תו"מ לעצמו היינו אף בשביל אחר המועד לדעת הרבה פוסקים כן מה שסיים אח"כ ולאחרים בטובה הוא ג"כ

באופן זה] והיינו מטעם שמא לא יהיה לו אחר המועד פנאי ע"ז וס"ל דאף דבעלמא לא שרינן בצורכי רבים ואינו לצורך המועד במעשה אומן הכא בתו"מ וכן בס"ת דהוא דבר מצוה מקילינן אפילו מעשה אומן והב"י חולק עליו בזה ומה שסיים הרמ"א ונהגו להקל בכתב שלנו שאינו מעשה אומן ר"ל דמנהג העולם להחמיר כדעת הב"י ומקילים רק בכתב שלנו ור"ל שלא בכתובת ס"ת רק בכתובת שאר ספרים או בתיקונן לצורך רבים ובכתב משיט"א. ודע דאף לדברי הגר"א שמפרש דאכתובת ספרים קאי מ"מ גם הוא מודה דאף בשאר צרכי רבים יש להקל בכתב שלנו כמו שכתב בעצמו שם עיי"ש :

* שאם אין להם ס"ת כשר - נראה דה"ה אם יש בביהמ"ד ספר כשר אך שדרכם להתפלל תמיד בעזרה של ביהמ"ד במנין בפ"ע ונפסל הס"ת שלהם ע"י איזה קלקול ובביה"ד יש רק ספר אחד שנצרך לעצמם מותרים לתקנו בחוה"מ :

* דצורך המועד הוא וכו' - עיין בביאור הגר"א סימן תקמ"ד שכתב דלפי דברי הרשב"א שהובא שם בהג"ה נדחה זה הדין והפמ"ג באות ה' נתקשה ג"כ בזה ומיישב קצת. ונ"ל עוד לומר דגם להגר"א יהיה מותר ספרי מקרא וגמרא להגיהם כדי ללמוד בהם דהוי דבר האבד וכמו שכתב המחבר :

* לעצמו - ואפילו דיעבד אם כיון מלאכתו במועד אין לקנסו וכן באין לו מה יאכל שכותב בשביל אחר וכן לפי מה שהגיה הרמ"א שכותב במועד בשביל אחר כדי שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח בכלם אין לקנסו בכל גווני ושרי לכתוב כיון דדבר מצוה הוא [מ"א בסק"י ע"ש] וה"ה לענין טו"ה כמשי"כ בב"י :

* ואם אין לו מה יאכל - ל"ד בענין זה דה"ה בשאר מלאכות אם אין לפועל מה יאכל מותר לו לעשות כדי פרנסתו וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות יו"ט הלכה כ"ד ושם מודה הרא"ש והטור להרמב"ם דדוקא באין לו מה יאכל ועיין לעיל בסימן תקמ"ב בבה"ל ועיין שם במ"ב דדוקא בצנעא. ודע עוד דלדעת הסוברים לעיל בסימן תקמ"ב דאין לו מה יאכל היינו דאין לו כדי צרכו לשמחת יו"ט דהיינו בשר ויין ממילא ה"ה בעניינינו אפילו לדעת הב"י שהעתיק לשון הרמב"ם לדינא היינו גם כן שאין לו כדי צרכו ליום טוב והרמ"א שהוסיף או שיהיה לו וכו' היינו אפילו יש לו בשר ויין אך הוא בצמצום מותר לו לכתוב כדי שישתכר ויהיה לו יותר בריוח לשמחת יו"ט [נ"א בכלל ק"ו אות ד'] :

* או שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח וכו' - מפשטיות הענין משמע דקאי אלמעלה וא"כ כי היכי דבאין לו מה יאכל כלל בודאי שרינן לאחרים אפילו בשביל אחר המועד [ובפרט דשם העתיק המחבר כל לשון הרמב"ם והוא ס"ל לדעת הב"י דבחוו"ה אין להניח תפילין] כן ה"ה מה דסיים הרמ"א הוא ג"כ באופן זה [ובזה אתי שפיר מה דסיים אח"כ ואם כתבן כדי להניח במועד וכו'] וכן משמע מהמ"א

סק"י אבל כי מעיינין בטור שממנו לקח הרמ"א דינו מבואר בו בהדיא דמיירי שכותב לאחרים כדי שיקיימו בחוה"מ גופא מצות תפילין וכ"כ במאמר מרדכי וז"ל או שיהיה לו וכו' מבואר בב"י שדבר זה שנוי במחלוקת דלהרמב"ם והגאונים לא הותר כאן טפי ממה שהותר בשאר מלאכות דלא שרינן התם כ"א דוקא באין לו מה יאכל אבל לרש"י והרא"ש והטור וש"פ סברי דהכא שרי טפי דאפילו יש לו מה יאכל שרי כדי שיהיה לו יותר בריוח וא"כ הי"ל להרמ"א לכתוב בלשון י"א אלא שכן דרכו של מור"ם בהרבה מקומות לכתוב דבריו שלא בלשון מחלוקת [וכ"כ המ"א] מיהו מדברי הלבוש משמע דהרמ"א כתב כן לפי מנהגם שנוהגים להניח תפילין בחוה"מ ועפ"י מה שביאר מרן. בב"י טעם מחלוקת הרמב"ם והרא"ש דהרמב"ם יסבור דאין להניח תפילין בחוה"מ וכדקי"ל לעיל סימן ל"א והרא"ש אזיל לטעמיה דס"ל התם דמניחין תפילין בחוה"מ ולכן מקילין טפי במלאכה זו ע"ש ולפ"ז י"ל דהרמ"א לא פליג אהמחבר דמרן ז"ל נמשך אחר מה שפסק לעיל סימן ל"א והרמ"א ז"ל כתב מה שכתב לפי מנהגם והכי מוכח מדברי הרב ב"ח ז"ל סוף אות ב' עכ"ל הרי לנו הלבוש והב"ח והמאמר מרדכי כולם סוברים דאין להתיר לכתוב לאחר בשביל הרוחה כ"א במועד בשביל קיום מצות תפילין וכן מוכח גם בהטור וכנ"ל ועפ"ז כתבתי דברי בפנים :

* ואפילו ע"ד פרקמטיא שאינה אבודה - הנה ידוע דאפילו מעשה הדיוט אינו מותר כ"א לצורך המועד והכא מאי צורך המועד איכא ומצאתי בפמ"ג שהרגיש בזה וכתב אפשר דחשיב קצת צורך המועד וצע"ק עכ"ל ואולי כונתו דאל"ה יש לו צער ומונע שמחת הרגל והוא דוחק גדול דא"כ נתיר כל ענין סחורה עי"ז. ובאמת לא ידעתי מנ"ל להב"י להקל בכתיבה לענין פרקמטיא וחפשתי ומצאתי און לי בספר שבולי הלקט בסימן רכ"ה וז"ל ואגרות של רשות יש מפרשים דזו היא שאילת שלום דכיון שאינו כותב צרכיו כלל אלא שאילת שלום גרידא ליכא טרחא בהך כתיבה ולא דמיא למלאכה כלל הלכך מותר דלא הוי כ"א כמטייל בעלמא וכו' והרב ר' אבגדור כהן צדק השיב על דברי האגרת שכותבין במועד לשלח ממקום למקום אם הוא על עסק פרקמטיא שאינה אובדת או שאר משא ומתן שבין אדם לחבירו אין היתר במה שעושין דרך שינוי בעגול שהרי שנינו אין מגיהין אפילו אות אחת בספר העזרה וכאן אי אפשר שלא יכתוב אות אחת כדרכה וכ"כ תלמידי ריב"א ז"ל וכו' אבל באגרות של שלומים יש נוהגין היתר ואומרים דהיינו אגרות רשות דתנן ואלו כותבין במועד מיהו אם כיון מלאכתו במועד שהיה יכול לכתוב מקודם אוסר שם בתוספותיו עכ"ל הרי לך בהדיא דאפילו אם נתיר לענין שאילת שלום עכ"פ מכתבים לענין פרקמטיא שאינה אבודה בודאי יש להחמיר אם לא בכתיבת משיט"א וע"י שינוי וגם בזה ימעט כל מה שיוכל :

* ויש אוסרין בשאילת שלום - עיין בב"י דאפילו לדעת המחמירין מותר לכתוב אגרת של רשות דהיינו שטרי הממשלה כתבם וציוויים. ובשיבולי הלקט ראיתי בשם רב נחשון גאון ובשם ר' יצחק גאון איגרות רשות הוא כתב שכותב ריש גלותא ונותן לו רשות ללמד לישראל איסור והיתר

ולחורות להן דברי תורה עכ"ל ולכאורה הוא כעין כתב סמיכה שנותנין היום :

* אפילו בכתיבה שלנו שהיא כתיבה משיט"א - עיין מ"ב והנה אף דלענין שבת קי"ל דהכותב בכל כתב ולשון של כל אומה חייב ומאי גריעא כתב עברית מהן צ"ל דאעפ"כ לענין חוה"מ לא אסרו כ"א כתב שהוא מעשה אומן וסתם כתב לבד כתב אשורית מקרי מעשה הדיוט. ובספר מור וקציעה מאריך בענין זה ודעתו שיש להחמיר גם במשיט"א עכ"פ בכתב ידי סופר וכמו שנהוג להיות לצבור לבלר נאה מיוחד לכתיבותיהם שהוא מעשה אומן לפיכך נכון שלא יכתוב כתיבה נאה באיזה כתב ולשון שהוא בין משיט"א בין בכתב העכו"ם כי הכל כתב הוא לכל אומה ככתבה וכלשונה עכ"ל ואף שהעולם נהגו להקל בזה ואין למחות בידן שיש להם על מי שיסמוכו מ"מ טוב לחוש לדבריו אם לא לצורך גדול ובפרט לענין פרקמטיא שאינה אבודה בודאי נכון למעט לכתוב אודות זה בחוה"מ כל מה שיוכל :

סימן תקמו

* עושה אשה וכו' - בגמרא איתא דכל הני תכשיטין בין בילדה בין בזקנה שרי דאף זקנה רצונה בטבעה להתקשט ועיין בפמ"ג שכתב דאף בשאין לה בעל [מ"ז] אכן לענין סיד משמע בגמרא דלא שייך כ"א בילדה וכן נראה גם מפירוש המשנה להרמב"ם שם :

* כל תכשיטיה במועד - שזה צורך הגוף הוא וכעין אוכל נפש ולפיכך עושה כדרכה בלא שינוי ובטרחא רבה [הריטב"א] :

* והוא שתוכל לסלקה במועד - המחבר העתיק לדינא שיטת הרמב"ם וסמ"ג להחמיר מ"מ לאו דבר ברור הוא שמצאתי לכמה ראשונים דס"ל דרי יהודא פליג על רבנן והלכה כרבנן דאף אם לא תוכל לסלקה במועד ג"כ מותר והוא הרי"ץ גיאאות המובא במגיד משנה והאו"ז המובא בהג"א וכן הוא דעת האשכול וכן מצדד בריטב"א להקל ועיין בהגר"א דמקור הרמב"ם הוא מירושלמי ושיטת הפוסקים המקילין הוא כפשטיה דתלמודא דילן ובפירוש המשנה להרמב"ם ג"כ פסק כרבנן להקל ורק בחיבורו חזר בו ונקט שיטת הירושלמי דלכו"ע דוקא באופן זה מותר :

סימן תקמז

* על המת שמת לו לפני ל' יום קודם המועד - משמע מלשון זה דאפילו הוא עדיין תוך ל' יום למיתתו מ"מ כיון שמזמן ההספד עד הרגל הוא פחות משלשים יום אסור ועיין ביו"ד סימן שמ"ז בפתחי תשובה שם :

* שמוטר לספדו אפילו מת ערב הרגל - ואם הוא אחר חצות וכן בע"ש צ"ע אי מותר להספידו דאפשר דכמו שא"א צדוק הדין בע"ש ועיו"ט אחר חצות כמבואר ביו"ד סימן ת"א כן הוא לענין הספד אם לא לת"ח שמספידין עליו בע"ש ועיו"ט וכן בע"פ אחר חצות דלא עדיף מחוה"מ דמספידין עליו [פמ"ג] ואף דאנו מחמירין בחוה"מ שלא להספיד אפילו על ת"ח כמ"ש הפוסקים מ"מ לענין ע"ש ועיו"ט בודאי אין להחמיר בזה :

תקמח

סימן

* בתוך ביתו - ועיין במש"כ בשם החכמ"א והנה אף דבא"ז משמע דמסקנתו למעשה כמו זקנו הגאון מהר"ש ולא כדעתו [וכמו שנעתיק לקמיה את לשונו] נקט החכמ"א כא"ר משום דאותו חבר באחרונה ושם לא זכר כ"א דעתו כמו שכתבנו במ"ב בשמו אכן מה דהקיל החכמ"א עוד יותר ממנו לא נהירא כלל ואעתיק לשון החכמ"א וז"ל ושותף של אבל שמת לו מת בחוה"מ מותר לעסוק בחנות מיד אחר יו"ט [א"ר בסימן תקמ"ח] (ומה דסיים א"ר כמו בשאר אבלות ר"ל כמו שם ביום השביעי מותר לפתוח את חנותו כן בזה אם מת ביום ראשון דחוה"מ מותר תיכף אחר יו"ט דהוא יום השביעי) ונ"ל לדידן דנוהגין לאסור רק ג' ימים ה"ה אם מת בעיו"ט אחרון מותר עכ"ל ובאמת לא דמי כלל דשם הלא ישב האבל עכ"פ ג' ימים באבלות משא"כ הכא דעדיין לא ישב כלום ודי לנו להקל בענינינו אם מת בחוה"מ ביום ראשון כדעת הא"ר דעכ"פ הוא עכשיו יום שביעי ממיתת המת ולא לתפוס שתי קולות דהיינו ג' ימים ובלא התנהגות אבלות כלל [ובפרט שהפמ"ג מפקפק גם על קולתו של הא"ר ודעתו להחמיר בזה כזקנו ודיינו אם נקיל כהא"ר ולא יותר] ואעתיק לשון הא"ז ויראה לעין כל שהאמת כדברינו וז"ל יראה לי דשותף אבל שמת לו מת בחו"ה ראשון מותר לעסוק בחנות תיכף אחר יו"ט כיון דמקילין בשאר אבלות אחר ג' ימים אבל שמעתי בשם זקני הגאון ז"ל שפסק לאיסור כמו בשאר אבלות עכ"ל הרי לך שגם דעת הא"ר לנהוג לענין שותף של אבל בעלמא רק ג' ימים וכדעת מהרש"ל בזה ואפ"ה בענינינו החמיר דוקא אם מת בחוה"מ ביום ראשון כדי שיהיה בס"ה עכ"פ פתיחת החנות ביום השביעי ממיתת המת וכנ"ל וע"כ הטעם כמו שכתבנו למעלה כנלענ"ד ברור. ודע דלענין שמועה קרובה פשוט דאע"פ ששלמו כבר שבעה ימים למיתת המת אסור בסחורה כל האבלות כשאר אבל וכמ"ש ביו"ד סימן ת"ב דשמועה קרובה דינו כיום קבורה וכ"כ הפמ"ג בסוף הסימן :

* ומותר לרחוץ סמוך לערב - לדעת רמ"א שהחמיר דוקא סמוך לערב ל"ד לענין רחיצה דה"ה לענין לספר ולכבס וכדאיתא ביו"ד סימן שצ"ט ס"ג בהג"ה עיי"ש. ודע דמש"כ הרמ"א סמוך לערב היינו לדעה הראשונה המובאה בס"י שס"ל שם עד הלילה כאן מותר סמוך לערב דאלו להיש מתירין שם כאן מותר אף קודם חצות כ"כ הגר"א ופשוט :

* ואצ"ל אם חל וכו' - נקט לישנא ואצ"ל משום דכששלמו לו שמנה ימים קודם הרגל בודאי פשיטא דהרגל מבטל גזירת שלשים ומותר להסתפר

בו ביום וזה שחל יום שמיני שלו בשבת שא"א לו לספר ומוכרח לעשות זה בע"ש חשיב כאלו היום יום השמיני כ"מ בגמרא [מ"א]:

* שמוטר לספר בע"ש - וכן לכבס ולרחוץ ונראה דבזה א"צ להמתין עד אחר תפלת המנחה ושאני לעיל דצריך שיהא ניכר שהוא משום כבוד הרגל משא"כ הכא:

* דהא הרגל לא בטל וכו' - עיין במ"ב דהמנהג להקל ולפ"ז מי שמת לו מת בע"ש ובשבת הוא ערב הרגל מותר לרחוץ בע"ש סמוך לחשיכה בחמין לכבוד הרגל [תה"ד סי' רפ"ז והעתיקו הש"ך ביו"ד סי' שצ"ט ומ"א בענייננו] ועיין בא"ר שהשיג עליהם דהא כתב שם בד"מ דהמנהג בזה להחמיר ועיין בפמ"ג שמסתפק ג"כ דאף דאנו מקילין בערב הרגל גופא משום כבוד הרגל אין ראיה מזה להקל גם בע"ש מטעם זה [ואין ראיה מהא דמקילין כשחל יום שמיני בשבת לרחוץ בע"ש דהתם כבר שלמו שבעת ימי אבילות] ומצדד להקל רק בצונן ע"ש וכן בחכמת אדם נוטה להחמיר בזה [ופשוט דלפ"ז אפי' אם חל יום שביעי שלו בשבת ערב הרגל יהיה ג"כ אסור לרחוץ בע"ש וכ"כ בחכ"א שם] אמנם בדה"ח בהלכות אבילות וכן בנו"ב מ"ק חיו"ד סי' צ"ט העתיקו דברי התה"ד להלכה [אמנם ק"ק דסותר עצמו למ"ש בדגמ"ר ליו"ד ששם תירץ דברי הרמ"א דאינו מתיר רק בצונן וכדעת הא"ר] היוצא מכל זה הרוצה לסמוך להקל בודאי אין מוחין בידו אחרי שהש"ך ומ"א ודה"ח העתיקו דברי תה"ד להלכה והשגת הא"ר הוא רק ממנהגא שכתב שם הד"מ דנוהגין להחמיר:

סימן תקמט

* חייבים להתענות וכו' - כתב הריטב"א בסוף תענית חתן שחל אחד מארבעה צומות בתוך ימי שמחת לבו מסתבר לי שהוא חייב להתענות בהם דאע"ג דימי רגל ושמחה שלו היא ואין אבילות חדשה חלה בהם ואין שמחה אלא באכילה כדאמרינן גבי רגלים וגבי פורים מ"מ כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו הם דרבים אתי אבילות דרבים ודחי רגל דרבנן ועוד דיחיד מקרא מלא דיבר הכתוב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי עכ"ל ואין סתירה מזה להא דמבואר בסימן תקנ"ט דבעל ברית מתענה ואינו משלים אף דגם הוא רק יו"ט של יחיד התם הטעם משום דנדחה (אבל מ"מ ראיה מדברי הריטב"א אלו למסקנת הב"י דבאינו נדחה מחויב להשלים) ונפקינן מדברי הריטב"א אלו דס"ל דצום גדליה אינו נקרא תמיד בשם נדחה וכסברת ה"ט"ז ודלא כהראש יוסף שהובא בשע"ת:

סימן תקנ

* הכל חייבים וכו' - תינוקות בת י"ב שנים ויום אחד ותינוק בן י"ג שנה ויום אחד חייבים להתענות ולא קודם לכן. ואף שלא הביאו שתי שערות חייבים [פמ"ג בשם א"ר]:

* מיהו עוברות ומניקות וכו' - עיין לקמן בסימן תרפ"ו בהג"ה לענין תענית אסתר דה"ה לענין כואבי עינים אם מצטערות הרבה. ולענינינו אפשר דחמור יותר דכיון דכבר רצו וקבלו כל ישראל להתענות בכל הד' צומות תו הו"ל תענית חובה ולא הותר אלא לענין עוברות ומניקות שהקילו בזה לכתחלה וכדמוכח בגמרא דלא הוזכר אלא לענין ט"ב שמתענות ומשלימות בו אמנם בקובץ שעל הרמב"ם כתב כמדומה שראיתי בכ"ק של הגאון מהר"ז עמריך ז"ל להקל בזה אף בשאר תעניות והכל לפי ראות עינים עכ"ל:

* אין להתענות - עיין בא"ר בשם מי"ט שיפרעו אח"כ וחיליה מהא דלקמן סימן תרפ"ו. והמעין בביאור הגר"א שם יראה דאין ראייה משם לענינינו. וגם לא מצאתי לע"ע לשום אחרון שיעתיק דברי הא"ר בזה:

תקנא

סימן

* מ"ח עד התענית וכו' - ואפשר דיש להחמיר ב"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מ"ח עד התענית [א"ר ופמ"ג]:

* ממעטים במו"מ וכו' - עיין במ"ב דלהרבה פוסקים הכונה דלא יעסוק אלא כדי פרנסתו ועיין בפמ"ג שכתב דישאל שפרנסתו כלי זמר אצל עכו"ם בבית המשתה יראה דכדי פרנסתו שרי ע"ש. ועיין בדה"ח דמשמע מניה דאינו מתיר הפמ"ג אלא מ"ז בתמוז עד ר"ח:

* או בנין של ציור וכיור - היינו אפילו אם ירצה לשייר אמה על אמה דאל"ה לעולם אסור לדעת הטור כדלקמן בסימן תק"ס ולהרמב"ם דסבירא ליה דאפילו ע"י שיור אמה על אמה אסור לעולם לבנות בנין של ציור וכיור כמבואר שם בב"י צ"ל דהכא מ"ח אב ולהלן אסור אפילו אם ירצה לטוח תחתיו בטיח של טיט תחלה [מחצית השקל בסימן תק"ס]:

* וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ - לשון הטור לפי שאין חוששין לגוהצן שהן קרובין לבשר והרמב"ן כתב הלשון מפני שאינן מתגהצין ואין זיעה וטינוף יוצא מהם והיינו דמיירי מכלי פשתן הקרובים לבשר:

* שהרי יש מי שכתב וכו' - לפי טעם זה אסור אפילו בכיבוס של כלי פשתן דמה שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ דוקא גיהוץ לית בהו אבל כיבוס שייך בהו בא"י לפי שיטת רבינו יהודא בר ראובן וכיון דכל הארצות שוות לא"י לבד מבבל נמצא דכיבוס אסור בכל מקום אפילו בפשתן כן איתא בר"ן בהדיא ומה שכתב השו"ע ועוד יש מי שפירש טעם זה הוא רק לעורר לנו דכיבוס שלנו הוי כגיהוץ וא"כ אסור עכ"פ מדינא בכלי צמר אף להניח. ומה שסיים עוד אפילו בכלי פשתן ללבשן מיהא עיין בביאור הגר"א שמתמיה דללבשן בודאי אסור לכו"ע מדינא וכל מה שכתב המחבר ונהגו וכו' הוא רק לעורר לנו דאף להניח אסור. ולענ"ד

אפשר שצ"ל ואפילו וכו' ור"ל דאפילו בכלי פשתן שאין לנו לאסור לפי טעם השני הזה עכ"פ ללבשן בודאי אסור מדינא :

* ואנו נוהגין להחמיר בכל זה וכו' - ר"ל בכל האמור לעיל בתחלת הסעיף לבד מי שאין לו אלא חלוק אחד בזה יש להקל כמש"כ הא"ר [ה"א] ומה שכתב בפתחי עולם מר"ח עד התענית מותר בזה ט"ס הוא וצ"ל עד השבת :

* וכן לכבוד שבת וכו' - עיין במ"ב שכתבנו לענין תספורת דאסור והנה המ"א הביא זה בשם הגהת אשרי והוא הביא זה מאו"ז ועיינתי בא"ז בהלכות ת"ב וז"ל שם ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת פי' מותרין לכבס וללבוש בשבת אבל לספר בחמישי אסור כדאמר בירושלמי ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת רב הונא בשם רב המנונא אמר לתספורת חייש בה פי' שאסור לספר עכ"ל והנה המעיין בירושלמי גופא לפנינו הגירסא לתספורת הושבה ואף לפי גרסתו ג"כ אי אפשר לומר דכונת הירושלמי להחמיר כי לפי הענין מוכח שם להיפך דתספורת מותר בחמישי בשבת וצע"ג. ועיין בחידושי רע"א שהביא גם בשם התוספות דכביסה ותספורת שניהן שוין להקל :

* כלים חדשים וכו' אסור ללבוש - וה"ה כלים ישנים המכובסין כדלעיל בס"ג. ודע דכתונת אפילו חדשה מותר ללבוש בשבת חזון וכמו לענין כיבוס דמותר לכבוד שבת [כ"מ מפמ"ג] :

* ונהגו להקל בזה - ובביאור הגר"א מפקפק בזה דאף דאין ללמוד תיקון בגדים מהא דירושלמי כמש"כ הד"מ מ"מ מטעם דהוא דומה עכ"פ לכיבוס אין להקל וכן מש"כ אבל אם ידוע ומפורסם וכו' בכל זה יש לפקפק מטעם כיבוס וכן במש"כ וכן נהגו לתת לאומן נכרים וכו' על הכל ציין הגר"א ומשמע דדעתו להחמיר בזה ונ"ל פשוט דאין להחמיר כ"א בשבוע שחל ט"ב ולא קודם דבכיבוס גופא אינו אלא מנהגא וכיון דנהגו להקל בזה תו אין להחמיר :

* של הנכרי שרי - משמע דאם המלאכה הוא של ישראל אף שהוא ידוע ומפורסם שאינו עושה לעצמו ובודאי לית ביה שמחה להאומן כגון בשביל למכור בשוק לאחר ט"ב אסור וכ"כ המ"א וצ"ל דטעם האיסור שיחשבו שנתן לו ישראל לתקן אחר ר"ח :

* וסיום מסכת - עיין מש"כ במ"ב דמותרין לאכול אף אותן שלא למדו עמהן והוא ממ"א וא"ר ועיין בסידור של ר"י עמדין שדעתו דהיינו המחזיקין בידי הלומדים בממונם וגם הגבאים המשגיחים עליהם ומשרתיהם כל אלו מותרים אפילו יהיו רבים אך לזמן אחרים מלבד אלה מפני הכבוד והאהבה או לאיזה תועלת שהוא הוא איסור גמור. ומ"מ פשוט דאם אותן הבאים מסייעין לעשות הסעודה בודאי מותר דהוא

בכלל מה שאמר הגמרא תיתי לי דכי הוי מסיימי רבנן מסכת עבדינא
יומא טבא לרבנן וכמו שכתב המ"א :

* ולצורך מצוה שרי - אפילו בחמין :

* אם א"א לה לרחוץ ליל יו"ד - הרמ"א לשיטתו ביו"ד סימן קצ"ט ס"ד
אבל לדעת הש"ך שם מעיקר הדין תרחוץ בעט"ב אפילו אפשר לה לרחוץ
בלילה. דגול מרבבה :

* בחפיפת הראש בחמין - ואפילו חל ע"ש של חזון בעט"ב ומ"מ בזה יזהר
לכתחלה שיהיה קודם חצות ובדיעבד גם אחר חצות שרי [פמ"ג] עוד כתב
לענין חצות שבע"ש אחר חצות אין עושין חצות וכ"ש בר"ח אב. עט"ב
נמי אין עושין חצות אחר חצי היום :

* צריך ליזהר מ"יז בתמוז - ולפי מה שמבואר בפסחים קי"א ע"ב יותר
יש ליזהר מחד בתמוז עד שיתסר דודאי שכיחי [פתחי עולם] :

תקנב

סימן

* וכן יש להחמיר וליזהר משני מינין בקדרה אחת - מלשון זה משמע דכל
שני מינין כשהוא בקדרה אחת מדינא מותר ורק דנכון להחמיר כדעת
האוסרין (עיין בטור) והגר"א תופס בביאורו דזה אסור מדינא :

* שנותנים עליהם בצלים וביצים - אפשר דדוקא באופן זה שבא להטעים
האפונים אבל לא במבשל שני מינים ביחד בעלמא כגון מה שקורין
לקשי"ן עם תפוחי אדמה. ומה דאיתא לקמיה לענין עדשים עם בצים
אפשר נמי כשעיקר הוא העדשים והבצים מפרכים אותם בתוכם שבטל
גבייהו וצ"ע :

* ופורע - ר"ל שמתענה שני אחר בכלות שנה זו אבל אין יכול ליתן יום
אחר תחת שני דאחר שבירר לו ב' וה' כונתו דוקא לאלו שהם ימי רצון
[פמ"ג לקמן בסומן תקס"ח] :

תקנג

סימן

* ולכן אם חל בשבת א"א פרקי אבות - עיין במ"ב וז"ל המאמר מרדכי
הוראה זו תמוה היא וכבר ראיתי לקצת מן האחרונים דצווחו עלה אמנם
הרב מ"א קיים דברי הרמ"א ז"ל וכו' והאריך בזה ולבסוף סיים ואיך
שיהיה נלענ"ד דאין לחוש לזה לפי שאין לנו טעם נכון לאסור הלימוד
בשבת כלל ומשי"כ הרב מ"א להחמיר מטעם דיכול ללמוד דברים
המותרים בט"ב אומר אני שאין זה מספיק לפי שאין אדם לומד אלא מה

שלבו חפץ ועינינו הרואות דכמה ת"ח מתרשלים בלימוד המותר ביום ט"ב עצמו משום דצער הוא להם ללמוד במה שאינם רגילין וגם אני בעוה"ר כאחד מהם ולכן איני חושש לסברא זו ודעתי נוטה להתיר אפילו בחול עד סמוך לביה"ש ואי לאו דמיסתפינא מחברייא הו"א דאפילו ביום ט"ב עצמו היה לנו להקל דבעוה"ר נתקלקלו הדורות וביום ט"ב מטיילין בשווקים ומשיחין שיחת חולין ואפילו היודעים ספר וקצת הלומדים מקילין בזה ופשיטא דבאופן זה טפי הוי עדיף להו ללמוד וכיוצא בדבר מצינו בירושלמי א"ר אבא בר ממל אלו היה מי שיתמנה עמי הייתי מתיר מלאכה בחוה"מ כלום אסרו אלא כדי שיהא אוכלין ושותין ושמחין ועוסקין בתורה וכדון אינון אוכלין ושותין ופוחזין ע"כ ואף אנו נאמר כלום אסרו הלמוד אלא כדי שיהיו יושבין בעניני צער ואבילות ומתוך כך זוכרין ודואגין על חורבן הבית והנה מטיילין ומשיחין שיחת חולין ומסיחין דעתן מן האבלות ומתוך כך באים לידי שחוק והיתול אלא דמאחר שאיסור ברור הוא בש"ס ופוסקים פשיטא דאין לנו כח להקל ושומר נפשו ירחיק עצמו משחוק והיתול וטיול והשם יכפר בעד השוגגים אמנם בעט"ב יש להקל כיון שלא הוזכר בש"ס ופוסקים וכן אני נוהג אף בחול וסמיכנא בהא על מהרש"ל ז"ל ומ"מ מי שמרגיש בעצמו שיוכל לדחוק וללמוד דברים המותרים ולא ימעט מפני זה בלימודו קדוש יאמר לו ואחר כונת הלב הן הדברים עכ"ל:

תקנד

סימן

* בטלים בו - כתב הט"ז דאיסור של התינוקות אין הטעם משום שהם שמחים דודאי אין להם שמחה אלא משום המלמד ששמח בד"ת כשלומד עמהם עכ"ל ובא לאפוקי מדעת הב"ח וממ"א משמע שמסכים לדעת הב"ח שיש להם שמחה. ודע דלדעת הט"ז כשהתינוקות ילמדו בעצמם אין איסור אכן באמת לשון הגמרא ותשב"ר בטלים בו משמע דבטלים לגמרי ובפרט כשהתינוק בין י"ב גדול קצת ומבין אף הט"ז מודה דאיסור ללמוד בפ"ע שלא בדברים הרעים מפני ששמחה הוא לו כמו שכתב הפמ"ג:

* דבמקום חולי וכו' - עיין בספר פתחי עולם דבמקום שאין המחלה של חלערי"א חזקה ח"ו יאכל פחות מככותבת בכדי אכילת פרס וכן בשתיה כמ"ש השיעורי" בשו"ע סימן תרי"ח (כך יש להורות לשואל בטי"ב שבזה לא נעקר התענית לגמרי ורחמנא ליבא בעי) ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעם ח"ו יש ליועצו ולהזהירו שלא ילך מפתח ביתו כל היום ולהכריחו כשיצא ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפע"ר ומעט עשב מיאט"ע עכ"ל:

* סיכה וכו' אלא של תענוג - ולפ"ז פשוט דלהעביר את הזוהמא מותר כמבואר בסימן תקע"ה ס"ג לגבי ת"צ וכן גבי אבילות ביו"ד סימן שפ"א וכמו שהעתיק הגר"א מירושלמי מפורש בסימן תרי"ד ע"ש והי"ל להמחבר להעתיק בזה הלשון שכתב בעצמו ביו"ד סימן שפ"א דלהעביר

את הזוהמא מותר ואצ"ל משום רפואה כגון שיש לו חטטין בראשו אלא שקיצר בלשונו וכ"כ הלח"מ בהלכות תענית פ"ה הלכה יו"ד וכ"מ מהגר"א בסימן זה ודלא כמטה יהודא שר"ל דלהעביר הזוהמא אסור וחיליה מהא דאיתא בפסחים נ"ד אין בין ט"ב ליוה"כ אלא שזה ספיקו אסור וזה מותר ע"ש ודעתו דברייתא שהובא בבבלי פליג על הברייתא שהובא בירושלמי ובאמת בודאי אין לדחות ברייתא שהובא בפשיטות בירושלמי בכמה מקומות מחמת איזה דקדוק ובאמת לאו ראייה היא כלל דהכונה דדברים שאסרו בט"ב כגון רחיצה וסיכה אסרו אפילו לרחוץ אבר אחד כגון להושיט אצבע במים או לסוך אותו כמו ביוה"כ ודוקא כשהסיכה הוא של תענוג אבל סיכה שאינה של תענוג לא אסרו כלל ועיין בתענית דף ל' ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב באב וכו' ובסיכה ונעילת הסנדל וכו' וכיון דבאבל איתא שם בדף י"ג ע"ב דלהעביר את הזוהמא מותר ממילא ה"ה בט"ב באב :

* במקום שנהגו שלא לעשות וכו' - וכהיום מנהג כל ישראל בכל מקום שלא לעשות [מטה יהודא] וכונתו הוא רק עד חצות כדלקמיה בהג"ה :

* ע"י עכו"ם אפילו בביתו - עיין בספר הנ"ל דדוקא אם נותן לו קודם ט"ב. ולדעתי צ"ע כיון דליכא היסח הדעת ע"י כמו שכתב הגר"א. ולענין כתיבה בא"ר בשם שכנה"ג להקל והמטה יהודא דעתו דלענין כתיבה הוא כמו בחוה"מ ע"ש :

* אם אפשר וכו' - וצ"ע הא בס"ס תקל"ג התירו משום שהוא דבר האבד ובאבוד התירו בסעיף שאח"ז אף באפשר ע"י כותים ואפשר דמיירי הכא בענין שאינו דבר האבד [אם ימתין עד אחר חצות] וגם מהגר"א משמע דמשום דבר האבד מתירינן לענין חליבה אף באפשר ע"י עכו"ם. וכ"כ ג"כ בספר מטה יהודא :

* דבר האבד וכו' - עיין מה שכתבנו לענין יריד או שיירות במ"ב והוא במטה משה ס"י תשמ"ב ומה שכתבנו שם ע"י עכו"ם דוקא יישבתי קצת הטעם אח"כ מצאתי בא"ר שכתב וצ"ע דע"י כותים מבואר בסעיף הקודם דאפילו באין דבר האבד מותר אף בעצמו ואפשר דזה בפרהסיא ולרבים לא רצה להקל עכ"ל :

תקנז

סימן

* בבונה ירושלים - עיין מ"ב והנה המ"א העתיק בשם אבודרהם שיאמר קודם ועל כולם והוא תמוה דבירושלמי שהובא ברי"ף ורא"ש איתא דכל שהוא לרבא אומרו בעבודה ע"ש ורק היכא דהוא הודאה על העבר אומרו בהודאה וא"ר תפלת נחם שהוא בקשה על להבא מקומה בעבודה וכבר עמד הט"ז בזה וכתב דהוא ט"ס וכ"כ המטה יהודא ואף דא"ר יישבו בדוחק כבר כתב המאמר מרדכי דהאמת עם הט"ז דכן הוא מוכח לשון

הירושלמי (ומה שהביא הא"ר בשם הרש"י שעל הר"י ידוע שאינו מפירש"י ע"ש) וכן הוא להדיא ברבנו ירוחם שאמרו בתפלת רצה וע"ש שסיים לדינא דלא כמ"א. וחיפשתי ומצאתי בעוד שני ראשונים הלא המה הרא"ה [בחידושו על הר"י דמסכת תענית] והריטב"א בחידושו שכתבו בהדיא דלהירושלמי צ"ל בעבודה וא"כ אף דנהגו עלמא לכתחלה לומר בבונה ירושלים כמו שכתב הר"י והרא"ש מ"מ אם שכח אומר בעבודה ששם הוא מקומה מן הדין. והנה ה"ט"ז כתב מסברת עצמו דאם שכח בבונה ירושלים יאמרנה בש"ת אבל במטה יהודא כתב כדברינו דיאמר בעבודה ששם היא עיקר מקומה שנתקנה לכתחלה וכן נראה מוכח מהריטב"א שמפקפק על עיקר המנהג ששינו לומר בבונה ירושלים ולא בעבודה אך שסיים שאין לשנות המנהג ועכ"פ בדיעבד בודאי נכון לנהוג כדעת מטה יהודא וכן בא"ר דחה דברי ה"ט"ז ע"ש וע"ש עוד במטה יהודא שכתב דבדיעבד אם הזכיר בש"ת אין צריך להזכיר עוד בעבודה:

סימן תקנח

* שלא לאכול בשר - אבל תבשיל של בשר מותר [מאמ"ר] עוד כתב שם לענין כוס של בהמ"ז אם דרכו תמיד לברך על כוס יין מותר גם בלילה זו ע"ש:

* עד חצות היום - עיין במ"ב דה"ה לענין רחיצה במרחץ ותספורת כ"כ האחרונים בשם רש"ל ובמאמ"ר כתב דמסתימת מרן ומור"ם כאן וכן ממ"ש לעיל סימן תקנ"א ס"ד משמע דאף ממנהג כשר לא אסור אלא בבשר ויין אבל לענין רחיצה ותספורת לא החמירו ומצאתי להרב השו"ר שהתיר ג"כ עכ"ל ומ"מ קשה להקל בזה שכמה אחרוני זמנינו העתיקו ד"ז למעשה:

סימן תקנט

* ומותר ללבוש בגדי שבת - עין בספר בגדי ישע שכתב דמ"מ אסור לנעול מנעלים דשינוי בגדים הוא רק מנהג ומותר לבטלו לפי שעה לכבוד המילה אבל חלילה לבטל אחד מחמשה עינים שהוא מדינא דגמרא:

* ונדחה וכו' - עיין במ"ב במש"כ לענין חתן ביום חופתו ועיין במ"א דבשאר שבעת ימי המשתה שלו אין נחשבין כרגל לענין זה ולפ"ז אפילו אם חל אחד מד' תעניתים שנדחה בימי המשתה שלו חייב להתענות וכן כתב בח"ש ועיין בעט"ז שכתב דאם חל יא"צ בשבעת ימי המשתה א"צ להתענות ועיין בח"ש דהסכים לזה לדינא ומ"מ מסיק דצריך בזה התרה ע"ש:

* ואינו משלים תעניתו - וכן בחולי קצת ומעוברת שיש מיחוש קצת מותרים לאכול [חידושי רע"א בשם תשובת שב"י]:

*עד לאחר חצות - כדי שיהא יושב ושומם באבילות של ירושלים
להתעסק ולהתאונן בנהי וקינות ולא בדברים אחרים המשמחים
ומסיחים מן האבילות [לבוש]:

סימן תקס

* שאין בונין לעולם וכו' - וביהכ"נ וביה"מ שרי בכל ענין אף בסיד לחוד
ובלא שיור אמה על אמה [מ"א ופמ"ג]:

* וכן התקינו שהעורך שולחן וכו' - וכשהאשה עושה וכו' וכשהחתן נושא
אשה וכו'. וצ"ע שכל זה אין נוהגין כלל [ח"א]:

סימן תקסב

* אבל ש"ץ לא יאמר עננו - עיין במ"ב ועיין בפמ"ג שכתב דמשמע דש"ץ
בחזרת התפלה אף בש"ת לא יאמר עננו:

* י"א שמי וכו' והיחיד וכו' - הנה דעה זו היא דעת מקצת רבוותא שהביא
הרמ"א בס"א דאם פירש בשעת קבלתו שלא להשלים דהוא רק לצעורי
בעלמא יתפלל עננו אף בלא השלים דדוקא בקיבל עליו תענית בסתם
דהוא יום שלם דוקא אז אם לא השלים אין מתפלל עננו ועפ"ז יצא להם
דעשי"ת דאין נוהגין לקבלם והתענית הוא רק לצעורא בעלמא אין
משלימין ואפ"ה מתפלל עננו דחשבינן להו כמו פירש שלא להשלים
ולדעה זו גם הש"ץ אומר עננו בברכה בפ"ע בין גואל לרופא אלא דכיון
דדעה ראשונה שבס"א לא ס"ל כן אלא דבכל תענית שלא השלים עד
הערב אין אומר עננו וכן סתם המחבר בס"א דכן הוא דעת רוב הפוסקים
כמש"כ בד"מ ע"כ סיים הרמ"א דרק היחיד אומר עננו כהכרעתו בס"א:

* שרגיל להתענות בעשי"ת וכו' - לכאורה אפילו איננו רגיל להתענות כי
הוא אצלו רק פעם הראשון אך באותו העיר נוהגים הרבה להתענות והוא
רוצה ג"כ להתענות כשאר אנשי העיר מסתמא ג"כ כונתו אדעתא
דמנהגא וא"צ קבלה ולא השלמה וכן מוכח מסוף דברי הרמ"א שכתב
וכן מי וכו' רק מתענה יום או יומים וע"כ מיירי דאותו יום לא היה קבוע
אצלו תמיד דאם היה קבוע א"צ קבלה כמש"כ הרמ"א בסק"ד מכלל דאם
מתענה בכל יו"ד ימי תשובה בכל גווי א"צ קבלה והשלמה. ומסתברא
לכאורה דה"ה לענין תענית בה"ב שאחר פסח וסוכות דאם רגילין
להתענות בהם שוב א"צ קבלה והשלמה והיחיד מתפלל עננו כעשי"ת.
אכן לכאורה קשה לפ"ז דהמרדכי סותר א"ע דהלא דין זה דס"ב לענין
עשי"ת הוא דינו של המרדכי בשם אבי העזרי והוא בעצמו כתב שם תיכף
אח"ז דיוצא ידי קבלה אף אם קיבל זמן הרבה קודם מנחה וראיה ממה
שש"ץ מברך בשבת מי שיקבל עליו להתענות בה"ב והרי בזמנם היו

נוהגין כמעט כל הקהל להתענות בה"ב כמש"כ הט"ז בריש סימן תקס"ו ולפי דברינו א"צ כלל קבלה. ואפשר דהוא מיירי שלא באשכנז וצרפת שאין נוהגין שם רוב הקהל להתענות ודוחק. ועוד אפשר לומר דלענין תענית בה"ב אף במקום שרגילין צריך קבלה דכן קבעו המנהג מתחלה שכל אחד יקבל וכלשון המברך שאומר הוא יברך מי שיקבל עליו וכו'. ובזמנינו שאין העולם רגילין להתענות בה"ב מסתברא ודאי דצריך קבלה בפירוש או עכ"פ שיענה אמן על הש"ץ המברך כמש"כ הפוסקים בסימן תקס"ו. והנה אם קיבל בפירוש בודאי חייב להשלים (אם לא שהתנה שלא להשלים וכמש"כ המ"א בסק"ב) ואם רק ענה אמן אף דחשוב כקבלה לענין עננו מ"מ צ"ע אם חייב להשלים כיון שאינו כקבלה גמורה כמש"כ המג"א בסימן תקס"ו. וספק זה שייך גם לענין עננו דאם נאמר שחייב להשלים אם לא השלים אין יכול לומר עננו. ומ"מ לענין יחיד בשומע תפלה נראה דיוכל לומר עננו אף אם לא השלים כיון שענה אמן. ולענין תענית של ער"ח כיון שאין מנהג קבוע לזה כ"א למקצת אנשים כמו שכתב המ"א בסימן תי"ז מסתברא דצריך קבלה מבע"י וא"כ צריך להשלים אם לא שהתנה בפירוש שלא להשלים ולענין תענית של ער"ה עיין לקמן בסימן תקפ"א בהג"ה:

* כיון שאין רגילות וכו' - דאם קיבל בסתם צריך אח"כ להתענות תענית שלם [הגר"א וכ"כ הפמ"ג]:

* עד שיצא מביהכ"נ - עיין במ"א דהכונה עד פלג המנחה ולדינא יש לעיין בזה הרבה דהא מקור דין זה הוא משום דאמרינן דהאי תעניתא הוא רק לצעורי בעלמא משום תשובה ודומיא דמאי דמשני בגמרא לענין ט"ב שנדחה במעשה דראב"צ דאמר שהתענינו בו ולא השלמנוהו וכמש"כ הגר"א והתם הלא הכונה רק עד אחר מנחה גדולה כמו דאיתא לעיל בסימן תקנ"ט ע"ש במ"ב והנה המ"א אזיל לשיטתיה שגם שם דעתו נוטה ל"א שעות ולזה ציין עיין ס"ס תקנ"ט אבל באמת כבר השיגו שם הא"ר ושאר אחרונים עליו ודעתם דהוא רק עד אחר מנחה גדולה וא"כ ה"ה בענינינו כל היכי דהוא לצעורי בעלמא יכול לאכול אחר מנחה גדולה אח"כ מצאתי במחצית השקל שגם הוא העיר בזה [ולפלא על הח"א ששם העתיק שדי עד מנחה גדולה דלא כמ"א וכאן העתיק כהמ"א ואפשר דלשון השו"ע שכתב בענינינו עד שיצא מביהכ"נ דחקו דמשמע דהיכי שהוא מתענה לצער עצמו כדי שיתכפרו עונותיו אינו די במה שימתין עד אחר מנחה גדולה וגם זה אינו ראיה דאפשר דהשו"ע נקט לפי מנהגם דאז היה המנהג כן אבל לא דדינא הכי ונ"מ במקום שהמנהג הוא באופן אחר] והנה הפמ"ג כתב על דברי המ"א וז"ל ומיהו העולם נוהגין אחר חצות ע"פ מנהגם והוי כאלו פירש מתחלה שאינו מקבל יותר עכ"ל ור"ל ויוכל ג"כ לומר עננו וכן משמע בסידור דה"ח הרי כדברינו דזה תלוי באמת בכל מקום לפי מנהגו ובפרט באיש חלוש נראה דבודאי יש לסמוך ע"ז להקל ולא יחמיר ע"ע כדי שיהיה לו כח להתענות ביוה"כ שזהו העיקר. ויותר טוב שיתנה מתחלה שאינו מקבל ע"ע להתענות כשאר העם רק עד אחר מנחה גדולה ויוכל ג"כ לומר עננו וכנ"ל. אח"כ מצאתי במחה"ש סימן תקפ"א שכתב בהדיא דעכשיו רבים נוהגים להתענות רק עד זמן מנחה גדולה ומתפללים מנחה תחלה. אחר כתבי כ"ז מצאתי בפ"ת בסימן תקפ"א שכתב בשם תשובת שאילת

יעב"ץ שדעתו שהמתענה רק עד חצות אינו יכול להתפלל עננו. ומ"מ נראה דהרוצה לסמוך ע"ד הפמ"ג והמחצית השקל הנ"ל לומר עננו בודאי ג"כ שפיר עביד:

* והיחיד מתפלל עננו - ר"ל דוקא יחיד וכהכרעתו לעיל בס"א [הגר"א]:

* אימתי מקבלו בתפלת המנחה - הנה מלשון רש"י משמע הטעם דבעינן שיהא הקבלה סמוך לזמן התענית ולפ"ז אם התפלל מנחה בתחלת זמן מנחה קטנה דהיינו ט' שעות ומחצה יכול לכאורה לכתחלה להמתין לאחר קבלתו בזמן מאוחר סמוך לשקיעת החמה שיהיה יותר סמוך לזמן התענית אבל מדברי הפוסקים לא משמע כן דקבעוהו בתפלת המנחה דוקא כדי שיבקש בתפלה שיתקבל תעניתו עיין באשכול ובחידושי הרא"ה על תענית ובאמת יש לכוין לזה גם דעת רש"י שכתב ד"ה בתפלת המנחה בסופה תוספות ריצוי ותחנונים וביותר מוכח כן בהדיא בחידושי ריטב"א שכתב דקבעוהו לקבלה זו בתפלה דומיא דמאי דאמרינן לענין קידושא ואבדלתא דמתחלה קבעוהו בתפלה עיי"ש. ומ"מ יש לומר דכ"ז לכתחלה אבל בדיעבד מהני כמו שהסכימו הבי"ח והמ"א דכל זמן שהוא יום יכול לקבל עליו התענית. ואכן בעיקר הדין מיסתפקנא טובא עד אימתי יכול לקבל עליו בדיעבד דהנה לפי מה שמבואר בפוסקים דצריך שיהיה הקבלה סמוך לזמן התענית וידוע דכל התעניות לבד מט"ב ות"צ ביה"ש שלהן בכניסתו מותר דעדיין אין חיוב תענית עליו ואפילו יחיד שקבל ע"ע להתענות לילה ויום כמבואר במ"א בריש הסימן א"כ אפילו היתה הקבלה אחר שקיעה ג"כ שפיר דמי ובפרט דלדעת ר' יוסי עדיין יום הוא ואולי נכון לסמוך עליו בזה וצ"ע:

* והוא שיהרהר כן בשעת תפלת המנחה - היינו ולא מקודם דלא עדיף מהוציאו בפיו קודם התפלה דלא מהני לומר עננו. ואף דיש פוסקים [הראב"ה והאור זרוע והג"מ ומרדכי] שסוברים דשמואל מודה לרב דאף קודם מהני המחבר סתם לדינא כדעת רש"י ורא"ש וסייעתייהו דלא מהני מקודם ומ"מ נראה דאם איחר להתפלל מנחה עד סמוך לשקיעה שגמר המנחה היה אחר שקיעה טוב שיקבל עליו התענית קודם מנחה ויחזור ויקבל גם בתפלתו לצאת ידי כולם דאף דלענין מנחה סומך עצמו על הפוסקים דעדיין לא עבר זמן תפלה כמבואר לעיל בסימן רל"ג ברמ"א מ"מ לענין קבלת התענית הלא יכול לתקן לקבל גם מקודם דהוי קבלה גמורה לאידך פוסקים הנ"ל:

תקסה

סימן

* בין יחיד המתפלל עם הצבור - ואפילו אם הוא מתפלל עם הש"ץ בשוה ג"כ לא יאמר ברכת עננו עמו ורק בשומע תפלה כשאר יחידים [אחרונים]. כתב הח"א יחיד שאינו מתענה ומתפלל עם הצבור יאמר בש"ת ענינו

ויאמר ביום ת"צ זה [א"ז בשם הב"ח] עכ"ל ובמאמר מרדכי השיג ע"ז ע"ש
ודבריו נכונים דיחיד שאינו מתענה אין לומר עננו בשום פנים :

* כשהוא מתפלל בקול רם - אבל בתפלת לחש שלו לא יאמר עננו בשומע
תפלה שהוא כשאר יחידים :

* שאי אפשר שלא יתענו קצת מהקהל - עיין לקמן בסימן תקס"ו ס"ג
דבעינן דוקא עשרה מתענים אלא דכאן מיירי שיש עשרה שדעתם
להתענות ורק מחששא שמא לא יוכלו אח"כ להתענות בזה אמרינן כיון
דעכ"פ ישאר מעט אף לבסוף לא מיחזי כשקרא אבל אם יודע שבשעת
תפלה אין שם עשרה שדעתם להתענות א"כ איננו שליח של צבור לענין
תפלת תענית [מאמר מרדכי] :

סימן תקסו

* ואם מתענים בר"ח - עיין לקמן סי' תקע"ב ס"ב :

* ויש נוהגים לדונו כתענית יחיד - כתב בשערי אפרים בתענית מיתות
הצדיקים כגון ז' באדר וכיוצא אף אם יש עשרה מתענין וכן הבכורים
המתענין בע"פ אף אם יש שם עשרה לא יקראו ויחל ומכ"ש הנוהגים
להתענות בב' וה' של כל השנה או בפרשת שובבי"ם וכן מה שנוהגין
החבורות קדושות שבכל עיר לבחור לעצמם יום אחד לקבוע בו תענית
ואומרים סליחות אע"פ שעושין כן בכל שנה בקביעות אין להם לקרות
ויחל עכ"ל. ובכמה מקומות נוהגין שקורין ויחל בט"ו כסליו שהוא
קביעות תענית לחברה קדישא ויש סעד לדבריהם מפמ"ג סק"ה במ"ז
שמצדד בכעין זה לענין שובבי"ם ת"ת אכן אם חל ביום ב' וה' אין דוחין
בשחרית פרשת השבוע עיין שם :

סימן תקסז

* וביוה"כ ות"ב - הטעם כתבנו במ"ב משום דאינהו לא בקבלתו תלוי ולא
שייך לומר בהו דרק מאכילה ושתיה קביל עליה ולא מהנאה [שהוא טעם
היתר הטעימה כמבואר בש"ס] ושנוי להמחבר יוה"כ ות"ב משארי תעניות צבור
הכתובים אף דהם נמי א"צ קבלה משום דאינהו אין חיובן גדול כ"כ
וברצון תלוי כ"ז מבואר מדברי הרב"י בשם הריב"ש. ובאשכול ראיתי
שהעתיק את דברי הר"י אברצלונג שממנו נובע הדין לאסור הטעימה
ביוה"כ ות"ב. דהטעם דקיי"ל אסור להושיט ידו למים באלו וכל הנאה
אסורה עכ"ל. וכונתו כמו לענין רחיצה לאו רחיצה ממש אסרו אלא
אפילו הושתת יד למים ה"ה לענין אכילה לאו אכילה ממש דוקא אלא
ה"ה כל הנאה של אכילה ולטעם זה פשוט דוקא ביוה"כ ות"ב אסור אכן

הרמ"א העתיק דעת התוספת דכל תענית שא"צ קבלה אסור:

סימן

תקסח

* ויש מחמירין דאפי' בנדר להתענות יום זה וכו' - עיין במ"א שכתב הטעם כיון די"א דאפילו ביום זה רשאי ללות ולפרוע ולכן כשאכל איבד תעניתו וחייב לצום יום אחר וע"כ מחמירין כשני הדיעות דחייב לצום כל אותו היום וגם יום אחר עכ"ל והקשה עליו הבית מאיר הלא איתא בב"י דאפילו היש אומרים שס"ל דאפילו ביום זה יכול ללות ולפרוע מודים ג"כ דאם שכח ואכל די במה שישלים תעניתו וא"צ לצום יום אחר וע"כ כתב דמה שהחמיר הרמ"א ביום זה היינו רק באומר הרני בתענית למחר ומשום דיש דיעות בפוסקים אית דס"ל דזה נחשב כיום זה וא"כ לדידהו צריך להשלים התענית דוקא [וכמו שסתם השו"ע דזה נחשב כיום זה] ויש דס"ל דזה נחשב כיום סתם ואיבד תעניתו וצריך לצום יום אחר וע"כ מחמירין לצאת ידי שניהם. ודע עוד דפשוט דהיש מחמירין הוא רק לענין יום זה אבל אם בעת תחלת הקבלה נדר סתם ורק אח"כ קבל עליו במנחה ואמר הרני בתענית למחר זה מיקרי תענית סתם כיון שבתחלת קבלה לא בירר היום וכמו שכתב המ"א בסק"ו וממילא כשאכל איבד תעניתו של אותו היום ומותר לאכול עוד וחייב לצום יום אחר שלם והח"א בכלל קל"ב אות ל' כתב דיש פוסקים דכיון דקיבלו הוי כיום זה וחייב להשלים ואיני יודע מנין לו זה:

* יכול לפדותו בממון וכו' - בקיבל עליו תענית בעלמא. עיין ברא"ש בשם הראב"ד דאומדן דעת הוא דאדעתא דהכי קיבלו ומה שאמרו לוח ופורע היינו דבו תלוי הדבר אם ירצה יתן תמורתם לעניים ולא יתענה ואם ירצה יפרע תעניתו עכ"ד ונלענ"ד דאין לנו להקל בזה רק ע"פ האופנים המבוארים לעיל שיכול ללות ולפרוע דהיינו בקיבל עליו תענית סתמא אבל באומר הרני בתענית למחר דאז קי"ל דאינו לוח ופורע משום דייחד יום זה וכ"ש דאינו יכול להחליפו בממון ואף דלהראב"ד תמיד שרי היינו משום דהוא ס"ל דאפילו ביום זה יכול ללות אבל לדין דקיי"ל דביום זה וכן באומר הרני בתענית למחר אינו יכול להחליפו ליום אחר ובודאי דה"ה בממון אינו יכול להחליפו. ואח"כ מצאתי בביאור הגר"א במקורו על דין זה ומוכח כמו שכתבתי. ולפ"ז פשוט דביא"צ וכ"ש בתענית חלום אינו יכול לפדותו בממון:

* או בעיו"כ וכו' - עיין לעיל בסימן רפ"ח במ"ב סק"ח דמי שקשה לו התענית יכול לסמוך על דעת הט"ז וש"א דאחרי שעבר יוה"כ א"צ שוב להתענות דיוה"כ כיפר לו ואפילו בשאר תענית חובה ג"כ יש לסמוך במקום הדחק ע"ד המקילין:

סימן

תקע

* ולהרמב"ם משקיבל עליו בלשון נדר וכו' - דין זה הוא גם לדעה ראשונה והנ"מ הוא רק באם פגע בו חנוכה ופורים [א"ר ופשוט]:

סימן

תקעא

* ת"ח וכו' - עיין במ"ב וראיתי להעתיק פה מה שכתב השל"ה בשם ספר חרידים וז"ל שמצא בתוך ספרי המקובל האלקי חסידא קדישא הרב ר"י לוריא אשכנזי ז"ל בספר אחד כתיבת יד כל מה שתמצא בסיגופים כו' לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה אבל מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ד' לא יחלש ולא יתבטל מלימודו אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו ויתקשר מחשבתו בו כאלו כבר עומד לפניו ביום הדין וידבר לאל ית' כאשר ידבר העבד אל רבו ובן אל אביו. והעתיקו זה האחרונים. וכעין זה כתב הח"א וז"ל דאפילו על עבירות ידועים המבואר ברוקח שצריך להתענות לכפרה כמה ימים אם ת"ח הוא ותורתו אומנתו אפילו בזה"ז לא יסגף עצמו כ"כ רק שישוב לפני ד' בלב שלם ויבכה מקירות הלב וילמוד יותר מאשר היה רגיל כי התורה היא מקוה טהרה ונמשל לאש וכל אשר יבא באש יבא וטהר וימעט מכל התענוגים ויאכל רק כדי קיום גופו שלא יחלש כדי שיהיה לו כח לעבודת השם ולא ילך לשום סעודה וכ"ש לסעודת מריעות וישמור שבת בכל פרטיה ודקדוקיה ואם אפשר יתענה עכ"פ בכל שבוע יום אחד או עכ"פ כל יום בה"ב עד חצות. והעיקר הבכיה והיודוי וגדרים שלא יעשה זאת לעולם וד' יראה ללבב עכ"ל:

סימן

תקעב

* אין גוזרין תענית וכו' - מדסתם משמע דבכל תענית דינא הכי ל"ש עבור גשמים או עבור ענין אחר ועיין בב"י:

סימן

תקפה

* וטוב לתקוע בצד ימין - עיין במ"ב עוד שמעתי בשם הגאון מהר"ר מאיר שמחה הכהן טעם נכון כי בש"ס ר"ה ד' ל"ד ילפי לה לתקיעת שופר מחצוצרות המלחמה ובקרא (שופטים ז) אצל מלחמה בגדעון כתיב ויחזיקו ביד שמאלם בלפידים וביד ימינם השופרות לתקוע וכו':

* והוא שלא נתכוין לזכות - עיין מ"ב שפירשנו דקאי אמצאיה וכה"ג כן הוא ביאור הענין לפי פשוטו וכמו שפירש הב"ח וכן בריטב"א וכלשון רש"י בע"ז דף מ"ב בד"ה אלא עיי"ש ועיין ב"ח שדעתו בזה דדוקא באין לע"ז בעלים אבל ביש לה בעלים ולא נתיאשו עדיין אפילו מתכוין לזכות לא מהני דבמה נפקע כח הבעלים הראשונים ונלענ"ד דכונת הב"ח הוא רק להשיג על ב"י דלדידיה מיירי הטור בריש דבריו ג"כ בענין שישראל גזל השופר מן הנכרי ולכן מקשה דא"כ אפילו מתכוין לזכות ג"כ לא מיקרי של ישראל אבל בענין אבידה אין שום נ"מ בין נתיאשו ללא נתיאשו דלגבי נכרי בזה שאבד נפקע כחו ולא בעינן בענין אבידה יאוש אלא גבי ישראל אבל גבי עובד כוכבים הלא אבידתו מותרת אלמא דנפקע

כחו אח"כ מצאתי במאמר מרדכי שגם הוא הסכים כן לדינא (אלא דהוא סבר דגם באבידה דעת הב"ח לחלק בין לפני יאוש לאחר יאוש ועיי"כ השיג עליו ובאמת אין כונת הב"ח אלא לענין גזל אבל לענין אבידה גם הוא מודה וכמו שכתבנו) ועיין במ"א שהשיג על הב"ח בעיקר דינו ולדידיה אפילו בגזל מן העכו"ם נמי הוי ליה כעבודת כוכבים של נכרי הבא לידי ישראל ומטעם דאע"פ שאינו קונה קודם שנתייאשו הבעלים מ"מ הרי הוא חייב באחריות כדין כל גזלן ובשביל זה קמה ברשותו עיין בדבריו וכבר דיברו בזה הרבה אחרונים יש שמסכימים עמו ויש שחולקים עליו לענין גזל עיין בח"מ ובמטה יהודה ובמחה"ש ובבגדי ישע ושארי מפרשים. ודע דבשו"ע כתב והוא שלא נתכוין לזכות וכו' והוא לשון הטור ומשמע מזה דבסתמא אינו זוכה ואפשר לומר הטעם כיון דהוא ריעותא לדידיה שהרי לפ"ז אינו שוה לו כלום דאין לו ביטול מסתמא איסורא לא ניחא ליה דליקני אכן מלשון הרא"ש פרק ראוהו ב"ד ומלשון התוס' יבמות ק"ד והרה"מ פ"א מהלכות לולב בשם הרשב"א וכן הר"ן מבואר דדוקא במגביה ע"מ שלא לזכות ומוכח דבסתמא ניקנית ליה בהגבהתו וכ"כ במרדכי ר"ה להדיא דבסתמא קנה [ובדפוס מוקף תיבת בסתם ואינו מוכרח דמסוגית דבריו משמע דבסתמא קני] וצ"ע ובמאמר מרדכי מצאתי שכתב דמדברי ר' מנוח מבואר דבסתמא אמרינן שלא נתכוין לזכות עיי"ש ועיינתי בר' מנוח פ"א מה' שופר ומצאתי שדבריו סותרים זה את זה וכנראה ט"ס יש שם ואין ללמוד מדבריו כלל לדינא:

* אלא בנתבטל מעיו"ט - עיין מ"ב מה שכתבנו דאם לא נתבטל בשעה שקידש היום וכו' מקור דברי הוא מלשון רש"י בסוכה דף ל"ג ע"א ד"ה ולולב מסוכה לא יליף וכ"כ שם בעמוד ב' בד"ה הי"ג עיי"ש אלא דבאמת קשה שהרי זמן מצות לולב מתחיל מעמוד השחר ואילך וא"כ אפילו נתבטל בלילה הוי כמו קודם הזמן ומצאתי לבעל ערוך לנר שעמד שם בזה ועיי"ש שהאריך בזה איברא דגם מלשון הש"ס שם דקאמר אילימא דאשחור מאתמול וכו' משמע ג"כ כרש"י וצ"ע:

* אע"פ שנשתנה קולו כשר - עיין במ"ב מש"כ דבעינן שישתייר עכ"פ רובו דאם רוב ארכו ניקב הו"ל ככולו הוא מדברי הב"ח והפר"ח ועיי"ש עוד בב"ח שתמה על הטור שלא חילק בזה והביא שרבינו ירוחם כתב להדיא דדוקא בשנשתייר רוב (אבל אם לא נשתייר רובו פסול אם מעכב את התקיעה עיי"ש ומשמע דאם אינו

מעכב את התקיעה כשר אפילו לא נשתייר רובו ואולי דהוא אזיל לשיטתו דסייל אפילו בנסתם הנקב אם אינו מעכב התקיעה כשר אפילו לא נשתייר רובו וגם אינו מינו) אכן באמת תמיה לי אם נקב אינו פוסל בשופר א"כ דהוא שלם דמי ומאי איכפת לן שרובו נקוב וגבי נסתם שאני דהתם אתינן מטעם דשופר וד"א מעורב בו או מטעם דהו"ל כשתי שופרות משו"ה בעינן שיהא עכ"פ רובא בלא ריעותא ולא משגחינן תו במיעוטא שיש בו ריעותא משא"כ הכא דאין זה ריעותא כלל ולכאורה יש להשיב דלפי"ז גם בנסתם די לנו שיהא רובו בלי סתימות אבל יכול להיות מלא נקבים ובלשון הפוסקים והמחבר מבואר דדוקא אם נשתייר רובו שלם ומשמע דבמנוקב פסול אפילו יהיו הנקבים פתוחות שלא נסתמו אבל באמת יש לדחות דהפוסקים מיירי בשהיה נקב אחד גדול ונסתם (עיין ברמב"ן ורא"ש) וע"ז אמרו דדוקא בשלא היה הנקב גדול כ"כ שלא ישאר רוב שופר שלם דאם היה הנקב למשל מחצה שופר ונסתם א"כ ורב עם סתימה אבל אה"נ דאם היה הנקב מיעוט שופר ונסתם אפילו יש בשאר השופר נקבים ג"כ כשר דהנקבים אינם פוסלים ואפשר שגם רבינו ירוחם שהזכיר בענינינו שישתייר רובו ג"כ כונתו שהנקב לא יהיה גדול כ"כ שימשך עד חצי השופר דאם נמשך וכ"ש אם נמשך עד רובו א"כ הו"ל ככולו והרי השופר פתוח בכולו ואין שם שופר עליו ואם פסלינן בנסדק כ"ש בזה אבל ביש נקבים קטנים הרבה אפילו הנקבים על כל השופר מאי איכפת לן כיון שאין הנקבים פוסלין ובין נקב לנקב יש שופר א"כ אינו נסדק. אח"כ מצאתי ברא"ש סימן וי"ו שכתב ואשמועינן בברייתא וכו' משמע ג"כ דבניקב ע"פ רובו כשר אף שהוא מעכב את התקיעה וגם לא נשתייר בו שיעור שופר ובריטב"א מצאתי שכתב ואם לא סתמו כלל לדברי הירושלמי כשר ואפילו נפחת רובו ויש בו שיעור שופר שכל הקולות כשרין בשופר אבל לפי גמרא דילן יש להחמיר ולדון כשלא סתמו כלל לפסול אם מעכב התקיעה שלא אמרו בגמרא דילן שכל הקולות כשרין בשופר אלא כשהוא בעצמו שלא מחמת ריעותא עכ"ל ומשמע מיניה דבאין בו שיעור שופר גם לירושלמי יש להחמיר דלא כהרא"ש ועוד נשמע מיניה דבאינו מעכב התקיעה גם לגמרא דידן יש להקל אף שנפחת רובו אם נשאר בו שיעור תקיעה :

* שאין לתקוע בשופר נקוב - בב"י הביא זה בשם כל בו ותשובת הרא"ש ובאמת נמצא זה גם בפירוש המשנה להרמב"ם וז"ל ואם ניקב יש בו דינים והוא כי הוא צריך לסתום הנקב וכו' ומשמע בבירור שהוא מפרש המשנה כפירוש השני של הכל בו שהובא בב"י ע"ש וכן בריטב"א כתב שהבבלי חולק על הירושלמי בזה ולהבבלי אם לא סתמו כלל פסול אם מעכב התקיעה והנה ראיתי קצת פלא בדברי הפמ"ג בענינינו דבסק"ז במשב"ז מצדד דאפילו לדעת המחבר דמיקל בשופר נקוב מ"מ בעינן אפילו בשופר ארוך שיהיה עכ"פ רוב שופר שלם בלי נקבים וא"כ לפי"ז הרמ"א דמחמיר הוא אפילו באופן זה אין לתקוע בו לכתחלה ובסק"ט מצדד דאף לדעת רמ"א אם רובו שלם י"ל דתוקעין בו לכתחלה. ואולי משום דאין הדבר ברור לו מצדד לכאן ולכאן וכבר כתבנו בפנים דאם הקול צלול אין להחמיר בו ובפרט כשרובו שלם :

* אלא חזר קולו לכמות שהיה קודם שניקב - אשמועינן בזה שני דברים אחד אע"פ שקודם שנסתם היה הנקב מעכב את התקיעה כשר כיון שעתה חזר קולו [ולאפוקי מדעת איזה ראשונים שמחמירין בזה] ועוד אשמועינן דאם חזר קולו משונה כקודם הסתימה פסול מטעם שא"א שיהיה קול השופר בשוה אחר הסתימה כקודם הסתימה וחיישינן שמא נשתנה קצת או שנולד קול חדש ופסול מטעם הנ"ל [אחרונים]:

* וי"א דוקא ברובו - הנה ממה דהמחבר זכר רק דעה זו ולא זכר כלל דעת הסוברים דוקא בנסדק כולו משמע דלא ס"ל כן להלכה מ"מ במקום דחק גדול שא"א להשיג שופר מחוץ לתחום אפילו ע"י נכרי יש לסמוך על דעות הסוברים דדוקא בנסדק כולו [והם רש"י ותוספות ומרדכי וסמ"ק ורוקח] אבל כל שנשתייר מעט מכשירים אך אין לברך עליו:

* אפילו אם דבקו בדבק - עיין מ"ב מה שכתבנו דשאני נסדק מניקב דאין הדבק ניכר בין הדבקים ובניקב מיירי שם שסתמו בחתיכה אחרת [הרא"ש] וכתב שם הקרבן נתנאל אורחא דמילתא קאמר וה"ה אם סתם הנקב בדבק ועיקר הטעם כיון דחסר הוא מינכר עכ"ל ועיין בפמ"ג שמצדד קצת דאף בנקב שיש חסרון אם הוא קטן [ר"ל שקטן מאד] ויוכל ליתן שם דבק הוי כמינו ור"ל כיון שאין מינכר:

* כשדבקו בעצמו - עיין מ"ב מה שכתבנו ומ"מ אם נשתנה קולו וכו' הוא ממטה אפרים ומשמע מלשון זה דאם לא נשתנה קולו אם כבר תקע בו א"צ לחזור ולתקוע ולענ"ד אין להקל בזה כשנסדק רובו דהא גם הוא מודה דנכון לנו לחוש לכתחלה לדעת הרמב"ן דע"י דבק מיקרי שלא במינו וא"כ מאי מהני שלא נשתנה קולו הא עכ"פ איכא תרתי לריעותא רובו ושלא במינו ובזה לא מהני סתימה וכנ"ל בס"ז וע"כ יראה לחזור ולתקוע ובלי ברכה. ודע דמש"כ אפילו אם דבקו בדבק זו הוא דעת הרא"ש והנה להמעין בדבריו משמע דס"ל דוקא ע"י דבק אבל אם חממו באור וכדעה זו א"א להתדבק היטב ומלשון המחבר משמע דס"ל דכ"ש דמהני אם חממו באור ואולי דלהמחבר לא ניחא ליה למינקט לדינא כוותיה דהרא"ש בזה דמתניתין סתמא קתני ודבקו משמע בכל גווני דיבוק וע"ז אמרין דמתניתין מיירי דוקא בכולה אבל אם נשאר מעט כשר:

* ד' גודלים - עיין בטור דרי"ץ גיאות כתב שצריך בזה טפח שוחק וכלישנא דברייתא כדי שיראה מכאן ומכאן דנראה מזה דהשופר ארוך מידי והוא חלק עליו דדי בטפח מצומצם ודע דגם ר"ח שדבריו דברי קבלה כתב ג"כ בפירושו בפרק המפלת דצריך טפח שוחק וכפי הנראה גריס לה בש"ס שם עיי"ש וכן משמע בכל בו שהוא מקובץ משו"ת ראשונים שכתב וז"ל במסכת נדה תני ה' דברים שיעורן טפח השוחק עיי"ש וכן רבינו מנוח בפירושו להרמב"ם כתב ג"כ דכל הני ה' דברים דפרק המפלת שיעורן בטפח שוחק. ודע דמרא"ש בסוגיין מבואר ששיעור זה אינו אלא מדרבנן כדי שלא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע אכן מדברי

תוסי' סוכה דף ז' מוכח דס"ל דשיעור טפח הוא מן התורה שהרי אמרו דלא חשיב בהמפלת רק שיעורא דאורייתא ע"ש וכן הוא משמעות לשון רש"י בר"ה דף כ"ח גבי שופר של עיר הנדחת ע"ש. ודע עוד דאף להרא"ש דשיעורא דטפח הוא מדרבנן מ"מ גם לדידיה צריך שיעור מן התורה כדי שיהיה אפשר לתקוע בו עכ"פ ומשום זה פסלינן שופר של עיר הנדחת דכתותי מיכתת שיעורא וכן משמע קצת גם לשון התורת כהנים וכמה שיעור שופר כדי תקיעה (והראב"ד בפירושו שם כתב שזהו שיעור טפח ואינו מוכרח לעני"ד) וכעין זה מצאתי בפר"ח ועיין פמ"ג במשבצות זהב סק"ט ובא"א סק"י"ח. ודע דאף דלכו"ע לדידן השיעור הוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן אעפ"כ לפי המובא בטור ובר"ן משערינן רק באדם בינוני ואף אדם גדול ששיעור ד' גודלין שלו הוא יותר מטפח וא"כ כשלוקח השופר בידו לא יראה מכאן ומכאן אעפ"כ לא צריך יותר משיעור טפח בינוני אכן לא כן דעת הריטב"א אלא דהתנא נקט בהמפלת לפי שיעור אדם בינוני ואה"נ באדם גדול צריך השופר להראות מכאן ומכאן ע"ש:

תקפז

סימן

* או לתוך המערה - עיין מש"כ במ"ב דבבנין שרובו על הקרקע וכו' הוא דברי המ"א וטעמא משום דעיקר קול הברה בא מעומק הבור וכמו שכתב הרא"ש לשיטת רש"י אבל ע"ג קרקע ליכא קול הברה ומסתבר ליה להמג"א דאפילו ברוב הבנין ע"ג קרקע נמי אין קול הברה נשמע ולפי"ז אם יש בבית מקום נמוך כעין בור ותקע שם יצא. ומ"מ נראה דכ"ז אם אין המקום הנמוך מכוסה אלא הוא מעורב ומחובר עם הבית אבל אם זה המקום מכוסה בקרשים בודאי אפשר להשמע שם קול הברה והרי הוא כמרתף וגם באינו מכוסה אפשר דדוקא באינו עמוק הרבה אבל אם המקום עמוק הרבה אפשר דאינו מועיל במה שהוא מיעוט לגבי בנין שעל גביו וצ"ע. ודע דבמשנתנו נקט בור ודות לענין קול הברה וכפי המבואר בש"ס ב"ב דף ס"ד בור בקרקע ודות בבנין ולפי פירוש הרמב"ם בפירוש המשנה בנין הדות הוא ע"ג קרקע עיין בפירושו במתניתין דר"ה ובב"ב פ"ד ובכלים פ"ה וכן פירש רש"י בסוגין דף כ"ז איברא דלכאורה רש"י סותר את עצמו דבעירובין ק"ב ע"ב פירש שבור ודות שניהם בתוך הקרקע ע"ש וכן הרמב"ם בהלכות מכירה פכ"ה כתב ג"כ דדות הוא בקרקע אלא שהוא בבנין ועיין בא"ר שהקשה על דברי המ"א הנ"ל מהא דדות לפירוש קמא שהוא בנוי ע"ג קרקע הרי דגם בבנין שע"ג קרקע אפשר להיות קול הברה ומשום זה כתב להחמיר בכל גווני ע"ש ולדידיה מה שאמר שם בגמרא אחד הבור ואחד הדות בקרקע היינו שעומק הדות הוא בקרקע ודוחק אכן באמת נראה לומר לשיטת המ"א דלכו"ע דות הוא בתוך הקרקע כבור ומחולות דכחדא חשוב להו בפרק המוכר את הבית וכן משמע שם בסוגיא דף ס"ג ע"ב ע"ש אלא שבנוי בכתלים והכתלים גבוהים ומגיעים מעל שטח הבור וכמו בורות שלנו שהכתלים יוצאים שיעור אמה או יותר מעל הקרקע ונראה עוד שהדות הוא מקורה

מלמעלה וזה שכתב המ"א שהוא כעין מרתף ולפי"ז אין סתירה כלל בין הפירושים דגם המפרשים שכתבו דדות הוא ע"ג קרקע כונתם להכתלים העודפים והיוצאים אבל עיקר הדות הוא כמו בור חפור בקרקע לכו"ע וניחא בזה לשון פירוש המשנה להרמב"ם בפ"ד דב"ב שכתב דאין הבור והדות נראין עיי"ש ובזה מיושב הכל ופשוט דבזה שיוצאים הכתלים ממעל לא משוי להוא כבנין שע"ג קרקע שהרי הוא מועט לגבי הדות שבתוך הקרקע ונראה שזה היה דעת מ"א בפירוש דות ולהכי הסמיד לדינא דדות האי דבנין שרובו ע"ג קרקע משוי ליה לבנין וכן נראה שפירש הגר"ז בדבריו עיי"ש וכן נכון לדינא. ודע דבענינינו השמיט הרמב"ם דינא דדות וכתב מערה במקומה והוא כמו שכתבנו דדות הוא ג"כ מקורה מלמעלה כעין מערה. ודע עוד דיש להסתפק במה שנהוג בבניני חומה לעשות קומה תחתונה והוא דירה גמורה מתחת לקרקע והחלונות הם למעלה מן הקרקע סמוך לארץ התוקע שם מה דינו להעומדים בחוץ אולי אין הקול מתגלגל שם ומתערב עם קול הברה כמו בבור ובדות וצ"ע:

* ואם קול הברה שמע לא יצא - עיין במ"ב שדבר זה תלוי לפי עומק הבור והתרחקו ממנו וכתב הט"ז דלפי"ז אפילו בתוקע בבהכ"נ ויש עומדים בחוץ קצת רחוק ממנו יש בזה ג"כ שייכות הבחנה לפי הריחוק מביהכ"נ עיי"ש [ואין להקשות על דבריו ממתניתין דלא אשכח דינא דקול הברה אלא בבור ודות ואם איתא הו"ל למיכלל גם ביהכ"נ בהדייהו ולענין עומד מחוץ לו בריחוק מקום וכמו דמביא בסיפא אחורי ביהכ"נ לענין כונה ומשמע מזה דלא שייכא כלל דינא דערבוב קלא בבית ואפילו בריחוק מקום י"ל דרצה להשמיענו להיפוך דאפילו בעומד סמוך לו ממש ושמע קול השופר בודאי יצויר ג"כ דלא יצא כגון היכא שלא כיון לבו ודוחק] ונראה מהט"ז דמפרש קול הברה קול חלוש וקול הנשמע מחוץ לבנין ומרחוק אינו כ"כ חזק כמו קול שנשמע מקרוב ומבפנים אבל לענ"ד דקול הברה האמור לענין שופר פירושו קול מעורבב וכלישנא דגמרא בסוגיין ליפוק בתחילת תקיעה מקמיה דליערבב קליה וקול כזה אינו נשמע מחוץ לבנין שע"ג קרקע ואפילו בעומד רחוק ממנו אלא בקול שיצא מתחת הקרקע וכן מצאתי להדיא לרבינו מנוח וז"ל על מה שכתב הרמב"ם בור ומערה אמר המפרש בור הוא בחפירה והוא עגול ומערה הוא מקורה בקירו ומרובעת ודרך אלה המקומות כשאדם צועק ומדבר או תוקע בהן שמתבלבל הקול ונראה כאילו אחר מדבר כנגדו ואותן העומדים בבור וכו' לפי שהקול אינו מתבלבל להם אבל העומדים בחוץ שהקול מתבלבל להם יותר מאשר בבור וכו' עיי"ש. אח"כ מצאתי בהלכה ברורה ובמטה יהודא שחולקים ג"כ על הט"ז ועיי"ש במטה יהודה שמסיים דלא אמרו אלא בבור אבל במקומות שוים פשיטא דלא שני לן בין עומדים בקרוב או ברחוק דכל שמגיע להם הקול לעולם קול שופר הם שומעים ואם הם רחוקים יותר גם הקול לא שמעו עיי"ש ומ"מ למעשה אין לזוז מדברי הט"ז שכל האחרונים העתיקו דבריו להלכה דהשומע קול שופר מאחורי ביהכ"נ בריחוק מקום תלוי לפי הבחנתו אם שמע קול שופר או קול הברה ומדברי ר' מנוח ג"כ אין ראיה לנגד דברי הט"ז שאע"פ שהוא מפרש קול הברה הוא ע"י בלבול הקול אפשר דעיי ריחוק מקום נקרא ג"כ קול הברה ועיין בגיטין דף פ"ט לא ששמע קול הברה אלא כדי שיהא נרות דולקות ומטות מוצעות אלמא דקול הברה

אינו מונח דוקא על בלבול הקול אלא על קול בעלמא לא על דבר ברור ועיי' הבל הבור שהוא עומד מתבלבל הקול ואינו נשמע קול שופר ברור אף שהוא בסמוך וסברת הטי"ז וש"א דעיי' ריחוק מקום מחוץ לבנין ג"כ אין הקול שופר ברור. ודע עוד דבש"ס קמותבינן אהא דס"ד דתחילת תקיעה בלי סוף תקיעה כשר מהא דהתוקע לתוך הבור אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא ואמאי ליפוק בתחילת תקיעה מקמיה דליערבב קליה ומשמע מזה דעירבוב הקול אינו בא בתחילת התקיעה אלא באמצעיתא וקשה מנ"ל דהיה שיעור תקיעה מקמי דהתחיל הקול להתערבב [ולדעת הי"א דאם היה שיעור תקיעה אף להמסקנא יצא ולס"ד דגמרא אף בלא היה שיעור תקיעה יצא נחא וקושיתינו היא לדעה ראשונה] ומצאתי להרמב"ן והריטב"א שעמדו בזה ותירצו דאפשר מדלא קתני אם קול הברה הוא אלא קול הברה שמע משמע אף שהיה גם קול שופר בתחילתו ובכשיעור אפי"ה לא יצא אם שמע גם קול הברה וכתבו עוד וא"נ קים להו לחכמים דלא מערבב קלא בבורות אלא למאן דמאריך טובא ותקע בהו עכ"ל ולפי תירוץ זה עיקר חשש דקול הברה הוא דוקא בהאריך בהתקיעות טובא אבל במאריך בכל תקיעה ושברים רק כפי השיעור שנתנו חכמים ליכא כלל קול הברה אמנם מכל הפוסקים דסתמו בזה לא משמע כן ועיי' דס"ל כתירוץ קמא של הרמב"ן. ודע עוד דטבע הוא לתוקע בין ההרים או ביער נשמע קול החוזר ומדסתמו הפוסקים ולא הזכירו דיש ליזהר בענין זה משמע דאין זה עירבוב הקול אלא הקול נכפל

אחר שנגמר הקול הראשון :

תקפח

סימן

* ואם תקע משעלה עמוד השחר יצא - עיין לעיל בסימן נ"ח בבה"ל דדעת הגר"א ועוד איזה אחרונים דעמוד השחר נקרא משהאיר פני המזרח ולא קודם וראיה לשיטתם ממה דאיתא בתענית דף י"ב עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ובתוספתא פ"א ובירושלמי הלכה ד' איתא בשם רבי עד שיאיר המזרח ש"מ דחד הוא. אמנם בסוכה דף כ"ט ברש"י ד"ה תרתי משמע דתרי זמני נינהו ועה"ש הוא קודם ובחידושי הריטב"א שם משמע דלא פסיקא ליה דבר זה עיי' וצ"ע :

* שמע ט' תקיעות וכו' - עיין מה שכתבנו במ"ב לענין אם הפסיק מחמת אונס וקשה לי לפי מה שהכריע הרב מג"א בסימן ס"ה שלא להחמיר בהפסיק מחמת אונס אלא א"כ בשהאונס הוא בגוף הדבר כגון שלא היה האדם ראוי מחמת גוף נקי או שלא היה המקום ראוי שלא היה נקי א"כ לכאורה ל"ש זה רק בתפלה או בבהמ"ז ובהלל ומגילה שעכ"פ אסור להזכיר שם ולאמר דברי תורה במקום מטונף משא"כ בתקיעות שאינה רק מעשה מצוה והיכן מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאין נקי האם אסור ללבוש טלית של ד' כנפות כשגופו או המקום אינו נקי לא מצינו כן בשום מקום וצ"ע. ובמטה אפרים מצאתי שכתב וז"ל נראה שאם התחיל לתקוע ומים שותתין על ברכיו פוסק עד

שיכלו המים וחוזר לתקוע מראש להלן על הסדר ואם תקע בשעה שהמים היו שותתין או אפילו מצא צואה במקומו יצא ומ"מ יש לו לחזור ולתקוע בלי ברכה עכ"ל דימה זה לדינא דק"ש ואפשר שהטעם הוא דכיון דק"ל דצריך כונה לצאת ידי המצוה שציונו הש"י זה גופא ג"כ חשיב כדברי תורה [ודומיא דפסק הרמ"א סימן פ"ד דאסור לענות אמן בבית המרחץ] ולא גרע מהרהור בד"ת. וגם י"ל בפשיטות דבשעה שמקיים מצוה בפועל הוא עבודה ואין לעשות עבודת ד' דרך בזיון דהוא בכלל ביזה מצוה. וגדולה מזו אמרו ברי"ה דף ל"ג דאסור לצחצח שופר של ר"ה במי רגלים מפני הכבוד והוא רק הכשר מצוה וכ"ש המצוה עצמה :

* וי"א דדוקא בשלא הפסיק - כתב זה בלשון י"א משום דר"ת וכן בעה"מ פליגי ע"ז. אמנם קשה שהרי המחבר בעצמו בסימן תק"צ ס"ז וחי' סתם להחמיר ולא הביא שום דעה החולקת ואפילו בתרועה אחר תרועה דקילא טפי וכמו שמצינו באמת באו"ז בשם ריב"א להקל בזה ואפשר דנקט בלשון י"א משום דההפסק הוא רק על ידי שמיעה וכמו שחילק בזה בלבוש ובמג"א לענין תרועה אחר תרועה וצ"ע ומצאתי בפר"ח שעמד בזה :

* ואם שנים תקעו כאחד כל הסדר - עיין מש"כ במשנה ברורה לענין אם תקעו שלשה ביחד כל א' סדר א' והוא היה בדעתו לצאת בזה ידי כולם והוא מן הריטב"א ומטעם דתרי קלי משתמע והי"א בתרא הוא ג"כ מריטב"א וכן הביא סברא זו הרשב"א בחידושו בסוגיא דט' תקיעות בתירוצא קמא ונראה לענ"ד דלדעה זו אם כיון לצאת ידי כולם גם ידי אחד לא יצא וידי אחת דקאמר כונתו בכיון רק לאחת אז יצא משום דהיכי דחביב ליה ויהיב דעתיה אין קול השני שאינו חפץ בו מפריעו מלשמוע משא"כ בהיכי שצריך לבי' הקולות לא יצא בשום אחד מהם דא"א לשמוע היטב ב' קולות ואף דבסוגיא שם מוכח דשומע שופר וחצוצרות ביחד ויוצא ואע"ג דגם החצוצרות צריך לשמוע צ"ל דאין החצוצרות עיקר חיוב באפי נפשה ואינו אלא מתכסיסי השופר ואפילו לא שמע קול החצוצרות היטב נמי לא איכפת לן וכן מצאתי לריטב"א בדף כ"ז שכתב ג"כ כדברינו וז"ל דהתם א"צ אלא לשמוע קול אחד דהיינו השופר שמצות היום בשופר ולהכי שפיר משתמע לכיון בקול השופר שהוא צריך לשומעו מבין קולות החצוצרות ומסיים שם הא לשמוע שניהם ממש בצריך להם אפילו מתרי גברי לא משתמע וכדבעינן למימר לקמן עכ"ל ובודאי כיון לסוגיא דשמע ט' תקיעות שהעתקנו דבריו משם ולפ"ז במכוין לתרוייהו לא יצא כלל לדעה זו וכבר כתב הריטב"א דיש לחוש להחמיר :

* תקיעה אחת מוציאה את שניהם - עיין משנה ברורה מש"כ דוקא כל התקיעה וכו' הוא מדברי ה"ט"ז והיינו בשמשך לכל אחד שיעור תקיעה ומשמע מל"ש דדברי ה"ט"ז קאי לדעה ראשונה שם בסימן תקפ"ז אבל לדעה שניה דלא בעינן כולא תקיעה יוצאין בזה ולענ"ד מלשון ה"ט"ז משמע דדעתו דבזה שצריך להפסיק התקיעה לשנים גרע טפי וכמו

דאיתא שם בסוגיא לענין חד גברא דאפילו אם נאמר דדי בתחלת התקיעה או בסופה לבד מ"מ היכי דצריך להפסיקה לשנים גרע טפי ה"נ בעניינינו בתרי גברי היכי דצריך להפסיקה לשנים לא מהני אכן בספר נהר שלום חולק על ה"ט"ז ודעתו דאפילו לדעה ראשונה שם יוצא בזה דע"כ לא פליגי בסוף סימן דלעיל אלא היכא דתחילתה לא הוי בחיוב אבל אי כולא בחיובא לכו"ע יצא ואין זה ענין לאפסוקי תקיעתא שלא נאמר אלא לחד גברא שאינה עולה לו לשני תקיעות כיון שנתחייב בקולות מופסקים ע"ש

תקצ

סימן

* וי"א דאין לחוש וכו' - היינו אפילו לפי שיטה זו דשיעור תרועה לא הוי כ"א ג' כחות בעלמא מ"מ השברים ארוכים יותר וא"כ תקיעה דסימן תש"ת לא הוי פחות מג' שברים והילכך אין לחוש כל שאינו מאריך בשבר אחד כשיעור ג' שברים דאינו נעשה תקיעה בתש"ת בפחות מזה השיעור. והמחבר שכתב בסוף הסעיף ולפי זה אין לחוש היינו לדעה השניה שם והרמ"א הוסיף בעניינינו להקל אף לפי דעה הראשונה [ט"ז ופשוט] :

* ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה והאריך בשברים וכו' לא כמר ולא כמר - הנה כונת המחבר לפי דעתו לעיל כדעה ראשונה דאם עשה שבר של ג' כחות נעשה תקיעה ה"נ אם עשה התקיעה רק י"ז כחות שאינו יוצא לפי דעה אחרונה ובשברים עשה שבר אחד של ג' כחות אינו יוצא לדעה הראשונה אמנם לפי מה שאנו נוהגין כרמ"א לעיל בהג"ה אפילו אם עשה השבר של ג' כחות בתש"ת ג"כ בודאי יוצא וכן בתשר"ת אם משך השבר פחות מכדי שיעור שברים ותרועה ג"כ יוצא. ושיעור של שבר אחד בתש"ת כתב בספר מטה אפרים דיוכל להמשיכו עד וי"ו כחות ולא עד בכלל וממילא בתשר"ת שהוא כדי שיעור שברים ותרועה הוא עד ט' כחות (ולא עד בכלל) היוצא לדינא דלא פסלינן אלא אם כן עשה השבר בתשר"ת כדי ט' כחות אז אמרינן דאם עשה התקיעה בתשר"ת פחות מיי"ח דלא קיים לא כמר ולא כמר. וכן בתש"ת אם עשה התקיעה פחות מכדי תשעה כחות והשברים עשה בשבר אחד כדי ששה כחות ג"כ לא קיים לא כמר ולא כמר אמנם כבר הורנו המ"א לעיל דלדידן לכו"ע כיון דנהגינן לעשות השברים מג' עד ט' כחות [ולא עד בכלל] צריך לעשות התקיעה לפחות ט' כחות דאל"ה אפילו בדיעבד אינו יוצא :

* או שהפסיק בשברים בין תרועה לתקיעה - עיין במ"ב דקאי אתר"ת והוא מהט"ז ושאר אחרונים כתבו דהדין קאי גם אתשר"ת וכגון שעשה שברים אחר התרועה דהפסיד גם התקיעה ראשונה דכיון שעשה מתחלה השברים תרועה כדין שוב הוי הפסק ע"י השברים :

* כמתעסק שלא לשם תקיעה וכו' - עיין מ"ב מש"כ בשם המ"א ומ"מ לכתחילה בודאי טוב לחוש לדעת המחבר וע"כ צריך ליזהר במקום שבת

כנסיות תכופין זה אצל זה שלא יתקעו בבהכ"נ אחת עד שיגמרו באחרת דאל"כ לא ישמעו על הסדר דאף שאין מתכוין לשמוע לשם מצוה ואין ברצונו כלל לשמוע מ"מ לדעת המחבר אפילו שמע כמתעסק הפסיד התקיעות ששמע [ח"א]:

* שתק והפסיק וכולי - עיין במ"ב דהיינו בשתי נשימות כן מוכח בר"ן שדין הזה נובע ממנו עיי"ש ותמיה על הפרישה שפירש באופן אחר:

תקצג

סימן

* מעכבות וכו' - והיינו שאם אינו יודע כולם לא יאמר אף אחת מהן וכתב הפמ"ג וצ"ע אמאי לא יאמר ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע דהא הטור כתב בשם הרי"ף גיאות בסימן תקצ"א שהצבור מתפללין בלחש רק שבע ואף דלא קי"ל כן מ"מ בשאינו יודע וכו' ואפשר אה"נ רק לא יאמר עשרה פסוקים עכ"ל ור"ל דאיתא בגמרא מ"ט אמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה וכו' וכונת הגמרא שאם לא יאמר זכרונות ושופרות לא יאמר העשרה פסוקים של מלכיות אבל הברכה עצמה יאמר אבל באמת זהו דוחק גדול דהא לשון הגמרא ברכות מעכבות משמע שאם חיסר ברכה אחת לא יאמר השניה אכן באמת לא קשה קושיתו כלל דהא להרי"ף גיאות דס"ל דהציבור בלחש אין אומרים רק מלכיות בלבד ע"כ הגמרא דנקט מלכיות זכרונות ושופרות אש"ף קאי ובו בודאי מעכבות אלו את אלו כדקאמר רבה הטעם ולדידן דס"ל דגם הצבור חייבין להתפלל תשע ברכות הברייתא קאי גם אצבור והטעם כדקאמר רבה:

* זו את זו - עיין מ"ב מש"כ בשם המ"א ודע דבספר נהר שלום פליג עליו וז"ל אם כונתו על הששה ברכות שמוסיפין בתענית הוא תימא דלפי פירוש הרא"ש והר"ן מבואר זה בהדיא בגמרא עיי"ש ואמאי קאמר דכן מוכח בגמרא ואם דעתו על י"ח ברכות של כל השנה הוא ג"כ תימא דלא ניתקנו אלא סמוכות זו לזו דמשו"ה ליתא בהו פתיחה ובפרט ג' ראשונות וג' אחרונות כחד חשיבי וגם שאין משמעות לזה בגמרא עכ"ל וכ"כ הא"ר ולענ"ד נראה פשוט כמו שכתבתי בפנים דגם להמ"א הוא רק רחמי בעלמא ויוצא בזה עכ"פ מצות תפלה דמן התורה דבבקשה אחת סגי כמו שכתבו הפוסקים וראית המ"א הוא מלשון הגמרא דקאמר ברכות של ר"ה ויוהכ"פ משמע דשאר ימות השנה אין מעכב ועיי"כ בגוונא דכתיבנא:

* ואם ידע לעשות אחד מהם וכו' - ופשוט דהברכה על התקיעה אין רשאי לברך עד שיוכל לתקוע כל הסדרים בעצמו או בצירוף עם אחרים:

* או שנים - הלשון אינו מדוקדק שאם יודע תשר"ת או תש"ת ותר"ת ממילא הוא יודע לעשות כולם ואפשר שהוא חלש ואין יכול לעשות יותר אי"נ שלוקחים השופר ממנו אי"נ שיודע שצריך לתקוע בבא שלישית ואינו

סימן

תקצה

* למקום שבקיאים בתקיעות - עיין מ"ב מש"כ בשם הח"א דאפילו ביום שני וכן מוכח מן הפמ"ג דאינו מסתפק רק אם יש לו ספק שמא ימצא השופר ביום שני משמע דאם ודאי שימצא השופר שם ביום שני דחינן בשביל זה הברכות. וכתבו בפ"ע בשם ישועות יעקב דאם יש כאן שני מקומות באחד ישמע סדר הברכות של שני ימים של ר"ה ואם ילך למקום שתוקעין לא יהיה אפשר לו לשמוע רק סדר תקיעות דיום שני שהוא מקום רחוק שלא יכול לבוא לשם עד ליל שני דר"ה הולך למקום שמברכין עכ"ל ויכול להיות שגם הח"א והפמ"ג מודים לו שלא לדחות הברכות של שני הימים בשביל תקיעות דיום שני לדידן דבקיאין בקביעא דירחא:

סימן

תרו

* יחזור וילך וכו' ובכל פעם וכו' - הנה מלשון הטוש"ע משמע שתיכף בפעם ראשון שמבקש מחילה יביא עמו שלשה בני"א אבל מלשון הרמב"ם נראה דבפעם הראשון ילך בעצמו אולי ימחול לו ואח"כ ילך ג"פ ויוליד עמו ג' בני אדם [ולדבריו הא דאמר בגמרא המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים שנאמר אנא שא נא ועתה שא נא היינו בבקשה שע"י אחרים וכפי הראיה שמביא הגמרא דהיה ע"י אחרים שנאמר ויצו וגו'] וכן משמע בירושלמי סוף יומא כדבריו דמתחילה צריך לילך בעצמו אליו ימחול לו ואם לאו יוליד עמו אנשים עי"ש:

* יכול לטבול וכו' - עיין מ"ב והיינו דאפילו האנשים שאינן זהירין כל השנה בטבילה עכ"פ בעיוה"כ צריך לטבול ולהיות נקי משום יום הקדוש:

* משום קרי - עיין בהגהות הגאון ר"י פיק דאותן חסידים ואנשי מעשה הנוהגין תמיד לטבול לקריין כתקנת עזרא צריכין ליזהר להטיל מים קודם ירידתן לטבול ועכ"פ חולה וזקן בודאי צריכין ליזהר בזה דאם לא יזהרו להטיל מים קודם טבילה יהיו טמאין כשיטילו מים אח"כ:

סימן

תרח

* עד שחשיכה - ר"ל עד בין השמשות אבל בין השמשות מחויב למחות בהו דכמפורש בתורה דמיא שהוא ספק כרת [מ"א בשם יש"ש] ועיין מחה"ש

דזהו למי"ד ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא ועיין בק"נ מה שכתב על דברי המ"א :

* ודוקא שאינו מפורש בתורה - עיין במחה"ש בשם תשובת מעיל צדקה סי"ט דבדבר שאחזו להם מנהג גרוע להקל בפרהסיא מקרי גלוי לנו שלא יקבלו וא"צ למחות אא"כ הוא מפורש בתורה :

* אבל אם מפורש בתורה וכו' - דבר זה הוא מדברי העיטור והעתיקו הרא"ש ור"ן וכ"כ הרשב"א והמאירי בחידושיהם על ביצה דף ל' ודע דלכאורה יש להקשות ע"ז מסוגיא דשבת דף נ"ה דשם עברו על דבר המפורש בתורה דכתיב הנאנחים והנאנקים על כל התועבות וגו' ואפ"ה משמע בגמרא דאם היה ברור שלא ישמעו לא היו נענשים אלא די"ל דזהו רק לענין עונש אבל לענין מ"ע דהוכחה מחויב בכל גווני וכן הוא באמת דעת הר"א ממיץ המובא בסמ"ג וסמ"ק והעתיקם המ"א. והסמ"ג בעצמו משמע שם דהוא סובר דהיכא שברור לו שלא יקבל אינו מחויב להוכיחו וכן משמע לכאורה מדברי התוספות שם בשבת דף נ"ה ד"ה אע"ג וכו' אלא דאפשר לדחות דענינא דריש גלותא לא הוי בדבר המפורש בתורה ולכן אם היה ברור לר' סימון שלא ישמעו לו לא היה מחויב להוכיחו אמנם מהגר"א מוכח דדעת התוספות להקל ברבים כדעת הסמ"ג. ודע דמסתברא דמה שפסק הרמ"א דבדבר המפורש בתורה חייב למחות דוקא שהוא באקראי אבל אלו הפורקי עול לגמרי כגון מחלל שבת בפרהסיא או אוכל נבילות להכעיס כבר יצא מכלל עמיתך ואינו מחויב להוכיחו וכן איתא בתנא דא"ר פי"ח הוכח תוכיח את עמיתך ועמיתך שהוא אוהבך ושהוא עמך בתורה ומצות אתה חייב להוכיח אותו אבל לרשע שהוא שונאך אין אתה חייב להוכיח אותו והעתיק זה הגר"א בקיצור באדרת אליהו ע"ש ולענין אוכל נבילות לתיאבון או מחלל שבת שלא בפרהסיא יש לעיין בדבר :

* מוחין בידם - עיין בברכי יוסף שמצדד לומר בזה דבר חדש דעד כאן לא אמרינן דבדבר המפורש בתורה צריך למחות אף שיודע שלא יקבלום היינו רק כשידינו תקיפה על העוברים למחות בהם בחזקת היד אבל כשאין בידינו כח להפרישם אין מחויב להוכיחם כיון שיודע שלא יקבלום אכן מדברי הסמ"ק המובא במ"א משמע דבזה אף שאין נתפס בחטאם מ"מ יש עליו חיוב מצד המ"ע דהוכחה :

* חייב להוכיחו - ובס"ח סימן תי"ג כתב דוקא איש את אחיו שלבו גס בו אבל אם היה איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו וינקום ממנו אין להוכיחו [מ"א בשמן]. לעולם ידור אדם במקום רבו כשמקבל תוכחתו וא"ל אל ידור מוטב שיהיו שוגגים [ברכות ד' ח'] :

* עד שיכנו - ראיתי בספר החינוך במצוה רל"ט וז"ל מה שאמרו ז"ל שחיוב מצוה עד הכאה כלומר שחייב המוכיח להרבות תוכחותיו אל

החוטא עד שיהא קרוב החוטא להכות את המוכיח עיי"ש עוד:

סימן

תריא

* כל מלאכה וכו' - עיין לעיל סימן תט"ז דיש עירוב והוצאה ליוה"כ וכתבו האחרונים דגם איסור מחמר יש ביוה"כ עיין בשאגת אריה סימן ע"ח. ודע דמערבין עירובי חצירות ועירובי תחומין בפת אע"ג דאסור באכילה מ"מ הרי חזי לקטנים שאינם מתענים וכמו שכתב רש"י בעירובין דף ל' ע"ב עיי"ש בברייתא. ודברי מטה אפרים בזה תמוהים דלפי הנראה אישתמיט מיניה סוגיא זו:

* לקנב ירק - עיין מ"א שכתב דמיירי בירק הנאכל כמות שהוא חי דאל"ה אסור בטלטול משום מוקצה דלא חזי אף לקטנים ולענ"ד אינו מוכרח דכמו שהתירו הכנה לחול משום עגמ"נ כמו כן התירו מוקצה ג"כ מטעם זה והרי לכמה מפרשים יש בקניבת ירק משום חששא דברירה [עיין פי"ח ר"ח ורמב"ם ומ"מ] ולא עדיפא מוקצה מזה. איברא מצאתי לרבינו מנוח ג"כ כמ"א ומטעם אחר שכתב אהא דכתב הרמב"ם ומותר ללקוט העלים המעופשים ויקצץ השאר וכו' דמיירי בנאכל כמות שהוא חי דאל"ה איכא בזה חששה דטוחן עיי"ש אולם במאירי שילהי פ' אלו קשרים רצה ג"כ לאמר כעין זה ולבסוף דחה זאת שהרי אמרו בש"ס דבי רב יהודה מקנבי כרבא וכן בקרא שאינם נאכלים כמות שהם חיים עיי"ש מה שכתב עוד בזה ולפ"ז נדחו גם דברי המג"א מטעם זה ומוכח דאפילו בדבר שאינו נאכל כמות שהוא חי כמו כרבא וקרא ג"כ שרי לקנב:

* ולפצוע אגוזים - עיין בד"מ בשם מהר"א מפראג שצידד בתחילת דבריו דדוקא לשברן ולהניחן בקליפתן עד הערב אבל להוציא המאכל יש בזה משום דש עיי"ש אמנם מלשון התוספתא [ומובאה בהגר"א] דתני מפצעין באגוזים ומפרכין ברימונים וכו' משבת לאותו שבת אבל לא משבת למוצאי שבת מפני שהוא כמתקן מקודש לחול ובתר הכי תני שם מפצעין באגוזים וכו' ביום הכפורים עם חשיכה ואינו חושש במה שהוא מתקן מקודש לחול עיי"ש מוכח דכמו דבשבת בודאי מותר אפילו לפצוע ולהוציא המאכל לאכלו בו ביום כמו כן מותר באופן זה גם ביום הכפורים לצורך הלילה וברור ודע עוד דבירושלמי פ"ד מפסחים איתא עוד מהו למימר לחלוטה עבד לי חלוטה א"ל שרי וכו' ומשמע מזה דכשם שהתירו קניבת ירק כך התירו לאמר לעכו"ם לבשל אלאחר התענית וצ"ע שלא העתיקוהו הפוסקים ואפשר משום דלמסקנא גם בקניבת ירק אנו מחמירין משום דילמא מקדמי וה"ה מטעם זה גם לענין אמירה לעכו"ם יש לחוש לזה:

סימן

תריב

* ככותבת הגסה - מתבאר בש"ס דככותבת היינו עם גרעינתה ולכאורה דאם אכל הכותבת עצמה פטור שהרי חסר מקום הגרעין והגרעין בעצמו אין לצרפו שהרי קשה הוא ואין ראוי כלל לאכילת אדם כדמוכח בשבת דף כ"ט ולפ"ז אפילו בלעו ביחד עם הפרי לכאורה אינו מועיל [אע"ג דמעליותא הוא לענין ברכה עיין סימן ר"י במ"ב סק"ז] שהרי בעינן לאתוביה דעתיה ובציר משיעור לא מייטבי דעתיה וכן מצאתי למאמר מרדכי וכתב לגמגם על לשון הב"ח דמשמע מיניה בהיפך אלא דאינו מיושב לפ"ז קצת דנקט תנא שיעורא דאכילה ביוה"כ בככותבת וכותבת עצמה אינה בכלל אמנם אח"כ מצאתי בשבת ס"פ נוטל ברי"ף שם בפירוש קמא דיש תמרים רכים שנאכלים עם הגרעינים והיינו אפילו לאדם [אכן לפירוש השני אינם נאכלים רק לבהמה] ועיין בפ"א דתרומות בפ"י המשנה להרמב"ם במשנה ה' וצ"ע:

* אכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה - עיין במ"ב. ודע דפשוט באוכל מאכלים שראויים רק לבהמה ג"כ פטור וכן מוכח ברמב"ם בפ"ב משביתת עשור שכתב גבי האוכל ככותבת מאכלים הראויין לאדם וכן כתב באוכלין שאינן ראויין עי"ש. ומ"ש עשבים המרים בא לאפוקי עשבים טובים הראויין למאכל אדם. ולענין בשר חי לכאורה פשוט שחייב שיש ב"א אוכלים אותו וכן מבואר בסוגיין דקאמר אכל אומצא במלחא מצטרף ואומצא היינו בשר חי וכן מצאתי לרבינו מנוח שהעתיק בזה פירוש רש"י דאומצא הוא בשר חי (ולפנינו ברש"י שם לא נמצא) אלא דתמוה קצת מה שהרמב"ם העתיק אכל בשר צלי במלח ולכאורה משמע מזה דבשר חי לא הוי אוכלא אלא דבאמת א"א לומר כן מסוגיא דשבת ד' קכ"ח והעתיקה הרמב"ם פכ"ו מה' שבת ובשו"ע סימן ש"ח עיי"ש בסעיף ל"א במ"ב ובבה"ל ועיין בפר"ח בשבת שם בד"ה אומצא וצ"ע:

* אם יש מתחילת שתיה ראשונה וכו' - מוכח מזה דמה ששהא בשעת השתיה הוא בכלל השיעור וא"צ שישהא שיעור שתיית רביעית בין שתיה לשתיה אלא כל ששהא בין השתיות והשהיות יותר מרביעית פטור [מאמר מרדכי ע"ש] ודין זה הוא אפילו לא הפסיק כלל אלא ששתה מעט מעט עד ששהא עי"ז יותר משתיית רביעית פטור:

סימן

תריג

* ואם רוצה להתפלל אפילו לא קינח וכו' - עיין במ"ב מש"כ משמע מזה וכו' ודע דאם יצא מביה"כ קבוע אפילו לא עשה שם צרכיו מצדד במשב"ז דצריך ליטול ידיו דהא רוח רעה שורה על ידיו וכדלעיל בסימן ג' ודומיא דנט"י שחרית אכן בביאורו למ"א נסתפק בזה וכן בחידושי רע"א נסתפק בזה ואפילו שלא לתפלה יהיה מותר מטעם זה לרחוץ ידיו אכן במטה אפרים מצדד למעשה דלא יטול ידיו אם נשארו נקיים כבתחילה רק יש לו לנקותם בצרור או בכותל לפי שהיה במקום מטונף שמא נגע באיזה

דבר ויצא מלבו ואם לבו תוהא עליו בשביל שאינו נוטל רשאי הוא ליטול כדי שיהיה יכול להתפלל בדעה מיושבת :

* בזמן הזה אסור לאשה וכו' בו ביום - עיין מ"ב ודוקא הם שהיו עוסקים בטהרות היה צריך לטבול מיד כדי שלא יטמאו הטהרות אבל השתא דהטבילה אינה באה אלא לטהרה לבעלה יכולה היא לרחוץ ולחוץ ערב יוה"כ וחופפת מעט גם למוצאי יוה"כ משום דצריך חפיפה סמוך לטבילה [תוספות בבליצה י"ח ע"ב ד"ה כל ע"ש] :

סימן תריד

* אסור לנעול וכו' - וע"כ צריך לחלוץ מבע"י [מ"א] והיינו שגם בזה צריך ליתן מעט תוספות קודם בין השמשות כמו באכילה וה"ה ברחיצה וסיכה ותשמיש [כ"מ בפמ"ג ופשוט]. כתב הרמב"ם דאפילו לנעול מנעל ברגל אחד אסור וכמו שאסור ברחיצה יד אחד :

* או של בגד - ואפילו אם הוא עשוי כתמונת מנעל ממש בצורתו כיון שאין בו עור לא למעלה ולא למטה וכ"ש פוזמקאות שלנו דשרי כן מוכח מן הפוסקים. ולא העתקתי דעת הב"ח המחמיר לילך יחף דדעת המ"א והט"ז להקל בזה והעתיקום האחרונים :

* אפילו לצאת בהם לר"ה - עיין מ"ב ועיין במ"א שהביא בשם הב"ח דדעתו דיש לחוש לשיטת הפוסקים המחמירין שלא לצאת בהם בר"ה וכן במבוי או בחצר שאינו מעורב דאחרי דלאו מנעל הם א"כ הוי כמשא וע"כ גם באנפלאות יש להחמיר ומשמע שם דדוקא אם הוא עשוי בצורת מנעל אלא שהמ"א סיים ע"ז דאנן נוהגים כדעת הר"ן בזה וכמ"ש סברתו במ"ב ולפי דברי הט"ז אין אנו צריכין לכל זה דדעתו דבאנפלאות של בגד דדרך מלבוש הוא מותר לכו"ע לצאת בהם לר"ה אף דלאו מנעל הוא ולפי"ז פשוט דה"ה לבדים שהם ג"כ דרך מלבוש לאנשים ג"כ בודאי לאו בכלל משא הם אפילו בשבת אלא שביוה"כ חוכך בשע"ת בהם להחמיר מטעם דאין מרגיש בהם ענוי כלל ע"ש אכן אם הם לבדים רכים מסתברא דאין להחמיר וכמ"ש בהגהת החתם סופר :

* והוא איסטניס - עיין מ"ב דהיינו איש מצונן כ"כ מ"א ועיין מש"כ הגר"א בשם הרשב"א דהוא איש מצונן ומסוכן מחמת הצינה [ר"ל שיכול להזיק לו הצינה] וכמו שהתיר ר"א לחיה מטעם זה ודלא כמו שכתב הלבוש דהיינו שאם לא ינעול יצטער דזה אינו בכלל איסטניס. ודע עוד דמשמע שם וכן במטה אפרים דבאיש כזה אפילו בלא ירדו גשמים מותר לנעול סוליס והיינו סנדל בלא עקב כדאיתא בני"י בפרק מצות חליצה ע"ש. והנה מה שזכר רמ"א אם ירדו גשמים אפשר דבא לדיוקא דבלא איסטניס אפילו ירדו גשמים אסור א"נ דהוא הכרעה בין הבה"ג שהעתיק דבמפונק אסור ללבוש מנעלים ובין הירושלמי שהתיר בזה וכמו שכתב הב"ח ע"ש.

ודע עוד דאס צריך לילך לדבר מצוה והוא מפונק ואין יכול לילך בלא מנעלים דעת הבה"ג דאסור ואינו דומה נעילה לרחיצה דהתירו לעבור במים כדי לקבל פני רבו (והטעם עיין בב"ח) ודעת הטור להתיר בזה וי"ל עוד דגם הבה"ג מסכים להטור עי"ש בב"ח והט"ז כתב דחלילה להטור להתיר בזה עי"ש ועיין בפמ"ג דמפרש להט"ז דמיירי באפשר לו ע"פ הדחק לילך בלא מנעלים הלא"ה גם הט"ז מודה דשרי ומדברי יד אפרים משמע דלהט"ז בכל גווני אסור ומוטב שיתבטל המצוה ולא ללבוש מנעלים וצ"ע למעשה:

סימן תרטז

* בנער שהוא כחוש וכו' - עיין מ"ב מש"כ אא"כ ידוע שהוא בריא וכו'. ובתשובת מ"ע סימן קי"א מצדד להורות לעיקר כדעת הי"א משום דכמה גדולי ראשונים סוברים כן:

* וכל מקום שמחנכין אותו וכו' - עיין בביאור הגר"א שהביא שהר"ן חולק על זה אבל אנכי מצאתי כדברי הטור גם בעיטור ובשיבולי הלקט ובמאירי ובודאי הלכתא כוותייהו:

סימן תריז

* עוברות ומניקות מתענות ומשלימות - ואם יש להמניקה ילד חולה ומסוכן ואינו רוצה לינק כ"א ממנה ואם תתענה סכנה הוא להילד אינה מתענה אפילו ביוהכ"פ [בה"ט בסימן תרי"ח בשם תשובת דבר שמואל]:

* יולדת תוך ג' ימים וכו' - ובספר שדי חמד מביא בשם כמה אחרונים דהמפלת ג"כ דינא כולדת ע"ש:

סימן תריח

* חולה שצריך לאכול וכו' אפשר שיכבד עליו החולי וכו' - עיין בפמ"ג וחי"א דהיינו אפילו הוא לעי"ע חולה שאין בו סכנה אכן שמשערים שאם לא יאכל אפשר שיתגבר עליו המחלה ויוכל להיות שיבוא לידי סכנה. ובענין מה שכתב השו"ע אפילו הוא עכו"ם כתב בספר תפארת ישראל דהאידינא יש להתיישב בדבר דבעיני ראיתי דשבקי להמנותייהו דלכל חולי קל אומרים תמיד שכשיתענה יסתכן. וכיוצא בדבריו כתב בשו"ת רמ"ץ חא"ח סימן ט"ל אות יו"ד וכן בשו"ת רוח חיים סימן תקנ"א אות ד' גם לענין רופאי ישראל שהרבה מהם חשודים לעבור על ד"ת ולחלל שבת וגם הם אינם מתענים מצד אפקירותא צ"ע רב אם יש לסמוך

עליהם עיי"ש ובאמת הדבר תלוי לפי ראות עיני המורה את הענין וכמו שכתב בספר מטה אפרים סימן תרי"ח אות ב' וז"ל והדבר תלוי בראות עיני המורה ובבקיאותם בעיונם בענין הזה עיי"ש. ולענין אם ח"ו יש מגפה (היינו מה שקורין חאלעריע) ר"ל בעיר עיין מה שכתבנו בסימן תקע"ו בבה"ל בשם פתחי עולם לענין הדי' צומות. ולענין יוה"כ עיין בח"ס ח"ו סי' ט"ו ונדפס כעת בשו"ע לעמבערג בהגהותיו אמנם בספר ראשית בכורים בדף ל"ג חולק עליו עיי"ש ועיין בספר שדי חמד במערכת יו"כ סימן ג' מש"כ בזה :

* ואם החולה אומר צריך אני אפילו מאה וכו' - עיין ט"ז שמצדד לומר דדוקא כשהחולה מתחיל ושואל לאכול אבל אם הוא אין שואל כלום אלא כששואלים אותו אומר צריך אני בעינן דוקא שיהיה רופא אחד אומר כדבריו ואז מהני אפי' כנגד ק' ולא העתקתי דבריו במשנה ברורה כי הרבה אחרונים [הא"ר ונהר שלום ומטה אפרים ומאמר מרדכי] חולקין עליו :

* כשמאכילין את העוברות - היינו שהריחה מאכל ונשתנו פניה וכדלעיל בסי' תרי"ז ס"ב וה"ה לכל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו וכן לילודת תוך שלושה כשאמרה אינו צריכה לאכול ואם לא אמרה איני צריכה מאכילין אותה כדרכה וא"צ לחלק בפחות מכשיעור כן כתב בהגהות הגאון ר"ב פרינקול והגר"ז מחמיר בזה :

* כמלא לוגמיו - עיין לעיל בסימן תרי"ב במ"ב סקכ"ג וכ"ד :

* ואם אמדוהו וכו' - עיין בתשובת בנין ציון סי' כ"ד דבכל אכילה ואכילה אף אם הותר לו לאכול פעם אחת יותר משיעור מ"מ על אכילה השניה אם היה די לו בפחות משיעור והוא יאכל כשיעור חייב כרת לכן צריך לשער בכל אכילה ואכילה אם די לו בפחות וקשה מאד לשער כן וצריך לזה זריזות ובקיאות עיי"ש [פ"ת] :

סימן תרכד

* וי"א שמברכין עליו מעמוד ראשון ואילך - הנה אף שראיתי לאיזה אחרונים שכתבו שבמקום הדחק יש לסמוך על דעה זו ולברך במוצאי יוה"כ על נר שהדליקו מן האור של אבנים דרק בעמוד ראשון אסור לא העתקתי זה דהמ"א כתב דדין של ס"ה סותר זה דשם מוכח להדיא דנר השני שהודלק מאור שלא שבת אין לברך עליו והעתיקו הגר"ז ג"כ להחמיר וכ"כ הגר"א דדין דס"ה סותר להי"א הזה ודין דס"ה הוא נובע מהרמב"ן והעתיקוהו כמה ראשונים יש מהן שכתבו בשמו ויש מהן שכתבו כן בדעת עצמן להלכה הלא המה המגיד משנה והריטב"א ותרי"י [שהובא במ"א] והרא"ה בחידושיו על הרי"ף דברכות ומהר"ם חלאו"ה בחידושיו לפסחים ודעת הי"א נראה שהוא רק דעת יחידאי לכן לא העתקתי דברי המקילין בזה. ומה שהקיל הרמ"א בהג"ה לקמיה לברך על נר של בהכ"נ ונר שהדליק ממנו ביחד (אף דנר של בהכ"נ לבד חוששין שהוא עשוי לכבוד

מ"מ מתירין בהתדבקו יחד עם נר אחר שהדליקו ממנו) ולא הוי כמברך על אור מן עצים ואבנים ולכאורה ראיה מזה דדעת רמ"א להקל כדעת הי"א הזה אבל באמת ז"א דשם הרבה ראשונים ס"ל דיש לברך במוצאי יו"כ על נר של בהכ"נ דהוא אינו נעשה לכבוד ולכך עכ"פ יש להקל על נר אחר בהצטרף עמו משא"כ להצטרף נר עם אור היוצא מן אבנים אפשר דגם רמ"א מודה דאסור:

* וי"א שאין להבדיל עליו - עיין מ"ב וגחלים ששבתו מותר להדליק ממנו נר במוצאי יוה"כ ולברך עליו [תר"י והובא במ"א]:

תרכו

סימן

* תחת האילן - היינו כשענפי האילן הוא על הסוכה ממש אבל אם הוא מצד הסוכה אע"פ שע"י צל האילן ממילא אינו מגיע החמה להסוכה כלל אפ"ה כשר [בכורי יעקב ע"ש]:

* בכל ענין - עיין במ"ב ודע דכלל המחבר בזה עוד ענין אחד דענינינו ל"ד לסוכה תחת סוכה דשם דוקא בשסוכה עליונה רחוקה מתחתונה עשרה טפחים והכא אפילו הבית או האילן הוא למעלה מן הסוכה רק מעט ג"כ אסור [מהרש"א ועיין בב"מ שהטעים בזה]:

* צריך שישפיל וכו' - סתם בזה שלא כדעת הרמב"ם דבעינן קציצה דוקא ובלא קציצה אפילו אם רובו הוא סכך כשר לא מהני אלא דבהשפלה לבד סגי. ודע דדעת הבי"ח דיש לחוש לדעת הרמב"ם דאין להתיר אלא בקצצן לפי שהמחובר הוא חשוב ואינו דומה לשאר סכך פסול שהוא בטל ברוב וגם הריא"ז המובא בש"ג סבר כן עיי"ש ועיין בא"ר שדחה דבריו דמהריא"ז אין ראיה ע"ש והנה כעת זכינו לאורו של רבינו חננאל ושם כתב בפירוש על הא דמשני הגמרא בשחבטן דהיינו שיחתוך הענפים והוא ממש כפירוש הרמב"ם ואח"כ מצאתי בהלכות הרי"ף גיאות שפירש ג"כ כעין זה וע"כ בודאי דלכתחלה נכון לחוש לדעת הרמב"ם כדעת הבי"ח דבעינן שיקצוץ אותן ובזה מותר אפילו בלא נענוע כמ"ש הפוסקים לדעת הרמב"ם:

* ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרים - מי הוא הסכך הכשר או הפסול האם הניחן פסול ע"ג הכשר זה ע"ג זה ממש ניכרים מקרי ואין מהני בסכך כשר כשחמתו מרובה לצרפן יחד פמ"ג:

* וי"א שאפילו וכו' - ע"פ הכלל הידוע דבשני י"א פסק השו"ע כהשני גם הכא פסק לחומרא כדעת אבי העזרי וכ"כ ג"כ בפ"מ ומ"מ בשעת הדחק שאין לו סוכה אחרת וגם א"א לו לתקן סוכה זו להכשירה יש לסמוך על סברא הראשונה [כן כתב בא"ר והגר"ז]:

* מקרי עירוב וכשר - לדעת המ"א בסק"ד בעינן בזה שיהיה בסכך הכשר צילתה מרובה מחמתה דאל"ה אף שהוא מרובה מן הסכך פסול לא מהני ולדעת ש"א שהסכימו דכונת הרמ"א להקל בהשפלת הענפים למטה שיהיה כשר ע"י צירוף עם הסכך פסול צילתה מרובה מחמתה [נורק בעינן שיהיה יותר מן הסכך הפסול] גם בעינן זה כן הוא. [ולכל הפירושים אם ע"י הסכך פסול לבד יהיה ג"כ צילתה מרובה מחמתה אז פסולה הסוכה אף אם הסכך כשר מרובה מהן וכמ"כ במ"ב סק"ב]. אמנם בעיקר דינו דהרמ"א שהעתיק מהמרדכי דמקרי עירוב תמה ע"ז בספר חמד משה דא"כ יש חילוק דאם הסכך כשר תחת הפסול בעינן עירוב דוקא שלא יהיו ניכרין וכמ"ש המחבר ואם הכשר למעלה על הפסול לא בעינן עירוב אלא בהשפלה בעלמא סגי והאריך בזה והוכיח דאין לחלק בזה ודעתו דהמרדכי והר"ש מקוצי לא ס"ל כפירש"י והתוספות שפירשו חבטן היינו שעירבן אלא שפירשו שהשפילן למטה ועפ"ז כתב המרדכי מורי הר"פ היה מצוה להשים הערבה עליהם והענין הוא דס"ל כל שמונחים זע"ג זה היינו חבטה והכי משמע דכתב שם א"נ שזוקף הערבה מן הסכך ללאט"ש הוי נמי חבטה וע"כ דס"ל כל שנוגעים זה בזה הוי חבטה בכל גווני (עיין בב"י) אבל לא נתכוין לחלק בין הכשר למעלה או הפסול. ולפ"ז לדידן דק"ל דבעינן עירוב דוקא אין לחלק כלל בין אם הכשר למעלה או למטה לעולם בעינן דוקא שיתערבו דליהוי בטול מעליא וכסתימת כל הפוסקים שלא חילקו בכך עכ"ל ועיין במאמר מרדכי שגם הוא האריך בענין זה והעלה ג"כ כהח"מ דר"פ ור"ש מקוצי פלגי על הא דרש"י ותוס' וס"ל דכיון שמונחים זה ע"ג זה מקרי חבטה ועירוב. היוצא מדברינו דלפ"ז לרש"י ותוס' דלא מקרי זה בשם עירוב בעינן שיהיה בסכך הכשר צילתה מרובה מחמתה [דזה מהני לדידהו אפילו הפסול מובדל ומרוחק למעלה הרבה] ונמצא דבזה ממ"נ כשר הסוכה. לרש"י ותוס' מפני שצילתה מרובה מחמתה ולאבי העזרי דלא מהני צילתה מרובה מחמתה [אפילו כשיושב בצל סוכה מפני שהאילן מוצל למעלה וכ"ש כשיושב בצל אילן] הלא מקרי זה בשם עירוב וכן מסיק במאמר מרדכי :

* או שהסכך הרבה שאפילו וכו' - עיין בט"ז שהאריך בענין זה הרבה ודעתו דרבינו יחיאל מחמיר אף באופן זה דמקרי תחת שני סככים ודעתו להחמיר במעשה כוותיה ולא העתקתיו במ"ב מפני שכמה אחרונים פליגי עלויה הלא המה המאמר מרדכי והחמד משה ובית מאיר והלכה ברורה ובגדי ישע ודעת כולם דכיון דהעליונה חמתה מרובה מצילתה אין על התחתונה שם סוכה תחת סוכה ומה שהביא ראיה מרש"י דחו אותה עיין בח"מ ובש"א :

תרכז

סימן

* ולישן תחתיו וכו' - עיין במ"ב דהוא קינופות הנזכר במשנה דף יו"ד ודע דאף שבמשנה כלל דבר זה במחתא חדא עם פירס עליה סדין מ"מ איכא נפקותא ביניהן דהתם פוסל הסוכה והכא אינו פוסל אלא דאסור לישן תחתיו כדאיתא בגמרא הכא דלשווי אהלא :

* ויש מכשירים אפילו בגבוהים עשרה טפחים - עיין בט"ז שתמה על הטור שסתם בזה להחמיר ולא זכר שגם לדעת הרא"ש כשר כמו להרי"ף וכעין זה כתב גם הא"ר אכן ראיתי הרבה אחרונים שיישבו קושיא זו (עיין בנהר שלום ובק"נ ובחמד משה ובשמן המאור) דהטור סובר דאף מדברי הרי"ף אין שום ראייה להקל והא דסתם בנקליטין להקל משום דסתם נקליטין אין גבוהין עשרה ובאמת כדבריהם כתב ג"כ הריטב"א בחידושו וז"ל ואפשר שרבינו אלפסי שלא פירש כלום בנקליטין והביא משנתנו כפשטה מפני שסתם נקליטין אינן גבוהין עשרה ולפיכך כשרים ובקינפות פסולה אע"ג דלא גבוה עשרה כדאמרן עכ"ל וגם דעת בעל המאור בהרי"ף שמחמיר בנקליטין שגבוהין עשרה ולפיכך אין לזוז מדברי המחבר שסתם כדעה ראשונה והדעה השניה כתבה רק בשם י"א משום דעת ש"פ שסוברין שדעת הרי"ף להקל בזה. וכ"כ הבכורי יעקב דנקטינן בזה להחמיר :

* ואם אינו לנוי וכו' - זה הלשון איתא ג"כ בטור והוא נובע מן דברי הרא"ש ע"ש ור"ל דלאו דוקא מפני הנשר פסולה דאפילו שלא מפני הנשר כל שאינו לנוי פסול דלא בטיל לגבי סוכה ועיין בביאור הגר"א דכלל בזה אם פירס הסדין כדי לנגבו דהוא צורך הבגד דפסול וצ"ע דלפ"ז סותר הטור א"ע דבסימן זה פסק דלצורך הבגד פסול ובסוף סימן תרכ"ט מוכח דס"ל דלצורך הבגד שרי כמו שכתב הד"מ שם ועל השו"ע עצמו אף דהוא העתיק ג"כ בסוף סימן תרכ"ט לשון הטור וכונתו בודאי להקל אף בשעת אכילה וכמו שהוכחנו שם לא קשה לי דאפשר דדבריו שם לא קאי רק לדברי הי"א שהביא מתחלה דהוא שיטת ר"ת ולדידיה ודאי שרי לצורך הבגד כמו שכתבו האחרונים ולא לדעה ראשונה הנזכר שם בתחלה אבל הטור דלא זכר שם רק דעה זו בלבד קשה נומצאתי בדברי הב"ח בסימן זה שכתב וז"ל וע"ל סוף סימן תרכ"ט דס"ל לרבינו דלאו דוקא לנוי אלא ה"ה נמי כשהניח לצורך האדם להגן עליו או לשאר צורך דין נוי יש לו עכ"ד ומוכח מיניה דמש"כ הטור ואם אינו לנוי היינו שלא היתה לצורך כלל דזה פסול מדינא אבל לצורך הבגד ה"נ דשרי וכ"כ בהדיא בסוף סימן תרכ"ט ע"ש אבל לפי דברי הגר"א צ"ע] ואולי י"ל בדוחק לפי מה שכתב הגר"א דהמחבר בסימן תרכ"ו ס"א שכתב דבכ"ז לא שאני לן בין שהאילן קדם ובין שהסוכה קדמה סתם כדעה הראשונה ודלא כשיטת ר"ת והנה זה הלשון כתב ג"כ הטור שם ע"ש ולפ"ז ניחא דהטור בסימן תרכ"ז אזיל לפי מה שהעתיק לדינא בסימן תרכ"ו דלא כשיטת ר"ת שאין שום יתרון במה שהסוכה קדמה כיון שהסדין היתה צילתה מרובה מחמתה ולפ"ז להגן מפני החמה והעלין אסור וס"ל דה"ה מפני צורך הבגד ג"כ אסור וכאן שהעתיק בפנים שיטת ר"ת סיים דמפני הבגד ג"כ שרי. ועל עיקר הענין מפני מה בסימן תרכ"ו העתיק לדינא דלא כשיטת ר"ת וכאן העתיק שיטת ר"ת כבר תמה הב"י. ועיין בב"ח ובהגהות מהר"ח :

תרכח

סימן

* העליונה כשרה והתחתונה פסולה - מיירי כשהעליונה הוא תוך עשרים. וראיתי מי שמסתפק לרבא דס"ל טעם פסול סוכה שלמעלה מעשרים

הוא משום דדירת עראי בעינן דוקא ולמעלה מעשרים אין יכול לעשותה עראי בענינינו אי מותר לבנותה תוך כ' מגגה של תחתונה אחרי שהיא גבוה יותר מעשרים מן הארץ ולענ"ד פשוט דשרי דהא איתא בגמרא ופוסקים דיכול לבנות הסוכה אפילו במחיצות של ברזל דהוא קבוע אלא דצותה התורה שיבנה הסוכה בגובה באופן שתהיה יכולה להתקיים ע"י מחיצת עראי ושיערו חכמים שהוא רק עד עשרים אמה וה"נ בענינינו הרי הסוכה העליונה שהיא פחותה מעשרים ובה הוא רוצה לקיים מצות סוכה יכולה להתקיים ע"י דפנות עראי דהיינו מגגה של תחתונה ולמעלה עד סככה היה יכול לבנות עראי וכן מוכח מספר בכורי יעקב שסובר כן לדינא אך לא ביאר טעמו :

* וה"מ שיכולה וכו' - בגמרא איתא עוד בזה חילוקים והכלל דלעולם אינו פוסל מטעם סוכה שתחת סוכה אלא סכך שצילתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצילתו לא מקרי סכך לפסול מטעם סת"ס ולכן כשהתחתונה חמתה מרובה ועליונה צילתה מרובה וקיימא בתוך עשרים מהארץ שניהם כשירים וכששניהם צילתן מרובה וקיימא עליונה למעלה מעשרים מסכך התחתונה שניהם פסולין וכשהתחתונה צילתה מרובה ועליונה חמתה מרובה וקיימא בתוך עשרים [לרש"י קאי זה על עליונה ולשיטת ר"ת והשו"ע דפסק כוותיה קאי זה רק על התחתונה] התחתונה כשרה והעליונה פסולה וכשהתחתונה צילתה מרובה וכן העליונה וקיימא בתוך עשרים מהסכך של התחתונה עליונה כשרה ותחתונה פסולה וכל אלו הם הלכות פסוקות בגמרא ולא ידעתי למה השמיטו הפוסקים עכ"ד הביכורי יעקב וכונתו על הראשונים אבל האחרונים כמעט העתיקו כל הפרטים :

תרכט

סימן

* צומח מן הארץ ותלוש ואינו מקבל טומאה - עיין מ"ב דכל זה דרשינן מקראי הלכך דאורייתא נינהו ולעיקובא דהיינו דבר שאינו צומח מארץ או מחובר או דבר שראוי לקבל טומאה מן התורה פסול מדאורייתא אכן דבר שראוי לקבל טומאה מדרבנן פסול רק מדרבנן וע"כ אם אין לו לסכך רק בדבר זה יש לומר דיסכך בו ולא יברך [פמ"ג] :

* עומדת לשכיבה - עיין במ"א דבמקומות הללו סתם מחצלת [היינו בין גדולה ובין קטנה] לשכיבה ולפ"ז אפילו עשאן בפירוש לסיכוך מ"מ פסולין מדרבנן מהטעם שפסק הרא"ש דמי יודע אם נעשו לשם סכך ואסורין מפני מראית העין. וחדשים מקרוב באו שהתחילו במדינותינו לסכך במחצלות של ערבה אשר לא שיערו אבותינו ואותם מחצלות מסתמא הם עומדים לשכב ולישב עליהם העגלות וא"כ יש בהם פסול מפני מראית העין אפילו עשאן לשם סכך ולכן כל שומר נפשו ירחק מזה ובפרט אם אותן מחצלות כבר נשתמשו בהם בעגלה אפילו לא לשכיבה וישיבה רק לקבל פסולים מדאורייתא וכו' עכ"ל הביכורי יעקב אמנם בספר בית מאיר כתב שבעירו ג"כ מצא ענין הנהוג שמסככים בענפי ערבות גידולים קורין אותן

בלעד קעריב ואותן הקעריב באמת רוב תיקונים וגדילותם היינו להניח תוך העגלות ואלו אף אותן שמסככין בהם היו ג"כ בתוארם באופן שהיה שייך לומר עליהם סתמייהו להניחם תוך בעגלות וכו' וא"כ לדעת הרא"ש לא יועיל אפילו אם העשיה היה בפירוש לשם סיכוך אמנם רואה אני שאלו הקעריב שאין להם שום בית קיבול אלא פשוטים אינם נעשים כלל באופן זה להניחם תוך העגלות דהנעשים לעגלות יש להם תוך ועשויים עם שוליים ואחוריים ואלו שאינם אלא צד אחד פשוט אף אלו היו נעשים להציגם מן הצד תוך עגלות אינם אלא למחיצה להפסיק שלא יפול דבר מן צד העגלה שאינם מקבלים שום טומאה וכו' ובפרט שהם גדולים מה שאין דרכם כלל להניחם תוך עגלות ומכ"ש שניתקנו בפירוש אצל האומן לסכך בהם דכשרים בלי שום גמגום עכ"ל ועיין בפמ"ג סוף הלכות סוכה בסימן תרמ"ג שמגמגם בזה משום גזירת תקרה (ואיני יודע מה שייך גזירת תקרה במקום שאין מנהג לסכך בזה) ומ"מ הרוצה לסמוך על דעת הגאון בית מאיר בודאי אין למחות בידו בפרט דהוא רק מלתא דרבנן בעלמא לכו"ע היכא דנעשו לסיכוך כמו שכתב בבכורי יעקב אכן במקום שנהגו לסכך בהן כל השנה הגנות בודאי יש ליזהר בהן משום גזירת תקרה כמו שכתב הרמ"א :

* וכל מה שדרכו לייבש וכו' - עיין בלבוש שכתב לייבש עד שתהא חמתו מרובה מצילתו אף מעכשיו הוא פסול דגזרו בו חכמים שלא יבוא לידי בטול מצות סוכה שמא לא יוכל לעשות אחרת תוך זי"ן ועיין פמ"ג שמפקפק על דבריו ובאמת מקורו הוא מדברי הר"ן שהובא בב"י אכן יש לעיין דהרמ"א שהעתיק דברי הר"ן בהגהתו והשמיט מן הר"ן מה שכתב עד שתהא חמתו מרובה מצילתו משמע לכאורה דלא ס"ל להלכה כן וצ"ע :

* פירס עליה סדין מפני החמה - עיין בט"ז שכתב שיש ג' חילוקים לענין זה היינו אם לא הגיע עדיין החמה לתוך הסוכה אלא קרוב לה אפילו לדעת ר"ת שהוא הי"א המובא בסמוך פסול ובאם הגיע החמה דרך נקבי הסכך לגוף האדם גם לדעה ראשונה מותר לכתחלה דנראה לעין כל שעושה בשביל החמה כי פליגי ביש הוכחה קצת בנכנסת החמה לתוך הסוכה ולא לגוף האדם דלדעה ראשונה פוסל בזה ולר"ת אינו פוסל ומיהו לכתחלה לא יעשה וזהו שסיים המחבר בסוף דבריו לדעת הי"א ומיהו וכו' א"כ הוא ניכר לכל שמכוין וכו' ר"ל שיהיה היכר גמור כגון כשהגיע החמה לגוף האדם וכנ"ל עכ"ד ולא העתקתיו במ"ב להלכה דכמה אחרונים חולקים עליו (עיין בא"ר ובגדי ישע ומאמר מרדכי ונהר שלום) ודעתם דרש"י אוסר בכל ענין אף אם הגיע החמה לגוף של אדם דעכ"פ הוא מגין ומסכך עליו ונקרא מסכך בדבר המקבל טומאה ולר"ת מותר אפילו אם רק הגיע קרוב לסוכה כל שהסדין לא סייע להכשר הסוכה כגון שהיה הסכך עב דאפילו אם יתיישבו לא יהיה חמתה מרובה מצילתה :

* וי"א וכו' - הוא דעת ר"ת שהובא בתוס' שדעתו מאחר שכבר הקדים הסוכה לעשותה כהלכתה אין לפוסלה במה שפירס עליה סדין אח"כ אף שהסדין היתה ג"כ צילתה מרובה מחמתה. [בית מאיר ושי"א בביאור דברי ר"ת]

ואך שלא תהיה הסדין נמוכה הרבה מן הסכך וכדמפרשינן לקמיה ועיין בב"ח שפסק להחמיר כדעה ראשונה וכן משמע במ"א אמנם דעת הא"ר דהעיקר כדעת ר"ת מפני שהרא"ש ורבינו ירוחם ומרדכי ואגודה הסכימו לו [ודברי הא"ר בסקי"ח אלבוש קאי דהזכיר דעת ר"ת בסברא קמייתא ודברי ש"פ בשם י"א וכ"כ בבכורי יעקב] ומחמת זה פסק בהיו גשמים נוטפין מן הסכך על השלחן דיפרוס סדין ויכול גם לברך לישוב בסוכה עכ"ד. והנה באמת היה יכול לחשוב עוד שלש פוסקים שנראה מדבריהם שהם פוסקים כר"ת והוא התשובה המיוחסת להרמב"ן שהובא בב"י (והוא ת' הרשב"א בסימן קצ"ו) והאור זרוע והסמ"ג אבל לא מפני זה ננקוט להקל למעשה כדבריו דיש הרבה והרבה ראשוני ראשונים נגדם שעומדים בשיטת רש"י דהוא דעה ראשונה המובא בהמחבר והוא הרבינו חננאל בסוגין דמפרש מפני הנשר כפירוש רש"י שלא יהו העלין נושרין לתוך האוכל וידוע מהרא"ש דמתניתין מיירי בודאי בצלתה מרובה מחמתה דאל"ה אף לנאותה פסולה [ותשובת הגאונים אפשר ליישב מקושית הרא"ש דמה שאמרו דמתניתין מיירי בשחמתה מרובה מצילתה היינו דאי לא יסכך בסדין ישאר חמתה מרובה מצילתה שהיה סכך קלוש וכן משמע ממרדכי ע"ש אח"כ מצאתי בסמ"ג כדברינו] וכן המעיין בדברי הרי"ף גיאות יראה שהוא מפרש ג"כ כפירש"י וכן משמע מהעיטור ע"ש ועיין בב"ח שכתב שגם דעת הרמב"ם כן מדהעתיק לשון המשנה בסתמא משמע שהוא מפרש כפירש"י וכבר קדמו בזה הרבינו מנוח בפירושו על הרמב"ם שכתב ג"כ הכי בדעת הרמב"ם וע"ש שדעתו ג"כ דכפירושא דרבינו שלמה [הוא רש"י שכן קראוהו הרבה ראשונים] מסתבר דלא מהניא כלל הקדימה שקדם לעשות הסוכה וכן הסכים הרי"א עכ"ל וכן דעת הר"ן והריטב"א בחידושו והגהת סמ"ק כולם נקטו העיקר כפשטא דמתניתין וכדעת רש"י. היוצא מדברינו שדעת ר"ח ורש"י והרי"א והרמב"ם והעיטור ורבינו מנוח והר"ן והריטב"א והגהת סמ"ק וכן משמע ג"כ בשיטת ריב"ב כולם נקטו לדינא כדעת רש"י וכסתימת המחבר בדעה ראשונה ועיין בביאור הגר"א שכתב ג"כ דהמחבר בס"א סתם כדעה ראשונה והוא מה שכתב המחבר שם בין שהאילן קדם ובין שהסוכה קדמה וכן ממה שכתב בסוף ס"א ובכ"ז לא שאני בין קדם האילן לקדם הסכך והכא נמי כיון שהסדין צילתו מרובה מחמתו למה נכשיר כשפירש להגן מפני החמה או תחתיה מפני הנשר [ואף שהב"ח יישב זה קצת מפני שדומה כמו לנאותה משא"כ באילן הגר"א חשב זה לדוחק וכן בבית מאיר ע"ש] וע"כ אם גשמים נוטפין על השלחן ינהוג כדעת המ"א וכמו שכתבנו במ"ב :

* או תחתיה שלא ישרו העלין - ר"ל שהיה סמוך ודבוק להסכך ומונע בזה העלין שלא יוכלו ליפול [תוי"ט] :

* ובלבד שיהא בתוך ארבעה לסכך - פשוט דהשו"ע קאי גם אלהגין וכן מוכח בטור וראיתי בגליון המשניות להגרע"א שכתב על האי דמובא ברע"ב פירוש השני והוא דעת ה"א המובא פה ודוקא שלא יהיה עשרה טפחים בין הסכך להסדין דאל"ה מיפסל משום סוכה שתחת סוכה וצ"ע עליו מדברי הטוש"ע שכתבו בהדיא שיעור ד"ט ואולי דהוא קאמר דבריו רק לדעת ר"ת בעצמו דסבר דכיון שהסוכה שעשויה כהלכתה קדמה שוב

אין יכולת בסדין לפסלה (ודומיא דמכשיר ר"ת בסוכה שקדם לאילן דאין יכולת באילן לפסלו) ולכך כתב דעכ"פ לא יהיה רחוק עשרה טפחים אבל הטוש"ע שהעתיקו שיטתו הוא מפני שכמה פוסקים הקשו על רש"י שאין טעם לחלק בין לנאותה ובין להגן מפני החמה והעלין (עיין במרדכי ואור זרוע ובתוס' ורא"ש וסמ"ג) ור"ל דזה הוי כמו לנאותה וע"כ דינו ממש כמו לנאותה דבעינן שלא יהיו מופלגין ממנה ד"ט כדלעיל בסימן תרכ"ז ע"ש :

* אלא א"כ הוא ניכר לכל שמכוין כדי להגין - מלשון זה משמע דאפילו תחת הסכך יש להחמיר משום הרואים דהא אלעיל קאי שפירס הסדין תחתיה מפני הנשר ואולם דעת הרוקח מובא לקמן במ"א בסימן תר"מ סק"ח דבתחת הסכך שהוא בסוכה גופא אין לחוש מפני מראית העין ע"ש מיהו לדינא אין נ"מ כ"כ דבלא"ה יש להחמיר בכל גווני דמעיקר הדין הלכה כדעה ראשונה :

* או שהוא שרוי במים - עיין במ"א שכתב ומ"מ בשעת אכילה אסור נ"ן ב"ן וצ"ע דהא דברי השו"ע קאי בדעת הי"א דהוא לשיטת ר"ת ולדידיה בודאי אף בשעת אכילה שרי מדינא דהוא ס"ל כל שאינו מסייע בהכשר סוכה אינו פוסל ומה שהעתיק ב"י ר"ן ג"כ אינו ראייה דהר"ן קאי אליבא דרש"י דס"ל דמפני הנשר הוא איסור דאורייתא הוא מסתפק אם פורס הסדין לייבשו דהוא לצורך הבגד בלבד אי מותר או לא דיש סברא להחמיר דדוקא לנאותו שהוא צורך סוכה משא"כ בזה שהוא צורך בגד אינו בטל לגבי סוכה או דלמא דוקא בפורס כדי להגן ע"ע מפני החמה והנשר שם סכך ע"ז ומקרי מסכך בדבר המקבל טומאה משא"כ כששוטחו כדי לייבשו אין שם סכך עליו וש"י [ומוכחא סברא זו ברש"י ד"ה ע"ג קינוף ע"ש] וסיים הר"ן דלמעשה יש להחמיר אבל לר"ת לא היה מסתפק הר"ן כלל דודאי שרי וכן מוכח בד"מ שכתב על האי ספיקא דר"ן דמטור משמע דשרי והשו"ע הלא העתיק לשון הטור וכן בביאור הגר"א מוכח כן דלר"ת שרי. אח"כ מצאתי בנהר שלום שכתב ג"כ דלר"ת בודאי שרי ונשאר בקושיא על המ"א. והנה ראיתי חדשות בדברי הפמ"ג שכתב דאף לר"ת יש להסתפק דילמא לצורך הבגד אסור אבל ז"א דלר"ת כל שאינו מסייע להכשר סוכה אינו פוסל. ואפשר לעני"ד ליישב קצת דברי המ"א דהוא יסבור כדעת הב"ח דהטור [וכן השו"ע שהעתיק דבריו יוכל לסבור כן] אינו סובר לדינא כסברת ר"ת דכל שאינו מסייע להכשר סוכה אינו פוסל הסוכה מפני שהסוכה קדמה אלא בזה דלהגן מפני החמה והעלין דינו כלנאותה ולפ"ז שייך שפיר ספיקא דהר"ן אף לשיטה זו כמו לרש"י דדלמא לצורך הבגד גרע מלהגן דשם שייך כדי לנאותה שיהיה יכול לישב בסוכה ולכך בטל הסדין לגבי הסוכה משא"כ בזה שהוא רק לצורך הבגד אפשר דאסור ולכך כתב דלא שרי אלא שלא בשעת אכילה. ועי"ל דהמ"א נקט לדבריו לפי עיקר הדין דק"ל להחמיר כדעה ראשונה דלפ"ז אין להתיר בשעת אכילה והוא דוחק קצת. והנה איך שיהיה כוונת המ"א לדינא בודאי לפי מה שהסכימו כמה אחרונים דיש להחמיר כדעה ראשונה בודאי אין להקל לפרוס סדין לייבש תחת הסכך אפילו בתוך

סימן

תרל

* כל הדברים כשרים לדפנות - עיין בב"ח שכתב דבעל נפש יחוש למה שהובא בד"מ בשם הגה"א בשם א"ז דמחמיר לענין דפנות כמו לענין סוכה בדבר שפסולו מדאורייתא ועיין בא"ר וכן בברכי יוסף דלית מאן דחש לה והראיה שהביא מן הירושלמי ג"כ ליתא לפי גירסתינו וגם הגר"א דחה ראיתו מן הירושלמי [ועיין בסוכה דף ב' דמיפשט פשיטא להו להגמרא דמותר לעשות מחיצות של ברזל אף דאסור לסכך בהן] אכן המעיין בביאור הגר"א יראה דמטעם אחר יש לבעל נפש לחוש לכתחלה שלא לעשות דפנות מדבר שפסול לסכך בהן מדאורייתא ולסמוך עליהן הסכך והיינו לפי מה שהסכימו כמה אחרונים לעיל בסימן תרכ"ט ס"ז דלכתחלה יש לחוש לדעת הפוסקים [הרשב"א והר"ן לדעת הר"י] דאין מעמידין הסכך בדבר הפסול לסכך בהן גזירה שמא יבוא לסכך בהן [אם לא באותן שאין שכיח לסכך בהן או אותן דאין פסולין לסכך בהן רק מדרבנן דבהן לא גזרו להעמיד בהן] אם לא דיעמיד קונדסין בקרנותיה של הסוכה תחת הסכך שיהיו הם המעמידין הסכך דזה לכו"ע שרי כדאיתא בגמרא דף כ"א ע"ב עיי"ש :

* ויעשה לה צוה"פ וכו' - עיין פמ"ג בשם הב"ח דזהו מדרבנן אבל הטפח שוחק דעת הפמ"ג במשב"ז דהוא מן התורה וידוע מה שאמר הגמרא דשוחק בעינן כדי להעמידו פחות מג' אצל דופן להשלים לשיעור ד"ט וצ"ע עליו מדברי התוספות דף ז' ע"ב ד"ה סיכך ע"ג מבוי וכו' דמוכח בהדיא דהטפח שוחק ג"כ הוא מדרבנן ומדאורייתא די בטפח הסמוך לכותל וצ"ע אח"כ מצאתי שחזר בעצמו בא"א סק"ז :

* שיעמיד קנה עליו ועל הטפח וכו' - עיין בר"ן דבפחות מן שתי דפנות שלימות ושלישית טפח וצוה"פ לא מהני אם יעשה כל הדפנות ע"י צוה"פ דאע"ג דצוה"פ היא מחיצה גמורה לענין שבת וכלאים מ"מ לענין סוכה לא מהני אפילו בדופן שלישי ומכ"ש בשארי דפנות והעתיקו האחרונים את דבריו אכן ברא"ש דף י"ט דעתו דמן התורה מהני צורת הפתח ג"כ אכן מדרבנן בעינן דוקא גם טפח שוחק [פמ"ג בא"א סק"ז] ועיין לקמן בס"ו מש"כ שם בביאור הלכה :

* העשויות כמין ג"ס בטפח וצורת פתח וכו' - הנה לכאורה העתיק המחבר בזה את דברי הברייתא השנויה בגמרא יתירה שבת על סוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ משא"כ בסוכה והנה לפי מה שביארו הט"ז ומ"א את דברי השו"ע שכתב שכשתצטרף כל הפרוץ וכו' דהיינו דוקא עם הפירוץ שיש בשתי הדפנות ובשתי הדפנות השלימות עומד שבהן מרובה על הפרוץ כפירש"י קשה דא"כ גבי שבת נמי לפי מה דקי"ל לגבי שבת צורת הפתח הוי כסתום וכ"ש לבוד דבודאי הוי כסתום בכל מקום וגם קי"ל דשלש מחיצות בודאי הוי רה"י א"כ גבי

שבת נמי יהיה מן התורה רה"י בכהאי גווי ועל רש"י גופא לא קשה לי דרש"י פירש משא"כ בסוכה דסגי ליה בשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח וכו' ר"ל וקאי זה על דינא דאורייתא דסגי בטפח ואינו צריך צוה"פ כמו שכתב הב"ח ובאופן זה בשבת בודאי אינו רה"י אם יצטרף עוד פרצות בשתי הדפנות השלימות עד שבפרצה הגדולה שיש בדופן השלישי עם אלו הפרצות יחד לא יהיו עומד מרובה על הפירוץ אבל לפי מה שכתב השו"ע בעשיית כמין ג"ם בטפח וצורת הפתח קשה ואף את"ל דבשבת נמי אף דשלש מחיצות הוי דאורייתא מ"מ מצטרף הדופן רביעית הפתוחה עם הפרצות הנמצאות בשלש הדפנות ג"כ קשה דהלא בס"ה יש עומד מרובה על הפרוץ דהלא תחת דופן רביעית הפתוחה יש דופן ג' שנעשה ע"י לבוד וצוה"פ ועוד יש ב' דפנות שעומדן מרובה על הפרוץ וי"ל דבסוכה הלא די אם בדופן השלישי יש טפח מרווח וגם צורת הפתח עד השלמת ז' טפחים אף דהדופן גדולה ורובו פרוץ ובפרט אם נצרף לזה הפרצות הקטנות שיש בשתי הדפנות בודאי יהיה הפרוץ מרובה על העומד מ"מ שרי ובשבת כהאי גווי אין שם רה"י עליה :

* כי המחיצות צריכות להיות מחוברים - ואם הפרצה היה שם בפחות מג' טפחים שרי דמחברים מקרי ע"י לבוד [פמ"ג] :

* ובלבד וכו' יתירה על יו"ד אמות - מסופקני אם עי"ז נתבטל כל הדופן דאולי לא מהני רק דעי"ז פרצה חשיבה ולא פתח ואסור לישב במקום הזה לצאת ידי מצוה אף דמסוכך מלמעלה אבל ביתר הדופן שנשאר שם שיעור סוכה ויותר אפשר דשרי דלא גריעא זה מחסר ממקום הפרצה והלאה לגמרי דהיה בודאי כשר הסוכה ועיין בב"ח דמשמע מלשונו דעי"ז נפסד כל המחיצה והנה סברתו בודאי אמת להלכה לענין שבת דכן הוא לדינא אבל בענינינו דקי"ל דשיעור סוכה הוא רק ז' טפחים צ"ע :

* לעשות מחיצות שלמות - עיין בבה"ט מה שהביא בשם מהר"ש ועיין בבכורי יעקב שכתב שלא ראה מי שחש לזה ומפקפק על ראיתו ממשכן ע"ש :

* נעץ ד' קונדסין וכו' פסולה - עיין במ"ב והנה בגמרא משמע שם דהוי דאורייתא ולכאורה לפי מה דפסק הרא"ש בדף י"ט דאף לגבי סוכה יוצא מן התורה בצוה"פ א"כ אפילו אם ס"ל דלא אמרינן גוד אסיק אמאי אינו יוצא מטעם צוה"פ וא"ל דסבר הרא"ש דוקא בדופן שלישי יוצא מן התורה בצוה"פ ולא כשהיא עשויה כן בכל דפנותיה א"א לומר כן דהרי הוכחנו לעיל בסימן שס"ב בבה"ל ד"ה כשכל וכו' דהרא"ש ס"ל דבכל גווי הוי רה"י מן התורה ואפשר דהרא"ש סובר כיון שבסכך שסיכך לא נתכוין לשם צוה"פ לא הוי צוה"פ ולא ס"ל כפסק הרמ"א לעיל בס"ב בהג"ה אלא כדעת הירושלמי שהביא המ"א שם להחמיר בזה :

* משום דאמרינן גוד אסיק מחיצתא - עיין בגמרא דאף דבעינן לגבי סוכה מחיצות דוקא ולהכי בעמוד גבוה יי ורחב זי על זי לא הוי סוכה הכא ס"ל דעדיף משום דיש בבית מחיצות ממש [רש"י שם]:

* או ע"ג באר שיש לו פסין - הוא לשון הרמב"ם ומשמע לכאורה דדוקא כשיש שם באר ולא כדעת הראב"ה דס"ל אע"פ שאין שם בור כמובא ברא"ש ועיין במאמר מרדכי וצ"ע:

* ובלבד שלא ידע וכו' - דהויא ליה מחיצה העשויה בשוגג שמותר לטלטל על ידה. מ"א והוא מפירוש רבינו יהונתן ורש"י פי מפני שאין דרך בנין בכך ועיין בלבוש דאם ידע שבשביל מחיצה הועמד הוי דרך קביעות ומחיצה קבוע ואסור לעשות כן ביו"ט וכו' עכ"ל והאי לישנא ל"ד דהא מוכח בגמרא שם דהוי רק אוהל עראי אלא ר"ל מפני שהוא דרך בנין כשיודע שעומד לשם מחיצה [כדמוכח מפירש"י] הוא מתנהג בזה דרך מחיצה קבוע ואסרוהו רבנן אבל לעולם הוא בכלל עשיית אוהל עראי ואסור לכתחלה:

תרלא

סימן

* שוין מלמעלה פסולה - הנה בטור הביא דעת בעל העיטור להיפך ולא הביא המחבר את דעתו כלל משום דהרמב"ם והרי"ף והרא"ש כולם קיימי בשיטת רש"י וכמו שפסק פה בשו"ע ואני מצאתי עוד ראשוני ראשוניים דסברי ג"כ הכי והם הרבינו חננאל והרי"ף גיאות:

* טפח או יותר וכו' והוא שיהיה מכוון וכו' - המחבר העתיק דבריו מלשון הרמב"ם משמע דס"ל דאם היה רוחב הקנה העליון יותר מטפח בעינן נמי באויר שבין התחתונות יותר מטפח שיהיה ראוי להוריד העליון בנתיים אבל הרמ"א דקדק וכתב דהיינו שיש באויר שבין התחתון טפח הורה לנו בזה דדעתו כמסקנת הריטב"א בחידושו דכל שיש בין התחתונות טפח סגי [הגר"א בביאורו והגרע"א] ומה שצינו ר"ן פרק הישן וב"י בשם הרמב"ם הוא לאפוקי מדעת רש"י ותוספות דס"ל דאפילו אין באויר שלמטה פותח טפח אמרינן ג"כ חבוט רמי:

* אפילו חמתה מרובה רק שיהא הצל מרובה וכו' - כצ"ל [בגדי ישע]:

* ונתן הכשר ערב - הנה המ"א העתיק דברי רש"י ואם אינו נותן ראשי הכשר על הפסול נופל לארץ והלכך הו"ל הכשר מרובה ולא העתקתיו כי תמהו האחרונים [הפמ"ג וכן הבגדי ישע] זהו שייך רק לשיטת רש"י דהסוגיא אזלא למ"ד פרוץ כעומד אסור והלכך בעינן שיהא הכשר מרובה אבל השו"ע הלא אזיל לשיטת ר"ח ור"ת דהסוגיא אזלא למ"ד פרוץ כעומד מותר רק משום דא"א לצמצם שימלא כל האויר ונמצא הפסול מרובה

אבל כי משנין שנותן הכשר ערב [דהיינו שדוחק כל חתיכת קנה לרחבו בין שפוד לשפוד] אז אפשר שיתמלא כל האויר ונמצא פרוץ כעומד ומותר :

* או שיטול מבין שני נסרים אחד וכו' - ולפי מאי דקי"ל לקמן בסימן תרל"ב דסכך פסול פוסל באמצע בארבעה טפחים מיתוקמא כגון דהוּו שני פסלים באמצע ואין מן הדופן עד הפסל ד' אמות [כגון דהוי ח' אמות מצומצמות וכשעושה נסר ופסל מצד אחד ד' פעמים וכן מצד השני איתרמי שני פסלים באמצע] הלכך מתכשר מתורת דופן עקומה [רש"י ור"ן] וכן משמע בביאור הגר"א דלדיעה ראשונה מיירי בכהאי גוונא אכן בב"ח כתב דלדעת הרא"ש והטור [וה"ה השו"ע שהעתיק לשונם] כיון דעביד מעשה בנסרים תו אין על הנסרים הנשארים שם סכך פסול וכולם מתכשרי כשנותן נסר ופסל נסר ופסל בכל הסוכה אך הי"א והוא דעת הרמב"ם אין סובר כן ולפיכך סובר שלא היא הנסרים רוחב ד' בין במפקפק ובין בנוטל אחת מבנתיים ע"ש. [ועיין בב"ח שהביא עוד שיטה אחת בשם הרמב"ן דבנוטל נסר אחת לבד סגי אפילו הניח כל שאר נסרים בלא סתירה ונענוע ואפילו לא הניח פסל בינתיים וכו' אבל סיים ע"ז שאין להקל כן למעשה גם הגר"א שהביא כל השיטות בזה לא הזכיר שיטה זו כלל] ופה א"צ להעדיף סכך הכשר על הפסול כמו בסעיף הקודם דגם הסכך הפסול נתכשר ע"י המעשה שנטל אחת מבינתיים :

* שלא יהיו הנסרים רחבים ד"ט - הוא דעת הרמב"ם ועיין במ"א שדעתו דאף לדעה זו דוקא במפקפק ס"ל שיהו פחותים מד"ט דאם יהיו רחבים ארבעה הרואה שישב תחתיהן יסבור שמותר לסכך בהן וישב ג"כ תחת הבית אבל כשנוטל אחת מבינתיים אפילו כשיש בהן ד"ט שרי לכו"ע דהרואה יראה שהוצרך לתת פסל בינתיים ולא יבוא לישוב תחת תקרת הבית עכ"ל ומשמע ממ"א דהוא סובר כמו שמפרש הב"ח דלדעה קמייתא מתכשרא כל הנסרים וכמו שכתבנו מקודם דאם דוקא כששני הפסלים באמצע פשיטא דגם הרמב"ם מודה לזה וא"צ שום ראייה ועיין בא"ר שהביא דממשמעות הטור ור"יו נראה דלדעת הרמב"ם לא מהני בנסרים רוחב ד"ט אפילו בנוטל אחת מבינתיים וכמו שכתב הב"ח ודלא כמ"א עכ"ל משמע מניה דהוא סובר ג"כ כמו שמפרש הב"ח לדעה קמייתא [דאי סובר כמו שפירשנו בשם הרש"י והר"ן וכמו שמוכח מהגר"א דלדעה קמייתא אין להקל בשנוטל אחת מבינתיים כ"א בששני פסלים באמצע בזה בודאי גם להי"א מהני בשנוטל השני נסרים שהיו רחבים ד"ט ומניח סכך כשר במקומם] :

* או שסמך ראש הדופן וכו' - היינו אפילו עשה עוד דופן שלישית דבשני דפנות בלא"ה פסולה :

* או שהגביה הדופן הסמוך לכותל וכו' - וה"ה בשעשאה כמין צריף וטפח הראשון לא היה משופע אלא בשוה [כגון בבנין או באויר] כ"כ הלבוש וכ"א בפירש"י והרמב"ם חדא מינייהו נקט :

* וי"א שהטפח לא תהיה אויר וכו' - וראוי לחוש לדבריהם [מ"ז בשם הלבוש] :

* הרא"ש והרמב"ם פ"ד - ט"ז הוא וצ"ל הרה"מ בפ"ד (עיי"ש דמוכח כן) דלשון המחבר הרי הוא לשון הרמב"ם ממש וכן בב"י שכתב ומדברי הראב"ד בפ"ד נראה שהוא מפרש כפר"י ג"כ צ"ל ומדברי הרה"מ וכו' כי דברי הראב"ד לא נמצא שם כלל:

תרלב

סימן

* הכותל נעקם וכו' - וכו'. עיין מ"ב מש"כ משמע מלשון זה דדוקא כשהדפנות מגיעות וכו'. ועפ"ז פסק בתי פנים מאירות סי' ס"א בעושיין סכך תחת הגג עיי' שמגלין קצת מהגג המכוסה ברעפים או שינדליין והדפנות אינן נוגעין למעלה עד הסכך שצריך שיגלה מן הגג כ"כ עד שלא ישאר מכוסה ד"ט [כצ"ל] תוך חלל הדפנות דדופן עקומה לא שייך כיון דאין הדפנות מגיעות לשם ובהפסק אויר לא שייך דופן עקומה וצריך ליזהר בזה כי מצוי הוא. וכן פוסל שם מי שעושה סוכתו בחוץ ומצרף כותלים הבנויין תחת הגג של שינדליין ואין הכותלים מגיעים להגג אפילו פחות מג"ט והגג בולט ד"ט אליבא דהר"ן אין לסוכה זו מחיצות וצריך ליזהר בזה:

* כל זמן שיש בו ארבעה טפחים - ואם הניח נסר רחב ד' טפחים אפומא דמטללתא אע"פ שלא הכניס לסוכה אלא ג"ט פסולה דהו"ל כפסל היוצא מן הסוכה דנידון כסוכה [גמרא דף י"ד ע"ב] ועיין במ"א בשם המאור דמיירי בסוכה קטנה וכאשר ננכה אלו הארבעה טפחים מהן לא ישאר הכשר סוכה:

* אויר וכו' - בין מן הצד בג"ט פסולה. שהרי אין כאן דופן לסוכה דבזה לא שייך לומר דופן עקומה כיון שאין כאן אלא אויר:

* בפחות מג' כשרה ומצטרף וכו' - דאמרינן לבוד והוי כסתום:

* ואין ישנים תחתיו - ה"ה אכילה ונקט שינה בכל מקום משום דבזה אסור אפילו עראי משא"כ באכילה [אחרונים]. ודין זה הוא ג"כ בין אם הוא באמצע או מן הצד ומשמע בגמרא דהא דאמרינן אין ישנים תחתיו הוא מדאורייתא דקמקשה הגמרא שם ומי איכא מידי דאיצטרופי מצטרף והוא עצמו אינו כשר ומשני שם עי"ש:

* הלכך אם אויר שלשה במקום אחד אפילו מיעטו וכו' - וה"ה לסכך פסול בארבעה טפחים בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים ובין באויר [שיטת ריב"ב]:

תרלג

סימן

* למעלה מכ' אמה - עיין במ"ב ובשער הציון ומצאתי לנכון להעתיק מה

שכתב בספר מעשה רוקח בפ"ד מהלכות סוכה בשם הר"א בנו של הרמב"ם וז"ל והאצבע הנזכר הוא הגודל מאיש בינוני ביצירה לא ננס האיברים ולא גדול האיברים ולא רך בשנים אלא ממוצע היצירה שהגיע לתכלית הגידול והוא בן ל"ה שנה או יותר עכ"ל והוא נ"מ לכמה דברים:

* אפילו כל סככה למעלה מכ" - עיין בד"מ בסימן שס"ג אות זיי"ן שכתב ונראה מדברי הר"י והר"י ריש עירובין דאם היה בתחלה למעלה מעשרים ובא למעטו יניח הקורה שיהא מכלל עשרים וכו' ונ"מ גם לעניינינו אכן כל הפוסקים לא חילקו בזה וכן ממה דסיים בעצמו כי היכי דהוי חלליה עשרים לא משמע הכי ובספר גאון יעקב כתב דטפי ניחא למימר דאשתבש ספרי וצריך לומר ברי"ף משפת כ' ולמעלה:

* ואם לאו פסול - ואע"ג דפסקינן לעיל דהיכי שאין בחללה יותר מכ" אפילו כל סככה למעלה מעשרים כשר ומשמע דאפילו אין בסכך התחתונה לחודה שיעור כדי שתהיה צילתה מרובה מחמתה כשר ומשום דמצרפינן כל דרי דסכך המונחים זה על זה ובין כולם צלתה מרובה מחמתה וא"כ ה"נ נצרף סכך הגמור להוציא עיין בר"ן שתירץ דהוצין יורדין לא חשיבי כסכך הלכך כל שאין צלתן מרובה מחמתן עצמן כמאן דליתנהו דמי [ונמצא שחללה יותר מעשרים] משא"כ בסכך דחשיב וכ"כ הרא"ש ג"כ דכשאין צלתן מרובה מחמתן כמאן דליתנהו דמי. ונ"ל פשוט דבאופן זה אפילו ההוצין יורדין לתוך חלל כ" ג"כ פסול כל שהסכך שלמעלה מן ההוצין הוא יותר מעשרים אמה מן הארץ ולפ"ז אפשר לומר דמה דנקט הגמרא והוצין יורדין לתוך כ" הוא לאשמועינן רבותא דסיפא דאם אין צלתן מרובה מחמתן אפילו באופן זה פסול:

* ותלה בה דברים נאים וכו' לא הוי מיעוט - עיין מ"ב שהעתקתי דלאו מין סכך הוא והוא ממ"א בשם רש"י ועיין בפמ"ג שכתב דמרש"י משמע דאם עיטרה בעשבים ופרחים ממעטין וכתב דמלבוש משמע איפכא אכן באמת כדברי רש"י מבואר ג"כ בכמה ראשונים בשב"ל ובאו"ז וכן הוא בהדיא בירושלמי פ"א ה"א וז"ל היתה למעלה מכ" אמה ותולה בה עיטורין שהן ראויין לסכך בה ממעטין בה לכושר [ר"ל להכשירה] וכו' עיי"ש במפרשיו אכן אפשר דגם רש"י מודה דאם תלה אותם לנוי בלבד ולא לצל דאין יכולין למעט כיון דאין שם סכך עליהן באופן זה כדמוכח לקמן בסימן תרל"ה והירושלמי לא מיירי באופן זה:

* לא הוי מיעוט - עיין מ"ב מש"כ שאין שום אדם וכו' ומניח כריו בעפר ואבנים. הוא מר"ח ומאירי ולכאורה באותן מצעות שמציעין ע"ג ריצפה בבתי עשירים שפיר אפשר למעט בהו כשמציען בשטח ז' על ז' ומבטלן דהא לא שייכא טעם הנ"ל וביותר לפי מה שכתב הר"ן בטעמא דלא מהני בטול בכרים משום דמשתמש הוא בהם תדיר וזה לא שייכא באותם מצעות ואדרבה הלא הן עומדין לזה אכן מדברי הרב המאירי מבואר לכאורה שלא כדברינו דז"ל ואף בכרים פחותים שדרכן של ב"א לבטלן בישיבה שם מ"מ לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין עכ"ל ולכאורה היינו

מצעות שכתבנו ואף אם נחלק בזה מ"מ כ"ז הוא דוקא למאן דסבר שבטול שבעה ימים סגי אמנם למאן דבעי בטול לעולם אפשר דלא מהני מדאין דרך של ב"א להניחם שם לעולם (ואף בסוכה המשומרת משנה לשנה) אלא נוטלים אותם כשמתלכלכים ומכבסים אותם או אפשר דלא קפדינן בזה שהרי נוטלה ע"מ להניחה שם וצ"ע:

* אבל סתם אינו מיעוט וכו' עד שיבטלנו בפה - הנה יש מאחרונים דמפרשי דדעת המחבר בעפר ואין עתיד לפנות אותו דהוי מיעוט [ועיין בבגדי ישע וביד אפרים] אכן מלשון שיבטלנו בפה לא משמע כן ובאמת יש בזה דיעות בראשונים דדעת העיטור והריטב"א דהוי מיעוט ודעת רש"י ותוס' והר"ן דלא הוי מיעוט ומן הרא"ש ליכא לאוכוחי מידי ועיין בהה"מ פ"ה מהלכות סוכה שכתב דדעת הרמב"ם דלא הוי מיעוט וכ"ז דלא כעט"ז:

תרלד

סימן

* סוכה שאין בה שבעה וכו' - עיין מ"ב מש"כ בשם המ"א דאם במקום אחד יש קרן וכו'. והנה בבגדי ישע ובבכורי יעקב פקפקו מאוד על ראיתו מקיטוניות דשאני התם דקיטוניות הוא חדר בפ"ע והמחיצה מפסקת ורק שפתוח לסוכה גדולה משא"כ הכא שאין חלוק כלל אפשר דנתבטל לגבי סוכה גדולה [והנה מה דהביא בבכורי יעקב דא"כ לדברי המ"א הא דמכשרינן בסי' זה סוכה עגולה כשיש לרבע בתוכה ז' על ז' צריך לכוון לישוב דוקא באמצעה ממש באותו מקום שיש לרבע ז' על ז' דמן הצד שמצר והולך אין בו זע"ז ויש לו דין הקרן לדעת המ"א [ועיין במה שכתב הדה"ח ואעתיק דבריו לקמיה] ולענ"ד לא דמי זה לזה דשם הולך כל העיגול מבפנים בשטח אחד ואין לחלק זה מזה וכולו כשר דאין צר לו לשבת שם כלל דשטח אחד הוא עם הריבוע ולכן לא אישתמיט אחד מן האחרונים לחלק בזה משא"כ בעניינינו אף דאין מחיצה מפסקת מ"מ הרי מנכר שהקרן הזה חלוק מן הסוכה הגדולה וצר לו לשבת בקרן ההוא ולכן מחמיר המ"א בזה] והנה בדה"ח ראיתי שהעתיק ג"כ דברי המ"א וסיים ע"ז ודוקא כשהקרן אינו רחב ז' ג"כ אבל כשהקרן רחב ז' רק אינו ארוך ז' כשר כיון שמצורף לסוכה גדולה תדע דהא בעגול ויש לרבע ז' על ז' מותר לישוב סמוך להדופן אף דבעגולה סמוך לדופן ליכא זע"ז א"ו כיון דמצורף לגדולה כשר דבשלמא כשהקרן אינו רחב ז' ג"כ יש לומר דחשיב כלול של תרנגולים כמש"כ רש"י ותוספות ופסולה אבל כשרחב ז' רק שאינו ארוך ז' ודאי דכשרה דמצורף לסוכה גדולה מידי דהוי אם ראשו ורובו בסוכה קטנה ושולחנו בסוכה גדולה כנ"ל עכ"ל והנה ראיתם מסוכה עגולה כבר דחינו ומה שכתב מידי דהוי אם ראשו ורובו בסוכה קטנה כו' תמיה גדולה דזה אינו כשר רק לשיטת הרי"ף דסוכה שמחזקת רק ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית אינו מיפסל רק מדרבנן משום גזירה שמא ימשך אחר שלחנו ובזה ששולחנו בתוך הסוכה הגדולה ליכא למיגזר כלל [אבל לא משום דמצורף הקטנה לגדולה כסברתו] אבל לדעת הר"ן וסייעתו דסוכה קטנה שמחזקת רק ראשו ורובו [והוא כו"ו על וי"ן] יש בה עצם הפסול דלאו דירה היא כלל ופסולה מן התורה בודאי לא יצא ידי חובתו האוכל בה אף כששולחנו בתוך הגדולה וכמו שכתב בתור"ע והמ"א הלא כל דבריו הוא רק להר"ן. ולענ"ד דינא דמ"א דמיא למאי דאמרינן בשבת דף ז' דקרן

זוית הסמוכה לר"ה כיון דלא ניחא תשמישתיה אינו מצטרף עם הר"ה אף דליכא הפסק ביניהן וככרמלית דמיא וה"נ כיון דצר לו לשבת שם. ומדברי המ"א משמע ג"כ דלא כוותיה שכתב שאין בו ז' על ז' ונמשך במאמר אחד עם הקודם משמע דדינו כשאר סוכה שאין בה ז' באורך וז' ברוחב דפסולה וע"כ לפענ"ד אין לזוז מדברי המ"א אכן בפרט אחד נראה דיש להקל בזה וכמו שכתב בבכורי יעקב וז"ל אף שלא מלאני לבי להקל לישיב שם נגד דעת המ"א מ"מ נ"ל שא"צ להקפיד שלא להניח השולחן באותו קרן ולא חיישינן בזה שמא ימשך אחר שולחנו כיון שהרבה פוסקים ס"ל דאפילו בשולחנו בתוך הבית לא גזרינן הכי כדאי הם לסמוך עליהם בזה. ודע עוד דהא דבעינן השיעור ז' על ז' הוא בכל גובה עשרה טפחים כדלעיל בסימן תרל"א סעיף יו"ד בהג"ה ועיין בפמ"ג דצריך הכל בריבוע ונוי סוכה דממעטין מן הצד הוא ג"כ עד גובה י"ט ועיין לקמיה בס"ג מש"כ שם :

* פסולה - עיין ברא"ש הטעם דלראשו ורובו של אדם צריך אמה דגברא באמתה יתיב ושולחנו מחזיק טפח וכ"כ הריטב"א והנה ידוע המחלוקת שיש בין הראשונים דלהרי"ף שפסק כב"ש בתרתי משום דחד טעמא הוא לתרוייהו הא דאסרינן במחזקת ראשו ורובו ושולחנו בתוך הבית הוא ג"כ רק משום גזירה שמא ימשך אחר שולחנו כמו שביאר הר"ן לדבריו ולפ"ז מן התורה די בראשו ורובו בלבד והוא שיעור וי"ו על וי"ו ורבנן תקנו ז' על ז' כדי שיוכל להעמיד השולחן בתוך הסוכה ולא ימשך אחריו וליתר הפוסקים כל שאין בו ז' על ז' שיוכל להיות שם ראשו ורובו אין בו הכשר סוכה מן התורה דלאו דירה היא כלל כמו שכתב הר"ן וק"ק לי על דברי הפמ"ג שכתב דסוכה שאין בה ז' על ז' פסולה מן התורה וראשו ורובו בסוכה גדולה ושולחנו בתוך הבית הוא אסור רק משום גזירה שמא ימשך אחר שולחנו ולענ"ד ארכביה אתרי רכשי דמאן דאית ליה במחזקת רק ראשו ורובו דפסולו מן התורה לית ליה הגזירה כלל ביושב בסוכה גדולה ושולחנו בתוך הבית כמבואר בר"ן ויתר הפוסקים ומאן דאית ליה הך גזירה לדידיה בסוכה שמחזקת רק ראשו ורובו ושולחנו בתוך הבית פסולו הוא רק מדרבנן כנ"ל [וגם מה שכתב דכל שאין ז' על ז' מה"ת פסולה דהוא הלמ"מ ג"כ לא נהירא דידוע מה שכתב הרמב"ם דבהלכה למ"מ אין בה מחלוקת ובוה פליגי ב"ש ובי"ה כדאיתא בגמרא] ואולי לדעת הרמב"ן שהבאתי בשער הציון משמע קצת מינייה דהוא סבר דגם לדעת הרי"ף הוא דאורייתא ויותר נראה שסמך בזה על לשון הרמב"ם פ"ד מהלכות סוכה ה"א שכתב היתה פחותה מעשרה או מז' על ז' או גבוה מכ' אמה וכי' הרי שכלל זה בכל פסולי דאורייתא ומ"מ דעתו בפ"ז הלכה ח' דגזרינן גם בגדולה היכי ששולחנו בתוך הבית :

* בגדים לנאותה וכו' - עיין בפמ"ג דמסתפק אולי מה דממעטין מן הצד הוא רק מדרבנן :

* אותה משבעה וכו' - עיין ב"ח לקמן סימן תרל"ט ס"ג כתב הטעם כיון דאסור ליטלו כל ז' ולפ"ז היכי דהתנה דאינו בודל כל ביה"ש דמותר

ליטלו כדלקמן אינו ממעט ועיין במשב"ז לקמן סימן תרל"ט ס"ג [דהוא
כתב שם דצ"ע בזה] ח"י רע"א :

* פסולה - ועיין בש"ג בשם ריא"ז דכלי תשמישין אינו ממעט אפילו מן
הצד והנה המ"א העתיק דברי הש"ג לעיל בסימן תרל"ג סק"ז לענין אם
תלויין ויורדין לתוך עשרה דחשיבי כמו נויין ולכאורה יותר רבותא היה
אם היה מעתיקו לענין מן הצד דאף דנויין ממעטין כלי תשמישין אינו
ממעט ומשמע מזה דלא פסיקא ליה למ"א דבר זה ולכן לא העתיקו וצ"ע
ועיין בתר"ל ס"ג ולקמן סימן תרל"ט בטי"ז סק"ג ובב"ח שם :

* כאלו לא אכל בסוכה - לדעת התוספות בסוכה ד"ג מן התורה לא יצא
כיון דרבנן גזרו ע"ז ואמרו כאלו לא קיים מצות סוכה ולהר"ן וריטב"א
רק מדרבנן ולדינא אין נפקותא דלכל השיטות צריך לחזור ולאכול
בסוכה אכן לענין אם יברך זמן באכילה שניה דעת הפמ"ג דיברך והבכורי
יעקב חולק עליו עיי"ש :

* אפילו אם היא סוכה גדולה גזירה וכו' - הוא דעת הרי"ף והרמב"ם
דבגמרא פליגי ב"ש וב"ה בתרתי בסוכה גדולה (היינו שיש לה שיעור סוכה ז' על ז')
ושולחנו בתוך הבית ובסוכה קטנה שאינה מחזקת רק ראשו ורובו
ושולחנו בתוך הבית ואיפסוק הלכתא כב"ש וס"ל דתרווייהו בחד טעמא
שייך משום שמא ימשוך אחר שולחנו א"כ הלכה כב"ש בין בסוכה גדולה
ובין בסוכה קטנה אבל שארי פוסקים חולקים וס"ל דשני טעמים יש
בסוכה קטנה הטעם משום דבעינן קבע אע"ג דפסקינן דסוכה דירת עראי
היא מ"מ בעינן קבע קצת ואם אינו מחזקת ראשו ורובו ושולחנו הוי
דירה סרוחה ובסוכה גדולה הטעם שמא ימשוך אחר שולחנו וא"כ אע"ג
דאיפסוק הלכתא כב"ש בסוכה קטנה בסוכה גדולה הדרינן לכללא ב"ש
וב"ה הלכה כב"ה (זהו תמצית דברי הר"ן וריטב"א) אכן המחבר פסק להחמיר
כהרמב"ם. ועיין בח"י רע"א על משניות דבסוכה קטנה סמוך לסוכה
גדולה וראשו ורובו בסוכה קטנה שאינו ז' על ז' ושולחנו בסוכה גדולה
בזה הרי"ף לקולא ותוסי לחומרא דלהרי"ף יצא דלא שייך למיגזר שמא
ימשוך דהא גם שולחנו בתוך סוכה כשרה ולתוסי פסולה דמ"מ סוכה
הקטנה דירה סרוחה היא עכ"ל אכן באמת קשיא לי לדעת הרי"ף כל הני
סוגיות דדף ז' ע"א ודף ט"ז ע"א וע"ב דמוכח שם בהדיא דמשך סוכה
קטנה שבעה טפחים ולא מישתמיט אחד מהן לומר דשיעור זה הוא רק
מדרבנן ומן התורה די בוי"ו על וי"ו כשיעור ראשו ורובו וצ"ע אח"כ
מצאתי שהמאור רמז לזה בדבריו ועיין במלחמות שם ובשעה"צ סוף אות
ח' ביארתי קצת דבריו :

תרלה

סימן

* כגון סוכת עכו"ם וכו' - לאו אדסמיך ליה קאי שתהא עשויה לצל כגון
וכו' ולומר דזו ודאי נעשית לצל דליתא אלא אעיקרא דדינא קאי שכתב

דאע"פ שאין הסוכה עשויה לשם מצוה כשירה בתנאי שתהא עשויה לצל וקאמר ע"ז כגון סוכת גנב"ך ורקב"ש וכו' דאע"פ שלא נעשו לשם מצות סוכה כשירות בתנאי הנזכר [מאמר מרדכי] ופשוט. ודע דרש"י פירש על סוכת נכרים שעשויים לדור בה בימות החמה משמע מזה דדוקא כשדר בה כל השנה הוא דנקרא לשם דירה ולא באופן זה. ודע עוד דבעשויה לדירה ולאוצר או לצניעותא אין מועיל בה חידוש כל שהוא להכשיר על ידה כל הסוכה [ב"ח ושי"א]:

* בהמה - ואם מוטל שם אשפה המסריח וכ"ש אם עשוי לפעמים לפנות שם לאדם אין להכשיר אותו המקום לסוכה ועיין לעיל בסימן פ"ג בבה"ל ד"ה ויראה:

* אבל סוכה שנעשית מאליה פסולה לפי שלא נעשית לצל וכו' שהרי לא עימר גדיש זה לצל - לכאורה לשון זה דחוק מאוד דאפילו אם כונתו בעת עשיית הגדיש לחטוט אח"כ ושישאר הסכך שלמעלה לצל ג"כ פסול שהרי מ"מ לא נגע בסכך אלא חקיקה בדפנות והסכך נעשית מאליו וכמו שפירש"י בדף י"א וז"ל וה"ד תעשה ולא מן העשוי כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה שהסיכוך היה מאיליו ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו ונוטל העומרים ומשליך והסוכה נעשית מאליה וכו' וכ"מ בלבוש שכתב אבל אם אינה עשויה אלא לצניעות בעלמא ולא לצילה או שעשויה לצל ולא עשה מעשה בסכך אלא שעשה הדפנות ונעשה הסכך מאיליו פסולה ולכאורה היה אפשר לומר דסבר הרמב"ם (שהעתיק המחבר לשונו) כדעת בעל המאור שכתב בסוגין דדף י"ב שאם העלה מתחלה העומרים בגדיש לשם סוכה שיחוט לו בגדיש כשרה אבל מכל הפוסקים לא משמע כן דאפילו אם עשאה לשם צל בעינן דוקא שיעשה חלל טפח במשך שבעה וכן מוכח נמי קצת ממה שסיים לפיכך וכו' חלל טפח במשך ז' לשם סוכה וע"כ נלענ"ד ליישב קצת דכונתו רק לאפוקי דאם עשה בתחלה חלל טפח במשך ז' לשם סוכה דזה הרי נעשית סכך שלה לצל וכמו שמסיים אח"כ:

* וחטט בה אח"כ והשלימה וכו' - לכאורה פשוט דזה אינו צריך לעשות לשם סוכה דשם סוכה חייל עלה ע"י טפח זה וכמו שכתבו הפוסקים דשם אהל חל על טפח וכן ברמב"ם וכל הפוסקים לא הזכירו שצריך לעשות לשם צל אלא בטפח הראשון דע"ז חייל עלה שם סוכה וכן מוכח ברא"ש בהדיא אבל מה נעשה דברי"ף איתא וחטט לשם סוכה וצע"ג:

* כשרה - ואפילו לדעת המחמירין באין המטר יכול לירד מותר בזה דלא אסרו מדרבנן באין המטר יכול לירד אלא כשיש לו דמיון לבית משא"כ בגדיש דאין לו דמיון לבית כלל [ט"ז] ודעת הא"ר דמיירי בזה שנטל מקצתו בענין שיהא הגשמים יכולין לירד:

* ואם חקק משני צדדים ד"א וכו' - לענין סכך פסול לא בעינן שיהיו ד"א משני צדדין ואפילו מצד אחד פוסל כדלעיל בסימן תרל"ב ס"א וכן לא

נוכל לומר דכונתו שיצטרף ב' אמות מצד זה וב' אמות מצד זה וכנ"ל שם וכן מוכח בפסקי הרא"ש שכתב סתם אם יש ד"א ממשך ז' הראשונים עד הכותל אפילו ז' הראשונים פסול וכ"מ בלבוש אכן באמת יש לתרץ בפשיטות דמ"ט סגי בד"א מצד אחד לפוסלו משום דעי"ז לא נשאר לסוכה שהיה לה מתחלה ג' דפנות כ"א ב' דפנות וע"כ בענינינו יש לאשכוחי לפעמים דצריך חקיקה משני צדדים לפוסלו כגון שבעת שחטט בגדיש מן הצד ד"א ונעשה חלל עמד בצד זה ופינה העומרים מן הגדיש במקום שהיה חלל טפח ועשהו גובה עשרה טפחים בשטח ג' דפנות סביבותיו ובאופן זה בודאי לא יוכל הד"א לפוסלו דהא לו יהי דבד"א לא נוכל לומר דופן עקומה וחסרה דופן אחד עכ"פ ישאר עוד ג' דפנות וע"כ צייר המחבר כגון שעשה חקיקת ד"א משני הצדדין וא"כ לא ישאר להסוכה כ"א שתי דפנות:

תרלז

סימן

* עושה סוכה בחולו של מועד - ראיתי דבר חדש בספר מאמר מרדכי וז"ל דבר ברור הוא דמיירי בא"צ לעשות דבר האסור לעשותו בחוה"מ משום בנין וסתירה שאינו עושה אלא הסכך בלבד לתת קנים וערבה על קונדסים הקבועים כבר מעיו"ט וכיו"ב ונהי דהא נמי אסור לעשותו ביו"ט דהא אסור לסתור או לעשות אוהל ארעי ביו"ט וכ"מ לקמן סי' תרס"ו שאסור לפחות הסוכה בשמיני לפי שהוא יו"ט והיא מטעם בנין וסתירה מ"מ דבר ברור הוא דבחוה"מ ליכא איסורא כלל בעשיית אוהל עראי וכו' עכ"ל והנה אף שהמחבר כתב דבר ברור הוא לענ"ד לא נהירא כלל דפשטיות הסוגיא משמע דמותר לבנותה מחדש בחוה"מ וכן מוכח לשון הרמב"ם שכתב אפילו בסוף יום שביעי עושה סוכה שמצותה כל שבעה. והנה לא מיבעי אם איסור מלאכה בחוה"מ הוא מדרבנן בודאי מותר לבנותה מחדש אפילו אם האיסור הוא בעלמא דאורייתא ג"כ הכא מותר לבנותה מחדש דהא המצוה הוא כל שבעה ודומיא דמה שאמרו כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ובפרט כשצריך להניחן וכדלעיל בסימן תקמ"ה וכ"מ לשון הגמרא שאמר ושיון שאם נפל שמותר לבנותה ומשמע דרבנן מתירין לבנותה אפילו לא נפל וכ"מ ממה שאמרו דלרבנן מה דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים היינו עשה סוכה בחג משמע כפשטיה דעשייה גמורה מותר כנלענ"ד ברור:

* וכן בקרקע שהיא של רבים - עיין במ"ב מה שכתבנו בשם המ"א דהוא חושש לברכה לבטלה והנה כמה אחרונים השיגו עליו [עיין בא"ר והעתיקו הפמ"ג דאין ראיה מסימן תרמ"ט ובמור וקציעה ובבגדי ישע ובמאמר מרדכי] ועולה מדעת כולם דברכה לבטלה בודאי לא הוי וז"ל הבית מאיר הג"ה וכן בקרקע וכו'. בד"מ כתב ע"ז ולא ראיתי נזהרין בזה אלא שהמ"א כתב ואף דבדיעבד וכו' מ"מ נ"ל דאין לברך עליה כמ"ש ריש סי' תרמ"ט וא"כ הוי ברכה לבטלה ועיין סימן תנ"ד מה שכתבתי על גוף הדין דסי' תרמ"ט והכא ברור דיברך ואין זה ענין לסימן הנ"ל דשם קנה הגזילה וכו' וכ"ז

בתוקף חבירו ומכוין לגזול משא"כ בנידון דידן שעושה סוכה בר"ה הא אינה אלא שאולה ממש שהרי אינו מכוין כלל אלא לישאל המקום עד אחר החג ולהחזירה בעינה בלי שום חסרון ואפילו שואל שלא מדעת אינו שהרי הרבים ואפילו עכו"ם רואין ואינם מוחין והוי שואל מדעת ממש ופשיטא דיברך עיי"ש עוד עכ"ל וכזה ממש כתב הבגדי ישע אבל מה נעשה במה דאיתא בד"מ בשם הירושלמי והעתיקו הגר"א בביאורו גמליאל זווגא עבד ליה מטללתא בשוקא עבר רשב"ל א"ל מאן שרי לך וביאר הא"ז דע"כ לא הכשירו רבנן במסכך בר"ה אלא בדיעבד אבל לא לכתחלה ואפשר לומר דדוקא בשוקא במקום שמצוי עוברים ושבים ומפסיק עליהם הדרך אבל לא במי שמסכך בצדי ר"ה סמוך לפתח ביתו. וכעין זה העתקתי בפנים מתשובת שואל ומשיב אח"כ מצאתי בבכורי יעקב שמיקל בזה לגמרי ומטעם אחר דהא כתב רמ"א בחו"מ סימן קס"ב ס"א דאם נתן המלך רשות להעמיד דלתות במבוי שלהן דינא דמלכותא דינא כי השוקים והרחובות שלהן ויכולים לעשות בהן מה שירצו ומעתה כיון שהכל תחת רשות המלך בין הרחובות שבתוך העיר בין אותן שחוץ לעיר וכיון שהמלכות יש לה רשות למחות ואינה מוחה מסתמא מוחלת ע"ז לעשות סוכה בר"ה ואין כאן איסור גזילה כלל ועיי"ש שדעתו דא"צ ליטול רשות בפירוש ע"ז משר העיר דמסתמא נתון לו מדלא מוחין בידו ולכן שפיר יכול לברך עיי"ש. סוף דבר הנוהגים להקל בזה אין למחות בידן כי רבו המתירין. עוד נ"ל דאם באנו להחמיר שלא לעשות אפילו סמוך לפתח ביתו יצא קלקול גדול וכזה ראיתי בעיני שעושין הסוכה אחורי הבתים ובעיירות הקטנות שם אינו מצוי כ"כ שיהיה לכ"א בה"כ מיוחד והוא מקום מיוחד לקטנים לפנות שם ופעמים אף לגדולים ומצוי שאותו המקום אינו נקי שם ואפילו אם ירצו לנקות כעת א"י אם יועיל מדינא שהוא בכלל בה"כ ישן ועכ"פ צריך מדינא לבדוק הכתלים של הבית שם וכבר הארכתני לעיל בסימן פ"ג בבה"ל ד"ה ויראה עיי"ש וטוב יותר לעשות סוכה בר"ה ממש מלעשות סוכה במקומות כאלו עיין ברכות כ"ד ע"ב :

* לא יקצצו וכו' - עיין במ"ב במש"כ ובמקום וכו' והוא מהט"ז עוד כתב בסימן תרס"ד דה"ה במקום שהעצי היער הם משר העיר והוא נותן רשות לקצוץ שם כל מי שירצה בחנם או בדמים ג"כ אין איסור אם קוצץ הישראל בעצמו וכן אם נכרי יש לו שדות ויערים מדין המלכות ג"כ שרי כשנותן רשות לישראל לקצוץ דמעתה אין חשש במה שסתם עכו"ם גזלי ארעתא מישראל הם כיון שעתה הם שלו מדין המלכות אבל בלא רשות הנכרי ודאי אין לקצוץ כיון דעתה גוזל מנכרי וגזל נכרי אסור ואף שהא"ר כתב על פסק הט"ז וצ"ע מ"מ לענ"ד יש לסמוך ע"ז דהא בלא"ה ריא"ז בש"ג ור"י מתירין במקומות שלא היו רוב ישראל מעולם ולכן עכ"פ יש לסמוך בצירוף ב' התירים ביחד [בכורי יעקב] :

* אלא יקנו אותם מעכו"ם - ואם העכו"ם גנב מן היער אם היער הוא שייך לאדון אחד לכאורה הא כל ההיתר הוא משום דהוי יאוש בידו של עכו"ם ושינוי רשות בידו של ישראל וזה שייך רק באוונכרי המובא שם

בגמרא (דף ל"א) דהוי היאוש מכבר אלא דלא חל היאוש על הקרקע וחל עתה על הפירות שנקצצו משא"כ הכא האדון לא ידע מזה שגנב אצלו העצים והוי יאוש שלא מדעת אפילו כשיתיאש לבסוף וא"כ לא נשאר כ"א שינוי רשות ביד ישראל אמנם באמת זה אינו דאמרינן דהאדון זה מסתמא גזל אותה מכבר מאדם אחר ויאוש של אותו אדם חל עתה בשעת קציצת העצים אבל כ"ז ניחא אם היער שייך לאדון אבל אם היער הוא שייך להממשלה וגנב העכו"ם ממנה העצים יש לעיין איך שייך יאוש ואולי נאמר דהממשלה ידעה מקודם שבודאי ימצאו גנבים וחל היאוש :

* ואם גזל עצים וכו' - אם אחד שאל לחבירו לטי"ש וכדומה להעמיד עליהם הסכך והוא שאלן לחבירו י"ל דהוי גזל ואין יוצא ידי חובתו ואפילו להפוסקים דס"ל דאין אנו מקפידין על מעמיד בסכך פסול אפשר דבגזל חמיר טפי [פמ"ג] וכוונתו אם השואל השני לא ישלם לו עבור הלטי"ש וישאר תשמישו בתורת גזילה וכמו שפסקו האחרונים דאם לא ישלם לו הדמי עצים נשאר הכל בתורת גזילה ואין יוצא ידי חובתו בהסוכה אבל אם ישלם לו לא גרע מאלו הוא עצמו גזלו דאין משלם לו אלא דמי עצים ויוצא י"ח בהסוכה. ודע דהא דאסרינן סוכה גזולה לאו דוקא אם הסכך היה גזול דה"ה לענין הדפנות [פמ"ג וכ"כ בבכורי יעקב] ובעו"ה הרבה אנשים אין נזהרין בזה שלוקחין קרשים שלא מדעת בעליהן להעמיד מהן הדפנות וכונתן להחזיר תיכף אחר סוכות אבל באמת אין יוצאין בזה שעכ"פ משתמש עכשיו בהן בגזילה ואסור לברך על סוכה כזו :

* ועשה מהם סוכה אע"פ שלא חיברן - ר"ל שסיכך אותה בהעצים ולא חיבר העצים להבנין כלל והו"א דלא שייך בזה תקנת השבים כלל קמ"ל :

* יצא שתקנת חכמים - ואם משיב לו שימתין עד אחר סוכות וישיב לו הגזילה בעין מסתברא דלא יצא שהרי הוא עכשיו משמש בם בגזילה ובשלמא אם אמר שמתרצה לשלם לו עבור עציו בדמי אמרינן שרבנן הפקיעו איסור גזילה ממנו אבל לא בכה"ג ועיין בשעה"צ מה שכתבנו בשם המח"ה ויש לחלק :

* העשויה בראש העגלה וכו' - וה"ה סוכה הבנויה ע"ג קרקע ואינה מחוברת כלל לקרקע וכ"ש על גלגלים שיכול לטלטלה ממקום למקום דשייך בה גזילה [פמ"ג] :

* לא יצא - עיין במ"ב במש"כ דאף אחרים שישבו בה ג"כ לא יצאו והוא מדברי מחצית השקל שמדייק זה מהמ"א במה שכתב עיין ריש סימן תרמ"ט ולענ"ד אין זה ברור דהתם בלולב דכתבה התורה לכם בעינן לכם ממש שיהא שלו בעצם דפסול אפילו שאול לכך אם אחד גזל לולב ונתן לחבירו לצאת בו אף דאותו חבירו לא גזלו מ"מ אינו יוצא דעכ"פ לא שלו הוא ולא עדיף משאול דאינו יוצא ביום ראשון משא"כ בסוכה דלא אסרה התורה רק גזול ולא שאול כדאיתא בגמרא וכן נפסק בשו"ע ס"ב אפשר

דזה ג"כ יוצא דהלא אינו מתכוין לגוזלו וגם אפשר דדעת בעה"ב להרשות לזה האחר שישב בסוכתו דניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה והכא לא שייך הטעם הנאמר במ"ב סק"ט וצ"ע ומה שרמז המ"א לעיין ריש סימן תרמ"ט היינו דאסור בין לפני יאוש בין לאחר יאוש כמו התם ומה שכתב עוד וגבי סוכה הוי כמו לולב ביו"ט ראשון אשמועינן דבענינו אינו יוצא בכל שבעת הימים מן התורה כמו לולב ביו"ט ראשון מדכתיב תעשה לך שבעת ימים למעוטי גזולה:

סימן תרלח

* בין עצי דפנות בין עצי סכך - דע דדעת הרא"ש והעתיקו הטור דבעצי דפנות ליכא איסורא כלל דהקרא קאי רק על הסכך אכן המחבר סתם לדינא כדעת הרמב"ם דעצי דפנות ג"כ אסורים דדפנות צריכות לה דאי לאו דפנות לא קיימא הסוכה אכן נחלקו בפירושו דדעת הב"י דלהרמב"ם איסורו הוא רק מדרבנן וכ"כ הט"ז אכן הב"ח ועוד כמה אחרונים סוברים דלהרמב"ם הוא איסור דאורייתא וכן מן הר"ן משמע דס"ל דהוי דאורייתא ועיין בעיטור דהביא ג"כ הראיה מן דף יו"ד שאמרו שם דלמא מן הצד ולפי פירש"י שם דהיינו מן הצד של הדפנות ובודאי דפנות לא גריעא מן נוי שלהן עי"ש אכן מסתפק דילמא הפירוש שם בגמרא מן הצד של סכך:

* עצים הסמוכים לסוכה - ואם הוסיף בסכך עד שאין גשמים יורדים לתוכה די"א דפסולה כבסימן תרל"א במ"א סק"ב נהי דאפ"ה כל הסכך אסור בהנאה לדבריהם כל שבעה עכ"פ מדרבנן ועוד דאינו יכול לשער באומד יפה מה ששייך לסכך מ"מ אם רוצה ליטול ביו"ט עי"ש עכו"ם להכשיר הסוכה שלא תהיה מעובה כ"כ שרי דהוא שבות דשבות במקום מצוה דלא הוי סתירת אהל רק מדרבנן [פמ"ג]:

* ואם אחר שעשה השיעור וכו' - ארבעתן סתם לא מיתסרא. עיין בחידושי אנשי שם דמצדד לומר דהר"ן סובר ג"כ כהתוספות דדוקא כדי הכשר סוכה הוא מן התורה והיתר מזה הוא מדרבנן וכונת הר"ן ג"כ לענין ארבעתן דעל כדי שיעור הוא מן התורה והיתר מזה הוא רק מדרבנן ולענ"ד לא נהירא כלל ודברי הר"ן הוא כעין מה שאמרו בשבת קל"ג בענין מילה כ"ז שעוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין בין על ציצין שאינן מעכבין והטעם דכולה חדא מלתא הוא כפירש"י ולאחר שפירש אינו חוזר על ציצין שאינן מעכבין ולכן אמר אם אחר שעשה וכו' הוסיף דופן ור"ל דלאחר שגמר שיעור הכשר סוכה נתיישב בדעתו שצריך לעשות עוד דופן רביעי הוא מלתא באנפי נפשיה אבל אם עשה ארבעתן ר"ל שלא הפסיק בינתיים נחשבו כל הארבעה בכלל סוכה וכולן הן מן התורה ולכאורה יש לומר דלהכי לא אמר כר"ת דרק כדי הכשר סוכה כשר דמאן מפיס דאלו הן בכלל סוכה ואלו הן בכלל יתר אימא איפכא ויותר נ"ל דגם הוא ס"ל כר"ת אך הוא מפרש דברי ר"ת דר"ל דמתחלה עשה כדי

הכשר ואח"כ הוסיף אבל אם עשה כל הדפנות זה אח"כ כסדרן הם שוות כולם כאחד לדינא ולהכי העתיק הב"י בשו"ע דברי הר"ן אף דבתוספות והרא"ש הוזכר שיטת ר"ת משום דהר"ן מפרש דברי ר"ת ואך בזה חלוק על ר"ת דלר"ת אפילו ביותר מכדי הכשר אסור עכ"פ מדרבנן ואיהו ס"ל דלא מיתסרא כלל ובזה ס"ל להב"י כהר"ן :

* סתם - נ"ל דר"ל לאפוקי אם פירש דאלו עושה לשם סוכה ואלו להוספה בעלמא :

* אבל אם הזמינה לסוכה - ואפילו אם עשאה לשם סוכה וכנ"ל בסימן מ"ב בדיני הזמנה עיי"ש :

* לא נאסרה - נ"ל דלא אמרה אלא לענין קדושת החג שחל על הסכך הוא דבעינן ישב בה בחג אבל משום מוקצה דסתירת אוהל דאסור בכל יו"ט הרי לא תלי בישב בה לגמרי אלא דאינה אסורה רק ביו"ט ובחובה"מ שרי כהאי גוונא [מור וקציעה] :

* דהזמנה לאו מילתא היא - וצ"ע אי הכי אפילו אי ישב בה אחר שקידש היום לא ליתסרא כולא יומא אלא לשעה שישב בה בלבד דהא אכתי לא הוי איתקצאי לבין השמשות ולא איתקצאי לכולא יומא ולכי נפק תשתרי [מור"ק הנ"ל] והנה לפי מה שכתב מקודם אפילו לא ישב בה כלל אסור עד חוה"מ דמשום סתירת אהל הוא מוקצה ונראה דכונתו דמשום קדושת החג לא מיתסרא אלא לשעה שישב בה :

* אסור להסתפק מהם וכו' - זהו אם תלאן קודם ביה"ש ראשון ואם תלאן ביום א' או בחוה"מ מתחיל איסורו מן בין השמשות הראשון שאחר זה עד סוף יו"ט אבל מן עת התליה עד הערב לא מיתסרא [כן מוכח לקמיה] :

* כל שמנה - עיין בשו"ת חתם סופר או"ח סימן קפ"ד באחד שהיה לו אתרוג מיותר ותלאו בהסוכה לנוי ואח"כ ביו"ט בא אחד מן הכפר שלא מצא אתרוג לקנות והורה שמותר ליטול האתרוג התלוי בסוכה לנוי ולצאת בו ונהי דביו"ט אסור בטלטול משום מוקצה מ"מ בחוה"מ שמותר לטלטלו ה"ה דמותר לצאת בו דמצות לאו להנות ניתנו ועוד דהא דאסור ליהנות הוא משום ביזוי מצוה וכאן ליכא ביזוי דמעיקרא הוי רק נוי מצוה והשתא מצוה גופא ומברכים עליו ועיי"ש עוד שהאריך בזה ומסיק דמותר נמי לבעל האתרוג ליקח מעות מחיר האתרוג עיי"ש טעמו :

* וביו"ט ושבת אסור - ואם נפלו הנויין על השולחן וא"א לאכול י"א דמשום אוכל נפש ביו"ט מותר לטלטל המוקצה ולהסירן והפמ"ג מסיק דאם אפשר עיי"ש טלטול מן הצד לנער הטבלא וכדומה יעשה ולא יטלטל בידים עיי"ש ולעני"ד אם קסמי הסכך נושרין הרבה על השלחן אפשר

דמותר לטלטל אף בשבת להסירן אם נמאס מזה מידי דהוי אגרף של רעי :

* דמוקצים הם - היינו בין כשתלויין על הכותל ובין כשנפלו :

סימן תרלט

* אבל כלי אכילה וכו' - עיין במ"ב מש"כ כד או דלי ששואבין בו מים כ"כ מ"א והוא מהגמרא דאמר חצבא ושחיל בר ממטללתא ופירש"י שחיל הוא דלי של עץ ולא תקשה ע"ז מהא דאיתא במשנה כ"ז ע"ב שהביאו לר"ג ב' כותבות ודלי של מים ואמר העלום לסוכה דהכא מיירי לאחר שנשתמש בהם דהוי שלא לצורך ודומיא דאמר התם מאני מיכלא בר ממטללתא ופירש"י לאחר שאכלו צריך להוציאן לחוץ ואח"כ מצאתי כדברי בספר ערוך לנר ע"ש :

* ואל יעשה שום תשמיש בזוי - ותשמיש המטה לא מקרי תשמיש בזוי דהוא בכלל תשבו כעין תדורו וגם בעצם לא מקרי תשמיש בזוי במה שהוא מקיים מ"ע של פו"ר ועונה [אחרונים] :

* אפילו שינת עראי - ואפילו מניח ראשו בין ברכיו דודאי לא אתי להשתקע בשינה ג"כ אסור לתירוצא דרבא דהוא בתרא [פמ"ג ופשוט] :

* אבל מותר לאכול אכילת עראי - ואפילו ת"ח אם רוצה שלא להחמיר ע"ע בכך רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות [ר"ן והובא באחרונים] :

* כביצה מפת - אבל יותר מעט חשיב קבע [אפי' אכלן דרך עראי ש"ת]. וכן סתם לעיל בסוף סימן רל"ב והוא כדעת רש"י ותוס' והרא"ש והר"ן דכדטעים בר בי רב ועייל לכלה הוא רק כשיעור ביצה דאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה ולא כדעת הרמב"ם והרי"ף גיאות דאפילו יותר מעט מכביצה ג"כ הוא בכלל אכילת עראי :

* ויין - עיין במ"ב דאפילו קבע עלייהו כן מוכח בב"י וד"מ ויש שחולקין ע"ז. ואביא בקיצור דעת כ"א וטעמו והנה הגר"א מביא מקור לדעת השו"ע מברכות דף ל"ו ע"ב דאמרינן שם בהדיא לענין בהמ"ז דלא קבעי אינשי סעודתא על היין ואפילו אי קבע בטלה דעתו אצל כ"א וה"ה לענין סוכה והראיה דמביאין החולקין מהא דאמר שם בדף מ"ב ע"ב לא שנו אלא בשבתות ויו"ט שדרך לקבוע סעודה על היין אין ראיה כלל דהתם הכונה בסוף הסעודה ולכך פטר את שלאחר המזון וכפירש"י שם אבל לא יין בלבד בלא אכילה דאין שתיה בלי אכילה כמ"ש בהגהת אשרי וכן מה שמביאין מהא דאמר שם בדף מ"ג דבפת ויין מהני הסיבתן לקבען יחד שיהא אחד מוציא את חברו ג"כ אין ראיה כ"כ די"ל דבפת ויין דחשיבי מהני הסיבתן לחברו יחד וע"ז אחד מברך לכולם אבל לא שנאמר דנחשב

קביעות גמורה לחייבו בסוכה דאי הכי נימא דבני חבורה שנקבעו יחד לשתות יין יהיו רשאים לברך עי"ז בהמ"ז. ועתה נבאר דעת החולקין והביאו ראיתם מהא דלעיל והנה אף שיש לדחות ראיתם וכנ"ל מ"מ נ"ל סעד גדול לשיטתן מהא דאיתא בגמרא דף כ"ח ע"ב ת"ר תשבו כעין תדורו וכו' אוכל ושותה בסוכה וכן פירש"י בריש פרק הישן דעיקר ישיבת הסוכה אכילה ושתיה ושינה ובסוגיין משמע דמה דאמר ר"ג לענין דלי של מים העלום לסוכה דהוא חומרא בעלמא וע"כ שם מיירי לענין יין דחשיבי וכן מוכח מדעת הרמב"ם שלא העתיק אלא דמותר לשתות מים חוץ לסוכה ולא הזכיר יין כלל וע"כ דלענין יין חייב בסוכה אלא דצ"ל דכמו לענין פת לא חייבו אלא באכילת קבע ולא בארעי כן ביין כה"ג וזהו דאיתא במשנה אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה מכלל דשתית קבע אסור והיינו ביין דמים לא חשיבו כלל נלא ס"ל לשיטה זו כמה דדחק הר"ן דעראי לא קאי רק אאכילה דהוא דוחק גדול] ומצאתי בעזה"י לתנא גדול כדברי והוא הריטב"א בחידושו דכתב בהדיא דשתיית יין רביעית חשיב קבע ע"ש ומהא דברכות דף ל"ו ג"כ אין ראיה כלל דלענין סוכה דבעינן תשבו כעין תדורו שאני בין לקולא בין לחומרא היינו דאכילת עראי דהוא כביצה אפילו לשיטת הסוברים בעלמא דכביצה חייב מן התורה בבהמ"ז הכא פטור מסוכה דגם בביתו מצוי שאוכל אכילת עראי חוץ לביתו ושיערו חכמים דהוא כביצה וכן לענין שתיה אף דבעלמא לא חשיבא קביעות לחייבו בבהמ"ז אפילו שתה כמה קבין יין הכא דבעינן כעין תדורו ואין דרך לשתות יין בקביעות חוץ לביתו ע"כ חייב בסוכה כן נ"ל נכון בעזה"י :

* אם קובע עליו חשיב קבע - עיין במאמר מרדכי שמסיק דבדידה תליא מילתא דכל שהוא קבע עליו אע"פ שלא היה שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו חשיב קבע אף דלענין פת הבאה בכיסנין מבואר לעיל בסימן קס"ח דבעינן דוקא שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו הכא דבעינן תשבו כעין תדורו כל שקובע עליו הויא קביעות להצריכו סוכה ובדידה תליא מלתא ע"ש :

* בליל יו"ט הראשון חובה - עיין מ"ב והוא מהר"ן וכדי ליישב מה שתמהו כל הפוסקים דהלא גם בשבת ויו"ט חובה לאכול פת וממילא מצוה מן התורה לאכול בסוכה ומאי רבותא דליל זה ולענ"ד לא אבין קושיא זו דנ"מ להא דאיתא לעיל בסימן רפ"ח דאדם הרגיל להתענות בכל יום ואכילה בשבת הוא צער לו פטור מלאכול דלעונג ניתן השבת ולא לצער משא"כ בליל א' של סוכות דאכילה גופא הוא מ"ע כשאר מ"ע ולא משום עונג ניתן :

* ולא יאכל וכו' - והנה קידוש היה יכול לעשות מבע"י קצת על היין (ור"ל דישתה כל הכוס במקום סעודה והוא רק לדעת השו"ע דיכול לשתות אפילו רביעית יין חוץ לסוכה ולא צריך לברך אפילו כשיושב בסוכה) והמוציא וברכת לישב בסוכה יאמר בלילה אכן כיון דאומר סוכה ואח"כ זמן ממילא צריך לעשות גם הקידוש בלילה [מ"א] ולפ"ז בליל שני לדעת הסוברים דיוכל לומר זמן ואח"כ סוכה יכול לעשות קידוש מבע"י קצת ויאמר ג"כ זמן וברכת המוציא ולישב בסוכה יאמר

בלילה [פמ"ג] אכן מלשון הרמ"א דכתב בלילה הראשונה משמע דבלילה שניה מותר לאכול בין השמשות משום שהוא מדרבנן דאנן בקיאיין בקביעא דירחא ודומיא דספירה בין השמשות מקילין כמה פוסקים מטעם זה ונראה דסבר הפמ"ג דמה שכתב בלילה הראשונה היינו בא"י וה"ה לדידן בחו"ל בלילה שניה (וכעין זה בסימן תע"ה ס"ז ע"י"ש) ומספירה יש לחלק דהתם עיקר ספירה בזמנינו הוא מדרבנן משא"כ יו"ט שני :

* היה אוכל בסוכה והלך לביתו ופסקו הגשמים וכו' - הנה בלבוש איתא כשהתחיל לאכול וכן איתא בכל בו ורי"ו אמנם ברש"י איתא כשישב לו פסקו וכן משמע לשון הברייתא ועכ"פ אם פסקו קודם שישב משמע דאפילו לרש"י מחויב לחזור לסוכה וכ"כ בא"ר וכן סתמתני בפנים :

* וכל הפטור מן הסוכה וכו' - זה הכלל הוא דוקא במקום שיש בו צד איסור כמו במצטער דהוי חילול יו"ט ואפילו בחוה"מ חייב לכבדו אבל אם אינו מצטער רשאי להחמיר כמו ר"ג שהחמיר על עצמו בדלי של מים ואמר העלום לסוכה [פ"ת בשם עולת שמואל סי' צ"ח] :

* הדיוטות - עיין במ"ב וכתב בספר בכורי יעקב נ"ל דמה דאמרינן שאינו אלא מעשה הדיוטות ואינו מקבל שכר זה דוקא כשפטור בעת הישיבה כגון שמצטער וכדומה ובפרט בגשמים כיון שהם כשפיכת כוס על פניו שרבו הראה לו שאינו רוצה בעבדותו והוא רוצה לכוף רבו לעבדו שאין זה ד"א אבל מי שפטור משום טרחה לחזור לסוכה כגון בפסקו גשמים בלילה או באמצע סעודתו או בהולך לסוכת חבירו לזה יש קבול שכר עליו דלא גרע משותה מים בסוכה דאמרינן הרי זה משובח אף שפטור מן הדין וכנ"ל וכ"ש זה שבשעת ישיבה מקיים מצות סוכה כראוי רק שלכתחלה לא היה מחוייב לילך לשם ולכן גם הגהת מיימוני לא כתב רק כל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא דמשמע שבעת ישיבתו פטור עכ"ל ועיין לקמן בסימן תר"מ ס"ד בהג"ה מה שכתבנו שם בשם הח"א לענין הולך לסוכת חבירו :

סימן תרמ

* מפני הרוח - וה"ה מפני הצינה במקומות הקרים וכדלעיל בסימן תרל"ט ס"ב בהג"ה ועיין בלבוש דאפילו יש לו כרים וכסתות להנצל מן הצינה ג"כ יש להקל דאין כל אדם יכול לטרוח בכל לילה להביאם שם ולמחר לפנותם [אם לא דיש לו מקום בסוכה להניחם שם לכל ימי החג וכן מוכח במ"א שם בסק"ז דבאופן זה לא נוכל לפטרו מחמת הטעם דצינה ע"י"ש]. ודע דהסכמת רוב הפוסקים דמצטער פטור אף מאכילה כמש"כ המ"א בשם הב"י וע"כ נראה דיש לזוהר בזמן הקור שיהא לבוש בגדים חמים כשסועד בסוכה כדי שלא יהיה מצטער מחמת הקור ויהיה חשש ברכה לבטלה :

* דמתיירא מלסטטים וכו' - עיין במ"א בשם הלבוש שיש למחות באותן שעושין סוכות ברחובות שא"א לישן שם מחמת מורא הגנבים שיזיקו לגופו. והנה לפי מה שמפרש היד אפרים בסק"ו את דברי המ"א משמע דדעת המ"א בעצמו להקל בענין זה דלא כלבוש ונוכל לצרף בזה דעת הח"צ שמיקל בעיקר הדין של הרמ"א כמו שהעתקתי במ"ב וע"כ נראה דהמיקל בענין זה יש לו על מי לסמוך ומ"מ אם יוכל לעשות הסוכה במקום אחר בודאי טוב יותר :

* אלא בדבר שדרך ב"א להצטער בו [טור] - ולענ"ד דעת הר"ן אינו כן דז"ל גבי סירחא דגרגישתא לא שיהא מאוס לכל דא"ה מיפסלא הסוכה כדאמרינן גבי שוציא ושצארי אין מסככין בהם דכיון דסני ריחייהו שביק להו ונפיק אלא הכא בדמצטער איהו לחודיה עסקינן עכ"ל ובאמת לא אבין דברי הר"ן דהרי שם בדיעבד לא מיפסלא כמו שכתבו הרמב"ם והרא"ש וכן מוכח לעיל בסימן תרכ"ט סי"ד ע"ש א"כ אזדא ראיתו אח"כ מצאתי שהד"מ העיר בזה על דברי הר"ן ע"ש אולם אם הוא מאניני הדעת גם הטור מודה דפטור כמו שכתבו הב"ח והט"ז וש"א וכמו שכתבתי במ"ב :

* וסעודת ברית מילה וכו' - עיין במ"ב מש"כ בשם המ"א דדי להם בעשרה אנשים ומשמע מזה דאם הסוכה קטנה מהכיל אף עשרה אנשים מותר חוץ לסוכה ולפי מה שהעתיק הגר"א הטעם דלאו מצוה מדאורייתא היא שידחה הסוכה כמו נישואין אפילו באופן זה אסור חוץ לסוכה וכן בפמ"ג מצדד דאין להקל בזה בכל גווני. וכן בסעודת אירוסין ופדיון הבן ובר מצוה וסיום וכדומה פשיטא דבעי סוכה [בכורי יעקב] עוד כתב שמי שיש לו סוכה קטנה מותר לבנות לו סוכה גדולה בחוה"מ לצורך סעודת ברית מילה דהוי לצורך המועד ואף דלצורך המועד ג"כ לא מותר רק בצינעא מ"מ הכא ניכר דלצורך המועד הוא ובניכר מותר לעשות בפרהסיא כמבואר סימן תקל"ג ס"ד עכ"ל :

* שלוחי מצוה וכו' - עיין בתשובת ח"ס סק"יט דדוקא כשהיא כולה לדי ואין בה הנאה לעצמה אבל בהולך בשכר ועיקרו של השליח להנאתו מתכוין לא נפטר ע"ז ממצות סוכה ע"ש [פ"ת] ועיין לעיל סימן ל"ח בבה"ל ד"ה הם ותגריהם כו' :

* הולכי דרכים ביום וכו' - דע דאחרונים מחולקין בפירושו דעת הלבוש דמה שאמרו פטורין ביום היינו שא"צ להמתין מלאכול עד שיגיע לסוכה [אם לא שיזדמן לפניו סוכה בעת האוכל בלי טורח] ומה שאמרו וחיבין בלילה היינו כשבא ללון במקום ישוב מחוייב לחפש סביבותיו אולי יש שם סוכה לאכול ולישן שם אמנם אם נזדמן לו שלן שם בין הנכרים שאין שם סוכה וסביבותיו אין יהודים פטור מלעשות שם סוכה ולפי דבריו מה שאמר הרמ"א ודוקא כשיוכלו למצוא שם סוכה הוא כפשטיה כמו שכתבנו וזהו ג"כ מה שכתב הרמ"א בסוף דבריו ואע"ג דיש להקל ר"ל דמה שאמרו וחיבין בלילה היינו דוקא כשמוצא סוכה במקומו. ודעת המ"א דמה

שאמרו פטורין מן הסוכה ביום היינו אף כשהגיע למלון פטור לטרוח לעשות שם סוכה בעת האוכל כיון שדעתם לילך לאלתר וחייבין בלילה לעשות שם סוכה כיון שנח שם אפילו אם לן אצל נכרי אם יש לו שם ממה לעשות סוכה [ואפילו אם צריך להוציא ע"ז מעט מעות אפשר דצריך להשתדל ע"ז]. אמנם אם בא לכפר סמוך לעת האוכל א"צ להמתין על עשית סוכה כמו בירידת גשמים דלא אמרינן שימתין מלאכול אלא כיון שעכשיו רוצה לאכול ואין לו סוכה פטור ה"ה בזה. ולפי דבריו מה שכתב הרמ"א ודוקא כשיוכלו למצוא סוכה היינו לעשות סוכה (כן ביאר הפמ"ג לדבריו) ומה שכתב הרמ"א ואע"ג דיש להקל היינו כיון שהגיע עת האוכל ואין לו סוכה מ"מ יחמירו לשוב לבתיהם דפשע דהיה לו לעשות סוכה איזה שעות מקודם כשבא שם בתחלת הלילה ע"ש והנה הגר"ז ודה"ח העתיקו דברי הרמ"א דמה שאמרו וחייבין בלילה היינו לעשות שם סוכה אבל בבגדי ישע וח"א מצדדין כדברי הלבוש דאם יצטרך לעשות סוכה א"כ יעמול בה רוב הלילה או עכ"פ איזה שעות וזה לא הוי כעין תדורו וכן הגאון ר"י עמדין כתב דמה שאמרו וחייבין בלילה היינו כשאפשר להם להשיגה בקלות וכן משמע מביאור הגר"א דמה שאמרו וחייבין בלילה היינו כשמוצא סוכה במקומו אח"כ מצאתי ברבינו מנוח (מבאר דברי הרמב"ם) שכתב בהדיא וז"ל וחייבים בלילה אם מגיעים למקום שיש שם סוכה אבל אם דרים בלילה במקום גוים שאין שם סוכה פטורים עכ"ל וגם לשון רמ"א דחוק מאוד לפי דברי הרמ"א לכן סתמתי במ"ב כדעת הלבוש והאחרונים העומדים בשיטתו. ומה שהקשה הרמ"א על הלבוש כפי מה שביארנוהו מיושב הכל וכמו שכתבו הח"א והבגדי ישע:

סימן תרמא

* כשעושה אותה - ודוקא כשעשה אותה תוך שלשים לחג אבל קודם ל' אע"פ שכשרה בשעשאה אותה לשם חג כמבואר סימן תרל"ו מכ"מ לא מקרי שעת עשייה לברך עליה זמן עי"ש :

* לעצמו - משמע דכשעושה אותה לאחרים אינו יכול לברך שהחיינו ורק הבעה"ב בעצמו יברך שהחיינו כמ"ש הרמ"א ועיין בפמ"ג והא דסתם הרמ"א לעיל בסימן תקפ"ה ס"ב דאפילו היכי שכבר יצא ומברך להוציא אחרים אפ"ה יברך שהחיינו התם הלא איירי שמי שעדיין לא יצא עומד בצדו לצאת בברכת התוקע התם אמרינן דיוכל להוציא דשומע כעונה והוי כאלו מברך לעצמו משא"כ בזה שאינו מיירי באופן זה ואה"נ דאם הבעה"ב עומד פה ומבקשו שיכוין להוציא ה"נ דמותר כך העליתי מדברי הגר"א שם אלא שכבר העלו האחרונים שם דאם יוכל לברך בעצמו אין כדאי שיוציאו בברכתו ודע עוד דמדברי התוספות בדף מ"ו ד"ה העושה סוכה לעצמו משמע דלהכי לא יוכל לברך שהחיינו כשעושה בשביל אחר מדס"ל להאי תנא דאין מברך לעשות (ר"ל וא"כ אין עשייה עיקר המצוה וע"כ אין מברך שהחיינו בשביל אחרים) ולפ"ז במצוה שעשייה עיקר המצוה לדעת התוספות יוכל לברך שהחיינו גם כשעושה המצוה בשביל אחרים ולשיטתם ניחא ג"כ

מה שהקשינו מסימן תקפ"ה אדהכא דהתם שמועת השופר הוא עיקר המצוה ולהכי יוכל לברך שהחיינו גם בשביל אחרים משא"כ בסוכה דעיקר המצוה הוא הישיבה בסוכה ולא העשייה:

* אלא שאנו וכו' - ואם בירך שהחיינו בשעת עשייה מסתפק בפמ"ג אם שוב יברך זמן בשעת קידוש על יו"ט וכו' ע"ש וראיתי בברכי יוסף שנסתפק ג"כ בזה והעלה דלדעת התוספות והרא"ש והר"ן וכל בו וא"ח לא יברך אבל לדעת הרמב"ם והרמב"ן והריטב"א ודעימייהו יברך ומסיק כיון דספק פלוגתא הוא לא יברך דספק ברכות להקל [בכורי יעקב]:

תרמג

סימן

* ואח"כ זמן - עיין במ"ב במש"כ שאין נ"מ בין שהסוכה היתה עשויה ועומדת עם הסכך מכבר וכו' והיינו דאפילו באופן זה ברכת הזמן קאי על הסוכה דהיינו על קיום המצוה של סוכה כן הוא הסכמת האחרונים (עיין בלבושי שרד וא"ר ונהר שלום והח"א ובכורי יעקב) דלא כמה שכתב המ"א בשם הב"ח ויש מאחרונים שכתבו שגם הב"ח מודה לזה אלא שיש ט"ס בדבריו וכן מוכח להמעין בו. ומה שכתבנו כיון שלא בירך עליה בשעת עשייה דאם היה מברך בשעת עשייה אז ברכת הזמן קאי רק ארגל וע"כ צריך לברך זמן ואח"כ סוכה ולדעת התוספות והרא"ש א"צ לברך בזה כלל ברכת הזמן דברכת הזמן שבירך קודם החג על הסוכה מהני ממילא גם לרגל וכמו שכתבנו בסימן תרמ"א. עוד כתב המ"א דאם לא בירך זמן בליל ראשון מברך כל שבעה [גמרא] ולא אבין דהלא קי"ל דאפילו בליל שני מברך זמן משום רגל וא"כ אפילו אם לא בירך בליל שני ג"כ מברך כל שבעה משום רגל (דאינו דומה זמן דרגל לזמן דסוכה דזמן דסוכה אפילו אם בירך קודם הסוכות בשעת עשייה יוצא בה ולכן בליל שני א"צ לברך זמן משום סוכה דיוצא במה שבירך מאתמול משא"כ לענין זמן דרגל אם היום שני הוא רגל אינו יוצא במה שבירך מאתמול ברכת הזמן אף שכיון גם משום רגל ובאמת בגמרא לא נזכר ליל ראשון דז"ל הגמרא אי לא בריך האידינא מברך למחר או ליומא אחרא ונוכל לומר דבחז"ל לענין ליל שני שייך ג"כ לומר אי לא בריך האידינא וכו') וכ"כ בדרך החיים בהדיא וצ"ע:

* להרמב"ם וכו' - ואין נוהגין כן וכו'. ובביאור הגר"א מצדד כדעת הרמב"ם ועיין במור וקציעה דדעתו דבקידוש היכי שהוא מוציא בזה לאחרים בודאי יש לנהוג לקדש מיושב וכדלעיל בסימן קס"ז ועיין בסימן רע"א ס"י בהג"ה ובמש"כ שם במ"ב סקמ"ו בשם הגר"א:

תרמה

סימן

* ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין - עיין בביאור הגר"א שכתב ר"ל שיעור הלולב ועיין רשב"א ור"ן שכתבו וכן בהדס בעינן שיהא כל שיעורו עבות ואם נשרו מקצת העלין פסול שאין שמו עליו שאין נקרא עבות וכן הדין בלולב שאין שמו עליו ונקרא אופתא כמ"ש בגמרא כנ"ל וכתבו ואין ללמוד באלו מערבה עכ"ל ומשמע מדברי הגר"א בפשיטות דענייננו

כשנשאר השדרה מגולה דומה ממש להדס ולפ"ז למאי דפסקין לקמן בסימן תרמ"ו ס"ה לגבי הדס דרק אורך רוב ההדס בעינן עבות לעכובא ולא כולו ומשום דילפינן מערבה כדפירש הגר"א שם א"כ בענינינו ג"כ לעיכובא הוא דוקא רוב אורך שיעור השדרה בעינן לעיכובא שיהא מכוסה ולא כולו וגם דעת הר"ן שכתב לענין הדס שפסול כשנשרו מקצת עליו הוא רק דעת היש מי שאומר שהביא בד"ה משכחת לה באסא מצראה אבל דעת הרא"ה שם אינו כן עיי"ש אלא שסיים שם שאינו ראוי להקל בכך ואלמא דמספקא ליה בזה וברשב"א דף ל"ב ע"ב סד"ה ת"ר נשרו רוב עליו שם מביא ג"כ שיטת הרא"ה וכתב ע"ז דכן עיקר וממילא אפשר דאין להחמיר ג"כ בענינינו ומשי"כ הרמ"א ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין ר"ל רוב השדרה אח"כ מצאתי בשו"ע הגר"ז שכתב ג"כ דכיסוי לרוב השדרה בעינן ואפשר דטעם הגר"א משום דבענינינו כתב סתם שדרו של לולב מכוסה בעלין משמע דבעינן שיהא כולו מכוסה וצ"ע בכל זה :

* רוב העלין העליונים - הנה הב"ח והט"ז והגר"א פירשו וכעין זה משמע מלבוש דהיינו רוב ממספר העלים העליונים הגבוהים מן השדרה והוא נקרא ראש הלולב ומוכח בט"ז והגר"א דלדעה זו אין יתרון להעלים האמצעיים בענין הזה והרמ"א בשם הרה"מ פליג עליו [ושיעור הקטימה לא נזכר בשו"ע ובלבוש משמע דשיעורן בכל שהוא ודבריו נובעין מדברי הרא"ש שכתב וצ"ל דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה אכן מדברי הר"ן דאסבר לן טעמא על כל שהוא בנקטם עלה האמצעי דהוא דומה לחוטמו של אתרוג דשם פוסל בכל שהוא משמע דבשאר עלים לדעה ראשונה דלא שייך האי טעמא אינו פוסל בכל שהוא וגם במאמר מרדכי מפקפק עליו עיי"ש] והנהר שלום והמאמר מרדכי מפרשים דמה שכתב בשו"ע העלים העליונים היינו השני עלים העליונים האמצעיים שכלה בהם הלולב ומה שכתב שנקטמו רוב היינו דלא בעינן שיקטמו לגמרי כדעת בעל העיטור המובא בטור אלא די כשיקטמו ברובן אבל גם המחבר מודה דאם למעלה הם שלשה שכלה בהם הלולב העלה האמצעי שבו הוא העיקר ואם נקטם ראשו פסולה וכמו שכתב בב"י ובזה מיירי הרמ"א ולא פליגי כלל. [והנה הפמ"ג רצה לפרש עוד דהאי רוב העלין היינו אם למעלה כלה הלולב בשלשה עליון אם נקטם הרוב מהן דהיינו שנים פסול ומה שכתב הרמ"א אם נקטם העלה העליון האמצעי היינו אם כלה הלולב באחת וגם המחבר מודה לזה עיי"ש אמנם המעיין בד"מ יראה דמה שמצייר הר"ן והרה"מ עלה עליון אמצעי היינו ביש ג' עלים שכלה הלולב בהם העלה האמצעי שבו הוא העיקר ואם נקטם פסול וזה הדין מעתיק בכאן ג"כ בשם הרה"מ והר"ן וא"כ מוכח להדיא אף לדידה דהרה"מ והר"ן פליגי אדעה ראשונה דלדעה ראשונה דוקא אם נקטמו שנים מהן ולדידהו אפילו באמצעי לחוד] :

* פסול - דע דדוקא לענין לולב הסכימו לדינא דנקטם ראשו הוא אפילו מן העלין לבד אבל לענין הדס וערבה לא מקרי נקטם ראשה עד שיהיה נקטם מעצו שלהם [כ"כ הפוסקים] ושיעור הקטימה לא מצאתי מפורש ומסתברא דשיעורו בכל שהוא וכמו שכתב הר"ן לענין נקטם ראש הלולב :

* אבל אי ליכא אחר מברכין עליו - הנה המ"א כתב עליו דלא דק דהמרדכי קאי רק אהדס וכדלקמן בסימן תרמ"ו ס"י אבל לא בלולב אבל כמה אחרונים יישבו דברי הרמ"א [א"ר ובגדי ישע ומא"מ ושי"א] דסמך בדליכא

אחר על כמה פוסקים המקילין לענין עלה אמצעי דס"ל דנקטם ראשו הוא דוקא ברוב עליו וכדעה קמייתא של המחבר וגם אם נסבור דאעלה אמצעי קאי הא יש דעת הראב"ד דדוקא אם נקטם גם מהשדרה או דעת בעה"ע דבעינן שיגיע הקטימה עד השדרה ומצורף לזה הפוסקים דמקילין בפסולין במקום הדחק ואף דלענין ברכה כמה מחמירין הכא דיש בלא"ה הרבה דעות להקל אין להחמיר לענין ברכה :

* נסדק אם נתרחקו וכו' - דע דלדעת המחבר בס"ג בענין נחלקה התיומת דדוקא ברוב עליו יהיה קאי הדין זה על רוב העליו וקמ"ל דאף דשם מבואר בפוסקים דוקא אם החלוקה היה ברוב כל עלה ולא במקצתה דוקא אם לא ניכר החלוקה שהיו סמוכין זה לזה משא"כ אם נתרחקו הסדקין עד שנראו כשנים פסול וכן מבואר בלבוש ובלבושי שרד והרמ"א דצייר על העלה האמצעי קאי לשיטתו שהעתיק שם דעת הי"א אמנם לדעת המחבר בס"ג אף אם נחלק העלה האמצעית בכולו או ברובו עד דעביד כהימנך אפשר דכשר דאין לו שום יתרון כלל משאר עליו וכן משמע בלבושי שרד אמנם מדברי הר"ן סוף ד"ה אמר רב הונא משמע קצת שיש להחמיר בזה וצ"ע. ודע עוד דמה שתפס הח"א לדברי הט"ז שכתב דכונת הר"ן מה שהחמיר בנחלק העלה האמצעית במיעוטו היינו דוקא כשהיה עכ"פ טפח והשיג עליו דהר"ן כתב בהדיא סוף ד"ה נקטם ראשו וז"ל וכן מה שאמרו בברייתא בגמרא לולב הכפוף סדוק בעלה זה אמרו ומשמע דפסלינן בכל דהוא לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאמרינן בגמרא דאפילו כל שהוא פסול בו עכ"ל לעני"ד לא עיין הח"א בט"ז סק"ז ובלא"ה אפילו אם נאמר דהח"א ס"ל דברי הט"ז שם לדוחק דהר"ן דכתב כל שהוא משמע דאכולהו קאי מ"מ אין לתפוס עליו דהלא מסקינן בגמרא על האי ברייתא דסדוק דמיירי בדעביד כהימנך דהיינו כשני ראשים ובודאי כשנראו כשני ראשים אפילו אם נסדק רק מעט מן המעט אם נתרחקו הסדקין עד שנראו כשנים גם לדברי הט"ז פסול וכ"כ בלבושי שרד ובזה יהיה מיירי הר"ן והט"ז מיירי היכא דהסדקין סמוכין זה לזה. ותדע דהריטב"א בחידושו לשונו ממש שם כדברי הר"ן [ובודאי דברי הר"ן נובע בזה ובכמה מקומות ממנו] וז"ל שם וכן כל הפסולין יבש וסדוק כהימנך וכיו"ב שעשו אותנו כחוטמו של אתרוג שכל הפסולין פוסלין בו במשהו וכו' הרי דכתב בהדיא בסדוק כהימנך ובודאי גם דברי הר"ן כונתו באופן זה דוקא. והנה הט"ז בסק"ז שכתב דלא סיים כן הר"ן לפסול דומיא לאתרוג אלא בנקטם ראשו דהא בסדוק אמרינן דכל שלא נסדק כהימנך כשר הוא מחמת שהיה קשה לו הדמיון לאתרוג משמע לכאורה בכל גווני וזה אינו באמת לפי מה דקיי"ל דכל שלא נסדק כהימנך כשר וע"כ דחק עצמו דקאי רק אנקטם אבל אם נאמר כדברינו דהר"ן קאי רק אהיכי דעביד כהימנך וכמו שמסיק הגמרא דהברייתא דסדוק מיירי בעביד כהימנך י"ל דדברי הר"ן קאי אנסדק ג"כ וכמו שכתב הריטב"א. סוף דבר בין לדברי הט"ז סק"ז ובין לדברינו אין לתפוס מדברי הר"ן על מה שפסק בסק"ה דדוקא בנחלק כשיעור טפח :

* הדס וכו' - כתב המ"א בשם תמים דעים פסולי דעבות פסולים כל ז' ומשמע מזה דדוקא מה שפסול משום עבות אבל שאר פסולים כגון יבשו עליו או ענביו מרובות מעליו לא פסול רק ביום ראשון אבל האמת דראב"ד לשיטתו אזיל דס"ל בת"ד שם דהפסולים משום הדר לא פסולים רק ביום ראשון אבל לפי מה דפסק [הרמ"א בסימן תרמ"ט ס"ה לענין חזוית] וכמו שפסק המ"א בעצמו לענין ענביו מרובות מעליו כל פסולי הדס שנזכרו בסימן זה פסולים כל שבעה דכולם או משום עבות או משום הדר הן עכ"ל הבכורי יעקב אמנם דבר זה דהפסולים משום הדר פסולים כל ז' לאו מילתא ברירא היא עיין לקמן בסימן תרמ"ט לענין חזוית מה שכתבנו שם :

* עבר וליקטן וכו' - הנה המתבר סתם בזה משמע דס"ל אפילו אם השחירו ביו"ט דהו"ל נראה ונדחה אפ"ה חוזר ונראה כשתקן ובאמת בעיא היא זו בגמרא ועיין בב"י דמתרץ זה וכן הט"ז והגר"א חתרו ליישב אמאי אזלינן להקל בזה. והנה טעם המתבר שסתם בזה משום דהרי"ף והרא"ש והרמב"ם סתמו בזה ולא חילקו אכן לענ"ד לאו ראייה היא דסתם שחורות לא משמע כלל שנשחרו היום אלא דשחורות מאתמול. ובין כך ובין כך כיון דהם לא הקילו בפירוש ומצינו לכמה ראשונים קמאי דקמאי שיש להחמיר בזה אין להקל בזה היינו הרי"ף גיאת וכן משמע מהר"ח וכ"כ המאור [והובא דבריו גם בשבולי הלקט] והעיטור והאור זרוע והר"ן עיין שם בדברי כולם שנקטו דאין להקל כ"א בדאשחור מעיו"ט דהו"ל רק דיחוי מעיקרא ולא שמיה דיחוי ולא באשחור ביו"ט :

* הואיל והם ב' ע"ג ב' ואינן בכלל הדס שוטה - עיין בבכורי יעקב שתמה ע"ז הא מ"מ אינו בכלל עבות האמור בתורה דהוא דוקא בת תלתא טרפי וע"ש שהוכיח דאף אלו המקילים בשעת הדחק הוא דוקא בתרי וחד אבל על תרי ותרי אין לנו שום סמך אם לא דנסמוך על דעת בעל השלמה שמתיר בשעת הדחק לברך על ג' מינים. והנה בלא"ה שכל הפוסקים חולקים עליו מ"מ בלא"ה לא שייך אצלנו טעם זה כיון שגדלים אצלנו הדסים נאים של ג' על ג' ואף שבשו"ת שבות יעקב רצה לפוסלם מטעם מורכבים כבר חלקו עליו בתשובת ח"צ ופנים מאירות והדין עמהם וכבר פשט המנהג עתה בכל מקום להכשירם שידוע הוא שאינם מורכבים וכיון שיכול לקיים המצות באלו אפילו אין בעיר מהם רק אחד לא מקרי תו שעת הדחק לברך על ג' מינים בלא הדס כשר. ולכן אשרי הקונה לו אפילו רק הדס א' של ג' ע"ג וישלים בשנים בדים של הדס אחרים שהם של ב' על ב' אם אין ידו משגת ליקח שלשה בדים של הדס שהם ג' על ג' או הקהל יקחו להם לולב עם הדסים ג' על ג' ויצאו בו כל הקהל עכ"ל :

* ולעיכובא ברובו - עיין במ"ב שכתבנו דהסכימו כמה אחרונים להקל כהרא"ה דאפילו נשרו מכל קן בכל ארכו עלה אחד ג"כ כשר כיון דנשאר שנים בכל קן דהוי רובא ונסתפקתי אם נשרו מאורך ההדס מקצת עליו דפסק המתבר דכשר כהראב"ד דלא בעינן עבות רק ברובו אם מן הרוב

ההוא נשר ג"כ מכל קן עלה אחד אם אמרינן בזה תרי רובא להכשיר. והנה ראיתי לאחד מן האחרונים דמשמע מדבריו דיש להכשיר גם באופן זה וכן משמע מח"א אכן לענ"ד צ"ע דמנין לנו לומר דנחשיב בכל אחד בתר רובא בין לענין רחבו בין לענין ארכו ודי לנו אם נקיל כהרא"ה להכשיר אם חסר עלה אחד מכל קן לכל ארכו או כהראב"ד אם חסר המיעוט בכל רחבו מרובו ולמטה אבל לא שנחבר שניהם יחד הלא עכ"פ יקרא עי"ז נשרו רוב עליה דהיינו אם יש בהבד של הדס ז' שורות של קנים תלתא בכל קן ונשר מהם ג' שורות לגמרי ומן ארבעה שורות הנשארים חסר עלה אחת בכל שורה הרי שחסר י"ג עלים בס"ה ובהדס לא נשאר אלא שמנה עלים שהוא המיעוט. ומן הבי"ח שכתב אפילו בקן אחד שהוא מהרוב אם נשרו ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות אין ראיה דאפשר דמה דמכשיר בנשר ממנו עלה אחת היינו בחסר רק מקן אחת דבזה עכ"פ ישאר רוב עלין בהדס [כגון בציור הנ"ל ישאר י"א עלין בהדס והחסר הוא רק עשרה עלין] אבל לא ביותר מזה וצ"ע ועכ"פ אין להקל כ"א במקום שלא ימצא הדס אחר בעיר כנלענ"ד ואפשר דגם לדעתם הוא כן. ודע עוד דכתב הבי"ח דאם היה רוב שיעור ההדס עבות אף שהוא גדול מאוד לא בעינן שיהא רוב גדלו בעבות אלא רוב שיעורו דהיינו קרוב לשני טפחים ועיין בפמ"ג שמסתפק אם מהני אפילו אם הם מפוזרים באורך ההדס או דדוקא אם הם עכ"פ במקום אחד והבכורי יעקב מיקל גם בזה:

* במקום שאפשר באחר - עיין במ"ב מש"כ בשם הבי"ח והנה הנ"ץ והא"ר דחו דבריו ודעתם דאם א"א באחר אין להחמיר ומותר לברך גם בבגדי ישע מסכים כן להלכה מדקתני נקטם ולא קתני יבש ראשו א"ו מדקתני רישא סתם הדס הגזול והיבש פסול ומשמע שכולו יבש משום שנאמר לא המתים יהללו יח [וגם דאם היה בראש ג' בדי עלין לחין כשר כדאיתא בגמרא] אבל יבש בראשו לבד אין לפסול כלל עכ"ל ועיין בא"ר שהוכיח שיטתו מדברי הראב"ד בתמים דעים שגם הוא מיקל ביבש ראשו היינו העלים העליונים ובביכורי יעקב מצא ג"כ בתמים דעים סימן רל"ב שכתב ג"כ בהדיא וז"ל ומיבעי לן בהדס אם יבשו בו ג' בדין העליונים שבראשו והשאר כולן לחין מהו ומסתברא לקולא שהרי נתברר לנו נקטם ראשו פסול כגון מראש השדרה עצמה אבל אם נקטמו העלים העליונים לבד אינו נפסל וכיון דכי נקטמו לא פסלי כ"ש יבשו דלא פסלי דהא אי בעי שקיל להו עכ"ל והנה בבכורי יעקב כתב דהשו"ע ע"כ דלא ס"ל להאי סברא דאי בעי שקיל ליה מהא דסימן תרמ"ח סי"ד בענין חזזית אם כשקולפו חוזר למראה אחרת כשר ולא אמרינן דכיון שיוכל לקלפו יוכשר תיכף ולא ראיה היא דשם לא ידעינן מקודם אם יוחזר למראה אחרת וגם לא יחסר כלום וגם מה שכתב דהטור שמכשיר ביבש היינו רק ביבש עצו ולא בעלין דוחק הוא דיבש סתמא קאמר משמע בין בעץ ובין בעלין ועיין לקמן בסימן תרמ"ט בסופו וע"כ נראה דמאן דמיקל בזה במקום דלית ליה אחר אין למחות בידו:

* נוטלו ואינו מברך עליו - עיין בב"י שהביא בשם או"ח שהביא בשם בעל ההשלמה שכשר בשאר הימים וכתב ע"ז בבדק הבית ולא נראה לי אלא פסול בכל הימים ולעני"ד בעל ההשלמה איננו יחיד בדבר הזה דגם דעת הרה"מ כן הוא בדעת הרמב"ם שכתב בפ"ח מהלכות לולב הלכה ט' ודע שכל הפסולים שהזכיר רבינו בפרק שביעי וכו' פסולין בשני כראשון משמע שמה שהזכיר בפ"ח כשרין בשאר הימים וזה הדין דענביו מרובין מעליו הוא בפ"ח. אולם דברי הפמ"ג בענין זה צ"ע דמוכח מדבריו בסימן תרמ"ט במשב"ז סק"ב דגם דעת המחבר הוא כן להכשיר בענביו מרובין מעליו בשאר הימים ואישתמיטתיה מה שכתב בבד"ה בהדיא דפסול גם בשאר הימים:

סימן תרמח

* ואם חסר כל שהוא פסול - ודוקא כשנחסר מגוף האתרוג אבל אם נחסר רק הקליפה העליונה שהיא כמין גליד על האתרוג כשר לכו"ע כדלקמן בס"ו דזהו אינו בכלל חסר וע"ש במ"ב סקכ"ו:

* אתרוג שנימוח וכו' - זהו בעיא בגמרא ולא נפשטה ופסק בה לקולא משום דס"ל דכל הנך פסולין אין עיקרם אלא מד"ס וספיקא לקולא והי"א ס"ל דהוא ספיקא דאורייתא וצריך להחמיר מספיקא [הגר"א] וכתב הפמ"ג דאם נימוח בפנים ונסרח י"ל דפסול לכו"ע וצ"ע:

* ויש מי שאומר דדוקא מלמטה וכו' - עיין בהגר"א שכתב דסברא ראשונה ס"ל דכי פסלינן בחוטמו בכל שהוא דוקא אותן הפסולין שפוסלין ברובו כמו חזזית וכמ"ש בירושלמי חוטמו כרובו לפסול עכ"ל ור"ל משא"כ בזה דלא בעינן רק שישתייר משהו למעלה ומשהו למטה ולפ"ז להיש מחמירין דס"ל דגם בענינינו מחמירין לפסול ברובו צריך להחמיר גם לענין חוטמו ממילא בכל שהוא ובהכי ניחא דעת הר"ן דמצדד להחמיר לענין חוטמו:

* ויש מחמירים לפסול בנסדק רובו - אף דלדעת המחבר דמדמה לנפסק הגרגרת ג"כ פסול בנסדק רובו במקום אחד ומצד זה של מקום הסדיקה לא נשאר משהו דגם בגרגרת טרפה באופן זה אכן יש נ"מ במה דזכר המחבר בנסדק מראשו לסופו כולו ולא נשתייר רק משהו למעלה ומשהו למטה דלדעת המחבר הוא כשר ולהיש מחמירין פסול דהרי עכ"פ נסדק רובו של אתרוג והא דפריך הגמרא אי נסדק תנינא אין כונתו לדמותו לגמרי לענין גרגרת אלא דגם בענינינו סדיקה הוא סימן טרפה דסופו שירקב כולו ופסול:

* וכל שלא נסדק וכו' - הרמ"א תפס לשון שלילה דבאופן זה בודאי שרי ומ"מ אפילו נסדק רוב קליפתו ג"כ יש דיעות די"א דוקא כשהגיע הסדק עד חללו [ואף דא"כ לא גרע מניקב מ"מ נ"מ לאותן פוסקים דס"ל דלא מקרי נקב מפולש עד

שיגיע מעבר לעבר דמצד נקב אין לפסלו אבל כשנסדק כל אורכו או רובו לדעת ההג"ה יש לפוסלו משום נסדק] עיין בר"ן :

* מיהו לענין דינא אין לפסול וכו' - וכן הסכימו האחרונים דבניטלה השושנה לבד בודאי אין להחמיר כדמוכח מן המחבר ומור"ם וש"פ. וכתב במאמר מרדכי דמאי דמשמע מדברי הרב ב"ח דשושנתו ודדו חדא מילתא היא ואין היתר אלא בנפילת הפרח שהוא הנץ שנופל ממנו על הרוב קודם שיגמר ויעשה בו פיטמא הוא היפך משמעות דברי הפוסקים ע"ש. גם על יתר דבריו שם שכתב דלדעת הר"י בר יקר יש להחמיר בניטל קצת מן הדד השיג הרבה ע"ש. ודע עוד דעיקר מה שאיזה מחמירים בניטל שושנתא לבד הוא מפני לשון הר"י אכן כבר דחה הב"י ואמר דמהר"י אין ראיה דאפשר דהוא סובר ג"כ כמו הרמב"ם שאינו פוסל בניטלה השושנה לבד ע"ש. ולפי מה שזכינו עתה לאורו של רבינו חננאל שיצא לאור יראה בהדיא שכל דברי הר"י בעניינינו לקוחין מדברי הר"ח ובדברי הר"ח כתוב בהדיא ניטלה פטמתו חוטמו של אתרוג ושושנתו וכו' והוא ממש כדברי הרה"מ בדעת הרמב"ם וכן הוא ג"כ כונת הר"י בבירור וכמו שכתב הב"י מדעתו הרחבה :

* בשנים או בשלשה מקומות - הקשה הכ"מ השתא שנים שלשה מיבעי ותירץ הט"ז דה"ק דמקיש שלשה לשנים דהיינו דאף בשנים בעינן שיתפשטו אחד מחבירו עכ"פ כדי שיעור לחזזית שלישי (דהיינו כדי שיעור ב' אבעבועות דקות ומראה אתרוג משהו כחוט השערה מפסיק בין חזזית זו לחזזית שאצלה מצי"א וכן מצד השני) אבל בפחות מזה לא מקרי מנומר ורבים מאחרונים מיאנו בתירוץ דמי ידעינן כמה שיעור האבעבועות דנמדוד ע"י הפסק בין שתי חזזית ותירצו דכה"ג פריך הש"ס בפרק מפנין ותירצו כדאמרי אינשי עיין בפמ"ג ובגדי ישע ונה"ש. ומ"מ עיקר סברתו שכתב דמסתברא שע"י חוט השערה מראה אתרוג שמפסיק בין חזזית לחזזית לא מיחזי כמנומר נראה דנכון הוא לדינא :

* על רובו - עיין במ"ב אכן על חוטמו דק"ל דאפילו בכל שהוא שם בודאי אפילו בצד אחד :

* ממקום שמתחיל להתקצר וכו' - עיין בב"י דדעת הרמב"ם והרי"ף גיאות דחוטמו היינו למעלה קרוב לשושנתא אבל בטוש"ע סתמו כדעת הרא"ש דהשפוע קרוי חוטם ומצדד ברא"ש דכן הוא ג"כ דעת הר"ח והרי"ף ולכן כתב הטור ממקום שמתחיל לשפע וכן ג"כ כונת השו"ע והנה לכאורה היה נראה לומר דהוא מחצי האתרוג ולמעלה אבל באמת זה אינו דא"כ אם החזזית מתפשט על רובו של האתרוג ממילא הוא על חוטמו ג"כ ובפרט לדעת רש"י שכתב דעובי גבהו של האתרוג הוא נקרא חוטם א"כ אם החזזית מתפשט על רובו הרי חוטמו בכלל ובגמרא וכן בפוסקים מוכח דתרי מילי נינהו [וביותר יקשה על המ"א וש"א שכתבו דהא דברובו פסול דוקא אם הוא משני צדדים ולא מצד אחד ולמה לא נפסל בכ"ג מטעם דהוא על חוטמו] וע"כ אנו צריכין לומר דלכו"ע מתחיל החוטם באתרוג אחר שיעור רובו של האתרוג ולא קודם. ועיין בשע"ת דמצריך לחוש גם לדעת רש"י באם

מתרמי החזזית במקום גבהו לבד ודוחק א"ע דגם כונת השו"ע הוא כן ולע"ד לשון השו"ע לא משמע כן וכן בלבוש מוכח בהדיא דכונת השו"ע הוא על השפוע לבד ולא על מקום גובהו [שהעתיק טעמו דרש"י והשמיט תיבת עובי גבהו] ועכ"פ במקום הדחק בודאי יש להקל גם ביום ראשון ולברך עליו :

* שכולם מצד אי של אתרוג וכו' - עיין בבית מאיר שמצדד דאפילו היה יותר משלשה חזזית כשר בזה כיון שעכ"פ הם מיעוטו של כל האתרוג אך לפי מה שמסיים לבסוף אין הדבר ברור בידו כ"כ ע"ש. ומיום ראשון ואילך בודאי יש להקל בזה :

* אם הוא מחצה על מחצה וכו' ויש פוסלין - עיין במ"א שהקשה דא"כ למה כתב בס"י דאם כולה בצד אחד כשר הא הו"ל מחצה על מחצה ובספר בגדי ישע תירץ בפשיטות דשם מיירי שעומדים במיעוטו ואינו מחזיק מחצה וכאן מיירי שמחזיק מחצה מכוון מכח דאפשר לצמצם ע"ש :

* ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא - ופיטמא בכלל וכדמוכח בב"י דתפס לחומרא כדעת הר"ח והרי"ף דשפוע ג"כ בכלל חוטם אבל מ"מ לא הוציא מכלל זה שיטת הרמב"ם והרי"ף גיאות דהדד קרוי חוטם וכ"מ מלשון הר"ח להמעין בו וכ"כ מחצית השקל בסוף הסימן (אכן מה שכתב דפוטמא מבואר בהגהת רמ"א ס"ז היא מה שקורין שושנתא שלא בדקדוק כתב דאנו תופסין לדינא דפיטמא הוא הדד ששושנתא עליו ולא השושנתא עצמו ואפשר שתפס לשון הרמ"א לסימנא בעלמא מקום הפיטם וכ"מ ממה שסיים ראה לדבריו מדברי הרמב"ם) :

* שינוי - משמע דוקא שינוי מראה ולא שארי פסולים וכ"כ רבינו ירוחם והרא"ש דלא כר"ן שפוסל גם בנסדק כל שהוא בחוטמו ולדידיה אם נסדק בחוטמו פסול כל ז' דאין זה הדר וה"ה כל פסולי אתרוג [מ"א] והנה להר"ן בין נסדק בין חסר בין נקלף ונשאר גוון האתרוג הכל פסול בחוטמו בכל שהוא ופסול כל זיי"ן ומיהו אין הלכה כן אלא כדעה הראשונה דרק שינוי מראה וחזזית פוסלים בחוטמו בכל שהוא ולא שאר פסולים ומ"מ ביבש כל שהוא וכן בשאר פסולי הדר דעת הא"ר להחמיר כיש מי שאומר שהובא בשו"ע [בכורי יעקב] אכן לפי מה שכתב הגר"א בסעיף יו"ד טעם הדעה הראשונה המתירין בחוטמו בנסדק ע"ש ממילא לפי דעת היש מחמירין שם דאף ברובו מיפסל ממילא בחוטמו בכל שהוא וכן ג"כ דעת הרמב"ן הובא בב"י בסימן תרמ"ה וע"כ נראה דיש להחמיר גם בנסדק בחוטמו אם לא במקום הדחק :

* ויש מי שאומר דה"ה דיבש וכו' - היינו אפילו לדעה קמיתא בס"ה דס"ל שם בנסדק לא פסלין בחוטמו יותר משאר מקומות הכא לענין יבש חמיר טפי דיבש טעמו משום הדר ובחוטמו שניכר יותר לעין הרואה אפילו נתייבש כל שהוא תו לא הוי הדר ועיין במ"א שדעתו דגם דעה הראשונה ס"ל כן ולא אתי האי י"א אלא לאפוקי מדעת ש"ג דלדידיה אין להחמיר לענין יבש בחוטמו יותר משאר מקומות אכן בביאור הגר"א

כתב דדעה ראשונה ס"ל דאין להחמיר לענין יבש בחוטמו יותר משאר מקומות :

* בכל שהוא - עיין במ"ב דבמקום אחד ברובו או בב' וג' מקומות אף במיעוטו כ"כ פמ"ג ולענ"ד לא ברירא ד"ז של ד' וג' מקומות דהא הטעם בחזזית איתא בגמרא משום דהנ"ל מנומר וע"י שנתייבש באיזה מקומות לא ידענא אם חשיב נימור ע"ז אם לא שאנו רואין שנשתנה מראה האתרוג ע"י היובש וצ"ע :

* אבעבועות - עיין במ"ב מש"כ דדוקא כשנולד החזזית מעצמות האתרוג וכו' ועיין בא"ר שהביא מאגודה דבמקום ששוכב על קוצים גדל בו חזזית ונדחק ליישב בשע"ת דשם הוא גבוה משאר אתרוג ולשון המבי"ט דחוק לפ"ז ובבכורי יעקב יישב בפשיטות כיון שחזזית הוא מה שנולד ע"י עיפוש הפרי הן בתלוש הן במחובר כמו שכתב התו"ט פ"ג דסוכה א"כ דרך הוא דבמקום ששוכב על הקוצים מדלא שולט שום אויר שמתעפש שם ונולד שם חזזית ומזה מיירי האגודה אבל מה שנעשה עקום ואדום ע"י עיקוץ וקוצים אין בזה עיפוש וריקבון ולכן אין זה חזזית וכשר עכ"ד :

* דנחשבים מראה אתרוג - עיין בביאור הגר"א דהיינו אע"פ שאין מראה זה שוה לשאר מקומות האתרוג מ"מ הואיל והוא נחשב למראה האתרוג כשר :

* אם כשקולפו וכו' כשר - עיין במ"ב דאפילו לכתחלה מותר וכתב הפמ"ג דמ"מ ביו"ט אסור לקלפו ולהכשירו דהוי מתקן כמו שאסור ללקוט ענבי הדס ביו"ט :

* נפל עליו מים בתלוש ותפח - הנה בגמרא איתא תפוח סרוח פסול ופירש"י שתי לשונות בפי' א' כגון שנפלו עליו גשמים בתלוש ותפח וסרח נרקב ול"א תפח נרקב וסרח ריחו רע מחמת תולעים שאכלוהו ומשמע לל"ב ע"י תפיחה בלבד לא נפסל והטושי"ע סתמו כלישנא קמא דרש"י והמ"א שכתב ותפח ר"ל נרקב צ"ע. והנה לא נתבאר השיעור דתפח או סרח וכבוש ומבושל ומסתברא דשיעורו ברובו ולענין אם גם בזה בחוטמו בכל שהוא צ"ע אחרי דהטעם הוא בחוטמו משום דהחוטם הוא נראה לעינים יותר ואפשר דזהו דוקא בחזזית ושאר שינוי מראה דמינכר טפי אבל לא בתפח כל שהוא וכן בהשאר לבד מנומר וצ"ע :

* אם הוא שחור או לבן - ועיין בח"א שכתב דאדום הוא ממראה אתרוג. ודעת הפמ"ג דאדום באדמימות הוא מראה פסולה אבל כאהינא סומקא י"ל שמראה כשרה היא :

* מקום שהאתרוגים שלהם כעין שחורות וכו' - ואתרוג שחור מעט שגדל בשאר ארצות שאתרוגיהן אינן שחורות כלל והובא למקום זה לדעת רש"י וסייעתו הוא פסול אף במקום זה דהוא בכלל נדמה והוא מה שאמר

בגמרא דומה לכושי פסול אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם לא נזכר זה בגמרא :

* העגול ככדור פסול - עיין בעט"ז ולא העתקתיו כי ראיתי ברי"ף ורא"ש ורש"י ורי"ץ גיאות ואור זרוע ושיבולי הלקט והרה"מ וסמ"ג שכולם גורסין כדור :

* ועשאו כמין בריה אחרת - נראה דל"ד שדומה לאחרת אלא אפי' אינו דומה לשום בריה רק שגם דמיון אתרוג אין לו מ"מ פסול וכ"נ מרש"י שכתב שאינו דומה לאתרוג כלל משמע שעיקר פסול הוא מה שאינו דומה לאתרוג [בכורי יעקב] :

* שדומה וכו' - עיין במ"ב מה שכתבנו לענין אתרוגים המורכבים וזה לשון הבכורי יעקב זה פשוט שהאתרוגים הגדלים אצלנו במדינת אשכנז בגנות של שרים כולם מורכבים הם אבל אותם שבאים מאיטליא והם ספק מורכבים לכאורה יהיו כשרים אם א"א להכריע דניזל בתר רובא ורוב האתרוגים שבעולם ידוע שאינם מורכבים אכן לדינא צ"ע ועכ"פ ספק מורכב אם אין לו אחר יטלו בלא ברכה עכ"ל. ולענ"ד אפשר לומר דלהכי סמכו כמה פוסקים על הסימנים אף דאין ראיה כ"כ כמו שכתבו הפוסקים האחרונים משום דבצירוף רובא יש לסמוך ע"ז וע"כ אין למחות במי שסומך ע"ז ומברך כנלענ"ד :

* פחות מכביצה - עיין בתשובת חתם סופר סי' קפ"א שדי כביצה שבזמנינו שאף שהביצים נתקטנו כפי מה שהעיד הצ"ח בפי' ערבי פסחים כי הכל לפי הזמן אם הביצים נשתנו גם גידול האתרוגים נשתנו ע"ש. ולפי דעת הבכורי יעקב נכון לבעל נפש להדר לכתחלה אחר אתרוג שגדול כשני ביצים :

* פסול - כל שבעה שלא נגמר פריו ולא נקרא פרי ואפילו אם היה בו כשיעור ובימי החג נצטמק ועמד על פחות מכביצה מ"מ פסול משום שאינו הדר [ח"א] ואם אין לו אחר יטלנו בלא ברכה ואפילו ביום ראשון [בכורי יעקב ע"ש] :

* אפילו אם הוא בוסר וכו' - עיין בשע"ת שהביא בשם ח"צ שהקשה על דברי הבי"י שכתב דאפשר לומר דסמ"ג סובר כמו שכתבו התוס' בסוף דבריהם וכו' והשיג עליו הח"צ דאין כונת התוספות כן ע"ש והנה איך שיהיה הכונה בדברי התוס' אבל מ"מ סברתו נמצא בשבולי הלקט שלפנינו בשם רבינו שלמה דמשום שסופו ליגדל הוא חשיב אפילו כפול הלבן ע"ש אכן לדינא אין לנו לזוז מפסק השו"ע :

* כל הארבעה מינים פסולים וכו' - עיין במ"ב ועיין לעיל בסימן י"א במ"ב סקכ"ז ושייך לענינינו ג"כ :

* בגזול ובגנוב - בין מישראל ובין מנכרי ולכן מי שגנב אחד מהמינים מהנכרי פסול ואינו יוצא בו עד שישלם הדמים לבעליו. ובגנב וגזל ושילם לבסוף ופייס לבעל הגינה אם יצא למפרע עיין סי' תרנ"ח בשע"ת סק"ג ובמ"ב סקט"ו :

* כגון גזל לולב ושיפהו וכו' - דין זה הוא לכו"ע דהיינו אפילו לדעת המחבר דסותם בסוף הסעיף דלגנב וגזלן עצמו פסול הלולב אפילו בשאר הימים דלא בעינן לכם ופסולו הוא משום מצוה הבאה בעבירה הכא שאני דשם כיון שהחפץ עתה בשעה שיוצא בו אינו שלו רק של הנגזל מקרי מצוה הבאה בעבירה היינו שבעת קיום המצוה חפץ של גזל בידו דהא אלו היו תובעים אותו בדין היה מחוייב להחזיר אותו החפץ עצמו משא"כ הכא דקנייה בשינוי מעשה ואינו מחוייב להחזיר החפץ אלא דמים בעלמא נמצא שכעת אין החפץ של הנגזל אלא שלו (ואין העולה עליו רק על זמן הקודם שגזלו) לא מקרי מצוה הבאה בעבירה ורק לענין ברכה דאית ביה הזכרת ש"ש מחמרין טפי כיון דמיעקרא בא החפץ לידו בגזילה :

* ומיהו לא יברך - ואם עבר ונטלו א"צ ליטול שוב לולב אחר וכ"ש שלא יברך עליו דכיון דמדינא יצא בנטילה ראשונה שוב הוי ברכה לבטלה [בכורי יעקב] :

* אבל לאחרים כשר - ואין היורש בכלל זה דיורש לא מקרי שינוי רשות כמבואר בח"מ [פמ"ג] :

* שלא יקצץ וכו' - עיין לקמיה בבה"ל מה שכתבנו בשם הפוסקים לענין זמנינו. והנה בערבות נוהגין בכל המקומות שהשמשים הולכין בעצמן לפני חג הסוכות וקוצצין ערבות הרבה לצורך הקהילה ומצוי הוא שאפילו רשות אין נוטלין לזה מן בעל השדה ואיני מדיין לענין השמשים גופא כ"א לענין הקהל איך יוצאין בזה ביום הראשון דבעינן לכם ואין להקל משום דהוי יאוש ביד השמשים ושינוי רשות ביד הקונה דזה אין שייך רק לענין אוונכרי דמייתי בגמרא דשם היתה הקרקע גזולה מכבר ובודאי כבר נתיאשו הבעלים אלא משום דקרקע אינה נגזלת לא חל היאוש עד עתה שקצצו ונעשה תלוש משא"כ בענינינו שלא ידע בעל השדה כלל בעת הקציצה לא שייך יאוש ואף דיתייאש לבסוף כשיודע לו הוי יאוש שלא מדעת ולא הוי יאוש ולא נשאר כ"א שינוי רשות לבד ולא קנה וע"כ לעני"ד אין להקל כ"א כשנוטל רשות מבעל השדה או מן השומר שם או שידוע שהמקום הזה הוא מקום הפקר לכל :

* בעצמו - לפ"ז לא יקוץ הישראל בעצמו אפילו משדה של עצמו כשנקנה שדה זו מעכו"ם אלא יניח לנכרי לקוץ ויקבל ממנו אכן כבר הביא הברכי

יוסף בשם סה"ת והסמ"ג והרדב"ז דבזמנינו לא אמרינן נכרים גוזלי ארעא הם וכן העלה גם הט"ז בסימן תרס"ד עיי"ש. ולכן אצלנו שאין מוחזקים הנכרים לגזול קרקעות מישראל וגם כל הקרקעות מוחזקים לבעליהם ע"פ דינא דמלכותא אפשר להקל בזה שיקוץ הישראל אפילו משדה עכו"ם ברשותו [בכורי יעקב]. והנה כ"ז כתב הבכורי יעקב בזמנו אבל בזמנינו לפי מה שמצוי הפרעות יש להתבונן מאוד בזה ותלוי לפי המקום:

* אלא יקצצנו עכו"ם וכו' - כתב הפ"מ אותם הלוקחים מן האריס שלא בדיעת בעל הגן י"ל דידע ומחיל ולית בהו משום גזל עכ"ל ובכורי יעקב מפקפק בזה מאוד דהדבר ידוע שבסתמא אינו מוחל דלולבים והדסים הם דברים חשובים במדינותינו ואינם נמצאים אלא בגנות השרים וכיון שכן אף שלא ידע שגזל ממנו מכ"מ הוי יאוש שלא מדעת דהלכתא כאביי ושינוי רשות לבד הלא לא קנה לכן צריך להזהר שלא לקנות מהאריסים שלא מדעת בעלי הגנות דלא מקרי לכם ביום ראשון וגם בשאר הימים הוי מצוה הבאה בעבירה דגזל נכרי אסור עכ"ל:

* בין אי"י וכו' - עיין במ"א שכתב בשם תשובת ר"ב דבאתרוג בא"י אם קצצו בעצמו לבד האיסור האמור פה יש עוד איסור אחר דהו"ל נתמרח ביד ישראל והוי טבל ובטבל יש מחלוקת בפוסקים אם יוצא בו עיין בר"ן ועיין בפמ"ג שנראה מדבריו דלענין גזול אפילו עדיין לא קנה ישראל מעכו"ם מ"מ לא יקצוץ ישראל לצאת בו שהוא הגוזל אבל לענין מרוח ביד ישראל לא שייך איסור אלא אם כבר קנה הישראל מנכרי בדמים בשעה שקוצצו:

* והמודר הנאה מלולבו של חבירו וכו' - עיין בפמ"ג שמפקפק על לשון הרמ"א דהל"ל המודר הנאה מנכסי חבירו אינו יוצא י"ח בלולבו דהכי איתא שם בתשובת הרשב"א. ונ"ל לפי מה שכתב הפמ"ג דלענין אתרוג אפילו לא אסר ע"ע רק מאכילתו ג"כ אינו יוצא ניחא קצת דנקט לולב לאפוקי אתרוג:

* או מלולבו של עצמו - ואם אסר על עצמו מאתרוג אפילו לא אסר ע"ע רק מאכילתו ג"כ אינו יוצא דהיתר אכילה בעינן ביה עיי"ש בפמ"ג ובספר בכורי יעקב חולק עליו דלדעת רש"י והרשב"א אם נטל ישראל אתרוג של תרומה יוצא בו משום דראוי להאכילו לאחרים דהיינו לכהן וה"נ הרי יכול להאכילו לאחרים אבל אי אסר ע"ע האתרוג בהנאה אין יכול להנות לאחרים [דמה שאסור לו בהנאה אסור ליתן במתנה לאחר כדמוכח מהא דדייק בפסחים דף כ"ב מהא דשולח אדם ירך לנכרי דגיד הנשה מותר בהנאה] לכן אין לו דין ממון קרינא ביה עיי"ש:

* אינו יוצא בו ביום א' וכו' - ולפי מה שהעתיק המחבר לקמיה בס"ה דאתרוג האסור באכילה פסול כל ז' והוא מלשון הרמב"ם וכתב שם הגר"א דטעמו דדבר שאין בו היתר אכילה או שאין בו דין ממון (דהיינו שהוא

של איסור הנאה) הוא כתותי מיכתת שיעוריה. וכן אם אסר האתרוג על עצמו באכילה לכאורי אינו יוצא בו כל ז' דהיתר אכילה בעינן כל שבעה אכן יש לדחות דאפשר דוקא דבר שאין בו היתר אכילה לכל ע"ז אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה משא"כ בזה:

* גנות הצעירים וכו' - עיין במ"ב במש"כ דהכא מיירי שהגינה לא נדבו מעולם לשם ע"ג נולהרמ"א שם בסימן קמ"ג ס"ג בהג"ה יהיה עכ"פ מיירי דהגינה אינה עומדת בחצר העכו"ם] וכן הדין של הרמ"א דכתב אפי' האילן הנטוע לפני העכו"ם שרי מיירי כאן דנטעו שמשיהם או הנכרים לצורך שמשיהם לאכול פירותיהן ולא מיירי דנטעו אותן לשם הע"ג הסמוך להן דאי היו נוטעין אותן לשם הע"ג והפירות יהיו שייך למשמשיהן אפילו להרמ"א שם בסימן קמ"ג היה אסור לישראל לקנותו אפילו בכל השנה להיות מהנה לכהניהם. ומיושב בזה מה שהקשו השער המלך בהלכות לולב [והגר"א רמז ג"כ לזה בענייננו] דהשו"ע סותר א"ע דשם ביו"ד סימן קמ"ב ס"ג באילני סרק הנטוע לפני העכו"ם פסק דבכלל נוי עכו"ם הוא והכא מתיר ליקח מהם למצוה דהכא מיירי היכי דלצורך עצמן נטעוהו וכעין זה מצאתי בלבוש וז"ל גנות של שמש עכו"ם מותר ליטול מהם לולב או שאר מינים למצוה שהם אינם שמורים שם אלא להנאת עצמן ולא לשם עכו"ם ואפילו האילן נטוע לפני עכו"ם כ"ז שאינם עובדין האילן להנאת עצמן נטעוהו עכ"ל ור"ל דמסתמא אמרינן להנאת עצמן נטעוהו אם לא היכא דידעינן דהנטיעה היה לנוי לע"ג ורק הפירות יהיה שייך לכהניהם דאז נקראו נוי עכו"ם ואסור להנות מהן ואינו יוצא בהן ביום ראשון מן הדין דלא מקרי לכם ואף ביום שני לכתחלה אסור וכנ"ל. ומצאתי בנהר שלום שהקשה ג"כ קושיא זו מיו"ד סימן קמ"ב ס"ג ותירץ באופן אחר וג"כ כעין שכתבנו דשם דמיירי באילני סרק שאין בהן פירות אנו צריכין לתלות דמסתמא נטעוהו שיהיה לנוי לע"ז משא"כ הכא דמיירי באילנות שיש בהן פירות יותר טוב לתלות שנטעוהו לצורך פירותיהן וכמו שכתב הלבוש. עוד נלענ"ד לתרץ באופן אחר קצת דהכא דמיירי בארבעה מינים דאיתא לעיל דצריך העכו"ם לקצוץ אותן בעצמן וא"כ לדעת ר"י המובא בד"מ הוא בכלל ביטול ונתבטל האיסור של נוי עכו"ם ולא נשאר לנו רק דלגבוה צריך להחמיר לכתחלה ולזה מקילינן ואמרינן דלצורך עצמן נטעוהו משא"כ התם לא מיירי רק לענין עצם הדין אם הוא בכלל נוי עכו"ם ונ"מ דאסור לישראל לקצוץ בעצמו:

* למצוה - עיין מ"ב מש"כ בשם הס"ח דמ"מ אם יש אחרים יקח האחרים והנה בפמ"ג כתב דמ"מ י"ל גנות עובדי עכו"ם שבחוץ מותר ליטול אתרוג אף שמיוחד להם עכ"ל ודבריו יהיו שייכים רק לתירוץ הראשון שכתבנו למעלה דהמחבר מיירי אף בעומדין בחצר של הע"ז ורק דלא נדבוהו לשם הע"ג ולזה כתב הפמ"ג דבהצטרף לזה מה שעומדין בחוץ לחצר לא מיירי הס"ח אבל לדעת הרמ"א שם מיירי דינא דידן אף היכא דנדבו הגינה לשם ע"ג ואפ"ה מותר משום דמיירי דעומדין חוץ לחצר ואפ"ה הביא במ"א בשם ס"ח דטוב יותר ליקח אחרים. היוצא

לדינא היכא דלא נדבו הגינה לשם ע"ג וגם עומדין מחוץ לחצר העכו"ם
אין להקפיד ע"ז :

* מפני גזל וגנבה וכו' - עיין במ"ב מש"כ וקשה דבס"א קאמר וכו' ותירץ
המ"א וכו' ובמטה יהודא כתב וליתא לענ"ד דהא בס"א הזכיר לשון פסול
ומשמעות פסול הוא אפילו דיעבד ויותר נ"ל דהך דגזל וגנבה באשגרת
לישנא נקט הב"י וכדי נסבה ותפס לשון הרמב"ם ז"ל כצורתו ועיקרו
הוא משום החילוק דמחלק בין פסולי המומין ובין פסולי שארי ענינים
שהם משום ע"ז או מפני שאינם מינם ולפי"ז מה דהוסיף הרמ"א ויש
פוסלין בגזול וכו' הוא רק אדעת הרמב"ם ולא על ב"י דהוא סובר ג"כ
הכי לדינא וכמו שפסק בס"א וכן משמע מהגר"א דהמחבר העתיק רק
לשון הרמב"ם להורות לענין כל הפסולין בין אלו שהוא משום הדר או
משום חסר דאינו נוהג אלא ביום א' אבל לענין גזל סתם בריש הסימן
להחמיר דכן כתב הגר"א בסוף ד"ה וחזית ע"ש :

* אבל אם היה יבש או מנומר וכו' אף אם חתך וכו' - לפי מה שמבואר
לעיל בסימן תרמ"ח סי"ב במ"ב שם דלכו"ע יבש במקום אחד אינו פוסל
שלא ברובו ע"כ דהכא מיירי שהיה יבש ברובו או שהיה בשנים ושלה
מקומות או בחוטמו וסובר כה"א שם דאל"ה כשר אף בלא חתך וגם
ביום ראשון :

* פסולי ראשון נוטלין בשני אבל ברוכי וכו' - וה"ה בשאול בשני אין לברך
עליו [א"ר ופמ"ג בסימן תרנ"ח וכ"כ בברכי יוסף וכן משמע מדברי הרמ"א לקמיה וכן מוכח ברי"ו
ובכל בו והעולם אין נזהרין בזה. בכורי יעקב]:

סימן תרנא

* מארבע צדדין - למי שד' רוחות שלו כדי לעצור רוחות רעות [גמרא]:

* ומעלה ומטה - כדי לעצור טללים רעים [שם]:

* אבל נוטלן לזכר בעלמא - וצריך ליזהר שלא יכוין לשם מצוה דיש בזה
משום בל תגרע כמו שכתב הט"ז בסק"י"ז ובאמת כן הוא מפורש בהדיא
בספרי ראה עיי"ש. אכן מה שכתב הט"ז דבר חדש דאפילו בעת שהוא
נוטלו להלולב אחר שכבר קיים המצוה ורק משום חבוב מצוה בעלמא
גם אז יזהר ליקח דוקא כל הד' מינים שלא לגרוע ממנו ולא להוסיף עליו
כדי שלא יעבור על בל תוסיף ובל תגרע השיגו עליו כל האחרונים [הא"ר
והחמד משה והנהר שלום ומטה יהודא] ודעתם כיון שכבר קיים המצוה אין שייך
בזה בל תוסיף ובל תגרע:

* ואם שח ביניהם צריך לברך וכו' - עיין במ"א שתמה דלפי מה דקי"ל
בסימן תקצ"ב דאם שח בין התקיעות א"צ לחזור ולברך דכולה חדא

מצוה היא א"כ הי"נ בעניינינו חדא מצוה היא כדאיתא במנחות ונדחק לישבו ע"ש ולענ"ד נראה בפשיטות דטעם הגה"מ דאף דאין אנו סוברין כשיטת ר"ת דבעינן שיקחם כולם בידו בבת אחת דאל"ה לא מיקרי לקיחה תמה עכ"פ בעינן שיהיו בזה אחר זה בלא הפסק בינתיים דאל"ה ס"ל דזה בודאי לא מקרי לקיחה תמה [אלא הא קשיא לי דא"כ גם על הלולב לא יצא ויצטרך לחזור וליקחנו ג"כ ולברך על כולם על נטילת לולב ומלשון הרמ"א לא משמע הכי ועיינתי בהגהת מיימוני על מה שכתב הרמב"ם שאם לא אגדן ונטלן אחד אחד יצא כתב הגה"מ וע"ז כתב רבינו שמחה שאם שח בין מין ומין חוזר ומברך עכ"ל אפשר נמי דכונתו שיחזור ויברך על כולם על נטילת לולב]. וכן משמע לענ"ד מלשון הרא"ש והטור ורי"ו שכתבו אפילו לא נטלן ביחד אלא בזה אחר זה משמע דבעינן עכ"פ שיהיה בזה אחר זה ולא שישח בדברים בטלים בינתיים. והנה ראיתי אח"כ בברכי יוסף שהשיב על דברי הגה"מ ממה שכתב בריטב"א בשם רבותיו היפך זה ולענ"ד משום זה אין לדחות דברי הגה"מ דידוע דרבותיו של הריטב"א הוא הרמב"ן ושיטה זו הובאה ג"כ בר"ן בשם הרמב"ן וידוע דדעת הרמב"ן נדחה לדינא מחמת דעת הרמב"ם והרא"ש דלא סברי הכי וכן סתם המחבר דלא כוותיה:

* משום בל תוסיף - הנה יש דיעות בין הראשונים אית דאמרי דאע"ג דאמרינן בגמרא (סנהדרין דף פ"ח ע"א) דלפי מה דק"ל לולב אי"צ אגד אפילו אם אגדו למין החמישי ביחד עם הארבעה מינים כמאן דלא אגדו דמי וכל אחד לחודיה קאי היינו רק לענין שאין מגרע בזה את הארבעה מינין ויוצא בהן אבל עכ"פ עובר בזה על הלאו דבל תוסיף (עיי' בתוס' סוכה ל"א ע"ב ד"ה הואיל) אכן בזה ג"כ יש דיעות דמטור משמע דאינו עובר עד שיכוין לשם מצות לולב ובא"ר מוכיח מהרא"ש דס"ל כהב"י (ודלא כרי"ו) דכיון שהוא בזמנו אפילו בסתמא ג"כ עובר אם לא דהוא מתכוין לשם נוי בעלמא ואית דאמרי דכיון דכל אחד לחודיה קאי ממילא אינו עובר ג"כ על בל תוסיף אבל מ"מ לכתחלה אסור מדרבנן לכו"ע דנראה כמוסיף (שם בסנהדרין בתוספות והרה"מ והר"ן) ושיטה זו הזכיר הגר"א בביאורו ואף דלענין אגד מקילינן לעיל בס"א לאוגדו במין אחר אף לכתחלה ולא חיישינן להוספה שאני אגד דאינו נוטלו דרך גדילתו אי"נ התם מוכח דאינו עושה למצוה אלא לנוי בעלמא משא"כ בעניינינו. הצובע את הלולב בצבע ירוק כדי שיהיה נראה לח אין בו משום בל תוסיף [שבות יעקב ח"ב סימן ק"ח] ובספר א"ר מפקפק בזה ע"ש:

* והמדקדקים וכו' על ב' ערבות ועל ג' הדסים עבות - הנה ב' ערבות הוא אפשר כדי לצאת דעת הרמב"ם שמתחלה היה דעתו לאסור בזה אבל בהדסים גם הוא מודה בה להתירא כמבואר בהדיא בדבריו דמסתמא הוא לנוי ואולי הטעם ע"פ סוד עיין בלבוש. ופשוט דהיכי שיש לו קצת ספק על איזה בד של הדס וערבה או שרואה שעליהם רכים מאוד ועלולים ליפול מאוד עליהם באופן זה פשוט דיוכל להוסיף כמה שירצה ואין למדקדק למדקדק

בזה:

לדקדק

סימן

תרנב

* אסור לאכול קודם שיטלנו - וה"ה בכל הדברים הנזכרים לעיל בסימן רל"ב קודם תפלת המנחה עיי"ש דהא הגמרא מדמה להו בסוכה דף ל"ח להדדי עיי"ש וכן למדו הפוסקים בסימן רל"ה לגבי ק"ש של ערבית ג"כ מהאי ענינא :

* יותר מחצי שעה וכו' - עיין במ"ב מה שכתבנו בשם הבכורי יעקב מה שתירץ על קושית הט"ז ולענ"ד לא ברירא תירוצו כיון דכבר הפסיק בתפלה ומדינא אם לא היה שוכח היה מחוייב ליטול הלולב קודם שיאכל וכי בשביל ששכח לעשות כן מקרי התחיל בהיתר [דעיי"ש שכתב בודאי לא מקרי התחיל בהיתר כדמוכח מהשו"ע וכל סברתו הוא משום שהתחיל קודם עה"ש לאכול ואז עדיין לא היה מחוייב ליטול לולב והיה אכילתו בהיתר אבל כיון דהוכרח להפסיק משום תפלה הרי נפסק סעודתו ומחוייב היה ליטול הלולב קודם שישלים סעודתו] :

* בדאיכא שהות ביום - לשון זה אינו מדוקדק כ"כ דאם התחיל לאכול קודם עה"ש בודאי יהיה שהות ליטול ביום אחר שיגמור סעודתו אבל האמת דהר"ן לאו אהאי ענינא לבד קאי אלא על כל ענינא דאורייתא כמו ק"ש אם התחיל בהיתר ואיכא שהות ביום א"צ להפסיק. ולולי דברי הרמ"א היה נ"ל לומר דגבי לולב דהתחיל בהיתר שלו הוא קודם עה"ש גם הר"ן מודה דכיון שצריך להפסיק משום תפלה ממילא צריך ליטול לולב ג"כ כדעת הט"ז אלא קאי רק אשאר דברים שהוא דאורייתא כמו ק"ש של ערבית וכיו"ב דבהו אם התחיל בהיתר א"צ להפסיק בדאיכא שהות :

סימן

תרנו

* אם קנה וכו' - עיין מ"ב במש"כ שאינו ר"ל שיש לפניו שני אתרוגים וכו' ואין סוף לדבר. ומ"מ באתרוג או לולב שיש בו חשש פסול [וה"ה בכל המצות כה"ג] שתלוי בפלוגתא דרבוותא אף שהלכה דכשר מכ"מ י"ל דבזה לכו"ע צריך לקיים הידור מצוה עד שליש לקנות אחר לצאת כל הדיעות [כ"מ מפמ"ג ועיין בבגדי ישע שהחמיר עוד ביותר מזה] :

* בצמצום - לפי שיטה זו אם גדול יותר מכשיעור אע"פ ששניהם באים לפניו כאחד לקנות מ"מ א"צ לקנות ההדר ומדסתם השו"ע כסברא זו משמע דהכי ס"ל להלכה שהיא שיטת הרא"ש והגר"א בביאורו משמע דנוטה להיש אומרים דהוא שיטת רש"י משום דבירושלמי מפורש כן וכן הא"ר מחמיר בזה כהיש אומרים אח"כ מצאתי בפני משה על הירושלמי שכתב ג"כ דמהירושלמי מוכח להדיא כרש"י וכתב עוד ובענין הקושיא שהקשו שהרי לעולם ימצא נאה ונאה יש לומר דלא הטריחו עליו אלא בפעם ראשונה בלבד דאל"כ אין לדבר סוף עכ"ל ובזה כתבו ג"כ עוד איזה אחרונים :

* יותר משליש - עיין במ"ב במש"כ דאפילו מי שאין חייו נדחקין א"צ לבזבז יותר משליש ולהיפך מי שמזונותיו מצומצמין אם צריך לדחוק חייו להוסיף שליש בשביל הידור יש ג"כ דיעות בפוסקים דמן נ"י והרמ"ה משמע דגם בזה צריך להוסיף עד שליש והמהרש"ל בישי"ש בב"ק חולק ע"ז ועיין בשמ"ק בשם הראב"ד וז"ל עד שליש משלו. פי' בהדור מצוה עד שליש למצוה לקנות לו לולב נאה אם יש לו מעט או הרבה וכו' ומשמע לכאורה דס"ל כשיטת הנ"י והרמ"ה ואפשר דמה שכתב אם מעט היינו באדם שנכסיו מועטין אבל אין חייו נדחקין והנה מפירש"י והרא"ש ותוס' והריא"ז והרשב"א בביאור דברי הגמרא עד כאן משלו לא הוזכר כלל חילוק לענין מצות הידור עד שליש בין איש אמיד או לא ומ"מ י"ל דלדחוק חייב בשביל הידור גם הם מודים דא"צ והגמרא לא איירי באיש כזה :

* יותר מחומש - עיין במ"א שכתב בשם רבינו ירוחם דמ"מ חייב להוציא עישור נכסיו לזה וכתב הב"י ע"ז ולא ידעתי מנין לו וכתב הא"ר ע"ז דלא סיימיה קמיה דהב"י דהא סיים רי"ו כדפירשתי גבי צדקה ולעני"ד דסברת הב"י דאין אנו יכולין ללמוד משם דאף דהון רב מסתברא דאין אנו חייבין מהא דר"ג דאמר ע"ז בגמרא דכמה חביבין מצות על ישראל ומשמע לא מדינא וגם דשליש בית אין חייבין מהא דב"ק דקמקשה אלו איתרמי תלתא מצותא וכו' עכ"פ אולי ביותר מזה יש חיוב חמישית או ששית וכדומה ואין אנו יכולין ללמוד מצדקה [דשם השיעור חומש לא מדינא רק המבזבז וכו'] דשם הוא מצוה שאינה עוברת ואפילו אם איכא עניים דקיימי הלא יכול להתקיים ע"י אחרים משא"כ באתרוג וכדומה שהיא מצוה עוברת וחל על גוף האדם ותדע דקמקשה הגמרא אלא מעתה אי איתרמי ליה תלתא מצותא וכו' ולא קמקשה בפשיטות והא אמרו אל יבזבז יותר מחומש אלא ע"כ דהכא בענינינו דהוא מצוה עוברת חמור טפי ומה דסמכו הפוסקים לענינינו מהא דהמבזבז היא רק להשמעינו כמו שם חששו שמא יעני ויצטרך לבריות וע"כ אין נכון יותר מחומש כן יש לחוש בענינינו. ובדוחק יש ליישב דבר הרי"ו דכונתו דמעשר בודאי חייב להוציא על מצוה דעכ"פ לא גרע משם אבל אין כונתו להחליט דזהו שיעורו. וע"כ מה שסיים רי"ו והעישור כדפירשתי גבי צדקה ור"ל דשנה ראשונה מן הקרן ואח"כ מן הריוח כמו שפירש הא"ר ר"ל ג"כ דשיעור זה בודאי חייב בענינינו דעכ"פ לא גרע משם ואפשר דיותר מזה :

* אפילו מצוה עוברת - כצ"ל וכן הוא בדפוס ישן ור"ל דאף דהמבזבז לא איירי במצוה עוברת מ"מ דינא הוא דאף בעוברת א"צ לבזבז הון רב וכדאיתא ברא"ש ורי"ו. והנה על עצם הדין דמבואר כאן בשו"ע דאין צריך לפזר הון רב על מצוה ונובע זה מסוגיא דב"ק אלא מעתה אי איתרמי לי תלתא מצותא ליתב לכולא ביתה וסמכו זה לדין צדקה דהמבזבז וכו' לכאורה צ"ע מסוגיא דקידושין דף כ"ט דמבואר שם גבי פדיון הבן דאף אם אין לו רק ה' סלעים צריך לפדות עצמו וכן לענין לעלות לרגל ושם מיירי שאין לו נכסים כלל זולת אלו החמשה סלעים עיי"ש ולכאורה לפי סוגיא דב"ק אשר ממנו נובע דין השו"ע דכאן אינו מחוייב לתת כל אשר

יש לו בענין מצוה ואף רק שליש ביתו ג"כ אין מחוייב. וגם מעשה דר"ג לכאורה קשה לפ"ז דמאי רבותא שלקח אתרוג באלף זוז משום חבוב מצוה הלא אף מי שאין לו רק ה' סלעים מחוייב ליתן לכהן לפדות עצמו או לעלות לרגל וכ"ש ר"ג שהיה עשיר ושיעור זה בודאי היה רק חלק מהונו. ולמען ליישב הסוגיות שלא יהיו סותרות היה אפשר לכאורה לומר במעשה דר"ג דהרבנותא היתה שם שפיזר הון רב יותר על שויה דאינו שכר המצוה ורק מפני ששם בספינה לא היה אפשר להשיג אתרוג ונתן לאחד הון רב שיתרצה למכרה לו וזה אין אנו מחוייבין מן הדין דכיון דאינו מוצא אותה כפי שויה הרגיל אנוס הוא ואין מחוייב ורק משום חבוב המצוה עשה זה ואפשר לפרש גם הסוגיא דב"ק דמיירי בכגון זה דעלתה שכר המצוה הרבה יותר משויה וס"ד דהש"ס דעד שליש ביתו מחוייב וע"ז דחי דאינו מחוייב אבל כל מצוה שיכול להשיג בשויה חייבה התורה לכל ישראל אם יש לו אף מעט וכההיא דקדושין הנ"ל ורק באין לו פטור וכההיא דירושלמי פ"א דפאה [וזה"ל שם כבד את ד' מהונך ממה שחנך מפריש לקט שכחה ופיאה ומפריש תרומה וכו' ועושה סוכה ולולב שופר ותפילין וציצית ומאכיל את העניים וכו' אם יש לך אתה חייב בכולן ואם אין לך אין אתה חייב באחת מהן אבל כשהוא בא אצל כבוד אב ואם בין שיש לך הון בין שאין לך כבד א"א ואת אמך ואפילו אתה מסבב על הפתחים] אכן זהו נגד סתימת כל הפוסקים דמשמע שתפסו בפשיטות מסוגיא דב"ק וממעשה דר"ג שאין מחוייב לפזר הון רב לשום מצוה בכל אופן ואף שיש לו עדיין הון ורק עד חומש לכל היותר כמו לענין צדקה. וצ"ל דהם מחלקין מסוגיא דקידושין להא דב"ק וסוכה באופן זה דלפזר בהון רב אמנם אין מחוייב ומשום הטעם דשמא יעני ויצטרך לבריות וכמש"כ הראב"ד וזה לא שייך במי שאין לו רק חמש סלעים וכיו"ב ומתפרנס ממלאכתו ולא יגרע פרנסתו במה שיוציא זה על המצוה וכן להיפך לא יתחזק מצבו במה שלא יוציא. ומדברי הנ"י והרמ"ה מוכח ג"כ הכי דאף במי שחייב נדחקין צריך להוציא אף בשביל הידור וכ"ש למצוה עצמה וזהו דלא כדעת רש"ל שחולק על הנ"י והרמ"ה בזה וכתב דאפשר דאף לגוף המצוה אינו מחוייב כיון שחייב בדוחק דאצלו הוא כהון רב אבל מסוגיא דקידושין הנ"ל לא משמע הכי וכן מירושלמי הנ"ל מוכח ג"כ [אפילו לפי מה שהעתיקו הע"ת והא"ר את דברי הירושלמי וכ"ש לפי מה שנבאר לקמיה] רק דאינו מחוייב לחזור על הפתחים בשביל מצות תפילין וציצית וכו' אבל אם יש לו כדי לקנות תפילין וציצית וכה"ג בודאי חייב ולא נחשב זה כהון רב [ואף דלמעלה צידדנו להלכה כהרש"ל היינו רק לענין הידור אבל לא לענין מצוה עצמה] ועיין בספרי אהבת חסד ח"ב פרק כ' אות ג'. ואגב אעורר פה במה שהיה קשה לי על מה שהעתיקו הע"ת והא"ר בסימן כ"ה ראייה מירושלמי שאין מחוייב לחזור על הפתחים כדי לקנות תפילין וכדומה שאר מצות והלא קי"ל דעל נר חנוכה וד' כוסות צריך לשאול על הפתחים כדי לקיימם אף שהם רק מצות דרבנן וכ"ש בענינינו ואפילו אם תאמר דמשום פרסומי ניסא תקנו רבנן כן מה יענה בהא דקיי"ל לעיל בסימן רס"ג ס"ב דלנר שבת שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק הנר שזה בכלל עונג שבת הוא והלא עונג שבת הוא רק מ"ע מדברי קבלה כמו שנאמר וקראת לשבת עונג ותפילין ושופר וכה"ג הוא הכל מ"ע של תורה וחפשתי ומצאתי קושיא זו בספר מור וקציעה ע"ש שהאריך ונשאר בקושיא ומה שהביאו ראייה מירושלמי

הני"ל לכאורה לאו ראיה היא בשנדקדק על לשון הירושלמי דקאמר ועושה סוכה ולולב שופר ותפילין וציצית מאי לשון ועושה דקאמר הי"ל לומר ויושב בסוכה ונוטל לולב ותוקע בשופר ולובש תפילין וציצית וע"כ נלעני"ד דהירושלמי אזיל לשיטתו דאיתא שם בברכות פ"ט הלכה ג' העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו לעשות סוכה נכנס לישוב בה אומר ברוך אקב"ו לישוב בסוכה העושה לולב לעצמו אומר ברוך אקב"ו לעשות לולב כשהוא נוטלו אומר על נטילת לולב העושה תפילין לעצמו אומר ברוך אקב"ו לעשות תפילין כשהוא לובש אומר על מצות תפילין וכן חושב שם מזוזה וכמה מצות הרי דסובר הירושלמי דעשיית המצות הוא מצוה בפ"ע מדמברך עליה (ועיין במנחות דף מ"ב ע"ב בתוספות דהירושלמי חולק בזה על הגמרא שלנו) ואינו יכול לפטור עצמו במה שיקנה תפילין או סוכה מחבירו במעותיו ולזה קאמר הירושלמי דענין זה לא חייבתו התורה לעשות בעצמו הסוכה וכן ליקח קלף ולעשות מזוזה ובתים ופרשיות כ"א כשיש לו אבל אם אין לו לא חייבתו התורה בזה לחזור אחר עצים לסוכה וקלף לתפילין וכה"ג אלא קונה במעותיו תפילין ומזוזה שעשו אחרים וכן בסוכה וכל המצות דהעשייה אינה אלא הכשר אבל עצם המ"ע ללבוש תפילין וכן כה"ג בקיום שאר המצות מזה לא פטרתו התורה כלל שהוא חוב המוטל על גופו ולא גרע מנר של שבת ונר חנוכה וד' כוסות דמוכר כסותו כדי להשיגם. ואפילו את"ל דאין הדין שיצטרך לחזור על הפתחים להשיג מעות לקנות תפילין אבל עכ"פ מחוייב לחזור ולבקש מישראל שישאול לו תפילין לקיים המ"ע:

* יתן כל ממונו - עיין ביו"ד סימן רל"ב סי"ב דגבי שבועה מיקרי אונס ממון אונס דאמרינן אדעתא דהכי לא נדר [מ"א]:

* ועיין לקמן וכו' - פי' דשם איתא שמצוה לכל אחד לקנות אתרוג לעצמו וכתב המ"א אם אין בידו אלא ה' סלעים וצריך לפדות בנו וליקח אתרוג יקנה אתרוג שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת. אכן אם יוכל לצאת באתרוג של אחר אף שמצוה לקנות משלו מ"מ פדיון קודם בזה [בכורי יעקב] אם קנה אתרוג ונמצא נרקב וכן לולב כתב א"ר בשם ש"ג אם יכול לתלות שהרקבים נעשו ביד המוכר ה"ז מקח טעות ואם הדבר ספק המע"ה. כתב הפמ"ג לדעת הי"א בח"מ (סי' קצ"ט) דאם נתן מעות על יין לקידוש קונה דדין תורה מעות קונה והעמידו על ד"ת בקנית מצוה א"כ י"ל דה"ה אתרוג ושניהם אין יכולין לחזור בו:

סימן תרנז

* קטן היודע וכו' - ותינוקות שאין יודעין לברך ינענעו את הלולב ודים [א"ר בשם מהרי"ל]:

* אביו חייב לקנות לו - עיין בט"ז שיעשה כן מי שביכולתו כדי שגם בנו יוכל לברך בשעה שהצבור אומרים הלל וכו' הנה הוא פירש כן למדה

טובה בעלמא אבל פשטיות הגמרא שאמר קטן היודע לנענע חייב בלולב
היינו שלא בשעת הלל ואפילו אינו יודע לקרות ההלל כלל כדאיתא
ברא"ש פ"ג אות כ"ו עי"ש :

* כדי לחנכו במצות - ופשוט דצריך שיהיו ד' מינין כשרין כמו בגדול :

תרנח

סימן

* דהוי כמו שאל - עיין מ"ב שכתבנו הטעם דכיון דהוי לזמן וכו' וכעין
זה מבואר בר"ן נדרים דף כ"ט דכל דבר שאין לו קנין עולמית לא הוי רק
קנין פירות ועיין בקצוה"ח בחו"מ סימן רמ"א שהאריך להביא הפוסקים
החולקים ע"ז ולדידהו כל שאומר הנותן בפירוש שהוא מקנה למקבל
קנין הגוף אפילו אמר לזמן קצוב נמי הוי מתנה ובאתרוג אפי' לא אמר
בפירוש נמי קני קנין הגוף לזמן שאמר לו ומשום דאי לפירות מאי קיהיב
ליה וכסברת הש"ס בבי"ב קל"ז ועיין עוד באבני מלואים סימן כ"ח
סקנ"ג שחזק שם ג"כ דבריו וההיא דלא ליקני אינש לולבא לינוקא
דמינה מסתייע הרא"ש יישיבה שם בקצה"ח ובאבני מלואים בשני פנים
אכן בנתיבות שם הסכים עם המחבר עי"ש באורך :

* אפילו נתן לו את דמיו - עיין מ"ב והוא מלשון הפוסקים ולפי"ז אם יש
לו עוד לולב לצאת בו מסתברא דמהני נתינת דמים עכ"פ היכי דאין החפץ
בעולם [ועיין בחו"מ סימן רמ"א ס"ז ברמ"א ובקצוה"ח ובנתיבות שם] וכענין ההוא דאחין
שקנו וכו' אם יכול לאכלו וכו' עיין שם בפי"ג דף קל"ז. וכן נראה ג"כ
במחזיר לו לולב אחר כשר ומהודר דמהני דשוב ליכא אומדנא אף דאפשר
לומר דרוצה אדם בשלו מ"מ כיון דבלא"ה יש פוסקים דבנשרף או נאבד
וכדומה דנותן דמיו ויוצא עיין בכל בו וגם מובא ברא"ש בסוגין דעת
רבינו ישעיה דמוכח מיניה עוד יותר דבנאנס פטור לגמרי ויוצא שלא כיון
בעל מנת להחזיר אלא כשהחפץ בעין ואף דהמחבר לא סמך עלייהו
ומשמע מניה דאפילו דמים לא מהני ואפילו באונס וכמו שכתבנו במ"ב
מ"מ במחזיר לו לולב אחר כשר ומהודר אפשר דכו"ע מודי ובספר שדי
חמד הביא בשם ס' שם ארי" דגם בזה לא יצא והנלעני"ד כתבתי :

* לאחר זמן מצותו - עיין מ"ב באם אמר ע"מ שתחזירהו ולא אמר לי כן
הוא בחו"מ סימן רמ"א ס"ו בהג"ה שם בשם הרשב"א בתשובה סימן
אלף ולכאורה יש סתירה ע"ז מהא דס"ה דאפילו בנתן לו סתם אמרינן
דבודאי נתנו לו ע"מ שיחזירו לצאת בו ולא גרע זה מאלו לא אמר כלום
ומצאתי שכבר עמד בזה בא"ר בשם תשובת בית יעקב וע"כ אנו צריכין
לומר דס"ל להרמ"א שם דמכיון שפירש דבריו ע"מ להחזיר ולא פירש
לומר שיחזיר לו גרע מסתמא ומ"מ למעשה צ"ע דכמה אחרונים
מפקפקין על סברא זו [עיין בקרבן נתנאל בסוגיא זו וכן בבכורי יעקב] ודעתם דבעל
העיטור שסובר דאפילו בסתמא כונתו שיחזירונו בזמן מצותו כ"ש
כשמתנה ע"מ שתחזירהו אף שלא אמר לי וחולק על הרשב"א. ודע דגם

באומר ע"מ שתחזירהו לי דמחוייב להחזירו בזמן מצותו ג"כ איכא חילוק בדבר דבאין לו לולב אחר מחוייב להחזירו ביום זה אם לא בירך או עכ"פ ליומא דלמחר וכמו שכתבנו במ"ב ומטעם דאומדנא דמוכח הוא אבל ביש לו עוד לולב כשר לברך עליו נהי דאינו רשאי להחזיר לו אחר החג שהרי אמר החזירהו לי ומידי דחזי ליה קאמר אבל אינו מחוייב להחזיר לו ביום זה או למחר וכל שמחזיר לו בחג אפילו ביום ז' נמי יצא ידי תנאו דהא עדיין קאי למצותו והרי לא פירש באיזה יום וכמה שיהא שוה בשעת החזרה כ"ז לקטתי מדברי תשובת הרשב"א הנ"ל ע"ש. ודע עוד דקרוב לומר דאפילו כבר בירך הנותן אם לא בירכו עדיין בניו הסמוכין עליו ושדרכן תמיד לברך על לולב של אביהם נמי לא יצא אם לא החזיר דג"ז אומדנא דמוכח הוא שאין אדם מניח בניו בלא מצוה ונותן לאחרים. אח"כ מצאתי שגם במור וקציעה מצדד כן :

* ומותר לתת לו במתנה ע"מ שלא יקדישנו - עיין ברא"ש ור"ן וריטב"א ועוד פוסקים שכתבו טעמא דמילתא דכללא דכל מתנה שא"א להקדישה אינה מתנה דתנינן לא באה לאפוקי רק היכי דלא הוי רק הערמה בעלמא שלא כיון כלל לתת אבל בלי הערמה אף שהמתנה הוא רק לד"א ג"כ חיילא וכ"כ התוס' בסוכה דף מ"ב ע"ש באורך וכ"מ להדיא בסוגיא דב"ב דף קל"ז ע"א דקאמר שם אלא הכא אי מיפק לא נפיק ביה למאי יהביה ניהליה ועיין שם בפירשב"ם ומבואר דאף אם אינו נותנו לו לשום דבר רק לצאת בו ידי מצות החג ג"כ מיקרי נתינה כיון שהוא שלו לד"ז וממילא נראה דכ"ש באם אמר לו הרי הוא שלך במתנה ע"מ שלא תתנו לשום אדם או אפילו באומר לו הרי הוא שלך ואינך רשאי ליתנו לשום אדם בודאי הוא שלו ויוצא בו אע"ג שלא נתן לו כל כחו באתרוג זה. וכ"מ במאירי שהביא יש פוסקין שבנותן מתנה ע"מ להחזיר אינו רשאי ליתנו לרבים אלא ברשות הנותן הראשון ואף שיש מי שמתיר וכמו שמוכח ממחבר בס"ה שם הטעם הוא דהרי לא התנה בפירוש אלא אמר ע"מ שיוחזר לי והרי הוחזר לו. אכן מוכח עכ"פ במתנה בפירוש דאינו רשאי ליתנו לאחר ואעפ"כ יוצא בו. והנה הגאון מליסא בדה"ח החמיר בזה וכתב דכל שאינו בכח המקבל ליתנו לאחר אינו מתנה כלל ולענ"ד אינו כן כמו שהוכחנו. ומצאתי בשדי חמד שהביא כבר דעת כמה גאונים לחלוק עליו בזה :

* דמסתמא ע"ד כן נתנו לו - וגם בזה לא מהני חזרת דמים כיון שאין לו אחר. ומ"מ בנאנס בידו מצאתי לרבינו ירוחם שכתב דמשמעות בעל העיטור דיוצא בזה בחזרת דמים שהרי עכ"פ לא אמר בפירוש החזירהו לי [א"ר] :

* ומיהו וכו' אלא לאחר - עיין ביד אפרים שכתב דמדברי התוס' והרא"ש לא משמע כן וכן בכורי יעקב הקשה עוד דלפי מה שפירש"י בגמרא דכ"ג ע"מ שיחזירוהו נתן להם ג"כ אין לנו מקור לקולא זו של המחבר שיכול ליתן בעצמו לאחר ונשאר בצ"ע על המחבר שסתם כדעת הרשב"א והטור והר"ן והריטב"א אחרי שלדעת התוספות והרא"ש ורש"י יש להחמיר

בזה אכן באמת יש עוד כמה ראשונים שסותמין להקל כדעת השו"ע והוא השבולי לקט המובא במ"א ורבינו ירוחם והכל בו והמאירי [אף שבשאר דברים אין מכריע מ"מ לענין אתרוג דעתו להקל מפני שהוא למצוה מסתמא דעת הנותן שלא להקפיד] וגם לפירש"י אין ראיה להחמיר לדינא אף דלפירושו המעשה היה שם שנתן לכולם ע"מ להחזיר מ"מ לדינא אפשר דאף אם נותן לאחד כיון שהוא שלו יכול ליתן גם לאחר ובלבד שלבסוף יקויים התנאי להחזיר לבעלים בזמן מצותו ותדע דגם הר"ן העתיק לשון רש"י ואעפ"כ העתיק לבסוף בדין הזה להקל:

* והאחרון מחזירו לבעלים - ודע דמסתפקנא דאפשר דוקא בשהחזיר עכ"פ באי כחו של המקבל אמנם אם לא החזיר כלל המקבל עד שהטריחו הבעלים בעצמם לבוא אליו וליקח האתרוג אף שאמר לו שהוא מחזיר לו במתנה אפשר דאין זה חזרה ונראה דתלוי בטבעו של הנותן ובקפידתו. ודע עוד דפשוט דאם מחזיר לבעלים ע"י שליח בודאי הוי חזרה ובמכ"ש דדינא דסעיף זה. ונראה לכאורה דאין צריך בזה דינא דשליחות דאפילו במחזיר לו ע"י עכו"ם או קטן שאינם בני שליחות ובני אקנויי ג"כ מקיים תנאו בזה כיון שדעתו ליתן לו במתנה והלה זוכה בו ועכו"ם וקטן מעשה קוף בעלמא הוא וכ"ש לפי מה שכתב הרא"ש בשם העיטור דאפילו מחזיר לו בסתמא אומדין דעתו דמסתמא במתנה נותן לו. ומ"מ אינו ברור כ"כ:

* לא יתננו וכו' - דעה ראשונה הוא לשון הרמב"ם ועיין בבד"ה שכתב דמדסתם משמע דאפילו הגיע לעונת הפעוטות ג"כ אין ליתן לו והטעם דהרמב"ם לשיטתו בפי' כ"ט מהלכות מכירה דהיכא דדעת אחרת מקנה לו הוא זוכה מן התורה וא"כ אפילו הגיע לעונת הפעוטות דתקנו רבנן דמתנתו מתנה הלא מן התורה אינו יכול להקנות [וזהו שכתב ואינו מקנה לאחרים מן התורה] ולא הוי מן התורה משלכם ודעת הי"א דאפילו כשדעת אחרת מקנה אותו אין קנינו אלא מדרבנן ולכן כשהגיע לעונת הפעוטות כשם שזוכה מדרבנן כן מקנה ג"כ מדרבנן [לחם משנה] ופשוט דדין זה שייך בכל הד' מינים וזה ג"כ פשוט דודאי יש להחמיר לכתחלה כדעה הראשונה דהיא סתמית שלא ליתן במתנה לשום קטן והיינו אפילו במתנה ע"מ להחזיר כמבואר בפוסקים. ודע דקטן נקרא לדעה ראשונה עד שהוא בן י"ג ויום אחד ועיין בפמ"ג שכתב דאפילו הוא בן י"ג שנה כ"ז שלא ידעינן שהביא ב' שערות אין ליתן לו דספק תורה לחומרא אמנם בתשובת כתב סופר סימן קכ"ט דעתו דמותר לכתחלה משום חזקה דרבא וגם איכא ס"ס דשמא גם בפעוטות מותר כדעת הי"א. עוד שם בסימן קכ"ח בקטן הסוחר אתרוגים שקונה ומקנה מסיק שם דלכתחלה יש למנוע מלקנות ובדיעבד אם יצא בו אינו חוזר לברך משום חשש ברכה לבטלה ע"ש:

* קודם שיצא בו - יש מאחרונים שסוברין שאפילו לאחר שיצא בו אין כדאי ליתן לקטן במתנה שמא יזדמן לו אחד שיבקש ממנו ליתן לו לצאת בו עיין בא"ר:

* אינו מוחזר - ר"ל ולא יכול לצאת בעצמו. וכתבו הפוסקים ואפילו נתן לו במתנה ע"מ להחזיר ג"כ לא יצא אח"כ דחזרתו אינו חזרה ולכאורה הא איהו ע"מ להחזיר יהביה ניהליה ואי לא יכול הקטן להקנות לו אח"כ בחזרה נמצא מתנתו בטילה אבל באמת ליתא דהא קי"ל דכל תנאי שא"א להתקיים בסופו והתנה עליו בתחלתו דתנאו בטל ונמצא שהקטן קנאו אע"פ שלא יכול להחזירו [ר"ן]:

* שותפים שקנו אתרוג וכו' - בלבוש איתא אחים או שותפים וכו' וטעמו דכיון שהוא רק אתרוג אחד אפילו באחים ג"כ דינא הכי כמו שכתוב בסעיף שאחר זה:

תוסד

סימן

* אם לא התנה עליה מעיקרא - לכאורה כונתו כמו לענין נוי סוכה דמבואר בסימן תרל"ח דצריך שיתנה קודם ביה"ש שאינו בודל ממנה מלהנות אמנם לפי מה שכתב בבכורי יעקב סימן תרנ"ג סגי כשיתנה קודם עשיית המצוה שלא יאסר ע"י עשיית המצוה כי אינו בודל עצמו מלהנות וה"ה לענין הדס דאסור להריח בו כל שבעה משום דאקציה למצותו סגי ג"כ כשיתנה מקודם עשיית המצוה שאינו בודל עצמו מלהנות. אמנם בעיקר הדין אי תנאי מועיל הוכיח המ"א דזה תלוי בפלוגתא דלדעת הרשב"א והר"ן [וכן גם לדעת ספר היראים והגם דהוא כתב דבספר יראים לא כתב דתנאי מהני לא היה בידו כ"א ספר יראים הקצר וכעת שזכינו שנדפס הכת"י מספר יראים השלם כתוב שם בהדיא כמו שכתב הגה"מ בשמו דתנאי מהני וכבר קדמני בזה המבאר שם] מהני תנאי גם לאותו יום ולדעת התו' אין מועיל בזה תנאי עכ"ד ומשמע מניה דלערבה וכן לאתרוג אף כשהפריש אחר יום ראשון לא מהני תנאי להנות לאותו יום ולא אבין היטב ראיתו דהכא דמיירי לענין ערבה שהוא רק ליום השביעי מנ"ל דלהתוספות לא מהני תנאי לאותו יום ואין לנו ראיה מתוספות רק דליום הראשון כיון דחסר פסול בו וא"כ לא יכול להתנות בו שאינו בודל ממנו ביה"ש מלהנות דומיא דעצי סוכה אבל בשאר הימים כשהפריש להם דחסר כשר בו כגון באתרוג וכן בערבה כשנקטם ראשו (דפסולו משום הדר ולרוב הפוסקים הדר אינו לעיכובא אלא ביום ראשון) ובפרט בערבה זו דגם נשרו רוב עליה כשר בודאי גם לתוספות מהני תנאי כשמתנה שאינו בודל עצמו מליקח ממנו מעט דאף דמשמע מתוס' דאיתקצאי הוא רק שלא יכלוהו לגמרי אבל יטול ממנו מעט וישאר כדי הכשר לזה לא צריך תנאי דלא איתקצאי לזה מ"מ נ"מ גדולה יש בזה דלסברת התוספות דלא איתקצאי רק כדי הכשר אינו מותר רק ליטול ממנו השיעור היותר מכדי הכשר ואף קודם קיום המצוה אבל לכלותו לגמרי אסור אף לאחר קיום המצוה דהלא איתקצאי לזה וחייל עליה קדושה עד כלות החג כיון שלא התנה אבל כשהתנה שאינו בודל עצמו ממנו לא חיילא עליה קדושה כלל וכעין דאמרין בביצה דף ל' ע"ב ונ"מ דתיכף לאחר קיום המצוה יכול ליקח עצי ערבה ולצלות בהם בשר ופירות ולכלותו לגמרי. והנה ראיתי בא"ר שתירץ ההערה של המ"א

וכתב דהכא בערבה שאינו אלא מנהג לכו"ע מהני תנאה אמנם זה יכול לתרץ רק דברי השו"ע אבל המעיין בב"י מה שהביא בשם הגה"מ בשם הרא"מ יראה דמיקל אף בערבה שבלולב ע"י תנאי וע"כ אנו צריכין לתרץ דהוא מייירי בערבה שחיברה עם הלולב אחר יום הראשון דבזה מהני תנאי אף לשיטת התוספות וכמו שכתבנו. ואפילו אם נימא דמייירי הגה"מ בערבה שחיברה עם הלולב גם ביום הראשון ג"כ ניחא מה שכתב התנה עליה מעיקרא דאפשר דמייירי אופן התנאי כמו שכתב התוספות והעתיקו הרב בסימן תרמ"ט ס"ה בהג"ה דהיינו שהתנה בעיו"ט הראשון קודם שיהיה כולו ליום ראשון [דבו פסול חסר או אינו הדר ואינו יכול לומר שאינו בודל ממנו] ושאינו בודל ממנו כל ביה"ש של ליל שני ואילך:

סימן תרסה

* אתרוג בשביעי וכו' - ובשמיני מותר ולא אמרינן מיגו דאיתקצאי ביה"ש איתקצאי לכולי יומא דהא ביה"ש גופא לא נאסר אלא משום ספק יום שעבר (תוס' ורא"ש):

* שהרי הוקצה וכו' - כתב הט"ז שאפילו ביום הראשון קודם שנטלו למיפק ביה יש איסור מוקצה ול"ד למש"כ ב"י בסוף סימן זה בשם בג"א עבדיה להושענא ולא אגדיה למיפק ביה שרי בהנאה דהזמנא לאו מילתא היא דשם כ"ז שלא עביד המעשה שיש לו לעשות לא אקצי דעתיה מניה וכו'. וכתבו כמה אחרונים דשגה בזה [המאמר מרדכי והלבושי שרד ושי"א] דט"ס הוא בהג"א וצ"ל ולא אגבהיה וכו'. וכן הוא לעיל בסימן תרנ"ג בשו"ע והאמת אתם דכן הוא באור זרוע גופא שממנו מקור הדין של הג"א וא"כ יש ראייה להיפך שאפילו עשה האגודה כ"ז שלא הגביהו לצאת בו מקרי הזמנה בעלמא ומותר לאכלו:

סימן תרסז

* סוכה וכו' - ר"ל עצי סוכה אסורים מלהנות הימנה דחל שם שמים עליהם ואפילו נפלה הסוכה וכדלעיל בסימן תרל"ח דאל"כ בלא"ה אסור משום שתירת אהל:

סימן תרסט

* וחוזרין ולוקחין הראשונה וכו' - דוקא אם כבר נגללת למקום הזה שלא יצטרכו הצבור להמתין אבל בלא"ה יותר טוב לגלול אותה שכבר מונחת ולא לעבור על המצות וליקח ראשונה [חמד משה]:

סימן

תרע

* ונוהגין לומר זמירות ותשבחות וכו' - עיין בתשובת מהרש"ל סימן פ"ה שכתב שראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת תורה ואל תבטל מקביעותך עכ"ל ובעו"ה יש אנשים שתחת זמירות ותשבחות שראוי להלל להשיי על הניסים שעשה לנו הם מרבים בשחוק הקרטין והרבה הרעישו הסה"ק ע"ז והשומר נפשו ירחק מזה:

סימן

תרעא

* ואפילו עני וכו' - הרה"מ כתב דהרמב"ם למד כן מדין ד' כוסות דזה וזה הוי משום פרסומי ניסא ולפ"ז נראה דהגבאים מחוייבים ליתן לו נרות להדליק כמו בד' כוסות מיהו אם לא נתנו לו צריך לעשות כמו שכתוב בשו"ע וכן הדין בד' כוסות מיהו נראה דאין צריכין ליתן לו כ"א נר אחד בכל לילה דהיינו נר איש וביתו דיותר הוי מן המהדרין ואין חיוב ליתן לו [חמד משה]:

* בלילה הראשונה מדליק אחד וכו' - אמרינן בגמרא דמצות חנוכה נר איש וביתו [ר"ל דדי נר אחד לכל ב"ב בכל לילה ולילה] והמהדרין מדליקין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל אחרון יהיו שמנה והטעם כנגד ימים היוצאים וזה היום שעומד בו נמנה עם הימים שיצאו כבר [והיינו שבזה ידעו ויזכרו הכל כמה ימים יצא בהתמדת הנס וכשיזכירו זה שהיה הנס משך זמן רב יש בו פרסומי ניסא ושבח יותר להשיי] ועוד שמעלין בקודש [גמרא]:

* לא ידליקו יותר - עיין מ"ב והטעם דלפ"ז כשרואין בבית בליל שני שדולקין שתי נרות ירגישו בתוספות הנר אבל לדעה השניה שמדליקין בלילה הראשונה נר לכל אחד מבני הבית אז אם ידליקו בלילה השניה שנים לכל אחד אין כאן הכרה לתוספות הנס כי יאמרו שיש הרבה בני בית ולכל אחד אין שם רק נר אחת והיינו כשכל הנרות דולקים במקום אחד זה אצל זה:

* וי"א דכ"א מבני הבית וכו' - עיין בביאור הגר"א שכתב דגם דעת הרי"ף כן הוא מדהביא המימרא דרבה בב"ח אמר ר"י וכו'. ולולי דברי קדשו היה אפשר לומר עוד דדעת הרי"ף דזה לא נכנס בכלל מה דקיי"ל בעלמא דהלכה כב"ה בדינא אחרי דאינם מחולקים בענין הלכה אלא בענין הידור בעלמא ולזה הביא מה שאמר ר' יוחנן על שני זקנים ומשמע לכאורה דהיו בימיו שכבר נפסק בעלמא דהלכה כב"ה ואפ"ה זקן אחד עשה כב"ש. אכן מדלא הוזכר ד"ז בשום פוסק אין לצרף ד"ז להלכה כלל ולא כתבתי רק לעורר לב המעיינים:

* ויזהרו ליתן וכו' - דבאופן זה גם התוספות מודו שיכולין להדליק יותר [הגר"א בשם ד"מ]:

* כדי שיהא היכר וכו' - היינו בעת שניתוסף הנרות כן מוכח מא"ר בס"ג ודעת המ"א בסק"ב דאפילו בלילה הראשונה יש לזהר בזה משום לא פלוג כמו שכתב שם הפמ"ג :

* מילא קערה שמן והקיפה פתילות - וה"ה כשהקיף נרות בעיגול עד שעייז יוכל להתחבר הלהב ג"כ דינא הכי :

* ומותר להדליק בפמוטות - עיין מ"ב וכתבו האחרונים בשם רש"ל דאף דמן הדין מותר מ"מ אין זה הידור לנר חנוכה :

* אפילו בנרות של שבת וכו' - מלשון זה משמע דאף בשבת ויו"ט יש לזהר שלא לעשות כן ואינו כן דבשבת ויו"ט מצוה לעשות כרוכים כדלעיל בסימן רס"ג וכבר הקשה כן במ"א ועיין בסוף דבריו דלפי מאי דמסיק בשם רש"ל דאסור בעניינינו אפילו בשתי נרות כרוכין ממילא אין שום ביאור לדברי רמ"א במה שמסיק דאפילו בנרות של שבת ויו"ט יש לזהר ועיין בפמ"ג שגם הוא נדחק מאוד בדברי רמ"א ולענ"ד נראה דחסר כאן פרט אחד הנזכר באור זרוע דהיינו כשמדבקין אותן אחר הדלקתן עד שעייז מתחממות ונפלות וזה באמת אסור בין בחנוכה ובין בשו"ט וז"ל ד"מ כשמדליקין נר שבת או חנוכה או יו"ט ודובקין הנרות סמוכין זה לזה עד שהן מתחממות זו מזו ונוטף השעוה גם נכפלות ונפלות לא קיימו המצוה אור זרוע עכ"ל ולאות שהאמת כדברי שציין ברמ"א אור זרוע והלא דין הראשון לא נזכר כלל באור זרוע אלא דין זה :

* פתח החצר - ר"ל ושלא כדעת רש"י דסובר דמניחו על פתח הבית הפתוח לחצר. ובר"ן ובאור זרוע העתיקו כרש"י :

* וצריך נר אחר להשתמש לאורה - פי' רש"י משום הכירא ור"ל שאפילו אם לא ירצה כלל להשתמש לאורה מ"מ צריך נר אחר שיהיה היכולת בידו להשתמש לאורה ועייז מינכר שהנר הראשון הוא לשם מצוה דאל"ה כיון שעומד על השולחן יאמרו שלצרכו הדליקה. ונראה דוקא במניחה על שולחנו אבל כל שמניחה סמוך לפתח א"צ לנר אחרת אע"פ שעומד לו לשם הואיל ואינו בא להשתמש לאורה לאיזה תשמיש. אכן מנהג העולם וכן מנהג רבותינו דבכל נר חנוכה המודלקת בתוך הבית צריך נר אחרת אפילו לא היה צריך לתשמיש שלא יאמרו לצרכו הדליקה וכן אני נוהג למעשה כ"כ המאירי עייש ועיין בפמ"ג שכן משמע ג"כ מתשובת רמ"א. ועיין בסוף סימן תרע"ח סק"ג במ"א דאפילו מי שאין לו אלא נר אחד [ונר אחרת להדליק לשמש לאורה אין לו] מ"מ ידליק את הנר ויברך עליה. ומ"מ לכתחלה בודאי יזהר שלא להשתמש לפנייה :

* ומ"מ המנהג להדליק בטפח וכו' - ר"ל המנהג הנכון להתנהג כך דאל"ה סותר ד"ע :

* ובבהכ"נ מניחו בכותל דרום - זהו אפילו לזמן הגמרא שהיו מדליקין בחוץ על פתח הבית הכא מדליקין בפנים שהוא לפרסם הנס ברבים. והנה המחבר היה צריך לבאר בתחלה שצריך להדליק בבהכ"נ ואח"כ מקום הנחתו אלא לפי שקאמר לעיל בתחלת הסעיף דמצוה להניחו בטפח הסמוך להפתח קאמר דבהכ"נ עושין זכר למקדש שהמנורה עמדה בדרום:

* ויש נוהגין להדליק בע"ש קודם מנחה - עיין מ"ב במה שכתבנו בשם הד"מ דהמנהג וכו' אכן אם העולם וכו' דמ"מ איכא פרסומי ניסא כשבאין אח"כ לביהכ"נ כ"ז כתב המ"א והנה במור וקציעה והובא בשע"ת חולק ע"ז ודעתו דכיון שמה שמדליקין בבהכ"נ הוא כדי לפרסם הנס במקהלות בעיני דוקא שיהיו עשרה בשעת הדלקה דכוותה אשכחן נמי בכל פרסומי מילתא בעלמא דלא סגי בלאו עשרה כדאשכחן בפ"ק דכתובות וכדאשכחן דא"ל שמואל לר"י זיל אייתי לי בי עשרה ואימא באנפייהו המזכה לעובר וכו' וע"כ דעתו דצריך קהל ממש ואין עדה פחותה מעשרה והנה היחידים יוצאין לעצמן כ"א בביתו ולא נתקנו הנרות לשנותן בבהכ"נ אלא בצבור בלבד אמנם אם השעה דחוקה אין לבטל ההדלקה אלא ידליק בלא ברכה ונראה שגם מה שהביא המ"א בשם מהרי"ל הכי הוה עובדא ולא נזכר שם שבירך ג"כ עכ"ל ולענ"ד פרסומי ניסא דחנוכה אינו תלוי כ"כ בזה דעצם הדלקה הוא בכלל פרסום הנס ודומיא דמאי דאמרינן בגמרא נר חנוכה וקידוש היום נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא ולא אשכחן חד דאמר דוקא כשיש בי עשרה בשעת הדלקה א"ו דעצם הדלקה שציוו חכמים על כלל ישראל הוא נקרא פרסום הנס ונהי דהדלקה זו של ביהכ"נ הוא אינו מצד תק"ח רק ההנהגה שהנהיגו כל ישראל כדי לפרסם הנס ברבים כמו שכתבו הפוסקים הרי עי"ז ג"כ יתפרסם הנס כשיבואו אח"כ כל הקהל בביהכ"נ ויראו נרות המנורה דלוקין כמו שכתב המ"א וכעין ראייה לסברא זו ממאי דאיתא באבודרהם טעם על מה שאמרו בגמרא הרואה נר חנוכה צריך לברך ולא תקנו בשאר מצות ברכה על הראייה ותירץ שם בראשונה משום פרסומי ניסא וכעין זה כתבו ג"כ התוספות בסוכה דף מ"ו ד"ה הרואה משום שיש כמה בני אדם שאין להם בית ואין בידם לקיים המצות הרי דאף שלא היה האיש הזה בשעת הדלקה רק ראה אותה אח"כ מקרי פרסום הנס וה"נ בענינינו כשבאין אח"כ כל הקהל ורואין הנרות דלוקין במנורה אין לך פרסום הנס גדול מזה. וגם במהרי"ל איתא בהדיא שהדליק שמש העיר בע"ש טרם בוא הקהל לביהכ"נ וכן מאבודרהם ומכל בו ומהרש"ל שכולם דעתם שידליקו קודם מנחה ולא אישתמיט אחד מהם לומר דוקא כשנתקבץ שם עדה ומה שכתב המו"ק דאפשר שהדליק השמש בלא ברכה זהו דוחק דא"כ הי"ל לפרש דבאופן זה דוקא בלי ברכה וע"כ נלענ"ד דהמדליק בברכה יש לו על מי לסמוך וכן העתיק הח"א דצריך להדליק בברכה. ואם בנקל לו להשיג מנין בשעת ברכה מה טוב:

* שיש לו שני פתחים משני רוחות - היינו אחת בצפון ואחת במזרח כ"כ רש"י וטעות נזדקר לפני פתחי עולם שכתב בשם רש"י א' בצפון ואחד בדרום עיי"ש:

תרעב

סימן

* עם סוף שקיעתה - כ"כ הטור וכ"כ הרא"ש בפ"א דתענית אבל ברשב"א ור"ן משמע בהדיא שהוא תחלת השקיעה אלא דמשמע שם בשקיעה שניה [הגר"א] וכ"כ במאירי כרשב"א ור"ן וכתב עוד ועיין במרדכי ספ"ב דשבת שכתב דלשון משתשקע מוכח שהוא תחלת השקיעה וכו' וכן עיקר עכ"ל וכ"כ הפר"ח:

* לא מאחרים - ולפי"ז צריך להדליק תיכף אחר צה"כ וא"כ צ"ע מי שנוהג תמיד להתפלל מעריב בזמנו דהיינו אחר צה"כ איך יעשה [פמ"ג] והנה לדחות תפילת ערבית משום זה ג"כ אינו כדאי דיש בה מצות ק"ש שהיא דאורייתא וגם דתדיר קודם כמו שכתבו האחרונים ועי"כ נ"ל דאיש כזה בודאי מן הנכון שידליק קודם מעריב אחד דהרבה ראשונים ס"ל דלכתחלה יש לנהוג כן כמו שהביא הגר"א ועוד דאף הטור שכתב סוף שקיעה נוכח בסמוך דגם הוא ס"ל דיכול להקדים עד קרוב לחצי שעה מקודם ובפרט אם נסבור בדעת הרמב"ם במה שכתב דמדליקין עם שקיעתה היינו ממש עם הזמן שנתכסה השמש מעינינו וידוע שדעתו דמצות הדלקה הוא רק כחצי שעה או מעט יותר אח"כ ואם עבר הזמן שוב לא ידליק עוד א"כ אם ידליק בשעת צה"כ אינו יוצא כלל מצות הדלקה לדעת הרמב"ם והעומדים בשיטתו בזמן השקיעה. ואפילו המקילים שיכול להדליק אח"כ הוא ג"כ רק מטעם ספק לכמה פוסקים ועי"כ נראה דטוב ונכון לכתחלה להדליק קודם מעריב ועיין בשע"ת שכתב בשם מח"ב ג"כ שמי שעושה כן לא הפסיד ולפי מה שהוכחנו יש לנהוג כן לכתחלה:

* ולא מקדימים - הוא מלשון הרמב"ם עיין בר"ן ורשב"א דפליגי עי"ז [הגר"א] והנה מקור הרמב"ם כתב הרה"מ שהוא ממה דאיתא בשבת כ"ג ע"ב ובלבד שלא יקדים ולא יאחר ויפרש לה דאיירי בחנוכה ולפי"ז לרוב הפוסקים דמפרשי לה דאנר של שבת קאי [הר"ח ורש"י ותוספות והרא"ש ורבינו יונה והמרדכי בריש פ' תפלת השחר] תו אין לנו מקור לדינו של הרמב"ם וגם הטור בסימן רס"ג נסיב לה לענין שבת וקצת פלא על השו"ע דסתם בסימן רס"ג ס"ד לענין שבת וגם בענינינו לענין חנוכה ואולי דבענינינו סובר הטור ואפשר גם להרמב"ם שהוא מצד הסברא שאינו ניכר לפרסומי ניסא כשמקדים דשרגא בטיהרא מאי מהני אבל קשה דהתינח אם מפרש משתשקע החמה כפשטיה נוכל לומר שקודם שקיעה שאור היום גדול לא מינכר אור הנר וליכא פרסומי ניסא אבל כיון שהעתיק השו"ע כפירושו של הטור והמרדכי דהיינו מסוף שקיעה והוא צאת הכוכבים בודאי כשמקדים קצת כערך רבע שעה והוא זמן בין השמשות [אפילו לדעת ר"ת

וסייעתו] או מעט יותר איכא היכר שהוא ללילה ותדע בשבת ג"כ פסק השו"ע שם שלא יקדים מטעם שאינו היכר שמדליקו לכבוד שבת ואפ"ה ידוע שמוכרח לכו"ע להדליקו קודם ביה"ש הנ"ל וע"כ אנו צריכין לומר דמה שאמרו ובלבד שלא יקדים היינו דוקא שמדליקו בעוד היום גדול שאז אינו מינכר שהוא לכבוד שבת וכן בענינינו שהוא לשם חנוכה וכן מוכח לשון השו"ע שם עי"ש אבל לא כשמדליקו רבע שעה או אפילו חצי שעה לערך קודם צה"כ. והנה הטור כשהעתיק מסוף שקיעה לא העתיק ובלבד שלא יקדים והרמב"ם שהעתיק ובלבד שלא יקדים לא העתיק מסוף שקיעה אלא כתב שמדליקין עם השקיעה [וז"ל בפ"ד מה' חנוכה הלכה ה' אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין] וכונתו ממש קודם השקיעה [וכענין שאמרו בשבת ל"ג ג' דברים צריך אדם לומר ע"ש עם חשיכה וכו' הדליקו את הנר הרי דלשון עם היינו זמן מה קודם] ואפילו אם נפרש דהרמב"ם סובר כר"ת וסייעתו דהיינו השקיעה השנייה ג"כ אנו מוכרחין לומר דזמן של בין השמשות ומעט יותר כעשרה מינוט מקודם דהוא בס"ה לערך כ"ה מינוט קודם צה"כ אינו בכלל ובלבד שלא יקדים והראיה משבת וכ"ש לפי מה שביררנו לעיל בסימן רס"א מכמה פוסקים דהרמב"ם סובר דצריך להדליק נרות בע"ש קודם שנתכסה השמש מעינינו [ואינו סובר כר"ת דשני שקיעות הן] והוא הנקרא שקיעה א"כ בודאי כשמדליק אפ"י קודם שקיעה ג"כ אינו בכלל שלא יקדים אך שלא יקדים הרבה קודם שקיעה דזהו מה שאמרו ובלבד שלא יקדים. היוצא מדברינו דהמחבר שהעתיק כטור מסוף שקיעה וצירף לזה דברי הרמב"ם שלא יקדים הוא צע"ג. ואגב דאיירינן בהאי ענינא אכתוב מה דקשה לי בדברי הב"י שכתב ודברי הרמב"ם כדברי בה"ג שכתב אין מדליקין נרות קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין עכ"ל וקשה הלא הר"ן מקשה על דברי בה"ג ממה דקי"ל לענין שבת דאחר שקיעה אסור להדליק ושם נמי תניא משתשקע וע"כ דבענינינו ג"כ אם רצה להדליק מקודם מדליק ותירץ דבה"ג יסבור כרב יוסף ושם נמי מותר אחר שקיעה ע"ש ולפ"ז מה יענה להרמב"ם דפוסק כרבה כמו שכתב הרה"מ בפ"ה מהלכות שבת וע"כ אנו צריכין לומר כמו שכתבנו מקודם דעם שקיעתה היינו זמן מה קודם ג"כ נכלל בעם שקיעתה ודומיא מה דאיתא בשבת ג' דברים צריך לומר ע"ש עם חשיכה וכו' הדליקו נר ומה שכתב אין מדליקין נרות קודם שתשקע החמה היינו זמן הרבה קודם :

* ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה וכו' - לכמה פוסקים הוא כחצי שעה אחר צאת הכוכבים שהוא בס"ה שעה וג' רבע שעה מזמן הדלקה ואסור להשתמש לאורה כל אותו הזמן (אף שהדליקה בעוד היום גדול) ואם כבתה בחול קודם צאת הכוכבים צריך לחזור ולהדליק אבל לא יברך דע"פ הדחק אמרינן דמפלג המנחה ולמעלה כבר הותחל המצוה [פמ"ג]:

* כזה השיעור - ומי שאין לו שמן כשיעור הזה ידליק בלא ברכה [פמ"ג] ושעוה מעובדי עבודת גלולים אין ליקח וכדלעיל בסימן קנ"ד במ"ב סקמ"ה:

* ומ"מ טוב ליזהר גם בזה"ז - שאע"פ שמדליקין בפנים כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש הכירא לעוברים ושבים [טור]:

תרעג

סימן

* ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה - עיין בט"ז שהאריך והעלה דאף לדעה זו היינו דרך ארעי דוקא אבל לימוד דרך קבע לכו"ע אסור ועיין בא"ר ובחמד משה שחולקים עליו ודעתם דלדעה זו אף דרך קבע מותר [וקושיותיו תירצו האחרונים עיין ביד אפרים ובמאמר מרדכי ובח"מ] וא"כ אפשר לומר דדעה הראשונה האוסרת הוא דוקא אם הלימוד היה בדרך קבע אבל לא בדרך ארעי ומה שהביא המ"א בסק"ב ראייה ממה שכתבו הפוסקים דאפילו לאכול אצלן אסור כבר כתב הח"מ דאין ראייה זו מכרחת דאולי אכילת קבע אמרו ומה שכתב עוד וכן מוכח סימן תרע"ח גם מהתם אין ראייה דאכילת שבת ודאי קבע הוא ולא ארעי. והנה באמת הלא ידוע דעת הרא"ש דתשמישי ארעי שרי (ורק בענין הרצאת מעות כשמקרב ידיו אצל נר חנוכה אז אסור משום דהוי גנאי להן אבל בעלמא שרי ומה שהקשה הט"ז עיין בח"מ) ורש"ל פסק ג"כ הכי וע"כ לעני"ד בענינינו דמספקינן לענין לימוד דרך ארעי אין להביא ראייה להחמיר ממה שהביא המ"א בסק"ג ד"ה ואפילו תשמיש וכו' וכ"פ רש"ל דהלא רש"ל כתב בהדיא דדוקא הרצאת מעות מאחר שמקרב ידיו אל הנר אבל שאר תשמישי ארעי שרי עכ"ל וע"כ לעני"ד אפילו אם נפסוק להלכה כמסקנת המ"א בסק"ב דבתשמישי ארעי אפילו כשאין ידיו סמוכות לנר אסור ושלא כדעת ב"י וד"מ ורש"ל שהעתיקו דבריו להלכה כשנצרף לזה ג"כ כשהוא תשמישי קדושה ובדרך ארעי כגון ללמוד לפניהן דרך ארעי אפשר דלכו"ע אין להחמיר וצ"ע. ודע עוד דאפילו ללמוד בדרך קבע אפשר דאין להחמיר רק בכדי שיעור המבואר לעיל סימן תרע"ב סעיף ב' אבל לא בתר זה והיינו אפילו אם נרצה להחמיר שם שלא כדעת המחבר הוא רק לדבר הרשות אבל לא לדבר מצוה וצ"ע ויותר טוב אם הוא חול ואין לו נר אחר ללמוד לפניו שיכבנה לאחר כלות השיעור ויחזור וידליקנה:

* שאם ישתמש וכו' - עיין במ"א שכתב אבל מ"מ אסור להשתמש אצלן וכו' עיין בפמ"ג שפירש דאף נגד אור הנוסף או השמש ג"כ אסור לכתחלה והמעין ברבינו ירוחם שהובא בב"י לא משמע כן אלא דנגד השמש כשמניחו בפ"ע רחוק קצת מהנר מותר לשמש נגדו וכ"כ במחה"ש בביאור דברי המ"א ע"ש אח"כ מצאתי בא"ר שהסכים ג"כ לדינא דנגד השמש מותר להשתמש. ועיין בשע"ת סוף ד"ה השמש דעתו נמי כמו שכתבנו:

* יהיה לאור הנוסף - הנה לדעת הב"ח הוא כפשטיה דאך נגדו מותר לשמש אבל נגד כולן יחד אסור כיון שיש נר חנוכה בתוכם וכן מוכח דעת הר"ן כמו שכתב הפר"ח כאן והגר"א בסימן רס"ד ולדעת רמ"א בסוף הסעיף כיון שיש נר חול בתוכם שוב אין ביזוי מצוה בהשתמשו נגד כולם כיון שיש שם נר הנוסף או השמש והיה די לו לשמש נגד אורו בלבד ולא

מהני ליה נר חנוכה [ולפי דבריו מש"כ יהיה לאור הנוסף היינו שאור הנוסף הלא יועיל לו ג"כ לשימושו ולהכי שרין] וכן הסכים המ"א והפר"ח להקל [אלא שהפר"ח סיים דאם אין די לו לתשמישו בהנר של חול דהיינו דבר שהוא צריך עיון גדול וצריך לזה הענין ג"כ האור של נר חנוכה באופן זה בודאי אין להקל] אלא דהמ"א סיים דלדברי המלחמות אין להשתמש נגד כולן בעניינינו מטעם אחר שלא יאמרו לצרכו הדליקן [אבל נגד השמש לבד אין להחמיר וכמו שכתבנו לעיל] משא"כ שם לענין תערובות לא שייך זה וכמו שכתבנו שם בשם המח"ש ע"ש :

* ואז מותר וכו' - עיין במ"ב ד"ה מותר ואע"ג דמ"א גופיה כתב בסק"ד בשם המלחמות אע"ג דאיכא שמש לא ישתמש אלא לאור השמש ולא לאור נ"ח היינו משום דנ"ח דולק למצותן לכן צריכין הכירא שהודלק לשם מצוה ואם ישתמש אצלן יאמרו לצורכו אדלקיה דלפעמים מדליק כמה נרות משא"כ הכא בתערובות כשידליקן לא ידליקן לשם מצוה כ"א לצורכו ואין צריך נר התירא כ"א דלהשתמש לנר האסור בלבד לא שרינן וכיון דאיכא חד נר היתר תו לא מקרי נהנה מדבר איסור [מח"ש ועיין בח"מ דבנתערבה אחר שכבתה מסכים גם הוא לדינא דרמ"א להקל משא"כ בדינא דמלחמות הנ"ל ע"ש] :

* הדלקה עושה מצוה - בתשובת מהר"י ברונא סי' ל"ט כתב דלא יסלק ידו אחר הברכה עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצא מן השמן [פ"ת] :

* אם כבתה וכו' אינו זקוק לה - אכן בעת הדלקה בעינן שיהיה בה שמן שיוכל להדליק כשיעור וכנ"ל בסימן תרע"ב ס"ב ונ"ל דכמו כן בעינן שבעת הדלקה יהיה כל הנרות לפי חשבון הימים ואז נחשב למהדר מן המהדרין וע"כ אם כבתה אחת קודם שהשלים ההדלקה צריך לחזור ולהדליקה. ודע עוד דמה שאמרו אינו זקוק לה היינו אפילו כבו כולם דלא בעינן פרסומי ניסא רק בעת ההדלקה :

סימן תרעה

* אשה מדלקת וכו' - עיין מ"ב דיכולה להוציא אפילו בעלה אבל ידוע מה שארז"ל בברכות דף כ' בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. ומה שאמר דקא מדליקי עלי בגו ביתאי מפני שלא היה אז בביתו ועיקר החיוב מונח על הבית :

* ולדידן דכל אחד וכו' - עיין במ"ב ועיין לקמן בסימן תרע"ז במ"א סק"ח דהביא מש"ג דס"ל דאפילו לדידן שמדליקין נר לכאוי"א קטנים פטורין [דנהי דמחוייב לחנכו היינו בדבר שיש בו חיוב על הגדול מצד הדין אבל בזה דגם בגדול ליכא כ"א משום הידור מצוה אינו מחוייב לחנך בו הקטן] ואח"כ מצאתי במאירי שגם הוא כתב כן וז"ל המהדרין במצות נר לכל אחד ואחד לפי מנין בני ביתו הגדולים עכ"ל ומה שכתב שם המח"ש להשוות דעת הש"ג עם דעת הרמ"א הוא דוחק גדול. ובאמת מה שהמ"א הביא שם ד"ז משום דכתב מתחלה

דלדעת המחבר מיירי ע"כ שיש לו בית בפ"ע להכי מסיים ואפשר דאפילו לדידן וכו' ואינו חייב אלא בשיש לו בית בפ"ע:

תרעו

סימן

* ויברך כל הברכות - ואין נ"מ בין לילה ראשונה לשאר הלילות [ב"י וד"מ]:

* ובליל ב' כשיוסיף וכו' - ביאור הענין דלדעת המחבר יש מעלה יותר אם נתחיל להדליק בנר הנוסף שע"י נוכל לקיים מה שאחז"ל כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין וגם שהוא מורה על תוספות הנס ואף שע"י נדחה מה שאמרו דלכתחלה מצוה להתחיל בטפח הסמוך לפתח אין לחוש לזה וטעם הי"א שכתבתי בפנים עיין בשעה"צ:

* כדי להפנות לימין - עיין מ"ב ודעת הלבוש והט"ז דכונת הגמרא היפך מזה דהיינו שנלך מימין לשמאל [וראית המ"א לנגד שיטה זו כבר דחה האחרונים עיין בשעה"צ] ולפ"ז פסק הט"ז באופן זה דהיינו היכא שיש מזוזה שצריך לסדרם משמאל הכניסה אצל הכותל יסדרם בטפח הסמוך לפתח ויתן בלילה הראשון הנר אצל הפתח ובלילה שניה יתן הנר הנוסף לצד חלל הבית דהיינו שהנר הנוסף יהי לימינו ונר הראשון יהי לשמאלו ויתחיל להדליק מן נר הנוסף וידליק מן ימין לשמאל וכן בלילה שלישית כשמוסיף עוד נר יהיה הוא לימינו ונרות הראשונים לשמאלו ויתחיל להדליק מן נר הנוסף וילך מן ימין לשמאל. והיכא שמסדרם בחלל הפתח או בחלון או בבהכ"נ יסדר בלילה הראשונה בקצה השורה הנר לשמאלו ובלילה שניה יתן אצלו הנר הנוסף לימינו ונר הראשון יהיה לשמאלו ויתחיל להדליק מן נר הנוסף שהוא לימינו וילך מן ימין לשמאל וכן בכל לילה כשיתן נר הנוסף ידליק ממנו וילך מן ימין לשמאל עד שבליל שמיני הנר הנוסף הוא בקצה השורה לימינו וידליק ג"כ אותו בתחלה וילך מן ימין לשמאל וא"כ צריך לעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום ועיין בפמ"ג שכתב שהוא נהג כהט"ז נמצא שיש לנו ג' שיטות דעת המחבר ודעת רש"ל והגר"א ודעת הט"ז וכל אחד יעשה כמנהגו ואף שבח"א לא נזכר כ"א שיטת השו"ע ושיטת המהרש"ל מ"מ אין לדחות ג"כ שיטת הט"ז אחרי שהפמ"ג והדה"ח העתיקוהו להלכה ואי נ"מ בכל זה בעצם המצוה דבכל גווני יוצא לכו"ע רק לענין לכתחלה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו:

תרעז

סימן

* לתת פרוטה לבעה"ב - עיין מ"ב מש"כ בבחור הסמוך על שולחן בעה"ב דא"צ להשתתף הוא מדברי המ"א [ואינו מדברי מהרש"ל] ועיין בפר"ח דלדידיה בכל גווני צריך להשתתף ומה שהביא המ"א ראיה מדברי מהרי"א בשם או"ח לענין בן הסמוך ע"ש אביו המאירי הביא בשם חכמי

התוספות דגם בזה צריך להשתתף ואף להמאירי שחולק שם עליהם
עכ"פ בדינא דהמ"א בודאי מודה להם דצריך להשתתף עיי"ש בדבריו :

* להשתתף וכו' - ומ"מ צריך ליזהר בשיתוף זה שלא ידליק זה לילה אחת
וזה לילה אחרת אלא יהא השמן משותף בכל לילה ולילה או יתן לו
פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות [מאירי בשם חכמי התוספות] :

* עמו וכו' - עיין בפמ"ג בא"א אות ג' שכתב אם שני בע"ב דרים בחדר
אחד ואין סומכין וכ"א אוכל משלו צ"ע אם די בשיתוף דאפשר דצריך
כ"א מדינא להדליק בשלו ואורח אפשר הקילו עכ"ל ובאות ח' הביא
דחולקין בזה הלבוש והפר"ח ועיין שם בפר"ח הביא ראייה לדבריו מדברי
המ"מ בפ"ד מהלכות חנוכה דצריך להדליק אמנם מדברי השיבולי לקט
בהלכות חנוכה סימן קפ"ה בשם רבותינו מסתימת דבריו משמע דכיון
שהם בבית אחד די בשיתוף :

* פתח וכו' - לכאורה כיון דהטעם משום חשדא דעוברים ושבים א"כ
בזמנינו דמדליקין בפנים תו ליכא חשדא זו וכמו שכתב בהג"ה בסוף
סימן תרע"א ואמאי מחמירין ביש לו פתח פתוח אמנם אח"כ מצאתי
במהרי"ל בסימן קמ"ה בהיפך מדברי דמשמע שם בפשטיות לשונו
דהאידינא שמדליקין הכל בפנים בבית ע"כ כל אורח אפילו ידע בודאי
שמדליק אשתו בביתו בעבורו מ"מ צריך להדליק באכסניא לעצמו דמי
יודע באכסניא שהוא נשוי ואשתו מדלקת עליו בביתו ואתו למיחשדיה
שאינו מדליק נר חנוכה וגם מוכח שם בתשובה שמהרי"ל דעתו כמהרי"ו
דהשתא רובא דעלמא אין משתתפין מפני שהמנהג הוא שכל אחד מדליק
לעצמו ואתו למיחשדיה (ואף דאפשר דאנשי הבית ידעו שנשתתף עם בע"ה בשמן לא ניתן דברינו
לשיעורין) ומ"מ קשה על הרמ"א ממ"נ אי ס"ל כמהרי"ל דהשתא מפני
שמדליקין בפנים גרע טפי היה לו להגיה דבימינו אפילו אין פתח פתוח
צריך להדליק לעצמו ואי לא ס"ל כסברת מהרי"ל היה לו להקל אפילו
פתח פתוח וצ"ע :

* פתוח - מסתפקנא אם מיירי אפילו אין הבית חלוק מתוכו אלא
שהאורח יש לו בבית זוית אחת שהוא משתמש שם ובאותו זוית יש לו
פתח לרחוב שהוא נכנס ויוצא דרך שם וחיישינן לחשדא כשלא ידליק
לעצמו או דמיירי דוקא שהבית חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם אז
חיישינן לחשדא וכן משמע לכאורה לשון השו"ע מסוף דבריו. וכן מלשון
הרמב"ם בפ"ד הלכה י"א וצ"ע אח"כ מצאתי כעין זה בשבה"ל סימן
קפ"ה שיש שני דיעות בזה וי"ל קצת :

* לעצמו - עיין מ"ב. וכדי שתבין מקור דברי מוכרח אני להעתיק לשון
המ"א וז"ל והאידינא שמדליקין בפנים אפילו אורחים מדליקין (דיני מהרי"ו
סי' ל"א ומהרי"ל סימן קמ"ה) ודוקא כשאוכל בחדר בפ"ע עכ"ל והנה הא"ר השיג
עליו דשם מוכח בהדיא דמחמירין בכל גווני ומה שהפמ"ג רוצה לדחוק
עצמו וליישב המעיין שם בפנים יראה שם שהאמת עם א"ר והנה הרבה

עמלתי על דברי המ"א אור ישראל איך יטעה בזה ח"ו. ומצאתי אח"כ בהגהת תוספות שבת על או"ח בסופו עיי"ש ומוכח מדבריו שדעת המ"א להורות שאפילו אין פתח פתוח לעצמו ואך כשהוא אוכל בחדר בפ"ע. והנה באמת דעת מהרי"ו ומהרי"ל להחמיר בכל גווני אך דעת המ"א להורות כשיטתם כשאוכל בחדר בפ"ע עכ"פ ולפי"ז מה דמסיים ודוקא הוא הכרעת עצמו ומיושב בזה השגת הא"ר :

* במקום שאוכל - עיין מ"ב מש"כ דמי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר וכו'. ודוקא באופן זה אבל אם הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על ח' ימי חנוכה דבר ברור הוא שכיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה אף שביום אוכל אכילת עראי בביתו שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה דכיון שאין שום אדם בבית למי ידליק וכ"ש האידנא שההיכר לבני הבית וכיון שישנים בני הבית שם ידליקו [פרי"ח עיי"ש] :

* ולהדליק בפ"ע וכו' - כתב הח"א לפי מה שמבואר לעיל דעיקר זמן הדלקתה הוא רק עד שתכלה רגל וידוע שהנוסעים לירידיים נוסעים כמה שעות בלילה ולכן ראוי לכל יר"ש להזהיר לאשתו קודם נסיעתו שתהיה זהירה בזה להדליק תיכף בצאת הכוכבים והוא יסמוך עליהם ומ"מ כשיבא לאושפיזא ידליק בלא ברכה ויהדר לשמוע הברכות ממי שחייב להדליק ויענה אמן (דעתו כדעת מהרש"ל והפרי"ח). עכ"ל :

* מן השמן וכו' - עיין מ"ב דהיינו כשנכבה באמצע השיעור ואם נכבה כזה בליל זי"ן והוסיפו בליל ח' הרבה שמן יותר מן השיעור ודלק כשיעור חצי שעה וניתותר נראה דלכו"ע אסור להנות מהן דבודאי יש בזה מן השמן של תוך זי"ן האסור אם לא שידוע שבשמן שהוסיף על האתמול היה ס' כנגד מעט הראשון :

* הצריך וכו' - עיין מ"ב מש"כ דיש פוסקים שסוברין וכו' אבל אם לקח צלוחית של שמן לנר חנוכה ונשתמש ממנו כדי צרכו לכו"ע אין הנותר בכלל מותר השמן שבנר חנוכה [ע"ד בשם בארות המים] :

* לשיעור הדלקה - כתב השי"ג צ"ע אם נתן השמן לשיעור הדלקת חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית) אם מותר להסתפק ממנו דאפשר כיון שהוא אקציה מדעתו אף דבטעות הוי נאסר. והובא דבריו במ"א :

תרפא

סימן

* מדליקין וכו' קודם ההבדלה - עיין במ"ב במה שכתבנו בשם הטי"ז ובאמת רבים אחרונים קיימי בשיטתיה דהבדלה קודמת המהר"ל מפראג והתוי"ט [הובא בא"ר] ופרי"ח ודה"ח וכן הרבה אחרונים קיימי

בשיטת השו"ע והרמ"א הלא המה המ"א והא"ר והגר"א ובית מאיר וכן
בחמד משה השיב על כל ראיותיו של הט"ז וכן בשאילת יעב"ץ מסכים
ג"כ עם השולחן ערוך אכן באמת כבר נשמע ד"ז בין החיים וכבר איפלו
בה קמאי לבד מה שהובא בב"י שדעת תה"ד דנר חנוכה קודם ומהרי"ל
ואגור וכל בו סוברים ג"כ כמותו ור"ד אבודרהם כתב שיש שמבדילין
קודם כי הנה במאירי כתב שמנהגינו להדליק נ"ח קודם הבדלה ובאשכול
הלכות חנוכה כתוב וז"ל ראיתי רבים מברכין קודם הבדלה ולי הכותב
נראה שטעות בידם וכו' עיי"ש [עייין במחה"ש וברכי יוסף וזכור לאברהם] וע"כ הנכון
להתנהג בזה כמו שהסכימו כמה אחרונים דבבהכ"נ אין לשנות המנהג
שנהגו מעולם להדליק נר חנוכה קודם ובביתו דעביד כמר עביד ודעביד
כמר עביד וגם בפמ"ג כתב דאין לגעור על שום אדם כי יש לו על מי
לסמוך :

תרפד

סימן

* ואם טעה והתחיל וכו' צריך להפסיק וכו' - עיין במ"ב במה שכתבנו
בשם הט"ז דחולק ע"ז ופוסק דמכיון שהתחיל לקרות בשל חנוכה צריך
לגמור הכהן בשל חנוכה והנה בא"ר מצדד דאם לא קרא עדיין ג' פסוקים
בשל חנוכה יפסיק באמצע ויקרא בשל ר"ח [דאם קרא ג' פסוקים מודה לדעת הט"ז
דיברך הכהן ברכה אחרונה ויקראו לאחרים בשל ר"ח וא"צ לחזור ולקרות של חנוכה] וכן מצדד
קצת בספר מור וקציעה מ"מ הרבה אחרוני [הבגדי ישע והשולחן שלמה ובספר פני
יצחק ס"ט והדה"ח והח"א] ומכללם גם המ"א בסימן ק"מ בסופו הורו להלכה
כדברי הט"ז דכיון שהתחיל בשל חנוכה צריך לגמור הכהן בשל חנוכה
בס"ת זו ואח"כ יקראו הג' בס"ת אחרת בר"ח (ואף שבסימן זה פירש מ"א הטעם לדברי
הרמ"א מ"מ להלכה בודאי דעתו כמו שכתב שם) והתחלה נקרא משהתחיל לברך הברכה
דהיינו שאמר ברוך אתה ד' אבל אם לא התחיל לברך אף שנזדמן בידם
אותה שהוא מתוקן לחנוכה אין לו לחוש לזה לכו"ע ויגללוה ויקראו
בס"ת אחרת שהוציאוה לשם ר"ח ואין כאן פגם לס"ת זו כיון שיקראו
בה אח"כ [אחרונים] ובר"ח טבת שחל בשבת שצריך להוציא ג' ספרים ועניני
חנוכה קורין בשלישית כנ"ל אם טעו וקראו בשני בשל חנוכה ובשלישית
בשל ר"ח מ"מ קורין הפטרה בשל חנוכה משום פרסומי ניסא [ח"א] וכעין
זה מצדד גם הפמ"ג בסוף דבריו עיי"ש ומ"מ בדיעבד אם קראו הפטרה
של ר"ח השמים כסאי יצאו [שם] מי שיש לו יא"צ בחנוכה לא יחשוב לפי
ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש שהרי לפעמים ר"ח טבת יום א'
ולפעמים שני ימים :

* ואם צריך לברך וכו' ע"ל סימן ק"מ - ר"ל דשם יש שני דיעות בזה
ואחרונים כתבו שם דנוהגין למעשה כהדעה שסוברת דצריך לברך וכן
פסק בשערי אפרים דצריך לברך על קריאת ר"ח לפנייה ולאחריה :

סימן

תרפח

* על דעת שלא להקיפו - היינו דלא נבנו בה בתים חדשים לאחר שהוקפה אבל אם נבנו בה דל בתים שקדמו להקיפן מכאן ונידונית ככרך ע"י בתים הללו שלאחר הקיפן וני"ל דאזלינן בתר רובא דאם רוב בתים שבעיר קדמו להקיפן קורין בי"ד ואם איפכא איפכא ומחצה על מחצה צ"ע [טורי אבן]:

* או שסמוכין להם - כפר הסמוך לכרך שהיו קורין בט"ו ונהיה הכרך שמם יקראו בי"ד [דבר משה] כרך של עכו"ם שאין בו ישראל כלל ישראל הנכנס לכרך זה בפורים קורא בט"ו. אם בכרך קראו בי"ד וט"ו מספק הכפרים הנראים וסמוכים קוראין בי"ד [ברי"י]:

* בן עיר שהלך לכרך וכו' - סעיף זה רבו פארותיו מאוד עיין בפמ"ג ובשארי אחרונים והעתקתי במ"ב רק שיטת רש"י שהסכימו עליה הרבה ראשונים וגם זה בקיצור נמרץ ומ"מ למעשה אני מבקש מהקורא שלא יסמוך עלי לענין ברכה ויעיין בפמ"ג ועיין בש"ג ובביאור הגר"א שהעתיקו דברי הירושלמי לדינא שבן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לו לכרך נתחייב כאן וכאן:

* יקראנה וכו' בלא ברכה - עיין בטור כי יש מהראשונים דסברי שהאידנא דנתבטל הדין שבני כפרים יכולים להקדים ממילא אין קורין שלא בי"ד בשום גוונ:

סימן

תרפט

* ונשים - לכאורה אם היא כבר יצאה י"ח אין מוציאה לאשה אחרת והי"ה קטן לאשה או לקטן אחר (שנסתפק בזה אם הם בכלל ערבות דלימא בהו ג"כ אע"פ שיצא מוציא) [אשל אברהם]:

* ועבדים - עיין מ"ב די"א דאפילו אינם משוחררים חייבין והוא ממ"א ואף דהגר"א דחה דבריו היינו רק בדעת הרמב"ם וסמ"ג אבל בבה"ג הלא מבואר להדיא דגם עבדים חייבין וכן העתיקו בשמו בתוס' ערכין אלא דאין חייבין רק בשמיעה ולא בקריאה ודע דלהוציא אחרים בודאי אין יכולים לכו"ע דלדעת בה"ג הלא גבי נשים אין מוציאות אחרי' וכדלקמיה והי"ה גבי עבדים דדין אחד להם ולדעת הגר"א ורא"מ בפירוש הרמב"ם והסמ"ג הלא פטורין לגמרי:

* את הקטנים לקרותה - וגם בשמיעה יצאו וכדלקמיה בס"ו:

* חרש - מלשון השו"ע משמע דאינו בר חיוב כלל אף לקרות לעצמו אכן מסברתו בב"י שכתב דמשום פרסומי ניסא הוא משמע לכאורה דהוא רק לענין להוציא אחרים שהם פקחין צריכין לשמוע מאיש ששומע באזניו דוקא ע"י משום דהלא אותן אחרים יכולין לקרות לעצמן או להשתדל

שיוציאן איש אחר שיש לו חוש השמיעה כמותו אבל לא לפוטרו לגמרי מקריאה עכ"פ [והלא אף דבעלמא שנשים פטורות ממ"ע שהזמן גרמא הכא חייבו אותן מפני שאף הן היו באותו הנס ואף חרשין היו באותו הנס ולא גרע מהן] ויש בזה אריכות דברים ואכ"מ להאריך. אכן לדינא אין נ"מ דבלא"ה הלא דעת כמה ראשונים הרשב"א והריא"ז והרשב"ץ שגם לאחרים הוא מוציא וכ"ש שהוא בעצמו בר חיובא וגם ברמב"ם יש חלופי גרסאות וכן הסכימו כמה אחרונים כמ"ש במ"ב וע"כ חרש לעצמו בודאי מחויב לקרות בעצמו כיון שאינו שומע ואף אם יקראנו בלא טעמים ג"כ אין קפידא. ולשון ריא"ז קשה קצת שכתב דיכול לקרות לכתחלה לעצמו מאי לשון יכול בזה דהלא לכאורה מחוייב לעשות כן:

* מקום שאין מנין - דבמקום שיש מנין מחוייב לחזור אחר מנין כדלקמן בסימן תר"צ סי"ח:

* מנהג טוב להביא וכו' - הנה בודאי כונת המחבר הוא דוקא על קטנים שהגיעו לחינוך דהקטנים ביותר רק מבלבלין כמו שכתב המ"א וא"כ מאי שייך מנהג טוב הלא מדינא מחוייב לחנכם בקריאת המגילה או עכ"פ בשמיעה וכנ"ל ואולי דבזה היה יוצא אם היה קורא לפניהם בביתם אבל כדי לפרסם הנס ביותר מנהג להביאם בביהמ"ד שישמעו בצבור כדי לחנכם שגם בגדלותם ישמעו בצבור:

סימן תרצ

* אבל לא יקרא בצבור מיושב לכתחלה וכו' - הנה במטה יהודא מצדד דסמיכה מותר ונראה דבשעת הדחק יש לסמוך ע"ז להקל כי באמת מן הגמרא דקאמר משא"כ בתורה והתם הלא בדיעבד ג"כ יצא כדאיתא במאירי בהדיא (ודלא כב"ח) ואינו אלא לכתחלה וא"כ הכא אפילו לכתחלה שרי וכן מוכח ברש"י ור"ן ודברי הרמב"ם נובעים מדברי המאירי שהוא מנהג שנהגו בו עם קדוש בענין זה וכן בכמה ענינים ע"ש ואף דבודאי אין לזוז מזה אחרי שהוא מנהג של כלל ישראל מ"מ דיינו אם נחמיר בזה בישיבה ממש ולא בסמיכה כנלענ"ד:

* אבל אם השמיט תחלתה או סופה וכו' ואפילו באמצעה וכו' - בענין זה יש מבוכה בין הפוסקים דמדברי הרא"ש בפ"ב סימן ד' משמע להקל בזה בדיעבד בכל גווני בין בחסר בראש הספר ובין בחסר ענין שלם כ"ז שלא חסר רוב הספר ע"ש והב"ח מצדד כדבריו ובדברי הרשב"א והאורחות חיים ג"כ יש לעיין אם לא פליגי אהדדי דאפשר להרשב"א דוקא בתחלת הספר יש קפידא אמנם באמצע אפילו ענין שלם לא חיישינן בדיעבד וכמו שנטה כן באמת הפר"ח וכן משמע לכאורה ברשב"א ור"ן ע"ש ואפשר עוד לומר דהרשב"א גופא אינו מחמיר אף בראש הספר כ"א בשחסר פרשה שלמה ויש משמעות כן בדבריו ע"ש בחידושו ובר"ן ולפ"ז ברור דפליג אאורחות חיים ואפילו אם נימא דלהרשב"א בראש הספר אפילו

בפסוק אחד פסול אם חיסר וכמו שכתב בעל מטה יהודא בדעתו וגם מודה להאורחות חיים דבענין שלם אפילו באמצע פסול וכמו שנראה לכאורה כן דעת הג"ה [דאל"כ יאמר וי"א עוד דאפילו באמצעה וכו'] עכ"פ אינו מוכח אם האו"ח מודה להרשב"א דאפשר דס"ל דוקא בשחיסר ענין שלם יצא מתורת מגילה אבל לא בחיסר פסוק אפילו פסוק ראשון או אחרון. ובאמת במאירי פ"ב ממגילה מביא רק סברא זו דענין שלם וז"ל יש מי שאומר שלא הותר אף במקצתה כשחסר משם ענין שלם על הסדר שהרי אומר צריך שתהא כתובה כולה למעט אם חסרה פרשה או ענין שלם אף שהוא מועט עכ"ל וסברת הרשב"א לא הביא כלל. ומ"מ לדינא אין לנו לנטות מדעת ההג"ה וכפי שפירשנו במ"ב. ברם צריך לברר דלכל הסברות הנ"ל משמע לכאורה דאם לא חיסר בראש ובסוף וגם באמצע לא חיסר ענין שלם כ"ז דלא חיסר רובה ולפ"ז משכחת בשחיסר בכל תיבה ותיבה שבמגילה מקצת אותיות עד שלא יהיה אפשר לקרות כלל המגילה בשביל זה ואיך ס"ד דיהיה כשר הלא אין זה ספר כלל ובע"כ דאין אנו חושבין כולה או מקצתה במספר האותיות אלא במספר התיבות ואפילו המיעוט של האותיות מטושטשות כל שיש בכל תיבה או ברובה איזה אות מטושטש פסול:

* דוקא דלא השמיט ענין שלם - עיין במ"ב דבכל זה הטעם דבעינן שיקרא מתוך ספר ואם חסר מתחלתו או שחסר באמצע ענין שלם אף שהוא רק מקצתו לא מקרי ספר ולפ"ז נראה פשוט דזה שייך דוקא לענין אם השמיט מתוך הספר ולאפוקי לענין קריאה בע"פ דיצא במקצתו אין לחלק בזה ובבגדי ישע ראיתי שהחמיר בזה ולא נהירא כלל וכן מוכח מסתימת כל הפוסקים שכתבו דמקצתו כשר ולא חילקו בזה אח"כ מצאתי כדברי במטה יהודא:

* אלא שהן מטושטשות וכו' - וה"ה אם היו נפסקין האותיות חשוב כחסר [ח"א]:

* הקורא וכו' למפרע לא יצא - ונראה דצריך נמי לחזור ולברך היכי שהתחיל תיכף אחר הברכה לקרוא שלא מראש המגילה דנתבטלה ברכתו כדין שאר הפסק בין הברכה לתחלת המצוה ועיין לעיל בסימן תכ"ב בסוף הסימן במ"ב ובה"ל:

* הכתובה בלה"ק - ואם שינה בה אף איזה תיבות ללשון אחר פסולה לכמה פוסקים [ומקורו ממגילה ד' ט' מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא ואע"ג דאפילו חסר וקרא בע"פ כשר כתבו הראשונים דשאני הכא דהוי כמוזיף מתוכו והריטב"א מצדד להכשיר בזה וצ"ע]:

* שנמצא זה קורא על פה - לפי דעת המחבר בס"י שמי שיודע אשורית אינו יוצא בלע"ז א"כ בלא"ה לא יצא שהרי מבין בלשון העברי אכן באמת ניחא שדברי המחבר בזה הוא לשון הרמב"ם ולדידיה אתי שפיר שכבר כתב הרב המגיד שדעת הרמב"ם להקל ביודע לע"ז ואשורית:

* אבל אין לחוש וכו' - עיין במ"ב וכתב הריטב"א דמגילה הכתובה בכתב האומות אין מדקדקין בה שיהיו האותיות מוקפות גויל שלא הצריכו זה אלא בכתב הקודש :

* באיזה כתב כתובה - עיין מ"ב מה שכי' שם בשם כמה פוסקים לחלוק על המחבר ומ"מ אחרי העיון מצאנו שדעת כמה וכמה ראשונים כהמחבר עיין בר"ן מה שכתב בשם הרמב"ן בריש פ"ב לענין הא דהתירו בלע"ז ללועזים כתב דמפני שאין יודעין אשורית אע"פ שיוצאין בו בקושי וכו' ראו חכמים דפרסומי ניסא בידיעה ממש עדיף טפי להוציאו בלשון שיוודע בו ועוד כדי שיהא יכול להוציא א"ע ידי חובה ויקרא לעצמו וכו' עיי"ש ואי בעינן דוקא שיהא הכתב אשורית איך יכול לקרות ודוחק לומר דמיירי שאינו יודע הלשון אבל בכתב אשורית הוא בקי (ועיין בר"ן שם) ובחי' הרשב"א מבואר עוד יותר דבכל גווני יצא שכתב דהא דתנן עד שתהא כתובה אשורית לאו אכולה מתניתין קאי אלא אלועז ששמע אשורית ומסתייע מתוספתא ושם מבואר להדיא דקאי אלועז ששמע אשורית ומסיים שם בהדיא דלעולם אין יוצאין י"ח עד שתהא כתובה אשורית בלשון עברי עיי"ש וכן מצאתי גם בריטב"א בפ"ק ובפ"ב שכתב להדיא דהיכי דהכשירו לשון העכו"ם הכשירו גם הכתב. וכן משמע דעת התוס' בפ"ק דף ח' ע"ב ד"ה עד שכתבו וז"ל כיון שניתנה לקרות ולכתוב בכל לשון שמכירין בה עיי"ש ומוכח מזה שדעתם דבכל לשון ובכל כתב שרי וכן משמע ג"כ דעת הרמב"ם שהעתיק דינא דמתניתין עד שתהא כתובה אשורית לענין לועז ששמע אשורית וכפי המבואר בס"ח שהוא לשון הרמב"ם [וביותר הא דס"ט שהוא ג"כ לשון הרמב"ם וכתב שם והוא שתהא כתובה בכתב אותו הלשון הרי מבואר בהדיא דלא בעינן אשורית] וכן הטור לא העתיק דינא דמתניתין כלל אלמא דלא קאי רק אמגילה שנכתבה בלה"ק ואח"כ מצאתי באשכול שרצה ג"כ לומר כהני פוסקים דבעינן כתב אשורית אפילו בהיתה המגילה לועזית ואח"כ כתב מדשתקו רבוותא משמע דס"ל דעד שתהא כתובה אשורית לא קאי אלא באם היה הלשון עברי והביא ג"כ הא דתוספתא הנ"ל אכן מדבריו שם משמע לכאורה דלא מכשיר אלא באם היה הלשון והכתב של אומה אחת ועיין שם בנחל אשכול וצ"ע :

* קראה מתנמנם יצא - ואין חילוק בין תחלת שינה לסוף שינה [ט"ז ושי"א דלא כב"ח] :

* אין מדקדקין בטעיותיה וכו' - דין זה הוא מירושלמי והנה מלשון ריא"ז המובא בש"ג פ"ב שכתב דבתיבות שאין מפסידין הקריאה אפילו אם השמיט ולא קרא כלל אינו חוזר וסיים שכן הוא בתלמוד א"י מוכח דסבר דמה שאין מדקדקין היינו בתיבות שאין מפסידין הקריאה [אבל אם מפסידין הקריאה כגון וימי הפורים האלה לא יעברו והשמיט תיבת לא וכן ומתנות לאביונים השמיט המ"ם לא יצא כ"כ שם] והנה המ"א בסק"ה כתב עיין לקמן בסי"ד דלא משמע כן וא"י כונתו אם מן הי"א דמוכח דאפילו מן יושב לישוב ומן נופל לנפל חוזר כמו שהביא המ"א כ"ש אם השמיט לגמרי איזה תיבות אף שאין מפסידין הקריאה דחוזר דלמא הריא"ז סובר כדעה ראשונה דבכל גווני

אין מדקדקין בטעיותיה ואולי דסובר המ"א דמשמע מלשון המחבר דלדעה ראשונה אף בטעות שהענין משתנה אין לדקדק בטעיותיה ואינו חוזר אבל בהשמיט לגמרי איזה תיבות זה אינו נכנס בכלל טעות וחוזר לכו"ע. ועיין בר"ן שהביא ראיה מוכרחת מן הגמרא דאם חיסר רק תיבות בני הרמכים ולא קראן כלל אינו יוצא אף בדיעבד דלא היקל בגמרא בזה אף דלא ידע פירושן רק משום דעכ"פ איכא בזה מצות קריאה ופרסומי ניסא הא אם לא קראן כלל אינו יוצא אף בדיעבד ואלו להריא"ז יוצא בזה בדיעבד דהא אינו מפסיד הקריאה וכן הוא גם כן דעת הרשב"א כהר"ן. והנה המ"א והפר"ח והמטה יהודא נקטו כולם לדינא כהר"ן והרשב"א ולא כהריא"ז. ועתה נבאר בקצרה לדינא הנה לכתחלה בודאי יש לנהוג כדעת הי"א דהיכא שהענין משתנה כגון מן נופל נפל ומן יושב ישב דחוזר וקורא על הסדר אפילו היכא דסיים כל המגילה וכמו שכתב הפר"ח דהעיקר כהי"א ומ"מ כיון שהמחבר תלה ד"ז בשתי דיעות כלשון הטור יש לנקוט דחוזר ואינו מברך אכן אם חיסר לגמרי איזה תיבה בקריאה [וה"ה בשמיעה] לדעת כל הפוסקים הנ"ל חוזר ומברך אף שאין מפסיד הקריאה אכן בח"א חשש לדעת הריא"ז וכתב דתיבה שאין מפסיד הקריאה חוזר ואינו מברך וע"ש דאפילו חסר אות אחת בקריאתו יחזור :

* ואין לבטל שום מנהג וכו' - עיין במ"א שהאריך בזה והנה מה שכתב דאפילו יש במנהג צד איסור אין לבטלו כמש"כ מהרי"ק ש"ט עיין בתשובת ח"ס סקנ"ט שאין אנו שומעין לו דכבר דחה ליה פר"ח במנהגי איסור שלו שסי"י בראיות ברורות וכן נראה מתשובת הריב"ש סרנ"ו ע"ש ועיין תשובת יכין ובוועז סקי"ח שהאריך בדיני מנהג [פ"ת] :

* צריך לחזור אחר עשרה - עיין מ"ב מש"כ במי שהיה ביתו סמוך לביהכ"נ וכו' כן הביא הבה"ט בשם הלכות קטנות והנה ראיתי בלבוש שהעתיק לדינא היפוך מזה דיוצא בזה ואף לכתחלה יכול לעשות כן ומ"מ נראה דהדין עם הלק"ט דצריך לילך לשם דאף שדברי הלבוש [שכתב דכיון דבמקום הקריאה יש שם עשרה ושם הוי פרסומי ניסא והוא שומע לה מאותו המקום יוצא בה אף לכתחלה דקריאת המגילה הלא במקום עשרה היא] נובעים מדברי הר"ן המובא בב"י ע"ש מ"מ פשוט דגם הר"ן מודה דצריך לילך לשם עכ"פ משום ברוב עם הדרת מלך דהרי הר"ן גופא הקשה לדברי רב דבזמנה קורין ביחיד אף לכתחלה אמאי אמרו בגמרא דבית רבי היו מבטלין ת"ת לילך לשמוע מקרא מגילה ותירץ דלמצוה מן המובחר משום ברוב עם הדרת מלך גם רב מודה דאפילו היה לו בביתו ק' אנשים צריך לילך לביהכ"נ לשמוע הקריאה בצבור ורק לענין לחזור אחר עשרה לקבצם סבר רב דלא הטריחוהו חכמים ע"ש וא"כ הי"נ בענינינו אף אם נימא דמשום פרסומי ניסא אין מחויב לילך לביהכ"נ כסברת הלבוש עכ"פ משום ברוב עם צריך לילך ואפשר דגם הלבוש מודה לזה. ומלבד כ"ז הר"ן שדחק עצמו בסברא זו הוא לתרץ קושית התוספות על מה דקאמרה המשנה היה עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול מגילה אם כיון לבו יצא הא בעינן עשרה אפילו בזמנה לדברי רב אסי והנה זה הקושיא הוא רק אם אנו סוברין כהפוסקים דלרב

אסי הוא לעיכובא משא"כ אם נסבור דרב אסי קאמר רק למצוה וכפסק השו"ע וכמו שכתב הגר"א ממילא אין כאן קושיא כלל ואין אנו צריכין לעיקר סברתו ולפי"ז גם משום פרסומי ניסא מחויב לילך לשם. אח"כ מצאתי בביאור הגר"א שרמז לדברינו אלה האחרונים במלותיו הקצרות וגם הוא ס"ל סברת הר"ן לדוחק:

סימן

תרצא

* גם צריך לכתבה מן הכתב - עיין במ"ב מה שכתבנו לענין דיעבד והוא בד"מ בשם הר"ן ומה שלא הביא הרמ"א זאת בהג"ה נראה משום דלא ברירא ליה ד"ז וראיתו מן הירושלמי יש לדחות בפשיטות דהנה הירושלמי תירץ שני תירוצים על הא דר"מ אחד שעת הדחק שאני ואחד דר"מ כתב שני מגילות והראשונה גנו ומדגנו ש"מ דאפילו בדיעבד אין לקרות בה אבל הבבלי תירץ רק שעת הדחק שאני ונוכל לומר בפשיטות דבשעת הדחק התיר ר"מ לעצמו לכתבה ולקרות בה לכתחלה ושלא בשעת הדחק לא היה מתיר לעצמו אכן בדיעבד אפשר דשרי לקרות בה וא"צ לגנוז. ודע עוד דמה שכתב דצריך לכתוב מן הכתב הוא אפילו אם היתה שגורה היטיב על פיו ומה שהתירו לעיל בסימן ל"ב סכ"ט לענין תפילין כשגורות בפיו התם משום דמצוי הוא לכו"ע להיות שגורות משא"כ במגילה כן מוכח בגמרא:

* ומפני שיש בו פירושים שונים - דרש"י פי' שמחלק לד' חלקים את אורך היריעה ויהיה תפירה אחת למעלה בסוף רביע והשניה בסוף חציה והשלישית בתחלת הרביע של צד מטה והרי"ף פי' משולשין כפשוטו שנים בשני ראשי היריעה ואחת באמצע ממש והרמב"ם מפרש משולשין ג' תפירות בראש היריעה וג' בסופה וג' באמצעיתה וכשיעשה כעצת המחבר יצא ידי כולם:

* בצבור - בטורי אבן פי' דדוקא בזמן שאין קורין את המגילה אלא בצבור והיינו שלא בזמנה דבעי פרסומי ניסא לכן מגילה הכתובה בין הכתובים דליכא פרסומי ניסא לא יצא אבל בזמנה לא חיישינן להא דכתובה בין הכתובים ע"ש:

* היחיד קורא בה - משמע אף לכתחלה אף שיש לו מגילה כתובה לבדה ויכול לקרות בזו [פמ"ג] אבל הרי"ף והרא"ש והטור כתבו דיצא [ביאור הגר"א]:

סימן

תרצב

* ושהחיינו - עיין מ"ב סק"א מה שכתבנו ד"א דראוי לברך וכו' הוא ממור וקציעה שהשיג על המ"א וז"ל ולא ידעתי מה בכך שהוא דבר נהוג

והלא בלאו מצות שילוח מנות וסעודה ראוי לברך זמן על היום ואף שהוא מדברי קבלה צריך חזוק כשל תורה ויותר ביחיד מפני תקפו של נס שהיה בו וכיון דמזמן לזמן קאתי הרי הוא לענין זה ככל מועדי ד' שמברכין עליהן זמן וזמן לא בעי כוס דהלכתא אומרו אפילו בשוק ויוה"כ שאין בו אכילה ושתייה אלא שביתה ומנוחה אעפ"כ מברכין אותו וכו' ומסיים שם דשפיר הוא לכתחלה למאן דלית ליה מגילה למסמך זמן אכוס דסעודה עכ"ל ובאמת לפי סברתו שיברך זמן על עצם היום מפני תקפו של נס שהיה בו א"כ היה לו לברך ג"כ ברכת שעשה נסים ובאמת מצאתי במאירי של שבת לענין חנוכה [וה"ה בעניינינו לענין פורים] וז"ל מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות י"א שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה א' ושעשה נסים בכל הלילות והדברים נראים עכ"ל וגם על עצם תמיהתו שמתמה על המ"א והלא בלאו מצות שילוח מנות וכו' ראוי לברך זמן על היום וכו' לא אדע דאפשר דגם המ"א מודה לזה אלא דהוא מיירי שבליילה היה לו מגילה ובירך אז שהחיינו וממילא יצא על עצם הזמן [ומה שמצדד הפמ"ג דלדעת המחבר יוצא בברכת שהחיינו דלילה על משלוח מנות וסעודה דיום לא נהירא וגם ריהטא דלישנא דמ"א לא משמע כן] אלא דביום לא היה לו כלל אפשר דגם הוא מודה. אח"כ מצאתי בברכי יוסף וז"ל אם אין לו מגילה יברך שהחיינו אך לא יברך ברכת שעשה נסים וברכת הרב את ריבנו [ר"י מלכו] אבל האחרונים כתבו דגם שהחיינו לא יברך עכ"ל ולא אדע באיזה אחרונים מצא ד"ז לבד ממ"א וא"ר שהעתיקו ומהם אין ראייה כמו שכתבנו וצ"ע למעשה ועיין לעיל בסימן תרע"ו בשעה"צ אות ג' :

* אלא בצבור - הנה בב"י כתב דא"ח כתב כן בשם הירושלמי ועיין בא"ר דהוכיח מכמה פוסקים דמברך אפילו ביחיד ועיין בביאור הגר"א דמירושלמי ג"כ אין ראייה דלא קאי אלא אברכת התורה. ומ"מ נראה דאין כדאי לברך אחרי"י דבלא"ה הברכה זו אפילו בצבור אינה חיובית ותליא במנהגא כדאיתא בגמרא ומי יאמר דנתפשט המנהג כהיום לברך ביחיד וכ"כ הפמ"ג דספק ברכות להקל :

* מפלג המנחה ולמעלה - מקורו ממה שהקלנו לעיל בסימן רל"ג לגבי תפלת ערבית וה"ה ק"ש של ערבית לשיטת ר"ת אכן כ"ז אם הוא נזהר תמיד להתפלל מנחה קודם פלג וכמבואר שם בס"א וכ"כ הגר"א. והנה הפר"ח השיג על תה"ד בעיקר דינו דכיון דבגמרא ילפינן מהא דכתיב ולילה ולא דומיה ולילה לא נקרא עד צה"כ וגם לענין ק"ש רוב הפוסקים חולקין על ר"ת אכן הב"י בסי' תרפ"ז העתיק בשם אורחות חיים בשם הראב"ד דנהגו לקרות קצת מבע"י כדי להקל על האנושים והמעוברים שלא יתענו יותר מדאי וכן מצאתי באשכול [וגם במאירי הביא כעין זה לענין חולות ויולדות שאין צריכין להעריב כ"כ ורש"אין למהר קריאתן אף שהוא עדיין בתחום י"ג] ואף שהפר"ח דחה המנהג הזה בשתי ידים מ"מ כמה אחרונים הליצו בעד המנהג הזה שהביאוהו כמה ראשונים [עיין בבגדי ישע ובמאמר מרדכי ובמור וקציעה] ודעתם דאף שהמחמיר תבוא עליו ברכה מ"מ לענין חולה ומצטער שמיקל לקרות מבע"י קצת יש לו על מי לסמוך. ואפשר במקום שהדחק

גדול אף בצבור יש להקל לקרות אף שאין עדיין לילה גמורה:

סימן

תרצג

* מוציאין ס"ת וכו' - הנה תוסי' מגילה (דף ט) כתבו דאין מחזיר הס"ת למקומו אלא יושב ואוחז בידו עד שקראו את המגילה ובלבוש משמע דמחזיר הס"ת למקומו ואח"כ קורא המגילה וכ"כ בדה"ח אח"כ מצאתי בבית מאיר וז"ל הנה יתר הפוסקים השמיטו דברי התוסי' ש"מ דלא ס"ל ויראה דהטעם משום דהאוחז הא ג"כ חייב לכוין לצאת שמיעת קריאת המגילה כדאיתא סי' תר"צ סי"ד ואם יאחז ס"ת בידו יהא לבו על הס"ת כדאיתא בסימן צ"ו לענין תפלה עכ"ל:

סימן

תרצד

* ליתן לפחות וכו' - נסתפקתי מתנה לאביון אי מהני ע"מ להחזיר ומשלוח מנות לא מהני כי מצוה מאכל ומשקה שישמחו בפורים. ומחצית השקל אם מחלקין לעניים יוצאין ידי מתנות לאביונים [פמ"ג]:

* לשני עניים - ולא יתן להם קודם פורים דלמא אכלי להו קודם פורים [מ"א בשם המאור] ומנהג העולם ליתן קודם פורים אף דמתנות לאביונים מצותו דוקא ביום פורים צ"ל דע"כ נותן שתי מתנות לאביונים גם ביום פורים וגם יש הרבה עניים החוזרים על הפתחים בפורים [מחצית השקל]:

* י"א שיש ליתן וכו' - ועני המתפרנס מן הצדקה צ"ע אם מחוייב ליתן מחצית השקל [פמ"ג]:

* ויש ליתן ג' חצאי גדולים במדינות אלו - הנה דרך העולם לפרש חצאי גדולים חצי ג"פ והיינו מה שקורין במדינתנו (חצי גראשין) ולא משמע כן בד"מ עיי"ש ואולי הוא שם מטבע אחרת שנקרא כן במדינתו שכתב שם שחצי גדול הוא ט' פשוטין קטנים. ובמדינתנו כעת אין לנו מטבע זו. ולפי מדינתנו נראה דמדינא יוצא במטבע קטנה שנקרא חצי גראש אבל מ"מ אין זה מטבע חשובה כלל אפילו אם נותן ג' חצאין אם לא שנותן גם בעד בניו הקטנים וראיתי איזה גבאים שנותנין מתחלה בהקערה של צדקה ג' חצאי רו"כ וכשבא אחד ליתן המחצית השקל נותן לו הגבאי תחת מעותיו הג' חצאי רו"כ והוא נותן אותם להקערה אבל אין זה מחוור דאם הגבאי נותן לו רק בתורת שאלה על איזה רגעים וגם הנותן אין דעתו להקנותם לצדקה הלא אין זה נתינה כלל והוא מערים רק לעצמו בזה. ואם כונת הגבאי בעצמו באמת להקנות לו והוא נותנם לצדקה זהו עצה רק להראשון ולא להאנשים שאחריו כיון שכבר נעשו צדקה אין רשות להגבאי להחליפם תחת ג' חצאי ג"פ ואולי כיון שכבר נהגו כך הו"ל כאלו התנו בהדיא כל הנותנים לצדקה שנותנים על אופן זה שיהיה להגבאי

רשות לזה. והנה בזמן הגר"א היה מצוי חצי זהוב פוליש וכתוב במעשה רב שלא היה נותן כ"א חצי זהב אחד פוליש אבל כעת אין מצוי מטבע זו כלל אם לא שיתן חצאי ג"פ או חצי ר"כ. ומי שעוזרו הקב"ה שיכול ליתן ר"כ אחד זכר למחצית השקל וגי חצאי ג"פ לענין מה שכתוב בפרשה גי פעמים תרומה וכה"א האחרון שכתב רמ"א אשרי וטוב לו:

תרצה

סימן

* חייב איניש וכו' - וא"ת האיך יחייבו חז"ל מה שנזכר בתורה ובנביאים בכמה מקומות השיכרות למכשול גדול וי"ל מפני שכל הניסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו ע"י משתה כי בתחלה נטרדה ושתי ע"י משתה ובאה אסתר וכן ענין המן ומפלתו היה ע"י משתה ולכן חייבו חכמים להשתכר עד כדי שיהא נזכר הנס הגדול בשתיית היין. ומ"מ כ"ז למצוה ולא לעכב [א"ר]:

* עד דלא ידע וכו' - וז"ל המאירי חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר ומ"מ אין אנו מצוין להשתכר ולהפחית עצמינו מתוך השמחה שלא נצטיינו על שמחה של הוללות ושל שטות אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת הש"י והודאה על הנסים שעשה לנו וע"ש מה שמבאר דברי הגמרא. וז"ל הח"א כיון שכל הנס היה ע"י יין לכן חייבו חכמים להשתכר ולפחות לשתות יותר מהרגלו כדי לזכור הנס הגדול ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצות בנט"י וברכה ובהמ"ז או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהוג קלות ראש מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לש"ש עכ"ל:

* חייב לשלוח לחבירו וכו' - הח"א הוכיח מן הירושלמי דאם שולח לעשיר דבר פחות אינו יוצא בזה ידי משלוח מנות וכן משמע בריטב"א לפי גירסא אחת שם בגמרא. אכן ש"פ לא הזכירו דבר זה ונכון לזיהר בזה לכתחלה:

* או של מיני אוכלים וכו' - בטורי אבן מסתפק אם שלח ב' מנות לאיש עני אם יוכל לחשבם לתרתי לקיום שילוח מנות דגם העני בכלל איש לרעהו ולקיים מתנות לאביונים ואם נתן עוד מתנה א' לעני אחד יצא או לא והביאו הגרע"א בחידושיו. כתב הפר"ח עיר ספק מוקף ישלחו המנות בי"ד שהוא לרוב העולם ועיין בפמ"ג שמפקפק בזה:

תרצו

סימן

* אין עושין - עיין בפמ"ג דדוקא ביום אבל בלילה עד הנץ שרי לעשות אף במקום שנהגו שלא לעשות ובת' ח"ס ס"י קצ"ה מחמיר בזה: